

18—20 januari

Debatter m. m.

	Sid.
Onsdagen den 19 januari	
Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m.	5
Svar på fråga av herr Björnberg ang. åtgärder i anledning av högertrafikutredningens betänkande	31

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 20 januari	
Bankoutskottets memorial nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken berättelse	126
— nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret berättelse	126

Tisdagen den 18 januari

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollen för den 10, 11, 12 och 13 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av bifogade läkarintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 12 till och med den 27 januari 1955.

Säter den 12 januari 1955

Gustaf Snygg

Riksdagsman *Gustaf Snygg* är på grund av en luftvägsinfektion med febertillstånd förhindrad att delta i riksdagens arbete under två veckor, vilket härmed intygas.

Kullsveden den 12 januari 1955

Ragnar Thune

Sanatorieläkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 25, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 27, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 28, angående dispositionen av clearingkassans överskottsmedel; och

nr 33, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 34, angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 35, angående ersättning till H. K. Almkvist m. fl.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 37, med förslag till förordning om ändring i vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340), m. m.; och

nr 38, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinner sjukhus.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 40, angående livränta till A. Magnusson.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Magnusson* m. fl. väckta motionen, nr 10, om televisionssändningar av s. k. kommersiella program.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Näsgårds* motion, nr 11, angående skatteinbetalning hos postverket medelst check.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 36, med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1955, m. m.;

nr 39, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.;

nr 41, angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.; och

nr 44, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Anmäldes och bordlades bankoutsrottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutsrottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutsrottet avlämnade berättelse.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 12, av herr *Svedberg, Erik*, och herr *Olsson, Erik*, om en ändamålsenligare samordning av valtider och mandatperioder vid allmänna val;

nr 13, av herr *Öhman* och herr *Persson, Helmer*, om utarbetande genom 1954 års författningsutredning av för-

slag till en tidsenlig och demokratisk författning m. m.;

nr 14, av herr *Bengtson* och herr *Larsson, Nils Theodor*, angående viss ändring av villkoren för statsbidrag till musikcirkel, som arbetar som ungdomscirkel;

nr 15, av herr *Ollén*, om behörighet för kvinna att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst;

nr 16, av herr *Bengtson* m. fl., om viss ändring av nöjesskatten för biografföreställningar m. m.;

nr 17, av herr *Öhman* och herr *Persson, Helmer*, om genomförande av den s. k. likalönsprincipen;

nr 18, av herr *Bengtson* m. fl., om höjning av minimiåldern för erhållande av körkort för lätt motorcykel; samt

nr 19, av herr *Elowsson, Nils*, och herr *Elofsson, Gustaf*, om ökat anslag till bidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.05.

In fidem
G. H. Berggren

Onsdagen den 19 januari förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Under åberopande av närslutna intyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 18 t. o. m. den 24 januari 1955.

Kyrktåsjö den 17 januari 1955.

Carl U. Olsén

Ledamot av första kammaren

Att Riksdagsman *Carl U. Olsén*, född den 28/8 1894, från Kyrktåsjö denna dag av mig tagits under behandling för akut gastroenterit och på grund av denna sjukdom är sjukskriven under minst en vecka framåt intygas härmed på begäran.

Kyrktåsjö den 17/1 1955.

Oscar R. Arvedson

Tf. provinsialläkare
i Hotings distrikt

Den begärda ledigheten beviljades.

Statsverkspropositionen m. m.

Föredrogos i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1955/56, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman: »Nationalprodukten har under år 1954 stigit med 8 å 9 procent. Utsikterna för ett fortsatt ekonomiskt uppsving utan inflationistiska tendenser är gynnsamma. Under hösten 1954 har främst de stora investeringarna inom

industrien varit den största drivkraften till fortsatt expansion inom näringslivet. Industriens förhoppningar baseras också på lättnader, som uppstår genom skattereformen, vilken träder i kraft vid årsskiftet. Expansionen har lett till att den fulla sysselsättningen rycker allt närmare. Antalet sysselsatta har under år 1954 i runt tal varit 800 000 fler än under år 1953. Den långvariga överflödsperioden för varor är förbi. Den ökade efterfrågan har dock ej lett till nämnvärd förändring i prisnivån. Visserligen har den stigande efterfrågan lett till måttliga prisstegringar för mera kvalitetsbetonade varor, men dessa prisstegringar har i huvudsak kompensrats genom prissänkningar på de för livsuppehållet nödvändiga varorna. Näringslivets efterfrågan på kortfristiga krediter har bankerna kunnat tillgodose utan svårighet. Den långfristiga kreditgivningen har däremot varit svårare att tillfredsställa. Men även här torde en lättnad vara att emotse, då tendens mot billigare räntor förväntas tack vare den inkomstskattelättnad, som träder i kraft vid årsskiftet. Ingenting tyder på en inflationistisk utveckling. På grund av den starka valutaställningen kan en stegrad inhemsk efterfrågan mötas genom en ökning av importen.»

Såsom kammarens ärade ledamöter konstaterat avser inte denna skildring Sverige utan härrör från en västtysk rapport om det nuvarande ekonomiska läget. I själva verket skulle skildringen kunna översättas till flertalet västeuropeiska språk och gälla dessa språks länder.

I inledningen till 1955 års svenska nationalbudget understrykes detta faktum. Även vårt lands ekonomi har burits fram av den svällande konjunkturvägen. Produktionen här hemma har blivit större än någon på förhand har kunnat beräkna. Arbetskraftstillgången har utnytt-

Statsverkspropositionen m. m.

jats till det yttersta. Trots den ökade pressen på våra resurser har den samhällsekonomiska balansen i stort sett — med vissa undantag som jag kommer till senare — bevarats. Brist på material har inte hämmat produktionen. Knappheten på arbetskraft har inte hittills framkallat några allvarliga spänningar på arbetsmarknaden. Prisnivån har varit stabil. Totalt beräknas produktions-tillskottet här hemma ha stigit med 5 å 4 1/2 procent, eller närmare 2 miljarder kronor, under år 1954.

Men det finns en mörk fläck i bilden. Det svenska folket har, ökatat inkomsterna varit större än någonsin, levt över sina tillgångar och förbrukat av sina reserver. Riksbankens valutareserv har tappats av med 147 miljoner kronor. Även om affärsbankernas valutabehållning ökats med 31 miljoner kronor, blir dock slutresultatet en formell minskning av landets sammanlagda valutabehållning med omkring 100 miljoner, jag säger »formell», därför att bytesbalansen innebär ett positivt saldo, som vid årsskiftet ej fullt gjort sig gällande i valutareserven på grund av inbetalningarnas eftersläpning.

Hur som helst har i varje fall ingen förbättring ägt rum under det gynnsamma året 1954 i vår ekonomiska ställning gentemot utlandet. Tvärtom, vi har förbrukat av våra lager. Enligt nationalbudgeten har en minskning i landets lagerhållning ägt rum, motsvarande ett värde av 400 miljoner kronor.

Detta är så mycket allvarligare som vi under ett högkonjunkturår såsom fjolåret i stället borde kraftigt ha fyllt på valutareserven, att tillgå under eventuellt kommande bistrare tider. Enligt en statistik, gällande den 30 juni 1954 och uppgjord av samarbetsorganisationen OEEC i Paris, skulle Sveriges valutareserv endast motsvara tre månaders import. Beräkningen grundar sig på den genomsnittliga månadsimporten år 1953. Av i denna statistik upptagna 14 europeiska länder kommer Sverige först på tionde plats. Endast Danmark, Norge, Frankrike och Island har det sämre ställt i detta avseende än vi. Bäst ställt med valu-

tareserven är det i de från världskriget skyddade länderna Schweiz och Portugal. I Schweiz räcker valutareserven till för 16,2 månaders import och i Portugal för 14,2 månaders import. Sedan kommer Västtyskland med en valutareserv motsvarande 7,2 månaders import, och därefter Holland, Irland o. s. v. Som jämförelse kan nämnas att enbart guld-förrådet i USA motsvarar hela 24,5 månaders import.

Nu har det från riksbanksledningen invänts, att man inte får bedöma vårt ekonomiska läge enbart med hänsyn till valutabehållningarna i riksbanken och affärsbankerna. Man måste ta med i betraktande förutom valutareserven även långivningen till utländska stater, kommersiella krediter samt icke minst lagerhållningen, säges det. Det må vara riktigt. Men då bör man också besinna, att kreditgivningen till utlandet i stor utsträckning är bunden och inte ger någon omedelbar lättnad i en försämrad ekonomisk situation. Hur det förhåller sig med lagerhållningen, har nyss antytts. Hur man än räknar, kommer man icke ifrån att vi gett ut mer föregående år än vi i själva verket haft råd till. Detta har skett i en utpräglat gynnsam konjunktur.

Det är anmärkningsvärt att inte finansministern i sin exposé ansett det vara nödvändigt att ta med ett resonemang om det enskilda sparandet. Sådana resonemang har ju förts föregående år. Här har ägt rum en försämring i det svenska folkets beteende. Visserligen är det sant, att det enskilda sparandet minskade redan under 1949—1950. Det ägde samband med de intensifierade inköpen av bilar och vissa konsumtionsvaror inför de stundande prisstegringarna, vilka folk hade på känn skulle inträffa, bl. a. såsom en följd av den förda ekonomiska politiken. Under år 1951 skedde emellertid en betydande ökning i det enskilda sparandet, en företeelse som ännu mera accentuerades år 1952. Men sedan dess har det varit stopp. Sparandet har icke ökats under de två senaste åren, åtminstone inte nämnvärt. Vad nu detta kan bero på är svårt att

Statsverkspropositionen m. m.

säga. Vid diskussioner man och man emellan om detta problem får man emellertid ett beklämmande intryck att människorna inte längre litat på myndigheternas vilja och förmåga att värna om den svenska kronans värde. Vi möter här en förtroendekris, som sträcker sig långt in i finansministerns och regeringens egna läger. Denna förtroendekris har mer än en aspekt. Bland annat tar den sig uttryck i de nu pågående löneförhandlingarna. Stora löntagargrupper fruktar för inflation och prisstegringar och tror sig kunna gardera sig häremot genom på förhand uttagna kraftiga löneförhöjningar. Enligt ett referat från en nyligen förekommande televisionsutsändning skulle finansministern ha viftat bort hela problemet och gjort gällande att vårt sparande är det högsta i Europa. Varför, kan man då invända, skall vi vara dömda att evigt vandra på randen av en inflationsvulkan? Jag hoppas att finansministern ej blivit korrekt refererad på denna punkt.

Samma kväll som detta förekom utlade riksbankschefen texten. Det föreföll — av referaten att döma — som om han hade en mera realistisk syn på saken. Om vi inte sparar tillräckligt, sade herr Lemne, blir följden att riksbanken tvingas till en restriktiv politik beträffande investeringarna inom industrien som i sista hand går ut över den där fortgående rationaliseringsprocessen. I så fall är det, menade herr Lemne, snart slut med vår höga standard, som vi med rätta är så stolta över. Jag kan tillägga att de vetenskapliga upptäckter och de tekniska uppfinningar, som följt i dessa upptäckters spår, skulle ha varit materiellt värdelösa, om inte generationerna före oss avstått en del av sina inkomster för att industriellt utnyttja de gjorda uppfinningarna.

Nu menar kanske finansministern att det räcker med företagens samt statens och kommunernas tvångssparande jämte de bidrag, som de enskilda redan lämnar. Säkerligen förhåller det sig icke så. Med det accelererade tempo, som den tekniska utvecklingen har, måste sparandet oavbrutet öka. I motsats till

finansministern tror jag att en appell från hans sida till förmån för ett vidgat sparande skulle ge genklang bland stora skaror svenska medborgare. Så stor auktoritet åtnjuter nämligen vår nuvarande finansminister. Ett ökat sparande utgör också det verksammaste medlet mot den tendens till inflation, som tycks vara ofrånkomlig vid all progressiv utveckling av samhället.

Det gångna året har alltså varit gynnsamt för det svenska folkhushållet. Lika gynnsam förväntas konjunkturen bli i år. Produktion och sysselsättning förväntas stiga ytterligare. Betingelserna för ett vidgat handelsutbyte med utlandet är goda. Det allt friare internationella betalningssystemet kommer att stimulera utrikeshandeln. Den internationella pristendensen pekar på en viss uppgång, dock inte större än att vi med den beredskap som finns skulle kunna behärska utvecklingen.

Och ändå möter man i finansplanen en ekonomiminister, som är mäktigt bekymrad, ja, man kan säga patetisk. Framför allt är det händelseförloppet på lönefronten som oroar honom. Varje procents lönestegring utöver årsskiftets nivå innebär, heter det i finansplanen, en stegring av lönetagarnas sammanlagda inkomster på 250 miljoner. Om man räknar med en marginalskatt på 30 %, skulle detta medföra en påfrestning på den privata konsumtionen av 175 miljoner, eller med omkring 0,7 % — allt under förutsättning att medborgarna inte sparar mer än vad som för närvarande är fallet.

Temat utvecklas ytterligare i nationalbudgetdelegerades framställning. Jag har ingen anledning att gå in på det — statsmakterna har ju ingen möjlighet att blanda sig i de privata löneöverenskommelserna — utan jag skall bara meddela några fakta som referat från nationalbudgetdelegationens betänkande. Det heter där att effekten på importsidan av en alltför stor löneförhöjning är tvåfaldig. För det första utgör inslaget av importerade varor — exempelvis bilar och hushållsmaskiner, frukt och konserver — en betydande del av en höjd levnads-

Statsverkspropositionen m. m.

standard. Delegationen räknar med att ungefär hälften av en ökning av den privata konsumtionen måste komma utifrån, alltså genom import. Varje procent ytterligare reallönehöjning skulle alltså öka importen med ungefär 90 miljoner kronor. Med samma belopp skulle då också underskottet i betalningsbalansen kunna komma att öka.

För det andra, säger delegationen, kan en alltför kraftig löneförhöjning dra med sig en sådan förhöjning i produktionskostnaderna inom de industrier, som arbetar för hemmamarknaden, att dessa industrier inte längre kan upprätthålla sin verksamhet i konkurrens med de billigare utländska varorna. Vi vet ju redan, hur det är ställt inom beklädnadsindustrierna; inom åtskilliga av dem har under de senare åren enorma reserver förbrukats, och i många fall har verksamheten där fortsatt endast av hänsyn till den anställda personalen, trots årligen återkommande förluster.

Sällan tillförne har ett så stort ansvar åvilat organisationerna på arbetsmarknaden som i år. Finansministern understryker också detta i finansplanen och uttalar, att statsmakterna inte ensamma bär ansvaret för den ekonomiska utvecklingen. Även organisationerna måste bidra till att en riktig bedömning tränger igenom i det allmänna medvetandet. Organisationerna och statsmakten måste var och en på sitt område verka för att den ekonomiska jämvikten upprätthålles. Men därvidlag bör statsmakten gå i spetsen.

Nu säger finansministern, att om inte löntagarna och företagarna beaktar hans synpunkter utan kommer överens om löneförhöjningar, som går utöver den ram, som utstakats av rådande ekonomiska läge, måste en neutralisering av löneökningen och den härav kommande stegringen i efterfrågan på varor sättas in. Detta skall ske, säger finansministern, dels genom att investeringarna minskas, dels genom en pålaga på konsumtionen. Dessa åtgärder bör, fortsätter han, ha en sådan räckvidd att inte anspråken överstiger tillgången på varor och tjänster. Beträffande de närmare de-

taljerna i fråga om dessa åtgärder uppträder statsrådet Sköld i finansplanen lika mystiskt som det berömda oraklet i Delfi.

I söndags yppade oraklet en del av sin hemlighet. Och det var en ganska skrämmande hemlighet: 12 % investeringsavgift på alla investeringar inom näringslivet samt återinförande av den 10-procentiga bilaccisen i form av en registreringsavgift. Tycker inte ändå regeringen att dessa ryckigt återkommande punktvisa skatter under åren mellan valen börjar bli ett ganska skamfilat vapen i den i och för sig rättfärdiga kampen mot inflationen? Efter finansministerns senaste framstöt i antiinflationsskampanjen måste man ännu en gång beklaga, att inte aktionen från i höstas fullföljdes, då man gav det svenska folket en chockbehandling genom det 4-procentiga statslånet. Enligt vad alla iakttagare inom kreditväsendet omvitnat hade denna behandling en psykologiskt mycket välgörande effekt. Men verkan därav förtogs snabbt, sedan det från auktoritativt håll förklarats att aktionen bara var en engångsföreteelse, avsedd att suga upp kreditinstitutionernas kapitalöverskott.

Nu har vi alltså svart på vitt på vad statsrådet Sköld menade i sitt uttalande i finansplanen, att investeringslusten måste dämpas. Men ännu har vi inte fått klarhet om vad han åsyftar med sitt hot om att pressa ned konsumtionen. Jag vill därför begagna tillfället att fråga regeringen, om den leker med tanken på att återinföra någon sorts omsättningskatt på konsumtionen.

Det tycks råda en maxim inom den moderna nationalekonomien att tillskriva investeringarna en överväldigande nyckelställning inom den samhällsekonomiska balansen. Finansministern förmenar också, att de 30 procent av de produktiva prestationerna inom landet, som bruttoinvesteringarna representerar, är ett alltför högt belopp. Statsmakterna kan därför inte underlåta att hålla tillbaka även i och för sig värdefulla projekt med hög framtida produktivitet, fortsätter finansministern.

Statsverkspropositionen m. m.

För att belysa vilka ingripanden det här är fråga om vill jag hänvisa till ett par uttalanden i nationalbudgeten. Det första uttalandet återfinns på s. 33 i delegerades betänkande. Där heter det: »En stor del av produktionsstegringen under fjolåret har tillkommit genom produktivitetstvinsten som uppstått inom näringslivet. Fortsatt mekanisering och rationalisering ger varje år ett produktionstillskott utan att mängden arbetskraft behöver ökas.» Nästa uttalande i samma betänkande möter man på s. 35. Där finns ett stycke som lyder: »Industriens produktionsökning under 1954 har kunnat ske utan att sysselsättningen nämnvärt ökat. En kalkyl grundad på socialstyrelsens sysselsättningsstatistik visar, att arbetsstyrkan inom den egentliga industrien under de tre första kvartalen 1954 i genomsnitt var drygt 1 procent större än motsvarande period 1953. Detta motsvarar ett tillskott av arbetskraft om ca 9 000 man. Större delen av årets produktionsstegring får därför tillskrivas produktivitetshöjande faktorer. Dessa har följaktligen varit betydligt starkare än den negativa verkan som kan ha utövats av tendenser till ökad rörlighet och brist på yrkesarbetare.»

På s. 9 i finansplanen yttrar däremot finansministern om detta spörsmål: »Det kan visserligen tyckas, att en hämsko på tendenserna till produktionsökning, kapacitetsutvidgning och rationalisering undergräver möjligheterna till framåtskridande och standardhöjning. Detta är emellertid en villfarelse. Så länge arbetskraften och övriga produktionsfaktorer är fullt sysselsatta, leder försöken att öka produktionen utöver den möjliga produktivetsförbättringen inte till något reallt resultat, utan blott till balansrubbingar av inflationistisk natur.»

Finansministern förnekar inte den fulla rationaliseringens betydelse, men han tillägger, att vi inte har råd därmed just nu, ty då skulle det bli inflation. Kan man egentligen tänka sig en hårdare kritik av den nuvarande generationens ansvarskänsla? Vi själva åtnjuter frukterna av föregående generationers rationaliseringssträvanden, men

vill inte avstå från vissa ting för att lägga grunden till en produktivitetshöjning till förmån för våra efterkommande.

Runtom i världen, främst i USA, försiggår en nyskapelse inom industrien med ombyggnad av hela fabriksanläggningar för löpande band och med en alltmera tillämpad automatik. Vad de elektroniska hjälpmedlen härvidlag kommer att betyda, kan vi än så länge endast skönja. Sannerligen, om vi inte skall komma efter i utvecklingen, måste vi försöka att hänga med och rationalisera i lika stor utsträckning som de med oss konkurrerande länderna.

Finansministern hänvisar till att investeringarna i dag är större än vad de var budgetåret 1938/39 och år 1946, då de utgjorde cirka 25 procent av produktionen. Häremot kan anföras, att de privata investeringarnas andel av bruttointesteringarna icke ökat sedan år 1938 utan i stället minskat.

Jag kan medge, att här föreligger i dagens läge ett svårt avvägningsproblem. Hur det skall lösas, sammanhänger intimt med den ekonomiska politik, som förs. Och i det sammanhanget vill jag ännu en gång beklaga, att den skärpning i penningpolitiken, som genomfördes i höstas, inte fullföljdes, utan kom av sig strax efter ingången. En klart utstakad penningpolitik på lång sikt utan ryckiga och lynniga förändringar i politiken stimulerar de ekonomiskt bärkraftiga investeringarna och dämpar de mindre bärkraftiga.

Finansministern riktar i stället sina förhoppningar till de privata kreditinstituten och förväntar, att de helhjärtat följer de riktlinjer, som utstakats av de penningvårdande myndigheterna. Det är till att vara neutral och högtidlig. I finansplanen återfinnes en obetalbar passus. Det är alltså statsrådet Sköld, som inte har ett dugg med riksbanken att göra, som skriver följande: »Efter vad jag inhämtat pågår för närvarande överläggningar i frågan på bankofullmäktiges initiativ.» En riksskattmästare på 1600-talet skulle inte under högtidigare former kunnat sända över en kunskapare via Stallkanalen. Vi menige allmoge,

Statsverkspropositionen m. m.

borgare, klerker och kaniker — för att inte tala om herr De Geer — delar herr finansministerns förhoppningar att det måtte lyckas riksbanken att få till stånd en frivillig kreditåtstramning via de privata kreditinstituten.

Svensk politik av i dag har många aspekter. Den viktigaste är penningpolitiken. Efter detta, herr talman, kan jag fatta mig kort. Finansministern anser årets budget ungefär jämnt balanserad. På grund av de stora avskrivningar, som föreslås, håller jag emellertid före, att den är överbalanserad. Efter den nya beskattning, som i måndags föreslogs och som väl också blir verklighet, kommer detta att ännu mera bli fallet.

Budgetens största svaghet ligger i att den bygger på antagandet om en oförändrad lönenivå. Och det må nu vara hänt. Man måste ju ha en arbetshypotes att utgå ifrån. Trots en ökning i de direkta statsskatterna på omkring 750 miljoner kronor och ökningarna även på andra inkomsttitlar blir det inte något över — i varje fall inte något nämnvärt — enligt finansministerns sätt att räkna, sedan 350 miljoner kronor avsatts till fonden för förhandslyftade kommunalskattemedel. I årets budget har ju ingenting avsatts till nämnda fond, utan i stället har ett resterande belopp på 300 miljoner kronor lyfts därifrån. En fördel med det förslag, som här presenteras riksdagen, är att kommunalskattefondens hädanefter skall redovisas öppet inom budgetregleringsfonden.

Tillåt mig också, herr talman, att uttrycka min beundran för det rediga och klara framställningssätt, som utmärker inte bara finansplanen — den tar priset — utan också riksräkenskapsverkets redogörelse för sina inkomstberäkningar samt nationalbudgeten. Ett undantag måste tyvärr göras vid denna bedömning, och det gäller riksräkenskapsverkets specialskrivelse om kommunalskattemedlen, som ju numera staten i första hand uppbär. Jag skall inte anföra några exempel — de skulle bli ganska avskräckande — utan nöjer mig med att hänvisa till s. 57 av inkomstbilagan och framför allt till vad som står överst på

s. 60 i samma bilaga. En i och för sig ganska enkel sak kan svårligen uttryckas på ett krångligare vis. Vad skall nu detta tjäna till? I förbigående må anmärkas, att på s. 42 i inkomstbilagan med referat av riksräkenskapsverkets inkomstberäkning på s. 38 har en del i referatet fallit bort med resultat, att slutsatsen dyker upp oförmedlat. Jag anmärker detta, därför att en del av kammarens ledamöter frågat mig om saken och stått oförstående inför den slutsats, som göres i inkomstbilagan.

Trots det betydligt ökade tillflödet av statsinkomster har de icke automatiska utgiftsökningarna begränsats till 45 miljoner kronor. Det oaktat uppgår den totala utgiftsökningen till inte mindre än 502 miljoner kronor. Detta är en följd av att de automatiska utgiftsökningarna stigit med 457 miljoner kronor. De anförda data bör utgöra en varning till statsmakterna mot att i fortsättningen engagera sig i beslut med stora automatiska utgiftstegringar i framtiden. Nästa budgetår representerar dock ett ogynnsamt undantag, och det blir gynnsammare under följande budgetår.

Finansministern upprepar tidigare gjorda utfästelser om att vid 1956 års riksdag föreslå en skattesänkning. Utrymme för en sådan, menar han, vinnes genom att statsinkomsterna normalt beräknas stiga med 400 miljoner kronor om året, medan den automatiska utgiftstegringen bör kunna hållas nere vid 150 miljoner kronor per år. Vi inom folkpartiet måste med tillfredsställelse konstatera, att de beräkningar över sannolika inkomststegringar, som gjordes av oss förra året, numera godkänts även av finansministern. Vi blev nämligen förra året mycket starkt kritiserade för dessa inkomstberäkningar. I själva verket finns det nog utrymme för sänkning av den direkta inkomstskatten, om man så vill, redan nästa budgetår. De förenklade deklarationsregler, som finansministern föranmäler, representerar visserligen en minskad skatteuppbörd på 225 miljoner kronor per år — siffran är sannolikt tilltagen i överkant. Härav kommer emellertid endast 120 miljoner

Statsverkspropositionen m. m.

kronor att utgöra en skattelindring, eftersom 105 miljoner kronor faller på kommunernas skatteuppbörd, som kommunerna sannolikt måste gardera sig för genom ökad utdebitering. Endast en tredjedel av de 120 miljonerna utgör minskad statsskatt nästa budgetår. Lindringen i den statliga inkomstskatten belöper sig sålunda till 40 miljoner kronor — ett ganska obetydligt belopp i det stora sammanhanget, ett belopp som faller innanför felgränsen för beräkningarna. I själva verket är, såsom nyss antytts, även dessa 40 miljoner kronor i skattelindring här tilltagna i överkant.

Rätt skall vara rätt. De icke automatiska utgiftsökningarna inskränker sig till 45 miljoner kronor. Det gäller så gott som genomgående områden, som släpat efter i anslagen föregående år och varom det parti, som jag företräder, gjort upprepad framstötning de senaste riksdagarna. Att nu ändamålen i år tillgodosetts, beror naturligtvis inte på att folkpartiet varit pådrivare, utan på att frågorna så att säga under en högre visdomsledning mognat. Jag nämner några exempel: rättsvärden, förbättring av skyddskonsulentorganisationen, bättre ekonomiska villkor för övervakarna med effektivisering av deras verksamhet, viss upprustning av ungdomsvårdsorganisationen, ökat stöd åt forskningen, vad den medicinska forskningen beträffar forskningsläkare, speciellt inom ålderdomssjukdomarnas och de psykiska sjukdomarnas områden, förstärkning av sjuksjukvårdens personal med sammanlagt 316 nya tjänster, varav 13 läkarbefattningar, ökad utrustning för nya sjuksjukhus, utbyggnad av skogsvården, förbättrad födoämneskontroll, en radikal upprustning av yrkesutbildningen samt betydligt ökade anslag till skolbiblioteken.

Det är med glädje och tacksamhet som jag konstaterar detta. Glädjande är också de ökade anslagen till universitetet och då särskilt till Stockholms högskola samt det föreslagna lånet till den chalmerska studentkårens bespinningslokaler. Den överväldigande delen av dessa anslagsökningar är inte bara ideellt motivera-

de, utan torde i det långa loppet medföra produktivitetsförbättringar i det svenska samhället.

Den svenska kulturpolitiken — som jag nu är inne på — kan inte sägas vara utmärkt av någon konsekvent linje. Detta är inte sagt som något klander mot den nuvarande värderade eklektiska ministern. Här är det gamla synder, som går igen. Gång efter annan fattas viktiga principbeslut än på det ena området, än på det andra. Men när det gäller att utforma besluten i verkligheten har beslutsamhetens friska hy ersatts av eftertankens kränka blekhet. Nu befinner sig framför allt utbildningen av lärare för det högre skolstadiet i farozonen. Detta gäller såväl den teoretiska som den praktiska utbildningen. I synnerhet är detta fallet med utbildningen av lärare för de naturvetenskapliga nyckelämnena. Förra året beslöt riksdagen inrätta beföringskurser för folkskollärare samt anslog medel härtill. Beslutet var, såvitt jag kan erinra mig, enhälligt. Trots upprepad utannonsering av kurser har på grund av brist på sökande inga sådana kunnat komma till stånd i sådana viktiga ämnen som fysik och kemi innevarande termin. Detta gäller inte mindre än fyra kurser, och en av matematikkurserna lär vara underbemannad, oaktat minimiantalet deltagare i varje dylik kurs satts så lågt som till tolv. Samtidigt vill jag nämna, att antalet deltagare i en matematikkurs vid universitetet i Uppsala i höstas utgjorde 140. Det måste betecknas såsom illa övertänkt politik att ge betydande anslag till kurser, som få eller inga aspirerar på, under det att studenterna, som ingenting högre önskar än att få sin åtrådade utbildning, kastas ut i ödemarken.

Jag skulle tro att hela vår kulturpolitik är i behov av en viss översyn. Det behöver inte vara annat än en översyn, som på en gång tillgodoser samhällets, den studerande ungdomens och föräldrarnas intressen, en översyn som bör ledas utan förutfattade meningar men i objektivitetens tecken.

Efter dessa randanmärkningar, herr talman, återstår mig endast att yrka re-

Statsverkspropositionen m. m.

miss av föreliggande statsverksproposition till vederbörande utskott.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Vid bedömandet av den framlagda statsverkspropositionen står vi som vanligt inför den dubbla uppgiften att summera erfarenheterna från det gångna året och söka bilda oss en uppfattning om den fortsatta utvecklingen.

Först och främst kan då konstateras att utvecklingen på det internationella planet varit ur våra synpunkter gynnsam och kan förväntas så förbli för den framtid vi nu kan överblicka. Därmed är också sagt, att om vi misslyckas i att upprätthålla den samhällsekonomiska balansen, så beror det helt och hållet på oss själva.

Allteftersom år 1954 framskred, framträdde med allt större tydlighet att vi var på väg att överanstränga våra resurser, med de risker för en utveckling i inflationistisk riktning som det innebär. Med spänning har man emotsett vad statsverkspropositionen i detta läge skulle bjuda. Planhushållningen lyckades uppenbarligen inte under förra året stämma i bäcken. Skall man lyckas bättre år 1955 när det gäller att stämma i ån?

Den som väntade sig att i statsverkspropositionen få någorlunda uttömmande besked blev bedragen. Vad som inträffat mellan den 4 och den 7 januari och som kommit oss vanliga dödliga till del genom den i måndags delade propositionen om investeringsavgift och bilaccis, kommer följande ord i statsverkspropositionen att framstå som särskilt betydelsefulla: »Läget kräver fortlöpande överväganden rörande den ekonomiska politikens utformning. Det finns ingen anledning att på detta stadium» — således statsverkspropositionens stadium — »närmare diskutera de ytterligare ingripanden som kan komma att bli erforderliga.»

Hur har vi hamnat i det läge där vi nu befinner oss? Något måste ju vara fel i vår politik, då alla utländska faktorer, såsom jag nyss framhöll, varit till vår favör. Situationen har icke uppstått

plötsligt och oväntat. Redan för ett år sedan konstaterade finansministern att det fanns uppenbara risker för en alltför stor efterfrågeökning under år 1954. Alltsedan våren har tecknen på en sådan utveckling blivit allt tydligare. Från högerhåll underströk vi under förra riksdagens debatter med skärpa, att med den uppläggning av den ekonomiska politiken, särskilt penningpolitiken, som skisserades i fjolårets finansplan, förfogade man icke över tillräckliga medel att behärska en utveckling i inflationistisk riktning.

En avgörande faktor i detta sammanhang har *likviditetsfrågan* varit. Den inriktning som den statliga lånepolitiken fick under år 1953 och första halvåret 1954 har vi från högerhåll konsekvent kritiserat. Genom att staten då lade tyngdpunkten i finansieringen av utgiftsoverskottet på en kortfristig upplåning i bankväsendet, kom det till stånd en mycket kraftig kreditexpansion i bankerna i form av ökad kreditgivning till staten. Denna kreditexpansion avspeglade sig redan under år 1953 i en betydande inlåningsstegring i bankerna. Innebörden av denna inlåningsökning var en påspädning av framför allt företagens och kommunernas likvida tillgodohavanden. De s. k. kreditrestriktionernas konstruktion — statspappersinnehaven inräknas ju i de överenskomna likviditetskvoterna — medförde ett starkt vidgat monetärt utrymme för utgifter i samhällsekonomin. Under sådana förhållanden måste det vara mycket svårt att effektivt motverka en plötslig ökning i efterfrågan för olika ändamål. Man bäddade för inflationen.

De farhågor, som vi sålunda uttalade redan på hösten 1953 och med ökad skärpa upprepade under riksdagens diskussioner i penningpolitiska frågor under våren 1954, har visat sig välgrundade. Det är beklagligt att man på regeringshåll bagatelliserade dessa farhågor och icke ville vara med om en sådan uppläggning av penningpolitiken att likviditeten i samhällsekonomin hade kunnat effektivt begränsas. Varför ville man då inte detta?

Statsverkspropositionen m. m.

Jo, man förmenade — med all rätt — att en minskning av likviditeten på kreditmarknaden skulle medföra en höjning av ränteläget. Liksom under hela efterkrigstiden ansåg regeringen det ännu vara viktigare att stabilisera räntan än att garantera en stabil ekonomisk utveckling. Först under hösten tvingades man av omständigheternas tryck att släppa denna linje. Jag syftar på det statliga 4-procentslånet i oktober 1954, som ju emitterades just i syfte att minska likviditeten på marknaden och därigenom garantera en effektivare kreditåttstramning. Vi konstaterade visserligen med tillfredsställelse att man sålunda även på regeringshåll fått upp ögonen för likviditetsfrågans betydelse. Men hur mycket bättre hade det inte varit, om man slagit in på en sådan politik på ett tidigare stadium och därigenom verkligen lyckats stämma i bäcken. Om man redan på hösten 1953 företagit en statsupplåning av liknande karaktär och på liknande villkor, hade den ekonomiska utvecklingen under år 1954 med all sannolikhet fått ett mera dämpat förlopp. De naturliga förutsättningarna hade därmed också skapats för en mera återhållsam lönerörelse.

Ett liknande resonemang kan tillämpas på frågan om de offentliga investeringarna. Det är i och för sig tacknämligt, att man nu avser att bromsa själva ökningstakten i den offentliga investeringsverksamheten. Denna bromsning borde emellertid ha kommit till stånd i så god tid, att den kunnat bidra till att förhindra den tillspetsning av det ekonomiska läget som nu inträffat. Att i efterhand rätta till denna situation är svårare än det hade varit att hindra den från att uppstå. Från högerhåll varnade vi i fjol regeringen för att spänna bågen för hårt och menade att en lugnare takt i den offentliga investeringsverksamheten skulle gagna en stabil ekonomisk utveckling. Från regeringshåll motiverades då ökningen i de offentliga investeringarna åtminstone delvis med att den spontana minskning i de privata investeringarna, som man ansåg sig kunna räkna med i nationalbudgeten, skapade ett

ökat utrymme för offentliga investeringar. Ännu en gång har det besannat sig, hur farligt det är att grunda den ekonomiska politiken på ett så löst och hypotetiskt sifferunderlag som nationalbudgetberäkningarna representerar. I stället för att minskas har de privata investeringarna visat en tendens att ökas i förhållande till 1953, och detta är en utveckling som man inte har anledning att förvåna sig över. 1954 var ju det första fria året efter tre års begränsning genom investeringsskatt och investeringsavgift. Dessutom kunde den allmänna ökningen i den ekonomiska aktiviteten givetvis inte undgå att öka investeringsbehovet inom den enskilda sektorn. Till en del är detta en följdföreteelse av de ökade investeringarna inom den allmänna sektorn. Om bostadsbyggandet stiger, medför detta exempelvis ett ökat investeringsbehov inom de byggnadsämnesproducerande industrierna. Även exporten har ju stigit i samband med de bättre avsättningsförhållandena utomlands, och denna utveckling har aktualiserat behov av nya investeringar inom olika industrigrenar. Detta är investeringar, som just för stabiliseringspolitiken har en utomordentligt stor vikt. Med hänsyn till den kraftiga press, som vi redan under året haft på vår betalningsbalans och som vi ytterligare kan komma att få under innevarande år, är det naturligtvis i hög grad angeläget att vi kan öka vår export och pressa våra kostnader. Detta förutsätter investeringar inom den enskilda sektorn.

Jag återgår nu till statsverkspropositionen.

Finansministern utger sig själv för att vara mycket restriktiv både i fråga om driftbudgeten och kapitalbudgeten. Ja, driftbudgeten ökar dock med utgifter på över en halv miljard, därav s. k. automatiska utgiftsökningar på inte mindre än 457 miljoner, och balanserar med ett mindre överskott på ett belopp, som med ca 1 miljard överstiger riksstaten för löpande år, allt under antagande av en löneutveckling, som uppenbarligen inte kommer att hålla streck. På kapitalbudgeten minskar investeringsanslagen med

Statsverkspropositionen m. m.

100 miljoner i förhållande till årets rikstat och med 200 miljoner i förhållande till det beräknade slutliga utfallet. Då är att märka, att av det löpande årets kapitalbudget 200 miljoner avser inlösen av tidigare beviljade kommersiella krediter till Norrbottens järnverk. Med hjälp av ökade avskrivningsmedel samt tillfälligt ianspråktagande av 350 miljoner kommunalskattemedel och 76 miljoner i överskott på automobilskattemedlen beräknas det statliga lånemedelsbehovet för nästa budgetår nedgå till ca 500 miljoner, ett belopp som med inte mindre än 1 200 miljoner understiger lånebehovet för innevarande budgetår. Detta innebär i och för sig en betydelsefull lättnad ur penningpolitisk synpunkt, men det gäller att håll fast, att det inte är fråga om någon beskärning av de statliga investeringarna utan endast om en minskad ökningstakt samt att lånebehovet endast är uppskjutet till den del kommunalskattemedel och automobilskattemedel nu tas i anspråk.

I övrigt innehåller finansplanen just inga nyheter. Finansministern replierar på de gamla regleringarna och utdelar magistrala förmaningar åt kommuner, kreditinstitut och arbetsmarknadens parter.

Den verkliga nyheten kom i form av förslag eller kanske rättare dekret om återinförande av investeringsavgift och bilaccis fr. o. m. den 15 januari. Är vi nu där igen? Den förra investeringsavgiften ansågs ju ha sitt berättigande såsom en ren engångsåtgärd, och handelsministern avvisade ännu i slutet av förra året med indignation ryktena om att regeringen ville komma bilhandeln till livs. Skall den statliga planhushållningen behöva innebära att man berövar näringslivet möjlighet att planera för egen del? Skall de produktiva investeringarna i näringslivet, som dock i första hand skall bära upp den ekonomiska utvecklingen, höja näringslivets produktionsförmåga och därigenom bilda en motvikt mot den stigande efterfrågan i samhällsekonomin, först fjättras under några år för att sedan under ett fritt år konstateras vara för höga och där-

efter fjättras igen? Varken investeringsavgift eller bilaccis ter sig för oss i nuvarande läge som ändamålsenliga medel i stabiliseringspolitiken.

Man har alla skäl att understryka finansministerns uttalande om vikten av att vi bygger upp våra valutareserver, detta både med tanke på de påfrestningar vi kan komma att få vid övergången till fri konvertibilitet och med tanke på behovet av ett starkt valutaskydd för vår sysselsättning. Vi skall givetvis inte ta våra valutareserver i anspråk på toppen av en högkonjunktur, utan de bör sparas för att användas för en sysselsättningsstödande politik i en lågkonjunktur. Denna tankegång har från högerhåll vid många olika tillfällen förts fram under de senaste årens diskussioner kring den ekonomiska politiken, och det är glädjande att denna syn på valutareservernas betydelse får anslutning även från regeringshåll. Det är bara synd att man inte levde efter denna maxim förra året, under vars senare del en allttjämt bestående tendens till avtappning av valutareserven gjorde sig gällande. Samtidigt kan det konstateras, att flertalet västeuropeiska länder utnyttjade fjolårets goda avsättningskonjunkturer till att avsevärt förstärka sina valutatillgångar och därmed förbättra sin beredskap inför de pågående konvertibilitetssträvandena. Inte kan man heller nu, som man gjort tidigare, motivera denna valutaminskning med att vi ökat våra lager, ty enligt den försörjningsbalans, som redovisas i nationalbudgeten, minskades dessa lager under fjolåret med 400 miljoner kronor.

Mot bakgrunden av denna ogynnsamma valutautveckling under 1954 måste man med oro se fram mot utvecklingen under innevarande år. Är finansministerns uttalande om behovet av att stärka våra valutatillgångar något annat än fromma önskningar, när redan den högst hypotetiska nationalbudgeten visar att vår valutareserv vid oförändrad lönenivå kommer att minska med ett par hundra miljoner kronor? Så länge inte vårt samhälle utsätts för onormala inflytanden från utlandets sida, kan vi se valu-

Statsverkspropositionen m. m.

tareservens förändringar som ett resultat av den ekonomiska politik som förs här i landet. Visar då inte det väntade resultatet för detta år, att trots allt tal om restriktivitet den ekonomiska politiken inte motsvarar lägets krav?

Frågan är då vad som ytterligare kan och bör göras för att åstadkomma en bättre jämvikt i vår samhällsekonomi och därmed skydda våra valutareserver från ytterligare avtappning. Våra underlåtenhetssynder under fjolåret låg framför allt på penningpolitikens område. En i tid insatt restriktiv penningpolitik med rörlig ränta hade i vårt land liksom i andra länder kunnat förhindra uppkomsten av den situation vi råkat in i. Ännu under hösten, innan lönerörelserna kommit i gång på allvar, hade man en chans att rätta till situationen, men denna chans tillvaratogs inte. Den restriktiva effekt, som den höjda statslåneräntan hade kunnat få på hela kreditmarknaden, tilläts inte slå igenom. Det nya läge av 4 procent, som för en tid skapades på obligationsmarknaden, blev också mycket kortvarigt, och snart nog låstes den långa räntan vid 3,7 procent. Denna tvekan att fullfölja en konsekvent restriktiv penningpolitik kunde i det läget inte annat än förstärka den inflationsmentalitet som började växa fram bland både företagare och löntagare. Aktiemarknaden har givit uttryck för samma mentalitet. Värdena där gick ju tillbaka i och med 4-procentslånet, eftersom man trodde att detta innebar en ny giv, men när man fick klart för sig att detta inte var meningen, fortsatte accelerationen. Jag tillåter mig — inte minst med stöd av erfarenheter från andra länder — att hävda att den ekonomiska politiken i det nuvarande läget måste byggas på en hård begränsning av penningtillgången i samhället och att man måste acceptera den räntenivå som blir resultatet av en sådan begränsning.

Vårt alternativ till den regleringspolitik, som bjuds oss, förblir alltså kreditåstramning efter lägets krav, upprätthållen med hjälp av rörlig ränta, kraftigt uppmuntran av enskilt sparande till utökande av investeringsutrymmet samt en

rationell begränsning av de ständigt sväljande statsutgifterna. Finansministerns plötsliga förbud mot att tills vidare för statens räkning köpa eller beställa annan lös egendom än förbrukningsmateriel som oundgängligen erfordras för den löpande verksamheten ter sig varken rationellt eller med riksdagens ställning förenligt.

I skatteväg bebådas dels förslag om åstramning i företagsbeskattningens avskrivnings- och värderingsregler och dels förslag angående förenkling av deklarationsreglerna. Det förra förslaget anses utgöra ett led i stabiliseringspolitiken och motiveras icke av fiskala skäl, även om det kan väntas innebära en icke obetydlig skärpning av företagsbeskattningen, särskilt när det gäller lagervärdering. I denna fråga råder djupt delade meningar, som det skulle föra för långt att här ingå på. Vad förenklingen av deklarationsreglerna beträffar må omdömet också sparas, till dess det slutliga förslaget blir känt i sina detaljer. Redan nu vill jag dock ha sagt, att vi inte betraktar detta förslag som ett substitut för en sänkning av den direkta beskattningen. Budgetförslaget förutsätter ett fortsatt uttag av inkomstskatten efter 110 procent. Utrymme för en sänkning har inte kunnat åstadkommas, trots att enligt föreliggande beräkningar det nu löpande budgetåret skulle komma att visa ett formellt budgetöverskott av 170 miljoner kronor och nästa budgetår förtjer en inkomstökning på 650 miljoner efter avdrag av 350 miljoner i kommunalskattemedel och med bortseende från ett överskott på 76 miljoner på automobilskattemedlens specialbudget. Finansministern tillkännager, att han har för avsikt att i sinom tid — så framt de samhällsekonomiska förhållandena icke lägger hinder i vägen — hemställa ett förslag till en allmän skattesänkning med tyngdpunkten lagd på de mindre inkomsttagarna förelägges 1956 års riksdag. Den prognos, som ställes för de där efter närmast följande budgetåren, pekar på en normal årlig stegring av statsinkomsterna med 400 miljoner kronor, varav 150 miljoner anses bli tagna i an-

Statsverkspropositionen m. m.

språk för automatiska utgiftsstegringar. Med den oförmåga, för att inte säga obehägenhet, som finansministern i mindre beträngt läge hittills visat när det gällt att bereda utrymme för en skattesänkning, ter sig det nu redovisade underlaget för framtiden inte alltför hoppingsivande. Med en målmedveten vilja kan det lyckas och skulle även ha kunnat ske tidigare, *utan* en sådan vilja kommer det aldrig att gå. För vår del kommer vi inte att vika från kravet på att, såsom ett första steg mot en lättnad i skattetrycket, inkomstskatten skall nedbringas till den gräns, som 1949 års skatteutredning enhälligt ville sätta, nämligen 100 procents uttag enligt nu gällande skalor. Det representerar i förhållande till budgetförslaget en minskning med cirka 90 miljoner, ett belopp som utgör mindre än 1 procent av inkomsterna på driftbudgeten och mindre än 10 procent bara av den ökning, som dessa inkomster företer i förhållande till nu löpande budgetår. För en finansminister, som verkligen velat en skattesänkning, borde det inte ha varit omöjligt att ordna den stora sifferparaden på ett sådant sätt, att dessa 90 miljoner kunnat undvaras. Nu blir vi i högerpartiet hänvisade att liksom de föregående åren vandra den mödosamma vägen genom budgetens labyrint för att finna besparingar motsvarande skattesänkningen. Vi är fullt medvetna om att vi därvid kan bli tvungna att ge oss på även i och för sig önskvärda ting, men vi ger skattesänkningen hög prioritet, i förvissning om att den lönar sig, och betraktar en fortsättning på denna väg nödvändig för en lyckosam framtid för vårt folk. Det var från denna utgångspunkt som vi — till en början i samförstånd med övriga partier, men så småningom ensamma — förfäktade att sjukförsäkringsreformen, hur önskvärd den än i och för sig vore, icke borde genomföras, förrän så kunde ske utan att nya skatter eller fortsatt överuttag av inkomstskatten behövde tas i anspråk. Nu är reformen genomförd. Det återstår bara att hoppas att den, redan tyngande i en ansträngd budget, inte skall alltför påtagligt sälla sig till de faktorer, som

svarar för de s. k. automatiska utgiftsstegringarna. Herr Ohlson har nyss varnat för att vi i framtiden skulle ta på oss krav av denna innebörd. Det fanns dock ännu i följ en möjlighet att hindra, att i detta ansträngda läge genomfördes en reform, som uppenbarligen innefattar mycket stora risker för fortsatta automatiska utgiftsstegringar. Men, som sagt, det återstår nu endast att hoppas det bästa.

Den som till äventyrs inte tidigare fått upp ögonen för vart det höga skattetrycket fört oss här i landet, bör ha fått en tankeställare av det förslag som i höstas avgavs av skattelagsakkunniga. 1949 års skatteutredning hade såsom ett motiv för sitt förslag om en begränsning av skattebördan framhållit nödvändigheten av att förbättra deklarationsmoralen och uttalat, att möjligheten att komma till rätta med detta problem genom skärpta lagbestämmelser finge anses mycket begränsad. Skattelagsakkunniga tycks emellertid i sitt nit inte ha ålagt sig någon begränsning. De ser i medborgarna ingenting annat än skattskyldiga och föreslår djupa intrång på privatlivets område för att framtvinga skattepliktens fullgörande. Den olust, som det höga skattetrycket redan framkallat hos allt vidare kretsar bland folket, skulle få en ännu mycket allvarligare karaktär, om vi skulle nödgas beträda de sålunda anvisade vägarna.

Jag skulle i detta sammanhang avslutningsvis vilja med några ord beröra en intressant intervju med statsminister Erlander i den danska tidningen »Kristeligt Dagblad» för den 15 november i följ, en intervju som tilltalat mig genom sin öppenhet och sin tankeväckande innebörd. Till en början skildrar statsministern sin uppgift som politiker på följande sätt: »Min uppgift är inte större än teknikerns. Jag skall sörja för att de sociala förhållandena, samfundets struktur håller jämna steg med den tekniska utvecklingen. Utvecklingen själv har jag inget inflytande på. Jag har bara att ta till vara de möjligheter för sociala framsteg och höjd levnadsstandard, som den innebär.» Vidare konstaterar statsminis-

Statsverkspropositionen m. m.

tern, att de förbättrade yttre villkoren icke omedelbart tycks föra till ökad lycka och harmoni mellan människor; han talar om neuroser, oro, ångest och depression och fastslår att Sverige har en enastående social standard, men icke blivit något lyckosamfund. Längre ned heter det: »Vad jag tror och lever på som människa har oerhört ringa inflytande på de politiska avgöranden, jag är satt att träffa. Politik rör sig i ett tekniskt-ekonomiskt sammanhang och icke i ett ideellt».

Jag är medveten om att jag med detta korta referat inte kunnat göra full rättvisa åt statsministerns tankar i intervjun, men jag skulle vilja knyta några reflexioner till vad jag nu citerat. I den mån statsministern velat säga, att politiken icke kan tillfredsställa människornas djupaste behov, att livets innersta mysterium är undandraget politikernas handlande, är jag fullständigt med. Men när han betonar, att politiken är hänvisad till att röra sig i ett tekniskt-ekonomiskt sammanhang och icke i ett ideellt, har jag svårt att följa honom. Visst har det sätt, varpå politikerna bygger upp samhället, en utomordentlig betydelse i både positiv och negativ riktning för ideella livsvärden. Uteslut inte, att mycket av den olust, som finns mitt upp i välfärdssamhället, kan bero på att politikerna träder ideella livsvärden för nära. Här kommer bland annat sådana faktorer som det alltmer ökade förmyndandet över den enskilde och känslan av minskad rättssäkerhet in i bilden. Varför inte också en så till synes materiellt betonad sak som ett för högt skattetryck?

Herr talman: Jag motsätter mig inte remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till vederbörande utskott.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Årets remissdebatt kommer förmodligen inte att visa några mera väsentliga avvikelser från de tidigare årens. Allt fortfarande står den ekonomiska utvecklingen i förgrunden och

kring denna är intresset koncentrerat. Talarna är därför tvingade att i huvudsak syssla med de problem, som är förknippade med denna utveckling, de konsekvenser som kan utläsas av vad som hittills inträffat och de riktlinjer, vilka man ur olika synpunkter skulle vilja ha såsom vägledande i den framtida ekonomiska politiken. Här kommer, såsom alltid, meningarna att gå isär, ty alla är medvetna om att trots de strålade tiderna finns det inte utrymme för alla de önskemål, som är företrädda inom de olika partierna i denna kammar, de må sedan röra sig om sänkta skatter, höjda löner, bättre vägar, lägre priser eller något kulturellt, som höjer sig över allt det materiella vi har att brottas med i detta välfärdens tidevarv.

Förre finansminister Ernst Wigforss har en gång i tiden, då vi inte hade det så bra i gamla Sverige som nu, myntat orden: »Fattigdomen fördrages lättare om den delas lika av alla.» Även välfärdet skulle förmodligen bäras med större jämnmod om alla hade en känsla av att det fördelades, om icke lika åt alla så ändock i närmare anslutning till principen om en rättvis fördelning. Nu förefaller det, att döma av höstens pressdebatt och uttalanden av prominenta personer, för att nu använda ett mångtydigt ord, som om den hittillsvarande gynnsamma ekonomiska utvecklingen med full sysselsättning och härliga tider för större delen av vårt näringsliv egentligen fört oss till eller i närheten av avrundens rand. Och varför det? Jo, därför att arbetarna i sina förslag till nya avtal ställt yrkanden om löneförbättringar dels för sådana grupper, som icke fått något med av den standardhöjning som ägt rum under de båda senaste åren eller fått mindre än det redovisade genomsnittet, dels har det också krävts en generell höjning för inträffad eller väntad produktivitetsförbättring. Kraven överstiger väsentligt det utrymme, som kan finnas eller skapas för lönehöjningar under 1955, sägs det, och därför innebär de ett hot mot den ekono-

Statsverkspropositionen m. m.

miska stabiliteten. Inflationens möjligheter att ånyo breda ut sig står och faller med arbetarnas vilja till återhållsamhet eller arbetsgivarnas förmåga att hålla igen. Ja, en sådan mening kan man t. o. m. finna stöd för i den finansplan, som nu föreligger och som inleder statsverkspropositionen. Är denna tolkning riktig av vad som står på sidan 15 i finansplanen, så synes man även i kanslihuset ha fångats av den systematiskt drivna propagandan att inflationen härrör från en bacill eller ett virus, som har sin egentliga näring och utvecklingsmöjlighet i arbetarnas oförnöjsamhet. När man ställer krav på lönehöjningar, förbättringar av de sociala förmånerna från arbetsgivarna, en förkortad arbetstid och allt detta samtidigt som en kraftig utvidgning av den statliga socialvården sker, då har man uttalat nyårsönsningar, som inte varslar om så stora möjligheter till ett gott nytt år, sade direktör Kugelberg i Svenska arbetsgivarföreningen i ett nyårsuttalande. Ja, vem vet vad det nya året kan föra med sig!

Var inte för säker, hette det i ett radioprogram sistlidna lördag. I detta passerade en hel del kända historiska misslag revy berörande uppfattningen om vår jord och dess ställning i världsallett, människans ursprung och utveckling, vissa rättsfall m. m., till belysande av att sannolikhet för en sak icke alltid kunde få betraktas såsom bevisning för den som söker sanningen. Var inte för säker, skulle jag också vilja sätta med utropstecken inför all denna själv-säkra slutledningskonst, som präglar snart sagt alla uttalanden om inflationen, varifrån den härrör och vilka som har en självklar plikt att gå i första ledet i kampen mot den.

Som Landsorganisationens ordförande får jag mottaga många skrivelser innehållande råd, uppmaningar och ibland direkta besked om hur jag bör tala, handla eller eljest förhålla mig för att kunna utöva det inflytande i smått och stort, som den stora organisationen representerar. Som riksdagsman och vice talman i denna kammare har jag inte fått några eller i varje fall ytterst få.

De flesta skrivarna föredrager anonymitet. Många av dem är förmodligen enkla människor, som menar väl och i denna känsla har ett behov av att påpeka någon detalj i det stora sammanhanget, som de tror att jag möjligen kan ha förbigått. Andra tillhör kverulanternas skara och talar om oförrätter av olika slag. Det behövs inte någon större skarpsinnighet för att förstå, att det väl egentligen är någonting avseende deras egen person eller närstående, som har föranlett dem att skriva. Den tredje kategorien återigen representeras av dem som kan allt och vet allt om Landsorganisationen och om dess makt och outtömliga ekonomiska resurser. Anspråken i skrivelserna står naturligtvis i förhållande till deras uppfattning och uppskattning. Men vetandet om Landsorganisationen och dess verksamhet kan också föra brevskrivarna till den motsatta uppfattningen, nämligen att Landsorganisationen inte förstår och inte vill förstå arbetarnas bästa och därför heller inte förmår att göra någonting för dem. Och i spetsen för denna allsidiga okunighet och oförmåga står då hela ledargarnityret i fackföreningsrörelsen med för närvarande mig själv som primus.

Men det var inte all denna välvilja som jag närmast tänkte på i detta sammanhang, utan på alla dem som representerar de frågande, vilka också är talrika bland dem som fattar pennan eller tar till skrivmaskinen för att levandegöra och vidarebefordra sina tankar. Det är sådana som sitter hemma i sin kammare och funderar över livsgåtorna, det ekonomiska problemet eller någonting annat som verkar krångligt eller svårfattligt i den värld som vi lever i. Pusslet går inte ihop, och så sätter man sig ner och formulerar sin fråga. Oftast gör man det väl av vetgirighet och i hopp om att få ett tillfredsställande svar, ibland kan det förmodligen också vara menat ironiskt, i hopp om att man skall kunna förarga eller möjligen helt enkelt för att man vill ställa vederbörande mot väggen. Alla motiven finns representerade i samlingen av brev.

Statsverkspropositionen m. m.

Av frågor som kommer från olika håll och i varierande form är följande, som visserligen inte är speciellt utmärkande för dessa sista dagar, eftersom vi väl fått upp den under en mångfald av år, men som dock nu speciellt har sin spets: Hur kan det komma sig, att inflationsfaran alltid blir aktuell i samband med förhandlingarna om nya avtal och arbetarnas krav på lönehöjningar? Förhåller det sig verkligen så på det ekonomiska området, att det endast är sådana inkomstförbättringar, vilka aktualiseras i kollektiva förhandlingar, som kan utgöra ett hot mot den ekonomiska stabiliteten? Är det jordbrukarnas och arbetarnas krav på delaktighet i de ökade resurserna i landet, som äventyrar den ekonomiska stabiliteten och därmed välståndet, eftersom det ju ändå är dessa krav som har en kollektiv karaktär? Vi tycker, säger man, att välståndet har ökat under senare år trots inflationen. Har vi fel, eller verkar inflationen på olika sätt, beroende på om den kommer utifrån eller är ett slags hemmaprodukt?

Det finns många fler varianter på frågan, men alla vänder sig mot ensidigheten i propagandan, informationen eller de konstateranden som görs i samband med den ekonomiska utvecklingen, ty man kan inte få pusslet att gå ihop med ledning av allt det som serveras.

Frågorna är inte besvarade och de blir det väl inte heller, men därför vill jag inte beteckna dem som obefogade. De är förklarliga med hänsyn till allt som sker utan att påtalas eller uppmärksammas i samband med den allmänna ekonomiska utvecklingen till den del denna kan vara att beteckna såsom oroande. I höstas steg exempelvis virkespriserna utan att den s. k. allmänna opinionen talade om att denna tendens kunde vara farlig i en ömtålig ekonomisk situation. Virkespriserna ligger fem gånger högre än förkrignivån, men det är ingen eller få av dem, vilka har så mycket att säga om arbetarnas orimliga krav, som fäster något avseende vid detta förhållande, eller sambandet mellan detta och risken för ytterligare steg på inflatio-

nens väg, och ändå måste det ju vara ett led i det hela.

Morgon-Tidningen har startat en ekonomisk informationsavdelning på rent elementär bas. I söndagsnumret återfinns följande huvudrubrik: »Vad är en fondemission?» och en underrubrik: »1 400 kronor blir 9 200 kronor.» Och så följer en uppgift om ett bolag som 1949 hade ett aktiekapital på 8,4 miljoner kronor på vilket utdelades 8 procent med 672 000 kronor. Genom fondemissioner, alltså utan att de tidigare aktieägarna betalat någonting för de nya aktierna, har aktiekapitalet sedan dess höjts till 28 miljoner kronor och utdelningen till 3 360 000 kronor. Av siffrorna att döma förefaller det som om man inte bara låtit utdelningen falla även på det nya aktiekapitalet, utan också haft möjlighet att höja utdelningen från 8 till 12 procent. Det är väl ingen i denna kammarer som tror att dessa siffror har någonting med inflationen att skaffa, vare sig med den som redan är ett faktum eller den som man nu talar om hotar. Men någon enkel arbetare som saknar ekonomisk skolning kan ju klia sig i huvudet och draga den felaktiga slutsatsen att allting ändå inte är som det borde vara.

Nåja, tidningen upplyser om att det inte är alla bolag som har det lika väl förspänt, och det är väl också riktigt. Men vi som sitter här har rika möjligheter att skaffa oss en objektiv bild av vad som i verkligheten har skett under de år som närmast är i blickpunkten, nämligen efterkrigsåren, om vi vill ha en sådan, och den bilden visar visserligen att arbetarna fått det väsentligt bättre, men också att denna förbättring kunnat åstadkommas utan att företagena berövats erforderliga vinst- och konsolideringsmöjligheter. Vadan då dessa jeremiader kring varje årsskifte om risken för inflation på grund av kraven om lönehöjningar i avtalsförslagen? Att kraven sträcker sig längre än tillgängligt utrymme kan inte behöva utlösa denna reaktion, ty i våra förhandlingar på arbetsmarknaden är vi vana vid att brottas med förväntningar från ena parten och farhågor för konsekvenserna av att

Statsverkspropositionen m. m.

tillmötesgå dem från den andra. Det är fortfarande så att det finns goda marginaler för lönehöjningar inom vissa områden av näringslivet, knappa marginaler inom andra och ingenting alls inom några områden. Dessa faktiska förhållanden har medfört den ojämna utvecklingen av lönerna under de båda senaste åren, och detta har sedan utlöst kraven på att få vara med om att dela det stigande välståndet från dem som känner sig missgynnade av utvecklingen. Den stigande lönenivån inom de av konjunkturen gynnade områdena innebär tydligen inga större risker för den ekonomiska stabiliteten, men de anpassningsanspråk till det nya löneläget, som reses från alla dem, vilka icke lyckats följa med i utvecklingen, kan icke tillgodoses utan att medföra vissa konsekvenser. Att vifta bort anspråken med inflationshotet går inte. Mera realistiskt måste de behandlas, ty fackföreningsrörelsen kan inte utan gensaga acceptera en löneutveckling, som på grund av angivna förhållande går stick i stäv mot den av oss eftersträfvade.

Var inte för säker på slutsatsen att inflationen härleder sig till det väsentliga från arbetarnas krav på löneförbättringar, en slutsats, som accepteras såsom ett evangelium av stora delar av vårt folk. Det är mycket som tyder på att arbetarnas krav icke är någonting annat än en reflex av vad som redan inträffat inom näringslivet, nämligen att företagen till det väsentliga arbetar med vinstmarginaler, som i sig själva är inflationsdrivande. Det spelar därvid ingen roll om det är näringslivet i sin helhet, som har det så gynnsamt, eller om detta förhållande begränsas till en större eller mindre del. Är det gynnsamma avsnittet tillräckligt representativt smittar det av sig på andra genom en strävan från dessa att om möjligt följa med, kosta vad det kosta vill. Prissänkninglinjen skulle ur denna synpunkt vara att föredraga, men den är tydligen lika orealistisk som tanken att de i lönehänseende missgynnade i nuvarande situation skulle ta det hela som en prövning och i samhällsnyttans tjänst låta sig nöja.

Ett stöd för mina funderingar över att en överkonjunktur med våldsamma prisstegringar inom en begränsad del av näringslivet kan vara inflationsdrivande om den av konjunkturen och prisstegringar gynnade delen av näringslivet är tillräckligt representativ, finner jag i det förhållandet, att Sverige, som hade en sådan konjunktur inom skogsindustrien under 1951 och en del av 1952, redovisar en prisstegring från 1950, som är större än i de flesta andra länder. Samma tendenser kan konstateras i Australien, där den goda konjunkturen gälldeullen, och i Brasilien, som haft sin gyllene tid genom kaffet.

Herr talman! Innan jag slutar vill jag också säga några ord om statsverkspropositionen, som ju i första hand är föremål för remissdebatten. Jag skall inte försöka yttra mig om några detaljer i den nådiga luntan utan hålla mig till finansplanen, som inleder verket. Om detta har det sagts, att det är en elegant budget finansministern presenterar. Samma betyg kan förmodligen givas finansplanen, om man begränsar omdömet till att gälla formen. Till innehållet finner jag den orealistisk. Den nationalbudget, på vilken finansministern i det väsentliga grundar sin finansplan, är nämligen hypotetisk, ty den gör ett godtyckligt antagande om inkomstutvecklingen vilket redan i dag kan betecknas såsom verklighetsfrämmande. Medan riksräkenskapsverket i sina inkomstberäkningar synes räkna med en inkomsthöjning från år 1954 till 1955 med 7 å 8 procent eller däromkring, räknar nationalbudgetdelegationen endast med 3 procent, varav 2 procent är beroende på löneglidningen under senare delen av 1954 och 1 procent på grund av omflyttning från låg- till höglöneområden under 1955. Däremot räknas inte med några lönehöjningar i årets avtalsrörelser och ej heller med löneglidningar under 1955. Man räknar inte heller med några löneförbättringar åt statstjänarna under året. Alltsammans har sin naturliga förklaring i att man icke velat ge några tips eller på förhand sanktionera några lönekrav. Även denna orealistiska bud-

Statsverkspropositionen m. m.

get ger balans, men det är ju av föga intresse. Däremot vore det av värde att få veta någonting om det som inte står i nationalbudgeten, nämligen vad som blir följden om någonting av det vi redan vet inträffar med inkomstutvecklingen under året. Har balansen ett så löst fäste i vår samhällsekonomi att den rubbas av blotta tanken på en lönehöjning?

Granskas nationalbudgeten närmare finner man att även andra poster är hypotetiska. Bruttonationalproduktens ökning beräknas sålunda till 3,5 procent för år 1955 mot 5 procent för 1954. Det framlägges inga övertygande skäl för ett sådant pessimistiskt antagande. Finansministern är också medveten här om och säger på s. 3 i finansplanen: »Den produktionsökning, som insatts i det hypotetiska resonemanget om försörjningsbalansen för 1955, representerar inte något maximum för vad som skulle vara fysiskt möjligt att åstadkomma. Någon procents ytterligare ökning av bruttonationalprodukten skulle sannolikt vara möjligt att frampressa — — —».

Med andra ord: med ett mera realistiskt antagande om inkomstutvecklingen, som i sin tur skulle öka efterfrågan och leda till ett maximalt utnyttjande av de produktiva resurserna, vore det sannolikt med en större ökning av nationalprodukten än de hypotetiska 3,5 procenten. En ökning med ytterligare en procent skulle öka utrymmet för konsumtion med 500 miljoner kronor eller från 2 till 4 procent. Bilden skulle bli en helt annan än den man får av den framlagda nationalbudgeten.

En mycket osäker post i balansen är lagerförändringarna. Upphörandet av lagerminskningen minskar kalkylmässigt utrymmet för konsumtionsökningar med 400 miljoner kronor, säges det i nationalbudgeten. Underlaget för denna beräkning är så svagt, att man med samma rätt kunde ha satt 200 miljoner eller ingen minskning alls. Slutligen är antagandena om utrikeshandelns utveckling under året mycket försiktiga. En ökning av exporten eller en förbättring av bytesbalansen skulle öka underlaget för en importstegring. Det torde följaktligen

kunna sägas att beräkningen är grundad på antaganden, vilka i varje fall icke kan betraktas som optimistiska. Utrymme för en standardhöjning under år 1955 av samma storleksordning som den som sannolikt uppnåts under 1954, eller med cirka 4 å 5 procent, synes möjligt att uppnå.

Ändå torde de i finansplanen uttalade farhågorna för att lönestegringarna kommer att bli större än konsumtionsutrymmet vara välgrundade. Finansministerns resonemang om ansvarsfördelningen mellan staten och organisationerna i fråga om den samhällsekonomiska balansen, då han i finansplanen på s. 15 säger, att organisationerna och statsmakterna måste var och en på sitt område arbeta för att upprätthålla den samhällsekonomiska balansen, kan jag dock icke oreserverat ansluta mig till. Som jag redan tidigare i mitt anförande erinrat om, har redan i förhandlingsläget mellan parterna på arbetsmarknaden, utvecklingen inom näringslivet under en högkonjunktur skapat naturliga förutsättningar för kravet på höjda löner. Att under sådana förhållanden och med åberopande av den samhällsekonomiska balansen kräva att fackföreningsrörelsens ledning skall rikta en uppmaning om återhållsamhet till arbetarna är orimligt. Ett sådant förfarande var möjligt under den nationella samlingen i kampen mot inflationen men har därefter förlorat sin aktualitet. Jämvikten på arbetsmarknaden kan icke upprätthållas genom att ständigt mana till återhållsamhet. En återhållsamhet i nuvarande läge skulle för övrigt resultera i betydande löneglidningar för vissa grupper, ökade lönespänningar och till slut ett framtida läge som skulle bli ohållbart. Fackföreningsrörelsen kan icke medverka till en utveckling med dylika framtidsperspektiv. Då därjämte, under en högkonjunktur, inkomststegringar i samhället sker vare sig finansministern — han må heta Sköld eller någonting annat — vill det eller inte, skulle inkomststegringarna uteslutande tillfålla företagarna, om arbetarna avstode från krav på sin andel. Det ökade företagssparande, som bleve

Statsverkspropositionen m. m.

en följd härav, skulle utgöra källan till en än livligare investeringsverksamhet, och inflationshotet förmodligen hållas lika latent som nu.

I finansplanen synes man bortse från den viktigaste omständigheten bakom de nu aktuella avtalsrörelserna, nämligen att flera års högkonjunktur med återhållsamma avtalsrörelser har skapat icke godtagbara lönerelationer mellan grupper med möjligheter till löneglidning och övriga grupper. En ytterligare återhållsamhet nu löser icke dessa svårigheter utan skärper dem till ett kommande år.

Finansministern har förmodligen icke förbisett möjligheten av att utvecklingen kan bli en annan än den i finansplanen beskrivna och den som nationalbudgetdelegationen haft till modell vid sina beräkningar. Det säges nämligen att nödvändigheten kan fordra en stramare politik. Ett stänk av denna stramare politik ligger väl i återinförandet av investeringsavgiften och bilaccisen. Vi har ingen anledning att kritisera de kraftfulla åtgärder regeringen finner sig böra vidtaga för att söka bemästra föreliggande svårigheter. Men även inom fackföreningsrörelsen har vi våra funderingar över ryckigheten i behovet av åtgärder och möjligheten att upphäva dem. Skulle det inte finnas förutsättningar för en större stabilitet också i dessa anordningar?

På s. 10 i finansplanen talas om nödvändigheten av en aktiv priskontroll och pekas på liberaliseringen av dollarimporten såsom en faktor att räkna med i prissänkande syfte. Vi ansluter oss helt till detta men har svårt att förstå, varför priskontrollnämndens skrivelse till regeringen i mitten av oktober om rätt att fastställa normalpriser för importvaror ännu icke lett till något resultat.

Utan att göra några ytterligare kommentarer till förslaget om investeringsavgiftens och bilaccisens återinförande skulle jag vilja fästa uppmärksamheten vid de risker, som är förknippade med att genom uttalande eller på annat sätt på förhand binda sig för exempelvis en tidsbegränsning av vissa nödvändiga åtgärder eller utfästelser om skattesänk-

ningar inom en viss angiven tid. Den ekonomiska utvecklingen har under årens lopp visat en tendens att gå sina egna vägar, som på längre sikt icke passat in i de beräkningar, vilka legat till grund för löften eller utfästelser. Restriktiva åtgärder är alltid ovälkomna när de än kommer och besvikelsen stor om en utlovad avvecklingstidtabell icke skulle kunna hållas. Bitterheten över att det visat sig nödvändigt att börja på nytt sedan man en gång avvecklat är emellertid också en påle i köttet. En skattesänkning är sannolikt välkommen inom alla befolkningslager, när förutsättningar för en sådan föreligger. Men jag vill gärna betona att den icke är så angelägen inom de grupper jag representerar, att den på grund av gjorda uttalanden måste genomföras, om konsekvensen blir att vi som kompensation skall välja något annat eller avstå från något, som vi skulle sätta större värde på.

Herr talman! Mitt anförande har icke tillkommit såsom en reaktion mot vad som kan vara vrängt och vresigt i statsverkspropositionen eller i den till denna knutna finansplanen. Men jag har haft ett behov av att reagera mot den snedvridna propaganda eller information, vad man vill kalla det, som skapat den uppfattningen i vida kretsar i samhället, att det är oförnöjsamheten bland arbetarna som är källan till inflationen och inflationstendenserna. Är oförnöjsamheten en inflationsfaktor i den ekonomiska utvecklingen, så har vi att räkna med att den tillhör det medfödda syndafördärvet i vårt hjärta och att den följaktligen existerar hos alla befolkningsgrupper och inte är speciellt utvecklad hos löntagarna. Fackföreningsrörelsen känner sitt ansvar både inför samhället och inför sina medlemmar och är villig att nu som alltid lämna all den medverkan som rimligen kan krävas i den nuvarande situationen. Men någon självuppgivelse kan det icke vara i samhällets intresse att kräva och ligger inte inom våra möjligheter att utfästa.

Herr talman! Efter dessa ord har jag ingen erinran mot remiss av de föreliggande propositionerna.

Statsverkspropositionen m. m.

Hans excellens herr statsministern **ER-LANDER**:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att den närmast föregående ärade talaren icke hade några erinringar att göra mot den praktiska politik, som riksdagen inbjudes att ta ställning till. Såvitt jag förstod, var det endast den omständigheten att vi hade upphävt vissa regleringar liksom i onödan, som herr Strand vände sig mot, och det är klart att man kan diskutera lämpligheten härav. Det lär därför, såvitt jag kan förstå, inte vara mycket att hämta för högeroppositionen i herr Strands anförande.

Jag noterar också med tillfredsställelse herr Strands slutord, då han konstaterade den ansvarskänsla som alltid präglat den svenska fackföreningsrörelsen. Också jag är angelägen att framhålla existensen av denna ansvarskänsla.

Jag tror inte att det finns många, i varje fall inte inom regeringen eller bland dess experter, som skulle vilja göra sig skyldiga till den felbedömningen att säga att löneanspråken är den primära inflationsdrivande faktorn. Det är enligt min mening en riktig skildring som Landsorganisationens ordförande här har lämnat, när han betecknat de löneanspråk, som kommit fram, såsom reflexer av andra företeelser inom det ekonomiska livet. Så har också regeringens bedömning varit, om man läser finansplanen rätt och studerar den politik som förts under 1954 och som vi försöker föra under 1955.

Det är ju inte så att varningarna från regeringens sida för en inflatorisk utveckling koncentrerar sig till läget i dag. En av de föregående talarna hade vänligheten att erinra om de varnande ord som finansministern fällde i fjolårets remissdebatt, och jag tillåter mig att erinra om hurusom under sommaren det gång på gång framhölls av finansministern och av mig, att det finns risker för att den överfulla sysselsättningens politik kan bli aktuell igen, om man inte beaktar hur smala marginalerna är när man försöker utnyttja alla våra produktiva resurser. Öppnandet av marknaden

för dollarvarorna var ett försök att dämpa de enligt regeringens mening överdrivna förväntningar på prisstegringar och på fortsatta gynnsamma konjunkturner, som präglade företagarkvärlden och som enligt vår och herr Strands mening är en primär inflationsdrivande faktor. Det stora lånet hade samma syfte. Det kom i oktober ett lån, som försökte att krama kreditmarknaden för att åstadkomma en som vi tyckte nödvändig besinring hos de kreditgivande instanserna. Priskontrollen skärptes. Undan för undan lades nya områden under densamma, och därigenom gjordes försök att via priskontrollen dämpa de enligt vår mening överdrivna förväntningarna hos företagarna. Och nu kommer budgeten, som jag strax skall närmare behandla, investeringsavgiften och bilavgiften; alla dessa åtgärder är åtgärder för att komma till rätta med de primära inflationsdrivande faktorerna.

Det kan inte från min sida resas erinringar mot om löntagarorganisationerna kan nagga på vinstmarginalerna, där det finns vinstmarginaler. Vi har över huvud taget inte tänkt att lägga oss i och har inte heller lagt oss i avtalsförhandlingarna. Men det är en sak. En annan sak är, att man måste se till vad det finns för utrymme för det samlade resultatet av en lönerörelse. Den finansplan och det exempel, som där är angivet, avser just att illustrera vad det finns för utrymme för det samlade resultatet av årets avtalsrörelse, och då har vi valt det vi trodde vara en klok metodik. Någonting annat är det inte fråga om, när vi räknat med status quo på löne marknaden, frånsett den reallönestegring på mellan 2 och 3 procent, som nationalbudgetdelegationen räknar med, och frågat, hur vår ekonomi ter sig om detta håller och hur den ter sig om det blir en stegring av lönerna utöver detta. På så sätt har man kommit fram till de siffror som här antytts. Det är klart att detta sätt att resonera är orealistiskt, om man med realism menar att regeringen skulle ha försökt att bedöma vad den sannolika lönestegringen skulle komma att bli och med utgångspunkt från denna be-

Statsverkspropositionen m. m.

dömning sökt forma sin politik och sina rekommendationer. Men, herr talman, den är *inte* orealistisk, om man ser den såsom ett led i försöken att bidra till bedömningen av hur långt våra ekonomiska resurser för närvarande förslår. Det kan ju inte vara någon svårighet för varje sifferintresserad person att sätta in sina antaganden om en treprocentig eller sju procentig löneutveckling i det sifferexempel, som det här är fråga om, naturligtvis med den reservationen att det — såsom också herr Strand framhöll — är många ting som ändrar sig.

Om jag får säga min mening om detta sifferexempel, avser det att belysa det som Landsorganisationen gav uttryck åt i sitt uttalande den 16 augusti, då Landsorganisationen sade, att det finns ett *begränsat* utrymme för reallönestegringar i år. Det är ju inte annat än ett försök att belysa hur detta begränsade utrymme kvantitativt kan uttryckas. Sedan kan naturligtvis de olika posterna i sifferexemplet bli föremål för kritik, men att det skulle vara mera orealistiskt att tillhandahålla detta material för bedömningen än att ha tagit en annan gissning, har jag svårt att förstå. Regeringen har i det läge, som vi nu befinner oss i, inte bara en rättighet utan också en skyldighet mot hela vårt svenska folk, både löntagare, jordbrukare och företagare, att deklarerar en mening om och att ge material för bedömandet av det utrymme, som här finns.

Om jag sedan, herr talman, får säga några ord om regeringens allmänna synpunkter men även om vad som har förekommit i debatten här i dag, vill jag liksom de övriga talarna konstatera, att 1954 har varit ett utomordentligt gynnsamt år för Sverige. De farhågor, som oppositionen alltid bör uttala i en remissdebatt om den fortsatta utvecklingen och som också framfördes i fjolårets remissdebatt, har inte besannats. Kommerskollegium publicerar i dag en produktionsstatistik, som visar att den svenska produktionen har stigit volymmässigt med 7 procent och värdemässigt med omkring 5 procent under det gångna året. Prisnivån har legat fast, till en

början rent av med en sakta sjunkande tendens. Sysselsättningen har varit hög, fränsett vissa lokala störningar. Vi ansåg oss — och hade då den alldeles övervägande delen av Sveriges riksdag med oss — vara i en så god situation, att vi kunde genomföra mycket betydande sociala reformer, som naturligtvis ingen ansvarsmedveten riksdagsman kunnat rösta för, om han inte varit övertygad om styrkan i Sveriges ekonomiska situation.

Bilden har, som de tre föregående talarna framhållit, i stort sett varit ljus, men den har som det också sagts vissa mörka punkter. Konjunkturen har varit ojämn. Det har funnits områden, som trots den allmänna framryckningen har kommit efter och kanske till och med drabbats av tillbakagång. Denna ojämnheter i konjunkturen har inte bara drabbat företagen utan också löntagarna, och jag ger herr Strand alldeles rätt i att dessa eftersläpande grupper med fullt berättigande kan fråga sig, om inte de också kan ha en möjlighet att få vara med och dela, inte fattigdomen utan produktionsökningen.

Ojämnheten är en mörk punkt. En annan är att valutareserven icke har ökats, vilket vi gärna skulle ha sett. Valutareserven är naturligtvis ett av våra främsta skydd, om vi skulle komma i ett läge, där depression utomlands gör det svårt för exportindustrien att tjäna in så mycket pengar, att det räcker att betala vad vi behöver för att hålla i gång sysselsättningen. I en sådan situation måste vi ha möjlighet att anlita en valutareserv, om vi skall lyckas hålla sysselsättningen hög och jämn. Men jag hänvisar till det uttalande, som riksbankschefen nyligen gjorde och vari han framhöll, att valutareserven är starkare än vad en rent siffermässig granskning kan ge vid handen.

Fränsett dessa ting vågar vi säga, att 1954 har varit ett gynnsamt år.

När vi nu ser fram emot 1955, finns det nog anledning att tro att även det skall bli ett gynnsamt år. Men det blir i hög grad beroende på om vi aktar oss för att tro att framstegen kommer så

Statsverkspropositionen m. m.

snabbt, att vi har råd med praktiskt taget vad som helst, och inte överskattar styrkan i framstegstendenserna utan tar framstegen i den takt som resurserna medger.

Om vi överskattar våra resurser, kommer vi snabbt att märka det. Först märker vi det i en avtappning av det skydd för den fulla sysselsättningen, som valutareserven innebär. Men vi kommer också förr eller senare att märka det i form av en prisstegring, som drabbar just de grupper som vårt parti i första hand representerar, nämligen landets löntagargrupper. Därför ser vi som en väsentlig uppgift just för löntagarna att slå vakt både om valutareserven ur sysselsättningssynpunkt och om prisstabiliteten.

Det problem, som alltså mött regeringen vid uppläggande av politiken under det gångna halvåret och som nu möter 1955, är alltså följande. Vi vill ha ett fullt utnyttjande av våra produktiva resurser. Vi vill inte att någonting skall ligga obegagnat. Vi vill, för att uttrycka det på ett annat sätt, fortsätta med den fulla sysselsättningens politik. Men å andra sidan får inte denna vår intensiva vilja att utnyttja våra produktiva resurser till det yttersta leda oss fram till en överansträngning, som kan bli ödesdiger. Oppositionen fann ju redan 1954, att situationen egentligen var så välbalanserad, att man borde kunna avveckla praktiskt taget alla spärrar. Oppositionen gick vid fjolårets riksdag emot priskontrollen och byggnadsregleringen. Den framlade förslag om skattesänkning, som folkpartiet hade djärvheten att vilja finansiera genom en ökad upplåning. Oppositionen kan få tala aldrig så vackra ord om att man under fjolårets riksdag varnade för inflation, men det är som både det amerikanska och det ryska ordspråket säger: Oppositionens gärningar talade så högt, att man inte hörde vad oppositionen sade. Gärningarna — kraven på att ta bort alla spärrar — ledde fram till att man inte gärna kunde mena allvar med talet om att det fanns inflationsrisker.

Regeringen var optimistisk i sin be-

dömning — det är riktigt. Men å andra sidan visste vi att full sysselsättning innebar en press intill marginalerna, och därför varnade vi för att denna skulle överskridas. Kammarens ledamöter har redan av herr Ewerlöf erinrats om finansministerns varningar. Under valrörelsen tillät sig finansministern att gå på gång framhålla att det var bra som det var men att det fanns risker för inflatorisk utveckling, och även statsministern gjorde som sagt samma uttalande till sitt. De diskussioner, som den socialdemokratiska partiordföranden förde med folkpartiets partiordförande under valrörelsen, rörde sig mycket om just följande problem: är läget så tillfredsställande ur stabiliseringssynpunkt, att vi kan låna pengar till en skattesänkning? Var det än förekom en diskussion mellan oss två — i radion eller på annat håll — var det denna fråga som dominerade diskussionen. Fram mot sommaren fick vi klart för oss, att varningarna för en överskattning av resurserna inte ledde till så mycket, och då vidtogs de åtgärder, som jag skildrade när jag uppehöll mig vid herr Strands anförande, nämligen frilistningen av dollarimporten med den press på varupriserna detta förde med sig, det stora 4-procentslånet, skärpningen av priskontrollen och beställningsstoppet.

Budgeten utarbetades också med den bestämda meningen, att även budgetpolitiken skulle ingå som ett led i strävandena att slå bort överdrivna inflationsförväntningar. Det är visserligen riktigt, att det inte är någon överbalanserad budget, som vi har lagt fram. Det är kanske till och med riktigt, såsom någon har sagt, att den egentligen är underbalanserad, eftersom det måste räknas med någon stegring av lönenivån. Men å andra sidan har man genom återhållsamheten och genom pressen på de allmänna investeringarna lyckats uppnå en sänkning av det statliga lånebehovet. Även om den siffra herr Ewerlöf här nämnde skulle visa sig vara något för hög, kan vi utgå ifrån att det blivit en sänkning av det statliga lånebehovet med över hälften. Detta

Statsverkspropositionen m. m.

måste ju medföra en mycket starkt dämpande inverkan på kreditmarknaden. Vi anser inte att detta är tillräckligt och därför har vi med största tillfredsställelse hälsat, att riksbanken har lyckats uppnå en överenskommelse med kreditinstitutionerna, något som vi läst om i dagens tidningar. Vi tror att den kommande skärpningen av kreditrestriktionerna också är ett led i att blåsa bort överdrivna förväntningar om en utveckling, där det bara gäller att vräka på och späda på utan hänsyn till våra faktiska resurser.

Det är klart, att det inte är någon som anser att återhållsamhet och restriktivitet och minskning av investeringarna är någonting bra i och för sig. Det enskilda näringslivets investeringar har naturligtvis en stor betydelse för framtiden. Och många statliga investeringar har ju precis lika hög angelägenhetsgrad. Utbyggnaden av kraftverken, telefonnätet och vägväsendet betyder säkerligen lika mycket för vår ekonomiska styrka som den rationaliseringsprocess, som lyckligtvis pågår och har pågått inom vår industri. Men, herr Ohlon, avsikten är ju inte att här sätta ett stopp för en fortsatt investeringsverksamhet. I det räkneexempel, som ligger till grund för finansplanen, räknar man ju med att de privata investeringarna under det år, som nu kommer, skall röra sig om 8 130 miljoner kronor — en ökning med 300 miljoner kronor. Det förhåller sig alltså inte så, att 1955 års generation skulle vilja försöka att dra växlar på framtiden och konsumera det som föregående generationer har sparat. Herr Ohlon vet alltså mycket väl, att det är lämnat och beräknat ett utrymme för en stegrad privat investeringsverksamhet. Det är bara fråga, om man skall låta det gå ännu längre än till de 300 miljonerna. Beträffande den statliga verksamheten har ju herr Ewerlöf påpekat, att det inte blir en sådan nedskärning, som man kanske i första hand skulle kunna tro. I sifferexemplet finns utrymme för en ökning av investeringarna under det i och för sig goda året 1954 med en halv miljard.

Men varje investeringsbegränsning kastar sin skugga framför sig. Det vore bättre, om vi kunde bygga dubbelt så mycket kraftverk, det vore bättre om vi kunde uppföra dubbelt så många skolor, det vore bättre om vi kunde driva fram rationaliseringsverksamheten med ännu större kraft. Men vi måste hålla oss inom gränserna för våra resurser. Det samma gäller om driftbudgeten. Många punkter i driftbudgeten avser ju i själva verket inte pengar, som går åt till omedelbar konsumtion, utan investeringar för framtiden. Vi är väl alla överens om att investeringarna på kulturens område — det ligger nära till hans för en f. d. ecklesiastikminister att tänka på kulturbudgeten — är ting som på längre sikt lönar sig, antingen direkt genom ökad produktivitet eller också — mindre lätt att avläsa statistiskt — genom ökad trivsel och ökade möjligheter till personlighetsutveckling för den enskilde individen. Herr Ohlon ironiserade över att folkpartiet nu på denna punkt har fått som det velat — och då beror det naturligtvis inte på folkpartiets propaganda, utan på att det finns en högre vishet i kanslihuset som nu med egen genomslagskraft har upptäckt dessa ting. Ja, herr Ohlon, vi är väl alla överens i dessa frågor. Vi har väl aldrig någonsin haft delade meningar om önskvärdheten av att här ge ökade anslag. Regeringen har under de gångna åren tagit många initiativ till höjningar på dessa områden. I den mån folkpartiet genom sin propaganda kan få de svenska skattebetalarna att bättre begripa vartill statens utgifter tjänar, hälsar vi denna med den största tillfredsställelse. Skulle folkpartiets propaganda bli så genomslagskraftig att den sloge igenom även på folkpartiets skatteavdelning, så att också den blev övertygad om att det kanske finns utgifter, som det lönar sig att betala skatt till, så vore det ännu bättre. Vi ser alltså inte alls med olust på att folkpartiet sluter upp i den front som hävdar att vi måste besluta om ökade utgifter för de och de ändamålen. Det är bara nyttigt och bra. Men jag tror att det skulle vara nyttigt om dessa synpunkter också

Statsverkspropositionen m. m.

framhölls i diskussionen om vår skattepolitik.

Jag vågar säga att den, som studerar den framlagda budgeten, kommer att finna att den, trots den strävhet som präglar budgeten, dock är lyhörd, när det gäller framtidsinvesteringarna och över huvud taget blicken mot framtiden, för de önskningsar som inte bara denna kammarare utan praktiskt taget hela vårt folk vill vara med om att realisera. Jag hänvisar till vad som föreslås på sjukvårdens område, vad som föreslås i fråga om den vetenskapliga upprustningen, vad som föreslås på yrkesundervisningens område — på alla dessa punkter görs, kan man säga, avsteg från den strama linjen. Men jag finner detta vara en klok hushållning, en klok hushållning som dock nödvändiggör att man är sträng och hård på andra punkter för att få utrymme för dessa utgifter som vi tydligen alla anser vara så betydelsefulla.

Jag tror att jag med detta har tagit upp åtminstone en del av de viktigaste synpunkter, som nu har kommit fram i debatten. Innan jag går in på herr Ewerlöfs mycket intressanta slutord, vill jag bara säga det, att var herr Ewerlöf står, det förstod jag. Han finner framtiden mörk. Det gör högerpartiet som regel. Herr Ewerlöf fann att finansministerns förhoppningar om en skattesänkning nästa år sannerligen inte var byggda på hälleberget. Det finns så många svaga punkter i finansministerns resonemang, att det skulle fordras en verkligt kraftfull vilja för att vi verkligen skulle få se en skattesänkning genomförd. Ja, det kanske finns de i regeringen som har den kraftfulla viljan — jag tycker att jag har hört talas om något sådant — och det är väl därför möjligt att herr Ewerlöf i själva verket hyste en smula optimism om möjligheterna till skattesänkning. Men den bild han tecknade var i alla fall relativt mörk.

Som alternativ till regeringens penningpolitik ställde han en annan, och detta är naturligtvis mycket intressant. Det kan knappast vara en skärpt kreditransonering, som han kräver, ty jag

föreställer mig att den överenskommelse, som nu är träffad, kommer att medföra den kreditrestriktivitet som herr Ewerlöf efterlyste. Denna restriktivitet skall vi ha, men då är frågan hur den skall verka för att ge någon effekt. Ja, den verkar väl, herr Ewerlöf, precis som investeringsavgiften. Den verkar pressande just på de punkter som herr Ewerlöf önskar skydda, d. v. s. på investeringarna, på industriens och näringslivets möjligheter att bygga. Jag vill då ställa den frågan till herr Ewerlöf: Anser herr Ewerlöf att situationen är sådan att det fordras en ännu hårdare press på den privata industriens investeringar? Anser herr Ewerlöf i så fall att denna ännu hårdare press på den privata industriens investeringar skall åstadkommas genom en räntestegring?

Herr Ewerlöf säger vidare att han har exempel från andra länder som det har gått mycket bättre för än Sverige, därför att man där har tillämpat den rörliga räntans politik. Det finns ett land, herr Ewerlöf, som nu har en högerregering. Det är inte vilket land som helst, det är England. Om vi studerar den ekonomiska utvecklingen i England, där man har lekt med den rörliga räntan och i varje fall propagandamässigt framställt sig som anhängare av den rörliga räntans politik, så finner vi att England från 1952 till i november 1954 — det gäller alltså den tid under vilken högerregeringen har suttit med undantag av det första året — har lyckats så pass dåligt med prisstabiliseringen att priserna där har stigit med 5 procent. I Sverige är motsvarande stegring 1 procent. I Holland, där man också har arbetat med ungefär samma metodik som den herr Ewerlöf rekommenderade, är prisstegringen 5 procent, och om vi vill ta ett genomsnitt från tiden före koreakriget, så får man ju tillstå att Sveriges ekonomiska politik med restriktionerna och allt detta har stått sig ganska bra, trots engångsinflationen. Vi har fått en prisstegring på 28 procent, under det att England fått en prisstegring på 27 procent. Att skildra Sverige som särskilt underlägset i denna internationella strävan

Statsverkspropositionen m. m.

att hålla priserna stabila trots koreakris och elände, det vägar jag påstå är att ge en felaktig bild av utvecklingen.

Herr Ewerlöf förstod jag i alla fall något så när, men jag måste säga att jag väntar med spänning på herr Ohlons nästa anförande, ty han måtte ha tappat bort senare delen av sitt tal. Det fanns ingen möjlighet att uppfatta vad herr Ohlon rekommenderade, vilket program han ville förorda. En kraftig nedskärning av investeringarna? Kanske. En ökning av investeringarna? Kanske. En rörlig räntepolitik? Kanske. En skärpt kredittätstramning? Kanske. Det skulle vara intressant, om herr Ohlon ungefär på samma sätt som vi har försökt göra, ville precisera vad som i nuvarande situation är folkpartiets linje, ty herr Ohlon måste väl ändå medge att riskerna för en inflation finns. Folkpartiledaren har visserligen antytt, att det inte är så stora risker för inflation, men kan det verkligen vara folkpartiets linje? Jag skall fråga partiledaren om det i andra kammaren, när jag kommer dit, men jag tycker det skulle vara roligt att höra hur senatsgruppens ledare bedömer denna intressanta fråga. Har vi verkligen för närvarande inga inflationsrisker? I så fall kastas ju hela bedömningen omkull, och då kan man ta saken litet lättare än om man som herr Ewerlöf, herr Strand och jag anser att det finns risker för en överansträngning av våra resurser.

Herr Ewerlöf sade några mycket intressanta ord om min intervju i Kristeligt Dagblad och Stockholms-Tidningen, och jag skall gärna taga upp den diskussionen vid något tillfälle, då man kan uttrycka sig mera utförligt än man kan göra i början av en remissdebatt. För att det inte skall bli några missuppfattningar vill jag säga, att jag tyvärr icke fick tillfälle att läsa intervjuens formulering och att det inte alltid är så lätt att följa med vad den intervjuade säger, även om man är så intelligent som herr Rossebøll, i synnerhet när någon talar så snabbt som jag gör. I stort sett blev det inte några större missuppfattningar, men givetvis fanns det en del formuleringar, som jag skulle ha ändrat, om jag hade

haft manuskriptet framför mig. Intervjun rörde sig praktiskt taget under hela den timme den varade om följande av intervjuaren ställda frågor: Tror statsministern att det finns någon möjlighet att via en ökning av den materiella standarden avlägsna de avgörande spänningsmomenten hos människorna, eller är det inte tvärtom så, att när man avlägsnar de yttre spänningsmomenten, så tar man ifrån människan någonting som hon behöver för att skapa dynamik och dramatik i sitt liv, och skapar inte tryggheten i själva verket neuroser och gör människorna otillfredsställda? Han ansåg att det var så i Sverige.

Ja, kammarens ledamöter kanske inte behöver ha någon fantasi för att förstå att detta var en uppfattning som jag inte kunde acceptera. Jag försökte att åskådliggöra detta för intervjuaren genom att säga, att dessa yttre ting, detta borttagande av de yttre spänningarna, inte kan beröra de väsentliga spänningsmoment som finns nedlagda hos oss. Jag sade till honom, att om det vore så som han tänkte sig, så skulle vi väl inte ha något trafikreglemente för gatorna, ty det vore ju förfärligt spännande och intressant, om man, så snart man ginge på gatorna, inte visste om bilarna skulle köra upp på trottoaren och köra över en. Då skulle man naturligtvis också säga till socialministern, att han skulle bygga hus, som faller omkull när det blåser, ty det skulle ju otvivelaktigt vara ett mycket intressant spänningsmoment, om man inte visste, när det var oväder, om huset skulle blåsa bort, som det var med hyddorna och tälten under våra föregångares tid. Jag sade att det innebar en fantastisk övervärdering av det materiella, när man trodde att borttagandet av dylika spänningsmoment kunde påverka de avgörande faktorerna i människans liv, då människan ändå är sig ganska lik ända från antikens tragedier över Shakespeare och framställningen av Bibelns gestalter. Att tänka sig, att borttagandet av den yttre otryggheten, här av mig exemplifierad litet groteskt, skulle verka avgörande, det är orimligt. Däremot är det självklart att jag har den uppfattningen

Statsverkspropositionen m. m.

att tryggheten betyder någonting positivt; den betyder ett frigörande av individen, en möjlighet till rikare personlighetsutveckling.

Tyvärr sade jag inte i intervjun, att enligt vår mening innebär de strävanden som präglar socialdemokratien att vi vill skapa ett annat samhälle än det egoismens samhälle, som innefattas i den liberala teoretiska linjen. Jag vet mycket väl att det finns modifikationer däri, men den teoretiska grunden är liberalismens, den fria konkurrensens och egoismens samhälle. I motsats till detta sätter vi ett samarbetets samhälle, ett samverkans samhälle, ett solidaritetens samhälle. Vi tror att detta kommer att påverka även människornas själsliv och göra dem mera öppna för att förstå varandra och göra dem till mindre hänsynslösa hävdare vare sig av de egna intressena eller av gruppintressena.

Vi politiker måste ju i stor utsträckning syssla med materiella ting. Jag tror att det skulle vara mycket farligt om vi här skulle börja leka på områden som vi icke behärskar, men när vi sysslar med dessa materiella ting vet vi, att detta måste påverka omgivningen. Jag skall lämna den sociala tryggheten. Men tänk vad det betyder när vi börjar bygga en enhetsskola eller när vi börjar bygga upp en yrkesundervisning. Pengarna går till materiella ting, till byggnader och till utbildning av lärare. Det är materiella ting, som riksdagens ledamöter fattar beslut om, men verkningarna av dessa beslut skall enligt vår mening bli ökad frigörelse för den enskilda människan, ökade möjligheter för henne att ta ansvar. Därför kommer även detta vårt sysslande med de materiella tingen att påverka människornas inriktning.

Jag fruktar att jag här i någon mån tagit bort grunden för herr Ewerlöfs lovord över min intervju. Jag tyckte å andra sidan att jag märkte att det var just dess senare del, till vilken jag nu har gjort ett tillägg, som väckte herr Ewerlöfs förvåning. Det kan hända att herr Ewerlöf nu finner att min intervju är ännu bättre, sedan även herr Ewerlöf har intervjuat mig.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ju i hög grad handikapad av begränsningen till sex minuters anförande. Det gäller att välja hur jag bäst skall använda dem. Det var mycket i statsministerns anförande som uppkallade mig till genmäle.

Jag måste först tillbakavisa statsministerns förklaring att de farhågor, som vi gav uttryck för redan 1953 och ännu tydligare 1954, inte skulle ha besannats. Herr statsminister, det är ju just detta som har skett! Vi har varnat för det alltför stora monetära utrymmet på kreditmarknaden. Det är mot bakgrunden av detta stora utrymme som de inflationistiska krafterna under 1954 fått understöd och nu skapar riskerna för 1955. Detta är således fullkomligt i överensstämmelse med de förutsägelser som vi har uttalat.

Nu skildrar statsministern 1954 såsom ett i alla avseenden utomordentligt gott år. Det är klart att året sett som en helhet ter sig gynnsammare än om man bara ser på hur det slutade. Vi skall ha klart för oss, att vår valutaställning ännu i mitten av året var utomordentligt gynnsam. Vad som gör att vi nu är oroliga är att hela tendensen under senare halvåret har pekats på att vi lever över våra resurser, och denna tendens har fortsatt in på detta år. Första veckan i januari visar alltjämt osedvanligt stort valutaöflöde.

Här säges att jag har anlagt en mörk syn på förhållandena. Jag är dock en mycket stor optimist med hänsyn till Sveriges möjligheter. Förekommer här någon mörk syn, så är det min syn på regeringspolitiken.

Man har också velat beslå högern med den motsägelsen, att på samma gång som vi varnade för en inflationsutveckling i fjol var vi inte beredda att ta konsekvensen av detta utan ville »släppa alla spärrar», som det heter. Skall vi nu komma tillbaka till detta resonemang, efter det att jag så tydligt som det över huvud taget varit möjligt har förklarat, att enligt vår mening ligger den väsentliga spärren i en konsekvent genomförd

Statsverkspropositionen m. m.

kreditpolitik med en rörlig ränta, som verkar över hela linjen och automatiskt? Då frågar statsministern: Nå, men har vi inte nått det målet genom de överenskommelser som vi nu har träffat? Det är fullkomligt felaktigt att betrakta detta system såsom likvärdigt med det andra systemet. Man kan inte undvara den rörliga räntan om man skall kunna använda penningpolitiken på det rätta sättet. Riksbanken betar sig själv möjligheten att hålla det monetära utrymmet tillräckligt stramt, om den inte får operera med rörlig ränta. Det är där som det väsentliga ligger.

Jag har så många gånger försökt att förklara i denna kammare, att för att en inflation skall komma till stånd fordras den förutsättningen, att man undan för undan tillför marknaden de ytterligare medel som behövs för att hålla rörelsen i gång på en högre nivå. Om dessa medel inte tillhandahålls, går det helt enkelt inte att driva upp konjunkturen över en viss gräns, och det är för att man skall kunna använda penningpolitiken i ett sådant syfte som denna måste vara fri och ha möjlighet att operera med en rörlig ränta.

Herr statsministern gjorde en jämförelse med England. Jag åberopade inte särskilt England, men jag tycker fortfarande att de siffror som där anfördes var intressanta. Vi vet hurudana förhållandena varit i England. Landet har varit i krig, och vi vet hur det såg ut. Jag får säga, att jag tycker att det är ett utomordentligt resultat som man där uppnått. Man kan inte överföra detta till svenska förhållanden och säga att om fördyringen här bara varit något högre än i England, så visar det att vi skött oss ungefär lika bra.

Vad sedan gäller den ideella diskussionen säger jag som statsministern, att detta kanske inte är platsen för dess fortsättning. Vad jag velat vända mig emot var talet om att man i politiken bara rör sig på ett teknisk-ekonomiskt plan. Vad som burit åtminstone mig i min politiska verksamhet har alltid varit en klar ideologisk föreställning om hur samhället i det helas intresse bör

vara funtat. Därefter har jag försökt rätta mina omdömen och avgöranden i politiska ting. Jag tror att den olust som man här har konstaterat ändå finns i välfärdssamhället delvis kan hänföras till en politik som trätt vissa ideella livsvärden för när åtminstone för stora grupper av vårt folk.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! I en replik till herr Strand yttrade hans excellens herr statsministern ungefär följande: Regeringen bör väl ändå ha skyldighet gentemot alla samhällsgrupper att ge uttryck för sin uppfattning om hur långt de ekonomiska resurserna räcker.

Skall det vara nödvändigt att i den svenska riksdagen komma med ett så självklart påstående?

Sedan fortsatte herr statsministern med att skildra konsekvenserna av en alltför lättsinnig ekonomisk politik. Där har jag ingenting att erinra emot hans historieskrivning. Men herr statsministern skulle inte ha varit sig själv om han inte mot slutet tagit fram sin gamla galt Särimmer och slaktat den — jag vet inte för vilken gång i ordningen. Han talade nämligen åter om att folkpartiet förra året villa låna till skattesänkning. Skall aldrig detta tal ta slut? Vet inte herr statsministern, att överskottet på budgeten beräknas bli större detta budgetår än vad den proponerade skattesänkningen skulle ha motsvarat?

Statsministern anmärkte alldeles riktigt, att i nationalbudgeten räknar man med en ökning på 300 miljoner kronor av de privata investeringarna. Dessa skulle komma att uppgå till över åtta miljarder kronor. Det är ändå så, herr statsminister, att den tekniska utvecklingen under de senare åren har förlupit i ett långt hastigare tempo än vi någonsin förut har sett. För övrigt gäller inte vad som står i finansplanen, att de privata investeringarna skulle ta åt sig en särskilt stor andel. Om vi går till budgetåret 1938/39, vilket också finansministern gör, finner vi att där är drygt 30 procent anslagna till bostäder mot 20,5 procent 1954. De enskilda investe-

ringarna 1938/39 belöpte sig till 42,5 procent och förra året till 40,5 procent. Slutligen finner vi att de offentliga investeringarna har ökat från 27,3 procent till 39. I själva verket har anparten av de privata investeringarna, som ju i väsentlig mån svarar för den ökade produktiviteten i samhället, minskats under utvecklingens gång.

På tal om investeringsskatten vill jag erinra om att finansminister Sköld den 23 februari i fjol höll ett anförande här i Stockholm, vilket refererades i Morgon-Tidningen. I referatet heter det att tidigare hade herr Sköld i skattefrågan sagt att efter höjningen av spritskatten och sedan bilskatten justerats skulle det inte komma några fler skattehöjningar, »om jag fortfarande kommer att ha det här jobbet». I stället borde arbetet inriktas på att lätta skattebördan. Inför detta uttalande vill jag ställa den frågan, hur mycket en regeringsledamots ord i själva verket är värda.

Herr Ewerlöf har redan i sin replik påpekat att om man jämför vårt land och England, så blir det en jämförelse mellan inkommensurabla storheter. England har varit med i två världskrig och lidit av sviterna från avvecklandet av kolonialväldet, medan vi har levat i skydd för de stora tidshändelserna. Det måste vara fundamentalt fel att jämföra sådana länder med varandra.

Nu säger herr statsministern, att professor Ohlin skulle ha sagt att det inte finns några inflationsrisker. Jag vet inte riktigt vad professor Ohlin har yttrat annat än vad han yttrade inför riksdagsgruppen, när vi första gången samlades vid vårsessionen, nämligen att den ekonomiska politiken måste skötas osedvanligt dåligt för att det skall föreligga några inflationsrisker i vårt land.

Med stöd av § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Björnberg* till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framställt följande fråga: »Har Herr Statsrådet för avsikt att för årets riksdag framlägga något förslag med anledning av 1954 års högertrafikutrednings betänkande?»

Statsverkspropositionen m. m.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet *Andersson*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med remiss till utskott av nu ifrågavarande kungl. propositioner besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Med herr talmannens tillstånd skall jag sticka emellan här och besvara herr Björnbergs fråga om högertrafiken.

Herr Björnberg har frågat, om jag har för avsikt att för årets riksdag framlägga något förslag med anledning av 1954 års högertrafikutrednings betänkande. Härtill vill jag svara, att jag inom regeringen kommer att förorda att högertrafikfrågan så till vida underställs årets riksdag som att allmän folkomröstning i frågan föreslås.

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för hans svar på min enkla fråga, och inte minst tackar jag för att detta svar kommit så snabbt. Av svaret att döma förefaller det som om detta ärende även i fortsättningen kommer att behandlas med samma raskhet inom regeringen, vilket jag med tillfredsställelse vill konstatera.

Det är ju allmänt känt att kostnaderna för en övergång till högertrafik ökar lavinartat. Det är därför angeläget att, om någonting skall åtgöras i saken, detta sker snart. Självklart är ju att den folkomröstning, som herr statsrådet talar om, kommer att fördröja ärendet åtskilligt och också öka kostnaderna, vilket ju är beklagligt.

Att här gå in på en diskussion i själva sakfrågorna är ju tämligen olämpligt. Tids nog får man göra det när ärendena kommer på riksdagens bord.

Avsikten med min enkla fråga var bara den, att innan motionstiden utgår få ett besked ifrån regeringshåll, huruvida någonting är att förvänta med avseende på åtgärder från högertrafiken från regeringens sida. I motsatt fall ville man ju överväga, huruvida man skulle mo-

Statsverkspropositionen m. m.

tionsvägen föra fram ärendet till riksdagen.

Jag tackar än en gång för statsrådets svar.

Hans excellens herr statsministern **ER-LANDER:**

Om jag efter det trafikkaos, som högertrafiken nu ett ögonblick vållat, får återvända till replikväxlingen mellan oppositionsledarna och mig, kanske jag får i all korthet konstatera, att herr Ewerlöfs mening är den, att vi skulle få en ännu hårdare press via kreditrestriktivitet än den som blir följderna av de åtgärder som regeringen nu har föreslagit. Det var bra att ha reda på detta, och det kan ju också vara värdefullt att veta att den linjen är högerns.

Det är klart att den metoden finns, som alltid kan hindra en inflatorisk utveckling, nämligen att man våldsamt skär ned investeringarna.

Herr Ewerlöf säger, att den fundamentala skillnaden är, att vi i vår penningpolitik inte accepterar den rörliga räntan. Jo, herr Ewerlöf, det gör vi! Vi har ju accepterat den rörliga räntan bl. a. genom fyraprocentlånet. Men vad vi däremot inte accepterar är en högräntepolitik. Det är där skillnaden ligger.

Såvitt jag har fattat herr Ewerlöf riktigt menar han alltså, att vi skulle krama det enskilda näringslivet så mycket som behövs för att ersätta verkningarna av investeringsavgifter och annan restriktivitet genom en räntestegring, som för oss över på högränteplanet. Och det är detta jag opponerar mig emot.

Herr Ohlon gav mig inte — och det kan man inte heller begära på ett sex minuters anförande — någon uppfattning om vad som var folkpartiets alternativ. Han använde en stor del av tiden till att beklaga att jag sade självklara ting, som när jag sade att regeringen har en skyldighet att tala om vilken uppfattning den har om vårt ekonomiska läge. Ja, herr Ohlon, skall man stryka bort alla självklarheter, kanske det inte blir så mycket kvar ens av herr Ohlons första anförande. Jag anser det vara viktigt att

man säger sin mening klart och tydligt även om det är en självklarhet.

Herr Ohlon tyckte det var märkvärdigt att vi inte kunde komma ifrån talet om att folkpartiet ville låna till skattesänkning, när vi ändå kan konstatera att vi har ett budgetöverskott, som är så stort, att det skulle ha räckt till skattesänkning.

Herr Ohlon, jag riktade just den frågan till folkpartiledaren under radiodebatten: Vill herr Ohlin använda det förmenta budgetöverskottet till skattesänkning, eller vill herr Ohlin fortfarande att vi skall låna pengar till skattesänkning? Och herr Ohlon kan se efter i det radioreferatet, hur ytterligt svävande herr Ohlins svar var. Och det var naturligt, ty hur man än räknar, måste ju folkpartiets linje innebära en ökning av den statliga upplåningen. Vi måste låna mer pengar om man tillämpar den metodiken.

Vari bestod nämligen metodiken? Det fanns ingen sådan motivering som att man skulle använda budgetöverskottet, utan man skulle ha andra avskrivningsregler för bostadslånen. Jag skall inte upprepa hela valdebatten, men det var folkpartiets klart uttalade uppfattning att dessa utgifter, som av regeringspartierna betraktades som sådana investeringar till vilka man skulle ta ut skattemedel, skulle man täcka genom lån. Därför måste ju herr Ohlins och folkpartiets uppläggning ha inneburit en ökad upplåning. Därav drar jag den konklusionen: vad skall man tillmäta varningarna för en inflation för vikt, när ett av våra stora partier, samtidigt som det varnar för inflation, är berett att öka upplåningen för att möjliggöra en skattesänkning?

Finansministern kommer nog att svara för sig själv när det säges att han talat om skatterna och givit löften om att det inte skulle bli några skattehöjningar. Jag kommer nu inte säkert ihåg vid vilken tidpunkt det omnämnda anförandet hölls, men det skulle förvåna mig mycket om inte finansministern redan då hade de ändrade reglerna för företagsbeskattningen på sitt bord. Den skärpning av företagsbeskattningen, som han

Statsverkspropositionen m. m.

uppenbarligen tänkte sig, var för honom aktuell när han fällde yttrandet, och den var aktuell också för flertalet av dem som lyssnade på det. Detta visar väl, att han icke tänkte på åtgärder med en konjunkturpolitisk motivering, där finansministern, lika väl som de flesta finansministrar, har den bestämda uppfattningen att man måste ha möjligheter att använda budgetöverskott och budgetunderskott när konjunkturen så påfordrar. Som sagt — jag har tyvärr inte tidpunkten för hans yttrande aktuell för mig, men jag är tämligen övertygad om att när han fällde det, var han, och även åhörarna, alldeles på det klara med att hans yttrande inte skulle komma att gälla företagsbeskattningen, utan endast avsåg det som vi i vanliga fall menar när vi talar om beskattningen, nämligen den statliga inkomstskatten och förможhetsskatten.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller kreditrestriktioner ifrågasätts mig vederligt ingen ändring, utan endast en fortsättning efter den metod, som man tidigare använt och som icke hittills fört till målet. Det är mycket stor skillnad mellan att bedriva kreditrestriktioner i form av automatiskt verkande medel och att göra det i form av kvantitativa kreditrestriktioner, som det nu träffats överenskommelse om. Det har vi haft anledning att framhålla många gånger.

Vad den rörliga räntan beträffar säger statsministern, att man har tillämpat den, såsom skedde med statslånet. Nej, det gjordes inte! Det blev en engångsåtgärd. Ännu när vi hade remissdebatten här i höstas förväntade vi att fyraprocentlånet skulle innebära att ränteläget i dess helhet skulle anpassas till den nya nivån. Men efter fjorton dagar i ovisshetens tecken befanns det, när man kommit ned på fötter igen, att det endast blev en engångsåtgärd, att räntan på nytt låstes fast vid en lägre nivå.

Det är detta vi har kritiserat. Om man velat tillämpa en rörlig räntepolitik och

fullföljt det steg som då togs, skulle förhållandena enligt vår mening ha varit betydligt bättre och mera tillförlitliga än vad de blev genom dessa ryckiga metoder.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Hans excellens statsministern frågade mig nu återigen vad folkpartiet hade för alternativ. Jag hade just kommit till det i slutet av mitt förra anförande, när de sex minuterna tog slut. Jo, alternativet angav jag i mitt första tal här i dag, då jag beklagade att aktionen med den rörliga räntan från i höstas inte fullföljdes utan kom av sig strax efter ingången.

Herr statsministern kom i slutet av sitt stora anförande in på mera samhällsfilosofiska spörsmål och gjorde däri ett par karakteristiker, som jag näppeligen kan låta stå oemotsagda. Den ena karakteristiken var att liberalismens samhälle skulle vara liktydigt med egoismens samhälle, medan socialismens samhälle däremot var liktydigt med ett samarbets samhälle. Detta är väl att förenkla beskrivningen allt för mycket, herr statsminister! Vad den svenska socialismens samarbete beträffar har det i varje fall inte visat sig vara alltför fruktbringande.

Det kan i detta sammanhang vara nyttigt att citera vad en framstående schweizisk nationalekonom nyligen skrivit i Schweizer Monatshefte. Han säger: »Sedan krigsslutet har Sverige gått igenom en hel rad av finansiella svårigheter, ehuru en oavbruten högkonjunktur rådde, som dock enbart synes förvärra besvärligheterna i stället för att minska dem... Det är inte underligt att den svenska allmänheten oroas och förvirras av det som händer. Man kan inte förstå hur det kan vara möjligt att en enastående god högkonjunktur alltid skall behöva gå hand i hand med en permanent finanskris.»

Det kan vara nyttigt att vi får våra problem här hemma också någon gång bedömda utifrån.

Statsverkspropositionen m. m.

Hans excellens herr statsministern **ER-LANDER**:

Jag skall inte ta upp det filosofiska resonemanget på nytt. Kanske vi får tillfälle att göra det vid något annat tillfälle.

Vi har aldrig dolt, att en land som konsekvent tillämpar den fulla sysselsättningens politik alltid ligger på gränsen till att överanstränga resurserna. Det är det pris som vi får betala för den fulla sysselsättningen, och jag föreställer mig att herr Ohlon — liksom jag — är villig att betala det priset, eftersom jag antar att han är en anhängare av den fulla sysselsättningens politik.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, för att konstatera, att både herr Ewerlöf och herr Ohlon har som enda alternativ till regerings politik förordat den högre räntans politik.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman, på en punkt har jag inte kunnat motstå frestelsen att komplettera statsministern i hans diskussion med oppositionen, och den punkten gäller kreditpolitiken.

Herr Ewerlöf framhöll att högern hela tiden velat konsekvent föra en åtstramande kreditpolitik. Det är inte så alldeles riktigt, om man i begreppet kreditpolitik inrymmer någonting mer än blott och bart en räntepolitik. Jag vill påminna herr Ewerlöf om att såväl han som folkpartiets företrädare här i kammaren, herr Ohlon, i våras när förslaget låg på riksdagens bord motsatte sig en skärpning av lagstiftningen rörande kassareserverna. Om riksdagen då icke bifallit regeringens förslag, skulle beredskapen på detta område ha varit betydligt svagare än den är i dag.

Vad sedan beträffar räntan har vi, såsom statsministern framhållit, full förståelse för att även det vapnet kan behöva tillgripas i vissa lägen. Men det beror något på lagets art huru pass effektfull en ränteförändring kan bli. I ett läge som karakteriseras av ekonomisk balans — och det gjorde läget i höstas — kan även en måttlig räntehöjning få en sådan effekt, att den verkar i hög grad

begränsande på kreditgivningen. Det är däremot inte fallet i ett läge, där priserna är på väg uppåt och där kostnaderna är i stigande. Där kan inte en begränsad räntehöjning få samma effekt.

Det är en ödets ironi, herr talman, att om regeringen följt oppositionens rekommendationer i våras och på olika punkter mjukat upp den ekonomiska politiken, skulle läget icke ha karakteriserats av den jämvikt som det gjorde när räntehöjningen nu senast vidtogs. Det vapen som oppositionen sätter framför andra skulle sålunda icke ha kunnat användas med den verkan som det nu har fått.

Jag vill slutligen, när jag ändå har ordet, herr talman, erinra om att räntehöjningen dock hade den effekten att 900 miljoner kronor i likvida medel kunde sugas upp i creditsystemet. Det är väl för övrigt inte herr Ewerlöfs eller herr Ohlons mening att de verkningarna av lånet nu är helt eliminerade, därför att man kunnat återgå till en lägre räntenivå. Herr Ewerlöf vet lika väl som jag, att i själva verket återstår en del betalningar på de obligationer, som i höstas tecknades vid den högre räntenivån. Verkningarna sträcker sig alltså, ärade kammarledamöter, betydligt längre, och den åtstramade effekten blir betydligt större än oppositionens talesmän i dag vill göra gällande.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lange började med att vilja påskina, att det skulle ha legat någon inkonsekvens i vår önskan om en restriktiv penningpolitik däri att vi inte ville vara med om en skärpning av kassareservbestämmelserna under föregående år. Herr Lange tillade, att om icke denna skärpning åstadkommits, skulle vi i dag ha stått mycket svagare än vi gör.

Jag vill gentemot detta hänvisa till — det skulle tyvärr föra för långt att gå in i detalj — motiveringen för att vi inte ville vara med om skärpningen av kassareservbestämmelserna. Den lagen har ju för övrigt aldrig satts i kraft. Mig veterligt ställs i dag icke anspråk på stör-

Statsverkspropositionen m. m.

re likviditet i bankerna än vad bankerna frivilligt åtagit sig redan vid tiden för skärpningen av kassareservbestämmelserna. Hur kan man under sådana förhållanden säga, att därest vi icke fått denna ändring i lagen, som aldrig tillämpats, skulle vi stått svagare än vad vi i dag gör?

Den andra punkten i herr Langes anförande, som jag skulle vilja vända mig emot, gäller räntepolitiken. Vad då gäller lånet i höstas vill jag säga, att vad jag beklagar är att regeringen inte tog steget fullt ut och lät räntan spela ut över hela fältet. Vi såg vilken utmärkt effekt som nåddes, icke minst psykologiskt, genom detta lån, men vi såg också hur denna effekt undan för undan försvann i och med att man övergav den högre räntan och betraktade åtgärden som en engångsåtgärd.

Märk väl också — vilket ingår som ett led i vårt resonemang — att om man på hösten 1953 hade tagit in statslån på lånemarknaden genom en åtgärd av denna beskaffenhet och man då undviker att få den kreditexpansion inom bankväsendet, som vållades genom den statliga upplåningen, så hade i fortsättningen hela vårt utgångsläge varit anorlunda. Vi hade haft mycket lättare — jag ger herr Lange rätt däri — att medan ännu balans rådde med små medel nå mycket större effekt än man kan nå när en högkonjunktur blossat upp. Hade man handlat så vid den tidpunkten hade aldrig den överlikviditet framkallats, som nu spökat hela tiden, och då hade läget varit ett helt annat.

Vi håller alltså fortfarande på att vårt alternativ är hållbart och bättre än det som regeringen tillgripit. Vi har kunnat se att regeringsalternativet under hela efterkrigstiden icke varit så lyckosamt, under det att de rekommendationer, som vi har givit, aldrig har följts och man därför inte kan av erfarenhet säga, att den vägen inte skulle ha burit längre.

Herr statsrådet LANGE:

Utän att, herr talman, här vilja alltför mycket uppehålla mig vid vad som

var anledningen till skärpningen av bestämmelserna om kassareserv, tillåter jag mig påminna herr Ewerlöf om att detta förslag framlades på grund av att en av storbankerna vägrade att under teckna en överenskommelse med riksbanken. I motsats till herr Ewerlöf tror jag att den beslutade skärpningen av kassareservbestämmelserna haft sin betydelse för att få till stånd fortsatta överenskommelser. Herr Ewerlöf har ju själv vid flerfaldiga tillfällen även i andra sammanhang uttryckt sig kritiskt när det gällt att bedöma effekten av den åtstramning, som åstadkommits genom överenskommelserna om skärpt likviditet hos bankerna. Jag vill minnas att t. o. m. ett sådant uttalande som »handlande under revolverhot» förekommit i oppositionens mun, även om jag nu inte vill lägga det i herr Ewerlöfs mun.

Herr Ewerlöf sade vidare i sitt anförande, att om vi hade följt de rekommendationer, som oppositionen vid olika tillfällen gjort på den ekonomiska politikens område, skulle vi i dag haft ett mindre bekymmersamt läge. Ja, herr Ewerlöf, den enda rekommendation som oppositionen framfört och där oppositionen velat gå utöver vad regeringen gjort i åtstramande riktning har gällt räntepolitiken. Men jag undrar, herr Ewerlöf, om man väger oppositionens rekommendationer på det området mot alla de rekommendationer till uppmjukningar i den ekonomiska politiken, som oppositionen också kommit med, om inte effekten skulle ha blivit att vi haft anledning att se betydligt allvarigare på våra möjligheter att bibehålla den ekonomiska stabiliteten under den närmaste framtiden, än vad vi nu har.

Jag vill, herr talman, bara upprepa vad statsministern redan har påpekat, nämligen att oppositionens talesmän upprepade gånger framfört kravet på uppmjukning eller slopande helt och hållet av priskontrollen. En annan rekommendation från oppositionens sida har varit uppmjukning eller avskaffande av byggnadsregleringen. Oppositionen motsatte sig i våras också en tillfällig begränsning av den fria avskrivningsrät-

Statsverkspropositionen m. m.

ten hos företagen. Över huvud taget har oppositionen inte velat vara med om några åtgärder, som riktar sig mot överkonjunkturen inom företagarvärlden. Jag tror inte att en räntehöjning inom begränsad marginal på något sätt skulle kunnat uppväga de skadeverkningar, som oppositionens alla uppmykningsförslag skulle ha medfört.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par beriktiganden i anledning av statsrådet Langes senaste anförande.

Statsrådet Lange beskyllde oppositionen för att ha karakteriserat finansministerns kreditåtstramande åtgärder såsom en revolver mot kreditväsendets bröst. Den klyschan, herr statsråd, har uppfunnits av finansministern själv, och det är alltså inte oppositionen som hittat på den.

Statsrådet Lange gjorde vidare gällande, att de skärpta kreditåtstramningsbestämmelser, som genomfördes i fjol, var en följd av att en »obstruerande» storbank vägrade att gå med på en frivillig överenskommelse. Då är det emellertid att ihågkomma, att ifrågavarande »obstruerande» bank redan hade en kassareserv, som fullt ut motsvarade det beslut som riksdagen sedan kom att fatta. Riksdagens beslut hade alltså ingen som helst effekt för den bankens del. Över huvud taget har kreditåtstramningsåtgärderna egentligen inte haft någon direkt betydelse — även om de haft en viss indirekt verkan — ty hittills har vi ju lyckats att få till stånd kreditåtstramningar på frivillighetens väg.

Herr **EWERLÖF** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är delvis förekommen av herr Ohlon. Jag anser i likhet med honom att det är fullkomligt orimligt att i resonemanget om kreditåtstramningen tillägga malören med en banks ställningstagande i december 1953 en sådan verkan. Det hela var fotat på ett rent missförstånd, och banken i fråga kom mycket snart i samma ställning

som alla de övriga. För det ändamålet hade det således icke behövts någon skärpning av bestämmelserna om kassareserv.

När jag talat om ett revolverhot har jag därmed inte avsett själva uppgörelsen i och för sig mellan riksbanken och kreditinstituten, utan jag har syftat på räntelagen, som ju aldrig satts i kraft, och i andra hand på den skärpning av kassareservbestämmelserna, som ju inte heller har satts i kraft, vilka lagar — enligt min mening felaktigt — betraktats såsom nödvändiga för att framtinga »frivilliga» uppgörelser mellan riksbanken och kreditinstituten.

Herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag skall inte ta kammarens tålmod mycket längre i anspråk. Jag vill bara understryka, att det inte var jag som först påstod att beredskapslagstiftningen på detta område var obehövlig. Jag har visat att den varit behövlig, ty om en av bankerna inte ville följa vissa riktlinjer, så hade vi ju ingen garanti för att övriga banker skulle göra det. Det borde inte vara vare sig herr Ewerlöf eller herr Ohlon obekant, att det har varit mycket stora svårigheter under det gångna året för riksbanken och andra penningvårdande myndigheter att få kreditinstituten att iakttaga den återhållsamhet i kreditgivningen, som de penningvårdande myndigheterna ansett erforderlig. Jag vill påminna om att alltför jämt har bankerna inte uppfyllt det önskemål beträffande likviditeten, som riksbanken för längesedan uppställt i sina diskussioner med bankerna.

Herr **NÄSGÅRD** (bf):

Herr talman! Statsverkspropositionen har den här gången i förhandsdiskussionen i pressen fått ett överraskande gynnsamt mottagande. Ett par dagar före remissdebatten skyndade sig finansministern — kanske för att inte ådraga sig alltför översvallande beröm — att dämpa ned den relativt allmänna tillfredsställelsen genom att offentliggöra förslagen om investeringsavgift och bil-

Statsverkspropositionen m. m.

accis. Investeringsbegränsningarna på den statliga sektorn har tagits till mycket kraftigt i statsverkspropositionen, vilket tyder på att risken för en ny inflationsvåg bedömes som allvarlig. Varningarna för ohejdade lönekrav har också strukits under mycket starkt.

Man må dock inte förundra sig över att tillfredsställelsen med den allmänna återhållsamheten i statsverkspropositionen förbytts i sin motsats vid meddelandet om de extra ingreppen.

Som en följd av den återhållande tendensen i statsverkspropositionen kan man konstatera, att det kassamässiga lånemedelsbehovet för driftbudgeten och kapitalbudgeten minskas högst avsevärt. Formellt synes minskningen uppgå till omkring 1 200 miljoner kronor jämfört med innevarande budgetårs omkring 1 800 miljoner kronor. Om man drar ifrån 650 miljoner kronor, som hänförs till förskjutning i tiden vad beträffar utbetalningen av kommunala skattemedel, synes den reella minskningen uppgå till omkring 550 miljoner kronor. Efter resonemanget mellan statsministern och herr Ewerlöf är jag inte säker på att siffran är exakt, men det synes framgå av propositionen, att minskningen skulle hålla sig omkring det beloppet. Detta resultat är naturligtvis mycket välkommet med hänsyn till det ansträngda läget på kreditmarknaden.

Vi hoppas ju också att det skall bli möjligt att bibehålla jämvikten och kanske få en säkrare stabilitet. Det har redan här i dag ett par gånger erinrats om vad riksbankschefen yttrade i ett föredrag för några dagar sedan om vår valutareserv och om våra övriga resurser, om det gäller att övergå till konvertibilitet, vilket vi emellertid inte synes kunna påverka för egen del. Jag vill uttala den förhoppningen att det skall lyckas att så småningom komma fram till ett låt oss säga förkrigstillstånd i Europa i fråga om valutaförhållandena, så att vi inte behöver dragas med de nuvarande svårigheterna att i huvudsak få import och export att gå ihop för varje land särskilt.

Det framhålls gång på gång -- och inte bara från den ena sidan -- att det

är statsmakterna som ensamma bär ansvaret för den ekonomiska utvecklingen. Den ena vill att utvecklingen skall dirigeras med generella medel, den andra förordar detaljgripanden. Vi borde väl dock kunna vara överens om att var och en på sitt håll har del i ansvaret för att upprätthålla den ekonomiska jämvikten. Detaljgripanden, punktskatter o. s. v., är ovälkomna för näringslivet och allmänheten, men även generella åtgärder, t. ex. en kraftig räntestegring, kan vara lika litet önskvärda på grund av det olikformiga sätt de träffar delar av näringslivet och grupper av enskilda. För min del hoppas jag att de ingrepp, som nu signalerats i den avlämnade propositionen nr 36 om investeringsavgift och bilaccis, skall bli av kort varaktighet. Vad investeringsavgiften beträffar bör man kunna hoppas att den dag, det nu föreliggande förslaget om ny företagsbeskattning kan komma i tillämpning -- jag förutsätter att riksdagen kommer att antaga det -- borde vi kunna slippa sådana här extra ingrepp, såvida vi inte befinner oss i eller inför en akut krissituation.

Vid bedömandet av möjligheterna att hålla igen i fråga om statsutgifter och skattetryck kan man ej förbise den väsentliga roll som lönepolitiken spelar. Samtliga statsanställdas löner torde uppgå till omkring 4 000 miljoner kronor per år, varav 3/5 betalas över budgeten, resten genom de affärsdrivande verken. Statens pensionskostnader belöper sig till ungefär 600 miljoner kronor per år. En ökning med 10 procent av lönerna skulle betyda 400 miljoner kronor årligen att uttagas genom höjda direkta skatter, taxor och avgifter. Pensionerna måste naturligtvis också följa med, vilket gör ytterligare 60 miljoner kronor årligen i utgifter, som måste täckas på samma sätt.

Den nya bilaccisen kan inte hälsas med någon tillfredsställelse eller glädje av motorfolket -- och dit hör vi snart allesammans. I tidningsdiskussionen om den nya bilaccisen har redan framhållits en mängd synpunkter emot densamma, bland annat att den, trots att den skall

Statsverkspropositionen m. m.

utgå med omkring 10 procent av värdet på både nya och begagnade bilar, inte i någon större utsträckning kommer att hindra inköp. Jag skulle emellertid tro att om allmänheten har anledning att vänta sig, att accisen blir av relativt kort varaktighet, skulle den kunna föranleda att många inköp uppskjutes åtskillig tid, och då skulle, tänker jag mig, resultatet vara vunnit. Att själva utgiften kan bli betungande är alldeles klart, särskilt om det gäller sådana bilar, som används i direkt nyttverksamhet. Men den tungan får väl bäras.

Jag läste i går i en tidning i Stockholm om ett par studerande ynglingar, som hade köpt var sin gammal bil, som det sades att de skulle använda för att fara från sina hem och till sin studieplats i Stockholm. Där framhölls det orimliga i att registreringsavgiften genom accisen skulle gå till 60 procent av inköpsvärdet. Jag skulle bara i förbigående vilja säga, att om man köper en gammal bil för 300, 400 eller 500 kronor och ämnar använda den i dagligt bruk, då bör man ha goda inkomster för att inte komma på obestånd — så dyrbara blir reparatiönerna. Därför tror jag att ett sådant exempel inte säger någonting. Det är nog bäst att ynglingarna väntar till semestern med att använda en sådan bil, och då hoppas jag att de har ett sommarställe där de kan njuta av den. Men de bör akta sig för att använda den i daglig trafik i Stockholm.

Bilismen är redan kraftigt beskattad för underhåll, förbättring och nybyggnad av vägar, och accisen skall i varje fall inte omedelbart komma vägväsendet till godo. Accisen skall dock denna gång i sin helhet tillföras automobilskattefonden för att på längre sikt användas till vägarbeten. Medlen skall reserveras för en utökning av väginvesteringsverksamheten under perioder, då en dylik utökning framstår såsom från konjunkturpolitisk synpunkt önskvärd eller eljest av särskild anledning motiverad — vad nu detta sista må betyda. Motormännen är emellertid rätt misstänksamma i sådana här sammanhang. De påstår sig ha dåliga erfarenheter från tidigare tillfällen.

Jag skulle tro att det beska piller accisen utgör skulle sväljas lättare, om de inflytande medlen i första hand fick användas till något ändamål som ligger många bilister om hjärtat, till exempel finansieringen av kostnaderna för övergång till högertrafik, om det nu blir ett beslut i den riktningen.

Motororganisationerna och särskilt de ledande inom dessa organisationer har satsat hårt på propagandan för högertrafik, och riksdagen beslöt nästan enhälligt att begära utredning, helt naturligt utan att i förväg binda sig i saksfrågan. Högertrafikkommittén föreslog i höstas, visserligen utan entusiasm men med hänsyn till framtiden och de ständigt växande trafikförbindelserna med utlandet en övergång, förslagsvis sommaren 1959. Enligt kommitténs förslag skulle kostnaderna finansieras genom en tillfällig extraskatt på motorismen.

Kommittén gjorde intet uttalande huruvida frågan borde underställas folkomröstning; det ingick inte heller i direktiven. Två ledamöter — en högerman, herr Björnberg, och en folkpartist, herr Christenson i Malmö — uttalade i en reservation att de i princip ingenting hade emot folkomröstning i frågan, en annan ledamot — socialdemokraten herr Nilsson i Göteborg — uttalade att frågan borde underställas folkomröstning, om kostnaderna skulle komma att bestridas på annat sätt än kommittén föreslagit.

Vid sitt bedömande av finansieringsfrågan ansåg kommittén, att högertrafiken i främsta rummet måste vara ett bilismens intresse; åtminstone var detta majoritetens ståndpunkt. Emellertid har ledande motormän icke tröttnat på att framhålla, att det gäller ett hela folkets intresse och att kostnaderna därför också bör betalas av alla, vilket betyder att de skulle komma på debetsedeln. Med den ståndpunkt dessa företrädare för bilismen intagit bör de knappast kunna komma med några vägande invändningar mot regeringens beslut att föreslå folkomröstning — som vi har hört kungöras här i dag av kommuni-

Statsverkspropositionen m. m.

kationsministern — även om meningarna alltid kan vara delade om vilka frågor som är lämpade för folkomröstning.

Bildöden på vägarna har antagit skrämmande proportioner med närmare tusentalet dösoffer årligen. Nu lär det väl aldrig kunna undgås, att den nuvarande — och kommande — trafikintensiteten kräver sina offer. Även vid stor försiktighet kan sammanträffande olyckliga omständigheter vålla en katastrof. Allt måste dock göras för att nedbringa olycksriskerna.

De förslag landshövding Mossberg framlagt i sin utredning hälsas med tillfredsställelse. Vädjanden om försiktighet och hänsyn räcker inte till. Det finns alltför många, som kör på andras försiktighet, så länge det går. Man skulle dock vilja sätta ett frågetecken på en punkt, nämligen rörande den generella hastighetsbegränsningen.

Utan tvivel innebär de höga hastigheterna det största faromomentet, och om hastigheten kunde nedbringas genom en generell begränsning, skulle detta säkerligen bidra till att minska olycksfrekvensen. Det torde emellertid höra till det omöjliga att effektivt övervaka en sådan bestämmelse tillämpning. Vi har för närvarande en maximihastighet för lastbilar och bussar av 60 km i timmen, men det inträffar ouppörligen på våra landsvägar, att personbilar blir omkörda av i synnerhet lastbilar men även bussar, trots att personbilarna håller en hastighet av 60, 70 eller kanske 80 km. Det är beroende av en ren tillfällighet, om sådant blir beivrat, till exempel om vederbörande i misshugg råkar köra om statspolisens bil.

Om olycksfrekvensen inom ett samhälle kraftigt minskats sedan hastighetsbegränsning införts, så visar det närmast att övervakningen av bestämmelsen kunnat göras effektiv, men det säger inte mycket om verkningarna av en generell bestämmelse för hela landet, vilken även med betydligt förstärkta resurser inte skulle kunna övervakas.

Jag vill slutligen, herr talman, säga några ord om jordbrukspolitiken. Jord-

bruksprisutredningens betänkande berör endast det s. k. basjordbruket. Omkring två tredjedelar av hela antalet brukningsdelar över två hektar ligger emellertid i storleksgruppen 2—10 hektar, alltså under basjordbrukets nivå. Det gör enligt senaste jordbruksräkningen 186 000 brukningsdelar. Mycket återstår alltså att ta ståndpunkt till utöver utredningens förslag, som nu blir föremål för granskning vid remissförfarandet.

Enligt utredningen är särskilt stöd för dessa mindre jordbruk påkallat, men utredningen har ansett detta vara en speciell fråga av huvudsakligen socialpolitisk karaktär och har därför inte upptagit den till behandling. Inte heller har utredningen ansett sig böra framlägga några förslag om prisdifferentieringar med hänsyn till olika produktionsförutsättningar i skilda delar av landet. Det är omöjligt att bedöma, hur de nya riktlinjerna skulle komma att verka, förrän ett fullständigt förslag, som även innefattar det egentliga småbruket, föreligger.

De minsta av dessa brukningsdelar mellan 2—10 hektar kan naturligtvis inte utgöra försörjningsunderlag för en familj utan kompletterade inkomster, men oftast är dock avkastningen från jordbruket även här av grundläggande betydelse, den stomme kring vilken övriga mer eller mindre regelbundna inkomster bygges upp.

Det torde vara helt orealistiskt att göra gällande att ett differentierat stöd åt småbruket skulle försvåra rationaliseringen. Därtill är inkomstskillnaden mellan grupperna alltför stor.

Frågan om en komplettering av småbruket är brännande aktuell, då extra stödåtgärder alltid blir ojämna och ofta ofullständiga. Att öka jordinnehavet tillräckligt är inte alltid möjligt; i Norrland och övriga utpräglade skogsbygder är det uteslutet. Här är stödslogen det viktigaste. Jordbruk och skogsbruk har av ålder hört samman i vårt land och detta är en riktlinje, som inte får efter sättas.

Till och med i Norrland saknar för

Statsverkspropositionen m. m.

närvarande 10 procent av bruksningsdelarna med över 2 hektar åker skog, ett resultat huvudsakligen av en tidigare avstyckningspolitik, som helt och hållet saknade intresse för sociala synpunkter. Det är förvånande, att ett dylikt betraktelsesätt nu åter synes börja vinna gehör även på håll, där man minst skulle vänta det. Här måste Sveriges landsbygdsbefolkning vara på sin vakt och i tid slå tillbaka attacker, som i grund och botten berör var och en som förstår vikten av att vårt land får behålla en levande landsbygd.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Det finns några positiva drag i årets budget, som jag gärna skulle vilja anknyta några synpunkter till.

Det första jag vill notera är att regeringen i år inte föreslår några ytterligare utgiftsökningar till militära ändamål. Det är väl så att den starka opinion mot miljardrullning till krigsmakten, som utvecklats inom hela arbetarrörelsen och bland betydande bondeskikt, gjort regeringen en smula betänksam och att den därför åtminstone tills vidare har uppskjutit genomförande av den väldiga upprustningsplan, som nyligen har framlagts av ÖB. Denna framgång för de krafter, som går emot att vårt land skall delta i kapprustningarna, måste enligt min mening fullföljas så att ÖB-planen över huvud taget inte genomföres utan de nuvarande rustningarna begränsas i huvudsak enligt de linjer, som vårt parti framlade vid föregående års riksdag.

En annan positiv sida är finansministerns löfte om vissa skattesänkningar dels genom förenklad taxering för löntagare och dels den allmänna skattesänkning vid nästa års riksdag med tyngdpunkten lagd på de mindre inkomsttagarna såsom förutskickats. När jag noterar detta som positivt, innebär det emellertid inte, att vi från vår sida skulle acceptera påståendet, att skattelättnader inte är möjliga att genomföra nu. Jag återkommer till den frågan något senare. Här vill jag endast uttala min tillfredsställelse över att regeringen ämnar gå in för att begränsningarna i

bolagens fria avskrivningsrätt nu definitivt skall fastställas. Det är den linje, som vi kommunister ensamma har företrott i mera än tio år, och när nu regeringen ansett att det är nödvändigt att begränsa bolagens rätt att sig själva beskatta, betecknar jag det som en framgång för våra strävanden.

Jag vill också som en positiv omständighet understryka, att den svältfödda vetenskapliga forskningen och den högre undervisningen skall få något bättre möjligheter än tidigare. Jag framhåller det, även om de åtgärder, som föreslås, är långt ifrån tillräckliga. Detsamma gäller också den upprustning av sinnessjukvården som skall påbörjas.

Slutligen signaleras en socialhjälpslag, som sannolikt måste innebära att den gamla fattigvårdslagen äntligen försvinner. Om socialhjälpslagen får ett sådant innehåll, att den ger medborgarna laglig rätt till rimlig utkomst vid ofrivilligt inkomstbortfall, innebär det att den linje i socialvårdsfrågan, som kommunisterna förelade riksdagen redan 1946, äntligen står inför sitt förverkligande. Därför hälsar jag också den saken med tillfredsställelse, även om jag tycker att reformen borde ha kunnat komma tidigare.

Det är alltså på dessa punkter jag ställer mig positiv till de föreslagna åtgärderna, även om jag mycket väl förstår, att det kan finnas anledning att komma tillbaka med ändringsförslag och kritiska anmärkningar i olika delfrågor, när de bebådade reformerna kommer upp till avgörande här i riksdagen.

Däremot kan jag inte på långa vägar ställa mig lika positiv till den linje för den ekonomiska politiken som finansministern rekommenderar. Man erkänner ju i finansplanen — något som tidigare erkänts här under debatten i förmiddags — att den ekonomiska konjunkturen är utomordentligt gynnsam. Produktionen ökade kraftigt under fjolåret; omräknat i pengar uppgick produktionsökningen till ungefär 2 000 miljoner kronor, en ökning som i huvudsak var ett resultat av ökade prestationer från arbetarnas och tjänstemännens sida. Utrikeshandeln

Statsverkspropositionen m. m.

ökade, vad gäller exporten med 9 procent och vad importen beträffar med 13 procent. Världsmarknadspriserna var lägre än 1953. Valutabehållningen gick visserligen tillbaka något förra året, men den har ändå ökat med 435 miljoner kronor under de tre sista åren. Jag tillägger, att bolagens vinster ökat med 13 procent, medan den totala lönesumman trots ett ökat antal arbetare endast steg med omkring 5 procent. Därav måste jag dra den slutsatsen, att den ekonomiska situationen för de ekonomiskt makthavande här i landet har varit synnerligen gynnsam. Några tecken till avmattning i den internationella konjunkturen ser inte finansministern, utan han förutsäger, att innevarande år skall visa ungefär samma konjunkturbild som 1954. Några inflationsdrivande faktorer utifrån kan finansministern inte heller påvisa. Om jag därtill lägger, att statsinkomsterna flödar på ett sätt som aldrig förr, vilket resulterat i en rekordbudget med en kraftig överbalansering, måste jag säga att den ekonomiska situationen är synnerligen gynnsam.

Men i detta läge hissar finansministern stoppsignal och han anför ett enligt min mening kufiskt resonemang om den ekonomiska politiken och dess förutsättningar, ett resonemang som jag ber att under några minuter få uppehålla mig vid. Han återkommer ständigt till talet om en »tillspetsning av högkonjunkturen» och befarar att »inga dämpande inflytelser kan väntas utifrån». Ur finansministerns synpunkt är det alltså en fara i att högkonjunkturen fortsätter och ökar. Det är ur hans synpunkt också på något vis farligt att andra länder har goda konjunkturer, och utifrån de egenartade betraktelserna kommer han fram till slutsatsen, att den aktuella uppgiften nu är att, som han säger, förstärka beredskapen mot en vad han kallar överkonjunktur. Jag skulle gärna vilja fråga — då finansministern inte är närvarande i kammaren hoppas jag att få frågan vidarebefordrad —: Vad menas med en överkonjunktur? Är det överkonjunktur, när produktionen går för fullt, när allt, som produceras, kan säljas dels inom

landet och dels på utlandsmarknaden? Regeringen har inte gjort sig någon möda i finansplanen att förklara vad den menar med överkonjunktur men ställer som sin mest angelägna uppgift att hindra produktionens utveckling, att hindra kommunerna att utföra nödvändiga arbeten såsom byggandet av skolor, gymnastiksalar, samlingslokaler o. s. v., att hindra en utbyggnad av industrien, att hålla tillbaka åtgärder för att modernisera och effektivisera industrien. Genom en sådan politik, säger finansministern, skall man också lägga grunden till måttlighet i löneanspråken, och det är kanske på denna punkt som skon klämmer.

Detta resonemang kan jag bara tolka på ett enda sätt, nämligen att den fulla sysselsättningen är besvärlig för monopolkapitalet, som ju vill ha en viss arbetslöshet för att bättre kunna hålla tillbaka lönekraven och hindra löneglidningen. Man genomför den restriktiva politiken för att söka komma ifrån den sysselsättningsgrad vi för närvarande har. Men enligt min mening är en sådan politik reaktionär, då den siktar till att hålla tillbaka produktionen och de ekonomiska framstegen i stället för att främja den.

Jag måste säga att finansministern, som betraktas såsom en mycket butter man, ändå bakom sin uppsyn tydligen har en god portion humor, ty om han inte har det, skulle han väl aldrig ha kunnat godkänna följande mycket troskyldiga formulering i årets finansplan: »Med tanke på det gemensamma intresset av en stabiliserad utveckling ter det sig beklagligt, att inte företagen själva låtit de goda vinstförhållandena, som för närvarande utmärker större delen av det svenska näringslivet, komma till uttryck i sänkta priser.» Ja, detta är verkligen troskyldigt! Den som känner den kapitalistiska affärsmoralen — och jag tror att finansministern gör det — vet att de privata företagarna ännu aldrig frivilligt avstått från ett enda öre av vad de kunnat ta in i vinst.

Det ligger för resten i hela det nuvarande samhällssystemets väsen. Man skall inte föreställa sig att monopoller-

Statsverkspropositionen m. m.

rarna kan gå ifrån sin egen natur. Den driver dem ut på jakt efter maximala vinster. Den som inte framgångsrikt kan delta i den jakten går under i den kapitalistiska djungeln. Sådan är det monopolkapitalistiska produktionssystemets grundlag.

Därtill kommer att inte heller regeringen vill ha sänkta priser. Om detta vittnar de förslag om investeringsavgift och bilaccis som offentliggjordes på söndagskvällen. Genomförandet av de förslagen måste åstadkomma prishöjningar. I första hand kommer det att återverka på transportkostnaderna och på längre sikt även på andra områden. De företagare, som gör investeringar och betalar investeringsavgiften, måste naturligtvis inräkna denna i omkostnaderna, och slutligen blir det konsumenterna som får betala kalaset.

Vidare innebär investeringsavgiften att de mindre företagen får svårigheter, medan de stora monopolföretagen inte alls känner sig oroade. Därigenom hotas också den fulla sysselsättningen, som är till stort besvär för monopolkapitalets strävanden. Bakom dessa åtgärder skymtar tydligt finansministerns beslutsamhet att till varje pris hindra förbättringar av reallönerna. Svenska Dagbladet har redan tackat för de nya argument, som arbetsgivarna har fått mot kravet på högre löner. Man försöker nu från regeringens sida hitta en motivering för denna ståndpunkt i det befängda påståendet — vi har hört det också här i debatten, senast anfört av statsministern — att arbetskrafttillgången och produktionsfaktorerna, d. v. s. maskiner, redskap, råvaror o. d., är utnyttjade till bristningsgränsen. Det skulle alltså innebära att vi kommit till utvecklingens slutpunkt. Dit vi kom till och med år 1954, där får vi snällt stanna! Jag vet inte, om det är stupiditet eller förakt för folks omdömesförmåga som ligger bakom en sådan tankegång. Det är inte alls på det sättet, att vi har uttömt arbetskrafttillgången här i landet. Det finns alltjämt till exempel bland byggnadsindustriens arbetare en rätt stor säsongarbetslöshet. Det finns out-

nyttjad arbetskraft på annat håll här i landet. Bland annat finns det en stor reserv bland kvinnorna. Men förutsättningen för att den reserven skall kunna utnyttjas är att kvinnorna får så mycket betalt, att de finner det verkligen vara lönande att ha industriellt eller annat arbete och att man drar försorg om nödvändiga sociala anordningar för barnen och att hemarbetet rationaliseras. Över huvud taget måste det skapas sociala och ekonomiska betingelser för att göra det möjligt för kvinnorna att i större omfattning än nu delta i förvärsarbetet. Därtill kommer naturligtvis också trygghetsfrågorna, arbetstidens längd, skatterna och liknande problem.

Det andra påstående, som regeringen faller, nämligen att produktionsfaktorerna skulle vara fullt utnyttjade, är lika ohållbart. Produktionsfaktorerna kan utvecklas i oanad omfattning. Ännu har Sverige ingalunda nått toppen av sin industriella kapacitet. Hela landsändar saknar praktiskt taget industri, eller också är den industriella produktionen, såsom exempelvis i Norrland, alltför ensidig, varför ett mer differentierat näringsliv där är brännande aktuellt.

Därför bör, menar jag, statsmakterna göra det rakt motsatta mot vad de nu gör. De måste vidtaga åtgärder för att stimulera utvecklingen av våra produktiva resurser och inte visa stoppsignal. Naturligtvis måste därvidlag regering och riksdag skaffa sig möjligheter till planering och inte låta monopolföretagen sköta den saken med sina privata vinstintressen som ledstjärna.

Detta leder till inflation, säger man. Nej, en ökad produktion behöver inte alls föra till s. k. balansrubbnings och inflation, såsom finansministern hävdar. Det kan väl inte bli inflation här i landet därför att vi exempelvis bygger litet fler gymnastiklokaler. Men det tycks regeringen tro, eftersom en av de metoder den använder mot en befärad inflation är att hindra den svenska skolungdomen från tillgång till tidsenliga gymnastiklokaler. Skolöverstyrelsens blygsamma minimikrav om 100 miljoner kronor i statsanslag för skolbyggnader har

Statsverkspropositionen m. m.

regeringen utan vidare skurit ned till knappt 60 miljoner.

Inte heller kan det väl bli inflation, om vi utbygger den svenska bilindustrin, så att den kunde tillfredsställa vårt behov av bilar och vi därigenom kom ifrån den väldiga import som nu försiggår från USA och andra länder och som tär på landets valutatillgångar. Inte heller kan det bli inflation, om vi forcerar bostadsbyggandet så att bristsituationen övervinnes och spekulativen i bostadsnöden omöjliggöres. Det skulle väl i stället leda till en viss jämvikt på bostadsmarknaden och lägre bostadskostnader.

Detta är bara några exempel på att man måste göra motsatsen till vad regeringen föreslår för att bekämpa prisstegringar och inflation, och många, många andra exempel skulle kunna anföras.

Det mest använda argumentet och det som särskilt framhäves i finansplanen är emellertid nödvändigheten av återhållsamhet i lönesättningen för att undvika inflation. Här vänder sig finansministern myndigt till parterna på arbetsmarknaden och uppmanar dem att visa återhållsamhet i lönerörelserna. Detta visar väl ändå en rörande omtanke hos finansministern, som jag inte trodde att storfinansens hade behov av. Ty nog har arbetsgivarna visat, att de kan hålla igen, när det gäller lönerna, och är det inte ganska dråpligt, att herr Sköld måste förmana ledamoten av denna kammare herr Wehtje och andra storföretagare att inte vara generösa vid löneförhandlingarna? Men säkert är arbetsgivarna glada över en regering, som ger dem sitt moraliska stöd och argument som är särskilt gångbara vid umgänget med herr Skölds partivänner i Landsorganisationen och fackförbundens ledningar, där man i många fall — det vill jag understryka — följer regeringens anvisningar bara därför att man känner sig piskad till det. Svenska Dagbladet noterade också häromdagen, att det efter regeringens uppmaningar hade blivit en lugnare atmosfär vid avtalsförhandlingarna.

Det har i årtal bedrivits svindel i frågan om att en höjning av arbetslönerna här i Sverige skulle leda till inflation. De som kammar in förtjänsten på svindeln är storfinansens, och de som svindlas är arbetarna.

Hur är nu det verkliga sakförhållandet? Jag skall bara antyda det i några korta sats.

En inflation uppstår, när det råder brist på varor, när folk inte kan köpa vad de vill för sina pengar. Men har vi en sådan situation här i landet? Nej, här i Sverige finns ingen varubrist på något område. Det råder tvärtom varuöverflöd. Om då arbetarna tillerkännes en större andel än tidigare av produktionsresultatet, så innebär ju det endast att de kan konsumera mera, exempelvis köpa mera kläder och skor och därigenom hjälpa upp den stagnation som för närvarande råder inom textil- och skindustrien. Ja, de kanske kan äta mer och därigenom bidra till att överskottet på vissa lantbruksprodukter nedbringas. Kanske de också kan spara litet och därmed öka den sparkvot, som både regeringen och framför allt de borgerliga oppositionspartierna är så måna om.

Jag understryker än en gång, att vill man bekämpa den kapitalistiska spekulativen, som är grundorsaken till de inflationistiska farorna, så måste man göra det rakt motsatta mot det som regeringen nu rekommenderar. Därtill kommer att en ordentlig höjning av lönerna är ofrånkomlig, och den kommer inte heller att kunna hindras genom några förmaningar från kanslihuset. Hur stor löneförhöjningen blir, det beror ju uteslutande på arbetarnas sammanhållning och uppträdande. Vi för vår del, som kräver ordentliga löneförhöjningar och som inte däri kan upptäcka någon inflationsfara, kommer att på allt sätt, både här i riksdagen, i fackföreningarna och överallt, där vi får tillfälle till det, stödja arbetarnas lönekamp. Vi vet också, att även om förbundsledningarna och förhandlingsdelegationerna, mer eller mindre tvingade av regeringen, skriver under avtal i överensstämmelse med finansministerns treprocentslinje, så kom-

Statsverkspropositionen m. m.

mer arbetsgivarna i många, många fall inte att slippa så lindrigt undan, ty på arbetsmarknaden kommer arbetarna i de fack, där det är möjligt, att genom aktiv lönekamp se till att de får ut mera av produktionsresultatet än avtal, som de aldrig har godkänt, till äventyrs tillerkänner dem.

Situationen är för närvarande svårast för statstjänarna, de kommunalanställda och andra som inte har möjlighet att tilltvinga sig någonting utöver vad avtalet föreskriver, men i statsfinansplanen och budgeten förutser man ingen ökning ens för statstjänarna. Låt mig anföra ett exempel till kammarens protokoll! För några år sedan sade vår föregående finansminister, att han inte visste, hur dåligt statstjänarna egentligen hade. Jag vet inte, om herr Sköld är bättre underlättad, men jag kan ju läsa upp detta exempel till protokollet, så att herr Sköld kan se det.

En statstjänare i Stockholm, en stationskarl eller en person vid posten, i 11 löneklassen — det är cirka 90 tusen statstjänare som befinner sig i högst denna löneklass — har en slutlön på 800 kronor i månaden, och detta är i högsta dyrorten. Därav får han omedelbart lämna tillbaka till staten och kommunen omkring 150 kronor i källskatt, och i regel får han betala minst lika mycket och ofta mera i hyra för månad. Återstår alltså, generöst räknat, 500 kronor i månaden att leva på.

För en familj på fyra personer blir det mindre per dag och person än herr Rubbestads riksbekanta femma. Han använde för övrigt sin femma bara till mat, och dessutom hade den femman inte drabbats av engångsinflationens skadeverkningar. Stationskarlens familj däremot måste hushålla så, att femman räcker både till mat, kläder, spårvägsresor och andra ofrånkomliga utgifter samt kanske till de små enkla nöjen som familjen till äventyrs kan kosta på sig.

Detta är läget för de statstjänare, för vilka man i budgeten kallt räknar med att de icke skall få någon löneförhöjning. Jag tror att en sådan politik är omöjlig att genomföra, oavsett vad fi-

nansministern vill, och och jag undrar, om någon i denna kammare, för att inte säga i regeringen, skulle vara kapabel att utföra det konststycke som man kräver av statstjänarna, nämligen att leva på den lön som jag nyss har angett. Stationskarlen kan det inte, det vet vi, han måste arbeta på övertid, han måste ofta ha extra arbete vid sidan om sin tjänst, han måste syssla med olika slags agentverksamhet och liknande för att över huvud taget kunna ha råd att utföra sitt ansvarsfulla arbete i statens tjänst. Jag tror inte jag använder ett för hårt ord, om jag säger att det är skandalöst att sådana förhållanden får råda, och jag hoppas att de kommande förhandlingarna skall medföra en väsentlig förbättring för de lägre statstjänarna. Om inte så sker, kommer det att bli allt svårare för staten att få behålla sina duktiga anställda, och ännu värre kommer det att bli när det gäller att rekrytera nya. Jag skulle vilja säga till vår nye civilminister Lange att han verkligen bör sätta sig in i hur det är att leva på de löner, som staten bjuder de lägre statstjänarna, och att han bör visa att regeringen inleder en ny politik på detta område.

Tillåt mig sedan, herr talman, att beröra en annan fråga som också tidigare varit uppe i debatten, även om den bara mer eller mindre har skymtat! Under valet hösten förra året lovade alla partier att sänka skatten. Jag menar för min del att tiden nu borde vara inne att börja infria dessa löften, men det enda regeringen ställer i utsikt för löntagarna är en förenkling av deklara-tionsreglerna, vilket naturligtvis skulle medföra bättre möjligheter att kontrollera sådana grupper som nu årligen undanhåller miljarder kronor för taxering. Detta är ju att hälsa med tillfredsställelse. Den skattesänkande effekten för löntagarna av taxeringsreformen tror jag däremot är diskutabel. Visserligen beräknas det att statens inkomster skall minskas med 120 miljoner kronor, men samtidigt sjunker kommunernas skatteunderlag, och man får därför befara att kommunalskatterna kommer att höjas, så att resultatet för den stora mas-

Statsverkspropositionen m. m.

san av löntagare blir status quo. Finansministern lovade ju också en allmän skattesänkning från 1956 med tyngdpunkten lagd på de mindre inkomsttagarna. Jag tror att vi har anledning att lägga detta löfte på minnet, så att det inte försvinner i det blå. Man blir nämligen en smula betänksam, då man finner att regeringen anser att de nuvarande samhällsekonomiska förhållandena hindrar en skattesänkning. Man vill då gärna fråga, hur det ekonomiska läget egentligen skall vara för att regeringen skall lägga fram förslag om lägre skatter. Jag sade tidigare, att de beräknade statsinkomsterna är högre än någonsin. I finansplanen beräknar finansministern att skattebetalarna i olika former av direkt skatt skall betala omkring en miljard kronor mer under nästa budgetår än under innevarande. Det rör sig sammanlagt om inte mindre än 9 955 miljoner kronor, d. v. s. i det närmaste tio miljarder, som stat och kommuner skall ta in i direkta skatter. Det framtidsperspektiv som ställes är, att staten fram till 1959 skall öka dessa väldiga skatteintäkter med 270 miljoner kronor om året. Det är framför allt löntagarna som drabbas av denna politik. Det är ju betecknande att medan inkomstskatten under några år nästan har fördubblats, har förmögenhetsskatten endast ökat från 116 till 133 miljoner, trots den väldiga och faktiska förmögenhetsökning som samtidigt har skett. Ökningen av bolagsskatten är också mycket blygsam trots de väldiga vinsterna.

Vi kommunister anser att en omfördelning av skattebördan bör ske och ske nu. Bolagen och de verkligt stora inkomsttagarna måste påläggas en större skattebörd och löntagarna, i första hand de som har under 12 000 kronor i årsinkomst, bör få väsentliga lättnader. Det finns utrymme för detta redan i den budget som nu är framlagd.

Vi anser det rimligt att en sådan skattepolitik genomförs som garanterar att den första intjänta hundralappen i veckan, vilken egentligen bara räcker till mat för familjen, blir helt fri från stat-

lig beskattning. Vi anser också att lindringar bör genomföras i den indirekta beskattningen. Kaffeskatten exempelvis borde väl slopas. Den beräknas nu ge 18 miljoner kronor per år, och den drabbar ju framför allt folkpensionärer och över huvud taget mindre inkomsttagare, speciellt vissa arbetargrupper som är så beroende av denna dryck. Statsfinansiellt har ju denna skatt ingen praktisk betydelse i vår väldiga budget.

Vidare anser vi, att en sänkning av tobaksskatten, som nu ger 650 miljoner kronor, är angelägen. Vi vidhåller också vårt gamla krav att bolagsbeskattningen skall höjas från 40 till 50 procent, samtidigt som avskrivningsreglerna skärps och övriga kryphål täpps till. Slutligen anser vi, att hela det nuvarande skattesystemet bör omprövas i syfte att åstadkomma en större rättvisa. I samband med en sådan översyn är det också angeläget att den orättvisa sambeskattningen blir föremål för bearbetning.

Låt mig till sist, herr talman, säga några ord om en tredje fråga, som vårt parti vill skjuta i förgrunden. Vi menar, att förutsättningen för att uppnå bestående resultat för den stora folkmajoriteten i vårt land är att man åstadkommer en genomgripande demokratisering av hela samhället. Folkets breda lager, de som utför det skapande arbetet och utgör själva grundvalen för allt framåtskridande, måste få den verkliga ledningen. De stora medborgarskikten — arbetarna, bönderna och tjänstemännen — måste bli de bestämmande på samhällslivets alla områden.

Dessa tankegångar vinner allt större utbredning. Arbetarna ser i en sådan utveckling den enda garantien för att trygghet skapas för dagen och morgondagen. De anser med all rätt, att storfinansens dominerande herravälde över det ekonomiska livet måste få ett slut. De vill skapa demokrati, det vill säga införa folkets bestämmanderätt även på det ekonomiska området. De anser det orimligt att några tiotal människor skall ha den faktiska bestämmanderätten över produktionslivet och att de folkvalda or-

Statsverkspropositionen m. m.

ganen inte skall ha någon som helst befogenhet att planera och inrikta produktionen med hänsyn till nationens och folkets intressen.

Nu är läget det, att 2,5 procent av medborgarna äger alla aktietillgångar och därmed den avgörande delen av industrien och naturtillgångarna. Men också bland dessa 2,5 procent försiggår en maktkoncentration. Enligt en utredning, som nyligen publicerats i Tiden, äger 11 000 personer två tredjedelar av alla aktier. På 60 procent av bolagsstämmorna dikteras besluten av en enda person, och på de övriga är det högst tre personer som faller avgörandet. Denna ekonomiska maktkoncentration står i strid med grundläggande demokratiska principer och måste enligt vår mening avskaffas.

Denna fåtalets diktatur över produktionen skapar otrygghet bland arbetarna. Det är inte en rimlig demokratisk ordning, att varje enskild företagare eller monopolsammanslutning skall kunna enväldigt bestämma, om produktionen skall hållas i gång eller om den skall läggas ned. Det står klart i strid med demokratiska principer, att en bolagsstyrelse på tre eller fem personer skall kunna besluta om att ställa femhundra, kanske tusentals arbetare på gatan. Denna kapitalisternas rätt tillhör ett förgånget skede. Även om vi i dag har gott om arbetstillfällen, därför att konjunkturen är goda och kapitalisterna förtjänar grova pengar, saknar frågan inte aktualitet. Ingen vet, när omslaget och krisen kommer. Därför menar vi, att en lagstiftning bör genomföras, som berövar kapitalisterna rätten att enväldigt bestämma, om produktionen skall hållas i gång eller inte.

Till den fördjupning av demokratien som kommunisterna verkar för hör även frågan om förkortning av arbetstiden. Nuvarande arbetstempo, metoderna i fråga om tidsstudier, testning och arbetsvärdering m. m. förvandlar arbetarna till ett bihang till maskinen, och det sker en sådan förslitning av arbetskraften, att en förkortning av arbetsveckan till 40 timmar är ofrånkomlig. Hela

arbetarrörelsen är enig därom. Motståndet från den lilla klick, som i kraft av sitt kapital alltjämt bestämmer över produktionen, måste övervinnas.

Det är också ett enkelt demokratiskt krav, att arbetare, som praktiskt taget hela livet nedlagt all sin kraft och allt sitt kunnande i ett företag och som skapat ofantliga värden, skall garanteras en bekymmersfri ålderdom på företagets bekostnad. Den nuvarande ordningen på området är lindrigt sagt otillständig. Arbetare, som slitit i trettio, fyrtio år på samma arbetsplats, kan ställas på gatan när deras kraft är förbrukad. I bästa fall erhåller de några kronor om året till snuspengar som tack för sin livslånga insats. Men i de flesta fall får de inte ens det. Jag erinrar om ett bekant fall från förra året. En textilarbeterska i Nyköping hade arbetat i samma företag i 55 år. Hon avtackades av företagets ledning med en blomsterkvast och en hundralapp. Men i de flesta fall kostar man inte ens på sig en sådan gest som tack för hjälpen.

Om demokratien skall utvecklas och arbetarnas inflytande och bestämmanderätt skall kunna säkras, måste de lagar, som nu hindrar fackföreningarnas frihet, avskaffas. Jag åsyftar närmast lagarna om kollektivavtal och arbetsdomstol, vars klasskaraktär fått sin belysning genom hamnarbetarnas protester mot ett dåligt avtal. Det är ganska häpnadsväckande att det skall finnas lagliga möjligheter för kapitalistiska företag att utkräva väldiga skadestånd av fackföreningar och enskilda, därför att dessa inte vill arbeta under vilka betingelser som helst. Hittills har dessa snikna arbetsgivare tillerkänts 363 000 kronor i skadestånd från arbetarna och deras organisationer, därför att arbetarna stannat hemma några timmar eller dagar från arbetet. Till vilka orimliga konsekvenser den nuvarande lagstiftningen kan leda, vill jag belysa med ett exempel. Stuveriföretaget i Sundsvall redovisade för 1953 en nettovinst på 10 000 kronor. Men nu har arbetarna förpliktats att betala bolaget 31 000 kronor i skadestånd. Arbetarna ålägges

Statsverkspropositionen m. m.

alltså, för att de uteblivit från arbetet i tre dagar, att betala tre gånger så mycket som bolagets nettovinst på ett år. Det är uppenbart att lagar, som på detta sätt kan utnyttjas av arbetsgivarna mot de anställda, måste avskaffas.

En viktig åtgärd för samhällets demokratiska utveckling är slutligen att överklassens bildningsmonopol brytes. Dörarna till de högre utbildningsanstalterna måste öppnas för arbetarnas och böndernas söner och döttrar. Det är de som skall bära ansvaret för framtiden. Det är de som skall inta de ledande posterna i samhället. Det är de som skall föra vårt kulturarv vidare och berika det, till glädje och nytta för vår generation och för kommande släkten.

Herr WERNER (bf):

Herr talman! Trots finansministerns lovvärda ansträngningar att begränsa statsutgifterna, utvisar det föreliggande budgetförslaget rekordsiffror i fråga om storleken av statens både inkomster och utgifter. De våldsamt svällande siffrorna kan, om man så vill, anses återspegla vårt lands de senare åren starkt expanderande produktionsliv, i huvudsak grundat på enskild företagarverksamhet och på landets rika råvarutillgångar. Men siffrornas mångfald påverkas även i ej ringa mån av en ständigt fortgående inflationsprocess av växlande tempo. Efter att de två senaste åren kännetecknats av en viss stabilitet i löner och priser synes riskerna för en ånyo uppflammande inflationsvåg på grund av det förflutna årets goda konjunkturer ha förstärkts. Här synes både reella och psykologiska faktorer utöva ett visst samspel, faktorer vilka ingalunda är av den ödesbestämda karaktär, att de villkorligen behöver utlösa den kedjereaktion i penningvärdeförstörelsens tjänst, vilken jagandet emellan löner och priser, eller priser och löner, ovillkorligen måste framkalla. Finansministerns varningar och maningar till arbetsmarknadens bägge parter att visa återhållsamhet vid löneavtalet bör i landets intresse vinna stöd av alla ansvarskännande krafter.

Från jordbrukets sida har vi lämnat vår medverkan till den samhällsekonomiska stabiliteten genom stora eftergifter och genom att icke ta ut de priser som vi siffermässigt varit berättigade till. Man skall emellertid inte förvänta att jordbruket kan fortsätta att vara den buffert, som ensam tar stötarna, därest andra närings- eller yrkesgrupper icke visar samma ansvar. Jordbruket har i stora delar av landet genom en mindervärdig och skadad skörd lidit så kännbara förluster och inkomstminskningar att dess bärkraft undergrävt. Varje fördyrad omkostnad måste därför medföra anspråk på kompensationer, om jordbruksnäringen skall kunna behålla den för produktionen nödvändiga arbetskraften. Sugningen från jordbruket till industrien och stadsnäringarna — vilken enligt statsverkspropositionen beräknas fortsätta — utgör ett klart bevis för att jordbruket i allmänhet icke har ekonomiska möjligheter att behålla och konkurrera om arbetskraften. Som en följd av den bristande lönsamheten visar den animaliska produktionen en kraftig nedgång. Särskilt gäller detta mjölken, som beträffande Stockholms mjölkcentral visar en minskning sedan år 1952, motsvarande ej mindre än sju medelstora landsortsmejeriers årsproduktion. Den bristsituation som med visshet nu kan skönjas i animalieförsörjningen på grund av den bristande lönsamheten bör ju kunna tillfredsställa vissa storstadstidningar såsom en viss följd av deras vettlösa förföljesekampanj mot jordbrukarna. Men kvar står det allvarliga i att en onödigt bristsituation uppstått och att bristen måste täckas genom import, vilket kraftigt måste försämra vår handelsbalans och vår valutareserv. Ett redan nu oroande tecken är att valutareserven under fjolåret, med dess markerat goda exportförhållanden och konjunkturer, visar nedgång i stället för ökning.

Till de faktorer som kraftigt påverkat detta missförhållande hör den våldsamma ökningen av bilimporten. Bil- och brännoljaimportens belastning på handelsbalansen torde sammanlagt röra sig

Statsverkspropositionen m. m.

mellan 1 och 1 1/2 miljard kronor — därav svarar cirka 100 000 personbilar för 660 miljoner kronor. Med en ökning av enbart personbilbeståndet i landet med över 250 000 personbilar på tre år måste man fråga sig om vi verkligen har råd att utan restriktiva ingrepp låta det hela fortsätta.

Därmed är jag inne på att något beröra de överraskande åtgärder i konjunkturdämpande riktning, som finansministern föreslår i propositionen nr 36. Jag har aldrig hyst någon överdriven beundran för vad vi kallar punktbeskattning och punktingrepp, som lätt kan få ett drag av ryckighet och godtycklighet över sig. Dess verkningar är ofta svåra att överblicka och kontrollera och belastar ofta olika folkgrupper och produktionsområden orättvist och ojämnt. När det gäller återinförandet av investeringskatten i den enskilda produktionssektorn är det uppenbart att denna träffar den enskilda företagsverksamheten men lämnar den allmänna oberörd. Detta är en olikställighet som icke är oantastlig.

Innan man tillgriper en regleringsåtgärd, som endast kan betingas av en överhängande allvarlig kris, måste man fråga sig, om åtgärden är nödvändig och leder till ett samhällsgagnande resultat. När det gäller vissa centrala delar av förslaget tvivlar jag starkt härpå. Om avsikten är att uppnå en tillfällig investeringsbegränsning på vissa områden, så måste åtgärdernas tidsbegränsade karakter klart anges. I propositionen har tiden angivits till ett år, men en bekräftelse härom av finansministern emotses med intresse. Permanentas skattebelastningen, får denna en ej blott återhållande utan även en prishöjande och fördyrande effekt. Å andra sidan kan man visserligen uppdämma vissa behov en tid, men när dämpningsnivån ej längre kan hållas, uppstår ett genombrott som kan förstöra vad som temporärt vunnits. Jag ställer än en gång frågan: Är ingreppet i vad det berör det värde — och inkomstskapande produktionslivet, dit jag även räknar lastbilstrafiken — klokt och är det nödvändigt?

Den föreliggande budgeten är mer än

balanserad. Följaktligen behövs ej ytterligare pengar. Om man emellertid sammanställer det till nära en miljard uppgående belopp i högprocentigt statslån, som i investeringsbegränsande syfte drogs ur marknaden föregående höst, och de miljardebellopp, som produktion och förmögenhet har att betala i skatt till staten, har man rätt att ställa frågan: Hur ämnar finansministern förvalta dessa pengar? Kommer de att i görlig omfattning bindas och fonderas, eller kommer de att i breda flöden släppas ut via den allmänna konsumtionen över grupper, som måhända har mindre förmåga än de ursprungliga skattskyldiga att fondera och spara? Om så sker, lär väl effekten bli motsatt den avsedda eller plus minus noll. Därmed vill jag, såsom jag förut sagt, ej underkänna finansministerns lovvärda ansträngningar att begränsa det allmännas investeringar. Under förhandenvarande omständigheter måste jag nog förbehålla mig rätt att fritt pröva de föreslagna åtgärderna och även de alternativ, som kan vara motiverade och användbara.

I finansplanen återkommer finansministern till utfästelserna under hösten om omedelbara och kommande skattesänkningar. Angelägenheten av att minska skattetrycket har växt i styrka och kan icke förbises såsom ett krav från en överväldigande folkmening och även såsom en effektiv produktionsfrämjande faktor och en väg till ett ökat sparande.

När det gäller det närmast liggande förslaget till ändrade grunder för inkomsttaxeringen tillåter jag mig att ge ett bestämt uttryck för anspråket på att eventuella schablonregler icke utformas på så sätt, att de rubbar grunderna för jämlikhet och lika behandling de skattskyldiga emellan.

Därmed, herr talman, övergår jag att tala något om den nu aktuella diskussionen om ägandestrukturen, bonde- kontra bolagsskog.

Av ovärderlig betydelse för vår samhällsekonomi är våra rika skogstillgångar och vår skogsindustri. Förutom att skogsproduktionen fyller vårt inhemska behov av trävaror och papper m. m., be-

Statsverkspropositionen m. m.

talat skogsprodukterna nära hälften av vårt import och visar även i årets finansplan en expansiv utveckling. Trots de stora årliga avverkningarna utvisar resultatet av de hittills verkställda riksskogstaxeringarna stigande virkesförråd, framför allt i södra och mellersta Sverige.

Trots de samhällsekonomiskt gynnsamma resultat som skogen och därpå baserad industri kan uppvisa, har på senaste tiden uppflammt en diskussion om skogsbruket och dess ägandestruktur, som i hela sin tendentiösa uppläggning bygger på en bristande kännedom om eller bristande vilja att erkänna faktiska förhållanden. Jag avser härmed — såsom förut berörts av herr Näsgård — diskussionen om bonde-skogsbruket kontra bolagsskogsbruket.

Man synes utgå ifrån att en uppdelning av cirka hälften av landets skogsareal på 270 000 lotter under den enskilde ägarens vård numera skulle vara en förkastlig anordning jämfört med om samma arealer sammanfördes under den opersonliga bolagsäganderättens driftform.

Jag skall i detta sammanhang lämna åsido de sociala verkningarna av en sådan utveckling. Erfarenheterna från bolagsköpens bondeutrotning i Värmland, Dalarna och Norrland talar här sitt tydliga språk. Vad unga nu rotlösa människor känner, då de som bolagsanställda arbetar i den skog som en gång tillhörde deras farföräldrar, kanske kan vara vägledande. Det märkliga är att representanter för två tidigare oförenliga intressegrupper, arbetare och bolag, nu tycks ha funnit varandra i samma famntag. Till det förslag om ny s. k. jordrationeringslag, som avgavs 1954, har två av de sakkunniga, nämligen chefen för Cellulusakoncernen, direktör Enström, och skogschefen för A/B Mo & Domsjö, alltså två bolagsrepresentanter, fogat ett särskilt yttrande med krav på upphävande av lagen om förbud för bolag att förvärva skogsmark. Samma principiella uppfattning delas av ordföranden i Träindustriarbetarförbundet, herr Yngve

Persson, vilken i superlativa ordalag skildrar alla de förmenta fördelar som stode att vinna, därest skogsbolagen åter finge förvärva böndernas skogsfastigheter.

Den förda diskussionen har ytterligare politiskt aktualiserats genom en ledare i folkpartiets huvudorgan, Dagen Nyheter, för den 29/12 1954, under rubriken »Bondeskogsbruk», där tidningen talar om att försummad skogsvård och »eftersläpningen inom bondeskogsbruket är ett problem med stora samhällsekonomiska konsekvenser». Herr Yngve Persson får en varm eloge för att han »utan skyggglappar» tagit upp en diskussion om skogsnäringens ägandeförhållanden. Tidningen hyser bekymmer för att socialdemokraterna skall låta sig lockas »på vilsna vägar» av bondeförbundets »stödsksideologi». Det kan inte vara vettigt att låta skogsnäringen underordna sig jordbrukets intresse, och »folkpartiet har som bekant tagit avstånd från tanken att stycka upp skogen för att hålla jordbruket under armarna», förklarar tidningen.

Herr talman! Jag har tillåtit mig att här i remissdebatten göra dessa sammanställningar av opinionsyttringar från tre skilda politiska partier — jag förmodar att direktör Enström tillhör högerpartiet — för att efterlysa vilken uppfattning företrädarna för samma partier inom riksdagen möjligen kan hysa i frågan. Av särskilt intresse är att Dagens Nyheter i den återgivna passusen talar på folkpartiets vägnar. För bondeförbundets vidkommande kan till riksdagens protokoll antecknas en klar deklaration att upphävande av bolagsförbudslagen icke kan påräkna partiets medverkan och att vi till och med gentemot folkpartiets deklarerade uppfattning ämnar fullfölja vårt program att söka komplettera ofullständiga jordbruk med stödskog.

Utgångspunkten för den förda diskussionen, att bondeskogsbruket skulle vara irrationellt och ej ens tillföra förädlingsindustrin hela den möjliga virkesproduktionen samt att skogsvård och

Statsverkspropositionen m. m.

återväxt skulle vara sämre skött av den enskilde ägaren än av bolagsägaren, är felaktig och grundfalsk. Den kulturvård, som den enskilde skogsägaren utför med sin relativt bättre tillgång på arbetskraft under vissa delar av året å sina förhållandevis små skogsarealer med sakkunnigt stöd av skogsvårdsstyrelserna, kan väl mäta sig med vilken annan driftform som helst. Det är orättvist och ogrundat att icke vilja erkänna det enorma skogsuppbyggande arbete, som skogsvårdsstyrelserna tillsammans med de enskilda skogsägarna utfört till gagn för skogsindustrien och dess arbetare under de senaste 40 å 50 åren.

Hurudant var läget vid tiden för skogsvårdsstyrelsernas tillkomst? Jo, vi hade tusentals hektar med genom de skogsfördärvande dimensionsavverkningarna sönderhuggna bestånd, med kvarlämnat avfall och undertryckt, ej utvecklingsbar skog. Dessa skogsmarker, tillika med många tusentals hektar nu högproduktiva f. d. hag- och betesmarker, vilka i enskild vård återbördats till skogsproduktionen, utgör nu för både skogsindustrierna och samhälls-ekonomien en oskattbar tillgång. Om man underkänner den enskilde ägarens insatser i detta återuppbyggnadsarbete, skulle det vara vanhedrande att vid skogsvårdsstyrelsernas 50-årsjubileum detta år icke erkänna deras ovärderliga verksamhet.

Med det sagda har jag ej velat göra gällande att allt är välbeställt med skogsproduktionen, vare sig bolagens eller de enskildas. Med tillfredsställelse kan därför konstateras, att i årets budget avsatts ökade belopp till skogsvårdande ändamål.

I vad gäller effektiviseringen av den enskilda skogsvården har under de senaste åren av skogsägarna själva skapats här till ytterst användbara organ i skogsägarföreningarna och deras riksorganisation, vilka nu vunnit en fasthet och styrka som gör dem väl skickade till stora uppgifter i skogsvårdens tjänst. Genom det samarbete mellan enskilda skogsägare, som har etablerats, neutraliseras de olägenheter som kritikerna

trott sig finna i skogsskiftenas parcelisering. Genom dessa föreningar kan nödvändiga maskiner anskaffas, motorvägar byggas, skogskulturer över sammanhängande områden verkställas och även den industriella föreningen av skogsproduktionen vidgas. I sin verksamhet hör skogsägarföreningarna, i intimt samarbete med skogsvårdsstyrelserna, nu utgöra ett värdefullt instrument för framtida större uppgifter i den enskilda skogsvårdens tjänst, något som helt tycks ha förbigått den upplammande kritiken.

Herr talman, jag skall nu sluta mitt inlägg om skogen med att uttala den förhoppningen, att nationen måtte mera än hittills samlas till positiva åtgärder i vården av denna vår kanske allra värdefullaste naturtillgång och att nödiga medel måtte ställas till förfogande för att påskynda dess alltmer ökade avkastning.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Då man ibland hör den borgerliga oppositionens representanter dundra mot vad som populärt kallas »ofriheten i folkhemmet» eller läser än värre utgjutelser i vissa borgerliga blads ledar- och kåserispalter, får man osökt i tankarna några rörelsen. Den socialdemokratiska banbrytaren Axel Danielsson skrev från sin fängelsecell i Malmö 1889.

Det året bildades det socialdemokratiska arbetarpartiet. En skräckslagen borgerlig opinion gick till våldsamt anfall mot den nya rörelsen. Den beskyldes bl. a. för att önska förkväva friheten. Mot detta genmålde Danielsson från sin fängelsecell: »Ingen anklagelse mot socialismen är vanligare än den, att vår eftersträfvade samhällsordning icke skulle hava rum för den individuella friheten. Och ingen är heller mera grundfalsk och lättare tillbakavisad.»

Axel Danielssons ord är lika sanna i dag som för 65 år sedan. Det som åstadkommits under de decennier, då socialdemokratien haft möjligheter att leda

Statsverkspropositionen m. m.

den politiska utvecklingen i vårt land, har nämligen på ett påtagligt sätt frigejort de stora människomassorna och fört dessa ett avsevärt stycke på den väg som leder till trygghet och till ett förhållande då fruktan för nöd kan anses vara ett i stort sett passerat tillstånd.

Den sociala omvårdnaden i vårt land, sådan den återspeglas i femte huvudtiteln, måste betraktas som mycket god. Över 2 500 miljoner kronor begär departementschefen att få använda för att bereda medborgarna ekonomisk trygghet vid arbetslöshet, sjukdom och ålderdom.

Genom den obligatoriska sjukförsäkringen, som trätt i kraft vid senaste årsskiftet, har en skönhetsfläck i vårt sociala reformbygge plånats ut. Vi hade det inte tillfredsställande på sjukförsäkringens område tidigare. Jag är visserligen fullt medveten om att vi med tillkomsten av denna sistnämnda socialreform inte täckt alla hjälpbehov, men när den obligatoriska sjukförsäkringens födslovändor är överståndna, skall alla säkert erkänna att denna senast införda försäkring är en tillgång som ingen vill vara utan.

Tillvaron bjuder på många situationer som inte kan förutses eller förebyggas. Detta gör att vi trots våra förnämliga, och numera i stort sett oomstridda, socialförsäkringar måste ha kvar någon form av samhällshjälp, som inte är absolut fixerad, utan som kan anpassas efter det aktuella hjälpbehovet. Med glädje noteras fördenskull att socialministern har för avsikt att förelägga årets riksdag en socialhjälpslag som skall ersätta den gamla fattigvårdslagen. Därigenom blir 1955 års riksdag märklig, då den får förmånen att förpassa den gamla fattigvården till historien.

Det är visserligen dess bättre så, att vår moderna åldringsvård är helt anorlund nu än då Albert Engström som 12-åring plumsade fram genom snön i sin småländska födelsebygd för att överlämna en korg mat till gamlingarna i det trista fattighuset. Den fattigstuga, Albert Engström då besökte och vars fruktansvärda tristess och djupa elände han sedermera så mästerligt skildrat, var san-

nerligen inget undantag. Liknande fattigstugor fanns runt om i vårt land och försvann inte helt förrän för några få årtionden sedan.

Hälsas sålunda en ny socialhjälpslag med största tillfredsställelse, måste man dock konstatera, att lagen icke betyder allt. Viktigast är de människors inställning, vilka skall föra lagen ut i levande livet. Viktigt är också att socialhjälpslagen får en sådan utformning, att dess förmåner utgår som om det vore en socialförsäkring. Låt med andra ord förmånerna bli en rättighet och inte någonting förnedrande att mottaga!

Den största posten i femte huvudtiteln är kostnaderna till folkpensioneringen. Det är med stor tillfredsställelse man tar del av socialministerns förslag till justering av änkepensioneringen. Jag har aldrig kunnat acceptera skälet till att änkor- nas pension skall vara lägre än pensionen till andra pensionstagare. Motiven ha ju varit att änkor skulle ha större möjlighet än andra pensionärer att skaffa sig arbetsinkomst. Genom de bestämmelser, som grundats på dessa motiv, har alla de änkor, vilka inte haft några som helst möjligheter att skaffa sig ett öres inkomst, kommit i en mycket besvärlig situation. Naturligtvis skall det vara så, att änkor tillerkännes en pension som de kan leva av. I den mån de kan skaffa sig inkomst, skall änkepensionen minskas med hänsyn till inkomsten, precis på samma sätt som annan inkomstprövad pension. Min förhoppning är att förslaget utformas på detta sätt.

Bestämmelsen, att änkan skall ha fyllt 55 år vid mannens frånfälle för att komma i åtnjutande av änkepension, har vållat mycken irritation. Den uppmjukning som företogs för något år sedan, då det bestämdes, att om särskilda skäl förelåg, änka kunde få pension före 55 år, betydde kanske något för att minska irritationen. Men var nu gränsen sättes, får man dock vara på det klara med att fall kommer att anmäla sig, då vederbörande känner sig orättvist behandlad. Socialministern bör fördenskull ägna fortsatt uppmärksamhet åt änkor- nas problem och undersöka de möjligheter som finns för

Statsverkspropositionen m. m.

att de yngre änkorna beredes tillfälle att försörja sig på ett eller annat sätt.

En annan, nära nog bortglömd, grupp — de gamla s. k. livräntetagarna — har socialministern tillkännagett att han har för avsikt att ge ett ordentligt stöd. Då man vet att många av dessa olyckliga människor måste dra sig fram på ersättningar, som grundats på inkomster från de på sin tid ökända AK-arbetena, är socialministrarnas initiativ på detta avsnitt värt allt erkännande.

Herr talman! Jag skall inte längre uppehålla mig vid detaljer i femte huvudtiteln. Det är dock angeläget för mig att slå fast, att regeringens ekonomiska politik, kritiserad av den borgerliga oppositionen, stödd av riksdagsmajoriteten, är en förutsättning för att den sociala standarden skall kunna bibehållas. Utan hög produktivitet och full sysselsättning kan vi inte upprätthålla och förbättra den sociala omvårdnaden. Utan denna politik kan heller ej den kulturella uppbyggnad, som signalerats i åttonde huvudtiteln, förverkligas.

Är jag sålunda, herr talman, tillfredsställd med de nyheter, som presenteras i årets statsverksproposition, har jag dock till sist ett allvarligt lokalt bekymmer att framföra.

Detta bekymmer orsakas av den ständiga flykten från landsbygden. Skaraborgs län, som är ett utpräglat jordbruksområde, tenderar allt mer att bli ett utflyttningslän. Städerna och tätorterna förmår inte suga upp den arbetskraft, som kommit i rörelse. De båda städerna i östra delen av länet, alltså även min egen hemstad, har dragits in i utflyttningsvirveln. Därmed har praktiskt taget hela området mellan Falbygden och Vättern minskat sitt invånarantal. Detta skapar allvarliga problem för kommunalmännen, inte minst i städerna. Och det är ungdomen som flyttar. För Tidaholm är detta utomordentligt allvarligt. Den befolkningsrörelse som sker har under senare år tett sig på det sättet, att unga familjer flyttar från staden och pensionärer från landsbygden flyttar in. Får detta fortsätta länge till, kommer s. k. förgubbning att bli följden. Vad det

betyder är inte svårt att räkna ut. Kommunalmännen ser med allra största oro på utvecklingen.

Det har ofta sagts, att säkerhetstäckan och Greta Garbo varit de storheter, som gjort Sveriges land känt ute i världen. I Tidaholm har tillverkats lejonparten av de tändstickor, som gått på export. Sedan länge är det emellertid trögt för den svenska tändsticksexporten. Detta i förening med en fortgående rationalisering har gått hårt fram bland tändsticksarbetarna. Då tändsticksindustrin dessutom är en utpräglad låglöneindustri, förmår den inte locka unga arbetare till sig. Detta är en bidragande orsak till Tidaholms och därmed hela kringliggande bygds aktuella svårigheter.

Nu har näringslivets lokalisering länge varit föremål för debatter. En särskild utredning avlämnade 1951 ett intressant betänkande, som dock gett föga resultat. Mest har man talat om att lokalisera industrier till rena landsbygden, ett i och för sig vällovligt syfte, men det är minst lika angeläget att arbetsmarknadsmyndigheter och andra, som har med saken att göra, tänker på de småstäder, som drabbas av stagnation, eller vilkas folk-mängd minskar. En stad måste ju ha en viss service. Den har vad man på affärsspråk kallar vissa fasta utgifter. Skall dessa bäras av ett färre antal medborgare, som därtill påläggas ökade utgifter för växande grupper äldre människor, blir situationen minst sagt besvärlig.

Här förekommer en ständig flykt till de stora städerna. Till dem dras människorna som av en magnet. Storstädernas svårigheter ökas. Kraven på bostäder, kommunikationer, skolor, samlings-salar växer. Trängseln och vantrivseln ökar. Men flykten till storstäderna pågår utan hejd. Myndigheterna har inga effektiva medel för att stoppa denna folkvandring. Arbetsmarknadsstyrelsens lokaliseringsbyrå kan inte ålägga industrier och företag att flytta till Tidaholm eller andra platser. Lokaliseringsbyrån kan visserligen rekommendera en industri att flytta till en viss plats, men en sådan rekommendation tas inte alltid så förfärligt allvarligt. Min hemstad har un-

Statsverkspropositionen m. m.

der fjolåret varit på intensiv jakt efter olika industriobjekt, men utan resultat. Detta gör att jag allt mer och mer börjat luta åt den uppfattningen, att arbetsmarknadsmyndigheterna eller regeringen borde få makt att ingripa och vid behov styra näringslivets lokalisering på ett mer verkningsfullt sätt än som nu sker. Det är inte rimligt att vissa bygder och mindre industristäder långsamt skall tvinna bort, medan de stora städerna hotas av ett slags befolkningsmässig elefantjuka.

I den av mig inledningsvis citerade artikeln av Axel Danielsson talas om någonting som författaren kallar *fabrikantfrihet*, varmed Danielsson menade rättigheten att bygga en fabrik och exploatera mänsklig arbetskraft. Den rättigheten eller den friheten finns fortfarande kvar fast under andra former. Men denna fabrikantfrihet kan inte tillåtas att gå hur långt som helst. Krympande industrier måste se till, att den tätort de delvis själva skapat hålles vid liv. Kan de inte det, måste samhället på ett eller annat sätt ingripa.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr PETTERSSON (s):

Herr talman! Den bild av det ekonomiska läget, som möter oss i årets finansplan, med en utpräglad högkonjunktur, återfinnes inte i alla delar av vårt land. I bygder, där jordbruket varit och är den dominerande näringen, har det skett och sker folkförflyttningar i mycket snabb takt. När denna förflyttning av människor berör en hel landsdel, uppstår för denna landsdel mycket allvarliga bekymmer. Då man sedan går att vidtaga generella ingrepp för att dämpa denna konjunktur — genom investeringsavgifter och liknande — återverkar detta tyvärr även på åtgärder som man vidtager med statligt stöd för att söka stimulera till en ökad företagssamhet i dessa bygder.

Att svårigheter föreligger på sina håll,

framgår bland annat av att socialministern i berättelsen till årets riksdag om vad sig i rikets styrelse tilldragit anmäler en utredning, som han igångsatte i slutet av februari månad 1954. I direktiven till denna utredning anföres bland annat, att vissa sysselsättningsvårigheter under de senare åren uppenbarat sig inom Gotlands län samt att en icke obetydlig avflyttning av arbetskraft till fastlandet ägt rum. Sålunda har arbetskraftsbehovet inom kalkstensindustrin minskat avsevärt under de senaste åren. Jag kan meddela, att år 1948 fanns i denna industri anställda 650 man. År 1954 var siffran 250. På samma sätt är det också inom jordbruket, som dominerar inom näringslivet på Gotland. På båda dessa områden, således kalkstensindustrin och jordbruket, kan män förvänta att behovet av arbetskraft fortfarande kommer att minska. Socialministern anbefaller därför de tillkallade sakkunniga att utvärdera vilka möjligheter till en utökad industriell verksamhet som finns för att bereda arbetsmöjligheter för den arbetskraft, som med all sannolikhet kommer att bli övertalig på Gotland under de närmaste åren. Socialministern säger vidare, att denna utredning bör beakta vilka andra åtgärder utöver beredskaps- och andra allmänna arbeten som bör vidtagas för att på längre sikt motverka den säsongarbetslöshet, som nu under flera vintrar regelmässigt uppträtt på Gotland.

Då jag nu i denna debatt tar upp detta spörsmål, är det närmast av tre skäl. Det första skälet är att situationen på Gotland, sedan denna utredning tillkallades, blivit än mera bekymmersam. Sålunda meddelades vid årsskiftet, att befolkningstalet på ön sjunkit med drygt 500 personer ytterligare under år 1954.

Med tanke på att det dels gäller en ö, som ligger på ett avsevärt avstånd från fastlandet, och dels att det är de produktiva åldrarna, som flyttar därifrån, är detta ett förhållande, som är nog så allvarligt. Vi, som bygger och bor där nere, anser det därför av olika skäl vara ett riksintresse att hålla en så hög befolkningssiffra som möjligt på denna utpost i Östersjön.

Statsverkspropositionen m. m.

Av en undersökning, som verkställdes under föregående år beträffande folkmängdens fördelning i procent efter ålder och kön på Gotland, framgick att det i åldersgrupperna 20—64 år fanns 54,76 procent mot ett medeltal för riket av 60,39 procent. I åldersgruppen över 64 år fanns det 12,08 procent mot 10,32 procent såsom medeltal för riket. I några av våra gotlandskommuner var procenttalet i de produktiva åldrarna endast 52 medan medeltalet för riket var 60 procent. Denna befolkningssammansättning medför, med det färre antalet människor i de produktiva åldrarna, en relativt större börda på envar än vad som utgör den genomsnittliga bördan för riket. Det tar sig också uttryck däri, att Gotland har landets högsta lands-tingsskatt.

På grundval av dessa befolkningssiffror har gjorts vissa beräkningar för den närmaste framtiden. Härvid har man kommit till det resultatet att av de årskullar, som under den närmaste femårsperioden slutar sin skolgång, är det ett mycket stort antal ungdomar, som inte kan vinna sysselsättning på Gotland. Jag har sett beräkningar på att minst 2 000 ungdomar tvingats att flytta från Gotland till fastlandet under denna period för att över huvud taget kunna få sysselsättning. Att svårigheterna för ungdomen att vinna sysselsättning på Gotland redan nu är mycket stora, framgår bland annat av att under år 1954 vid ungdomsförmedlingen gjordes 1 339 ansökningar av flickor om arbete. För dessa fanns det 421 lediga platser. Av pojkar gjordes 786 ansökningar, och för dem utgjorde antalet lediga platser 377.

Av den berättelse, som folkskolinpektören inom distriktet avlämnat för föregående läsår, framgår att barnantalet i de gotländska skolorna är i starkt nedgående. I flera av de gamla gotlandssocknarna har man i avsaknad av skolbarn nödgats nedlägga alla skolanläggningar. För den närmaste framtiden ter sig situationen hur mörk som helst, och man har att räkna med ett fortsatt nedläggande av i och för sig mycket goda skolanläggningar.

Den som till äventyrs — vi har ju rätt många besökare under sommaren — besöker ön kan, om han så vill, mycket snabbt förvissa sig om vad som under det sista decenniet övergått denna vårt lands största ö.

I Valleviken, där en cementfabrik nedlades 1947, står många ödehus tämligen koncentrerat med 25, 30 övergivna lägenheter, som i och för sig är utomordentligt goda. Man kan också besöka Bläse, där ett kalkbrott nedlades så sent som i november 1954. Där möter man samma trista bild. De utgör vältaliga vittnesbörd om svårigheterna.

Med detta för ögonen kan man inte acceptera den uppfattning, som så ofta kommer till synes från högerens och folkpartiets sida när det gäller den ekonomiska politiken. Därmed kommer jag fram till det andra skälet för mitt anförande.

I en cirkulärledare i högerpressen, i vilken årets statsverksproposition behandlas, återfinner man följande uttalande: »Man tycks aldrig komma att tänka på att kardinalfelet ligger i att staten åtar sig för mycket och överlämnar för litet åt den enskilde.» Såvitt jag kan förstå är detta inte en arbetshypotes, som man kan använda för lösandet av de problemställningar som föreligger för Gotlands del. Där leder de fria krafternas fria spel till mycket svårartade bekymmer för de enskilda människorna. På Gotland är man i dag på det klara med att statliga åtgärder och åtaganden är nödvändiga, om någon lösning skall kunna åstadkommas. Man känner i dag där nere en djup tacksamhet för det statliga stödet och åtagandet för möjliggörande av ett elkraftpris, som motsvarar det i Sydsverige gällande, och för det förslag, som kommunikationsministern har överlämnat till årets riksdag om en utbyggnad av flygfältet i Visby. Så långt jag kan förstå måste även de förslag, som kan komma att framläggas av den av socialministern tillsatta öutredningen, utmynna i statliga åtgärder. Härvid måste staten givas en större makt och större resurser för att kunna dirigera det ekonomiska livet,

Statsverkspropositionen m. m.

om det är så att vi menar allvar med det tal, som man så ofta hör, att vi i det här landet skall söka åstadkomma en mera effektiv lokalisering av landets näringsliv. Är det så att man inte önskar det, blir ju situationen den, att sådana landsdelar som exempelvis Gotland inte har möjligheter att klara sig. De medborgare, som tvingas att leva där, får finna sig i att få en väsentligt sämre service än andra medborgare i landet.

Härmed kan jag säga att jag kommer in på det tredje skälet för detta anförande. Det rör ett hittills uteblivet statligt initiativ. Vid 1945 års riksdag fattades beslut om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en allsidig och förutsättningslös utredning rörande sjöfartsförbindelserna mellan Gotland och det övriga Sverige. Den utredning, som därefter tillkom, avlämnade sitt betänkande i januari 1951. Av utredningen framgick, att fraktkostnaderna för transporter mellan Gotland och fastlandet låg avsevärt högre än fraktkostnaderna för transporter av motsvarande längd på fastlandet. Merbelastningen utgjorde genomsnittligt 19 kronor per ton. Utredningen föreslog därför, att åtgärder skulle vidtagas för att skapa likställighet för gotlänningarna med fastlandet i vad det gällde fraktsatser. Man föreslog sålunda, att staten skulle stödja tillkomsten av en ny trafikorganisation för upprätthållande av de reguljära sjöfartsförbindelserna mellan Gotland och fastlandet. I den nya trafikorganisationen räknade man med att Gotlands läns landsting, Visby stad och den ekonomiska föreningsrörelsen samt andra likartade organisationer skulle ingå och erhålla ett avgörande inflytande. Utredningen ansåg det vidare vara nödvändigt att tillföra denna förbindelse ett nytt fartygs-material, som skulle möjliggöra ett förbilligande av transporter, samtidigt som det också skulle medge ökade möjligheter att transportera varor mellan Gotland och fastlandet utan alltför stor kvalitetsförsämring.

Sedan detta betänkande avlämnats och tillstyrkts av berörda parter på Gotland, d. v. s. de kommunala myndigheterna

och den ekonomiska föreningsrörelsen, har någon synbart initiativ inte tagits i frågan. Det bolag, som nu uppehåller trafiken på gotlandstraden, har visserligen förvärvat ett fartyg, som skall insättas i trafik någon gång under 1955. Man kan säga, att denna nyanskaffning på sitt sätt är ett erkännande åt de tankegångar, som återfinns i betänkandet. Fartyget utgör närmast en personbilsfärja, men anskaffningen därav löser inte de gotländska trafikproblemen. De för Gotland viktiga transporter av livsmedel — särskilt kött och fläsk — kan svårigen ske med det fartyget, då det enligt vad som upplysts mig saknar kylrum och ej heller har utrymmen, som möjliggör medförande av högre containers. Ej heller möjliggör såvitt man nu kan se nyanskaffningen någon som helst fraktsänkning. Den stora skillnaden i fraktpriser kommer alltså att bestå. De skyddade transporter kan inte äga rum. Det må dock sägas, att det i dag är lika angeläget, ja, än mer angeläget än det var 1945, att förbindelserna mellan Gotland och fastlandet inlänkas i landets kommunikationsnät på ett sätt, som ger åt gotlänningarna samma för- måner som nu tillkommer dem som bor på fastlandet. Detta framstår som så mycket viktigare i dag, då man är underkunnig om att fraktkostnaderna och möjligheterna att transportera varorna så att de hålles skyddade mot skador är förutsättningar för att till Gotland över huvud taget kunna knyta nya industrier.

Jag skulle därför vilja framföra som en förhoppning att Kungl. Maj:t — trots att detta inte är anmält redan nu — om möjligt till årets riksdag presenterar ett förslag eller på annat sätt tar ett initiativ till en snabb lösning av denna för Gotland så livsviktiga fråga. Läget är så pass allvarligt, att man inte kan vänta alltför länge. Gör man det, kan det bli alltför dyrbart att reparera redan uppkomna skador. Men jag vill i detta sammanhang på nytt understryka, att om något skall kunna åstadkommas, går det inte att följa högerns och folkpartiets allmänna recept om att de allmänna maktmedlen och resurserna skall beskä-

Statsverkspropositionen m. m.

ras. Snarare är det väl så, att dessa på vissa områden måste göras för att inte de medborgare, som nu bor i »utkanterna», på något sätt skall känna sig så att säga såsom utstötta från den ekonomiska gemenskapen. Med all sannolikhet blir man tvungen att satsa mera på dessa bygder än vad som hittills blivit fallet för att en utjämning skall kunna komma till stånd och för att förhindra en alltför ödesdiger folkförflyttning. Härvid vore det kanske önskvärt, om föreskrifterna om den i och för sig nödvändiga investeringsavgiften på något sätt skulle kunna utformas så, att investeringar, som tillkommer under statlig medverkan och med statligt stöd, kunde undantagas från avgiften även till den del, som tillskjutes på annat sätt.

Jag vill till sist, herr talman, uttala ytterligare en förhoppning. När årets riksdag kommer att fatta beslut om en väsentligt utbyggd yrkesutbildning och yrkesundervisning — förslag som hälsas med största tillfredsställelse och tacksamhet — må man kanske i första hand se till, att denna tillkommer de landsdelar, som i dag har svårigheter för att ge sin ungdom sysselsättning. På Gotland ser vi i varje fall en utbyggd och utvidgad yrkesutbildning såsom ett nödvändigt bidrag för att åstadkomma ett mera differentierat näringsliv.

Herr ELIASSON (bf):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat särskilt till de båda senaste talarnas anföranden. Man kan med fog beteckna avfolkningen av landsbygden och de mindre tätorterna och städerna som kanske vårt största inrikespolitiska problem sett på längre sikt. Jag tänker här också på konsekvensen för storstäderna med deras trivsel- och kommunikationsproblem o. s. v. Det föreligger inte någon meningsmotsättning mellan de två senaste talarna och mig om att statsmakterna måste vidta åtgärder, som kompletterar vad de enskilda, organisationerna och kommunerna uträttar. Men för egen del anser jag — och jag tror att vi kan vara överens även på denna

punkt — att vad statsmakterna i främsta rummet behöver göra inte så mycket är att dirigera i restriktiv mening — jag bortser då från angelägenheten av att hindra befolkningsökningen i storstäderna. Vad statsmakterna i första hand måste göra är att söka stimulera det näringsliv, som i dag finns i glesbygderna och de mindre tätorterna och städerna, och söka medverka till att detta näringsliv mera differentieras. Det gäller bl. a. att skapa allmänna förutsättningar för att näringslivet där skall kunna förbättras. Det gäller att rusta upp vägar, trygga elkraftsförsörjningen o. s. v., och det gäller också här att ge ett starkare stöd till den enskilde, som vill starta eget företag. Jag vill understryka att åtskilligt redan har gjorts, men att statsmakterna säkerligen kan göra mera.

Jag vill också erinra om, herr talman, att i fjol förelåg från vårt håll en stor partimotion, i vilken problemen rörande den framtida befolknings- och näringsstrukturen i landet togs upp. I motionen berördes en hel rad problem, och bankoutskottet behandlade motionen mycket välvilligt och underströk vikten av att ytterligare åtgärder i den av motionärerna föreslagna riktningen skulle vidtagas. Bankoutskottet hemställde, att Kungl. Maj:t inom sitt kansli eller genom uppdrag åt ett statligt verk borde låta göra en inventering av de ytterligare åtgärder, som kunde erfordras för att man effektivare skulle kunna främja en decentralisering av näringslivet och över huvud taget motverka den olyckliga utveckling, som jag här omnämnt. Jag hoppas att denna inventering kommer till stånd utan dröjsmål och att vi kanske redan vid 1956 års riksdag kan få förslag till konkreta åtgärder i denna riktning, något som även de två senaste talarna här starkt understrukt.

Herr talman! Det har sagts att en regering är svag, om den inte vågar tillgripa även impopulära åtgärder för att upprätthålla stabiliteten i samhällsekonomien. Den anklagelsen kan man i alla händelser inte rikta mot den nuvarande regeringen — den har inte väjt för impopulära åtgärder. Det säges ganska

Statsverkspropositionen m. m.

klart ifrån i finansplanen att det finns risker för inflation i nuvarande läge särskilt med hänsyn till industriens ökade investeringar och kraven på lönehöjningar. Om den stabilitet, som kännetecknat de senaste tre åren, inte skall äventyras, måste investeringarna, det inser vi alla, hållas inom ramen för våra reala resurser och inkomsthöjningarna begränsas. Vi är alla på det klara med att en ständig rationalisering behövs inom näringslivet. Den är en nödvändig förutsättning för en fortsatt standardökning. Men om de sammanlagda investeringarnas volym överstiger våra reala resurser, får vi ju en överfull sysselsättning, vi får löneglidningar, sämre produktivitet och en höjning av kostnadsnivån, som minskar konkurrenskraften gentemot andra länder och leder eller i varje fall kan leda till sysselsättnings- och avsättningssvårigheter. Jag vill understryka att upprätthållandet av stabiliteten i samhällsekonomien är ett krav som även från jordbrukets sida reses särskilt med hänsyn till det läge vi nu befinner oss i, där man har behov av att få en viss avsättning genom export.

Regeringen har såvitt jag förstår handlat i överensstämmelse med lägets krav när den sökt vara återhållsam med nya statsutgifter, när den har begränsat de statliga investeringarna och när den velat minska det statliga upplåningsbehovet med ungefär 1 200 miljoner kronor eller ungefär 70 procent. Regeringen har sålunda inte bara framhållit nödvändigheten av att andra minskar sina anspråk, den har själv gått i spetsen när det gäller de statliga investeringarna och den statliga upplåningen.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att jag anser det vara ett steg i rätt riktning när man nu fortsätter på den inslagna vägen att successivt minska de generella bostadssubventionerna. Beträffande egna hem förordas dessutom nu en fast ram. Man räknar med byggande av ungefär 14 000 egna hem, vilket ju innebär en viss minskning i jämförelse med år 1954. En nedskärning av egna hemsbyggandet till förmån för flerfamiljshusen bör emellertid enligt min me-

ning inte ske. Av lokaliseringspolitiska skäl och kanske ännu mer ur trivsel-synpunkt bör så många familjer som möjligt, som önskar bo i ett eget hem, också få möjlighet att realisera det önskemålet.

Redan i fjol vår framhöll jag här i kammaren att den omständigheten, att hälften av de börsnoterade aktiebolagen i fjol ökade sin utdelning i stället för att sänka priserna, kunde komma att inverka på de stundande avtalsförhandlingarna. Jag fäste uppmärksamheten vid det i och för sig ganska märkliga förhållandet att man inom näringslivet så hårt driver synpunkten att vårt kostnadsläge är för högt, medan samtidigt storföretagen ökar sina utdelningar i stället för att utnyttja de möjligheter som dock finns att sänka priserna. Allt talar för att denna utdelningspolitik i förening med den starka ökningen av företagens investeringsanspråk har väckt förväntningar om betydande lönehöjningar. I finansplanen har finansministern inte svävat på målet när han framhållit att utrymmet för inkomstökningar är ytterst begränsat, om prisstegringar och ett stort importöverskott skall kunna undvikas. Det är givet att också jordbrukets folk med största uppmärksamhet följer vad som kommer att ske vid avtalsförhandlingarna. Det råder ingen tvekan om att jordbrukets folk till följd av skördeeskador och andra omständigheter i fjol inte fick den inkomstökning med ungefär tre procent som man räknade med i kalkylerna. Det ligger i sakens natur att jordbrukets moderation när det gäller krav på inkomstförbättringar är beroende av om andra grupper visar en motsvarande återhållsamhet.

Denna remissdebatt har ju fått oväntat stoff genom förslaget om investeringsavgift och bilaccis för innevarande år. Visserligen har oppositionspartiernas representanter i företagsbeskattningskommittén ansett att en investeringsavgift av tillfällig natur kan i samverkan med en restriktiv penningpolitik bli ett effektivt medel att dämpa investeringarna och minska aktiviteten inom

Statsverkspropositionen m. m.

näringslivet och därmed bidra till att upprätthålla samhällsekonomiens stabilitet. Men det förvånar inte om man från oppositionens sida i dag ändå gör gällande att en räntehöjning nu hade varit att föredraga. I båda fallen är det fråga om en begränsning av investeringarna, men man kan ju inte komma ifrån att en investeringsavgift och en räntehöjning har ganska olika verkningar. En allmän räntehöjning slår igenom över hela fältet. Den leder till att hyror och livsmedelspriser stiger, för att bara nämna ett par exempel, och detta kan i vårt genomorganiserade samhälle föranleda krav på kompensation som, om de tillmötesgås, sätter pris- och lönespiralen i gång. En räntehöjning leder till en *allmän* kostnadsfördyring och drabbar i princip alla, i varje fall alla låntagare oavsett om de gör några nya investeringar eller inte. En investeringsavgift däremot drabbar ju inte dem som avstår från att göra investeringar under ifrågavarande år eller dem som gör investeringar i mindre omfattning. Den nu föreslagna investeringsavgiften överensstämmer i huvudsak med den vi hade åren 1952 och 1953, men det i år framlagda förslaget innebär så till vida en väsentlig förbättring ur de mindre företagens synpunkt som det avgiftsfria beloppet nu har höjts till 15 000 kronor.

Herr Ewerlöf och herr Ohlon har här i debatten inte bestritt, att inflationsriskerna motiverar en dämpning av investeringslusten, och som enda verkliga alternativ för en sådan politik har man rekommenderat en mera restriktiv kreditgivning och beklagat att en sådan icke satts in i tid under fjolåret. Men låt mig då, herr talman, få ställa en mycket enkel fråga. Om man bedömer och har bedömt utvecklingen på detta sätt, varför har då inte högern och folkpartiet begagnat det inflytande som de har i affärsbankerna till att under fjolåret få en mera restriktiv kreditgivning? Var och en som vill studera utvecklingen kan ju se på s. 7 i bankoutskottets memorial nr 1, som ligger på bänkarna, att trots den mycket kraftig inlåningsökning från hösten 1953 till hösten 1954 har affärs-

bankernas likviditet försämrats på grund av en mycket stark expansion av utlåningen. Jag förmodar att om dessa partier hade begagnat sitt inflytande hos affärsbankerna för att åstadkomma en mera restriktiv kreditgivning, skulle detta ha lett till resultat, och då skulle investeringarna ha hållits på en lägre nivå än nu och inflationsriskerna varit mindre. Genom den starkt ökade utlåningen har affärsbankernas likviditet också försämrats och blivit lägre än bankerna har förklarat sig eftersträva.

För att anknyta till vad jag tidigare sagt om investeringsavgiften vill jag likasom herr Werner understryka angelägenheten av att denna avgift blir tidsbegränsad, om den skall ha avsedd effekt. Enligt propositionen skall den ju utgå endast för 1955. Vill man med åtgärder av finanspolitisk natur få den enskilde att uppskjuta en del investeringar av olika slag, så måste ju åtgärderna vara klart tillfälliga. I annat fall anser den enskilde, att det inte lönar sig att uppskjuta de planerade investeringarna.

Jag tror att vi alla är ense om att det inte är önskvärt, att statsmakterna blandar sig i människornas konsumtionsval. Jag syftar närmast på bilaccisen. Det är ganska förklarligt, om många medborgare vill utnyttja standardhöjningen till bilinköp, även om mången gång kanske angelägnare behov eftersättes. Bilismen fyller en viktig uppgift i vårt moderna samhälle icke minst med tanke på de ofta långa avstånden i vårt land mellan hemmet och arbetsplatsen eller inköpsorten, samlingslokaler o. s. v., men å andra sidan måste man erkänna, att bilimporten tagit en omfattning som inger bekymmer. I fjol beräknas cirka 130 000 bilar ha inregistrerats här i landet, och man har i propositionen räknat med att bilimporten uppgick till ett värde av ungefär 660 miljoner kronor i fjol. Därtill kommer betydande belopp för tillbehör och reservdelar och dessutom en större bensinimport. I tidningspressen har det som bekant förekommit uppgifter om att man på bilhandlarhåll räknat med att det under 1955 skulle tillkomma bortåt 200 000 nya bilägare. Även

Statsverkspropositionen m. m.

om man inte kan mobilisera någon entusiasm för den nya bilaccisen, tvingas man ändå att erkänna, att här föreligger ett problem, särskilt ur valutasympunkt. Vår valuta-reserv har minskats något i fjol, och vi är alla ense om att en stark valuta-reserv är nödvändig, särskilt med tanke på att konjunkturen kan försämrast.

Man har även från oppositionshåll erkänt, att årets statsverksproposition präglas av återhållsamhet med nya statsutgifter. Det är nödvändigt att hålla igen på utgiftssidan och upprätthålla stabilitet i samhällsekonomin, om man skall kunna realisera den sänkning av skattestrycket som vi räknar med att få genomförd nästa år. Inom ramen för en återhållsam budget har regeringen dock velat tillgodose behovet av anslagsökningar, där detta framstått som särskilt angeläget. Bland annat föreslås ökade anslag till skogsvården samt upprustning av sinnessjukvården, forskningen och yrkesutbildningen. Ecklesiastikministern har signalerat en proposition senare under riksdagen om yrkesutbildningen, och för egen del vill jag gärna uttrycka en särskild tillfredsställelse över att yrkesutbildningen nu skall få större resurser. Särskilt viktigt är att den nya enhetsskolan, som nu befinner sig på försöksstadiet, kan ge de ungdomar som önskar välja ett praktiskt yrke en tillfredsställande yrkesutbildning. Det är ingen överdrift att säga att yrkesutbildningen är enhetsskolans viktigaste problem. Utan tillfredsställande praktiska yrkesutbildningsmöjligheter kan vi icke tillgodose utbildningen av den största gruppen av enhetsskolans elever. Yrkesvalet blir i hög grad snedvridet, och vi får en sugning till de teoretiska utbildningsvägarna som är olycklig både för den enskilde och för näringslivet och samhället.

I detta sammanhang skulle jag vilja ta upp en fråga som uppmärksammas också i pressen. Skolkommisionen utgick liksom riksdagen från att betyg från klass 9 a i enhetsskolan skulle ungefär motsvara den nuvarande realexamen, under det att klass 9 g var avsedd för de elever som skulle fortsätta i gymnasiet.

I fjol vår utfärdade emellertid skolöverstyrelsen bestämmelser som går ut på att betyg från klass 9 g efter en omräkning av betygsvärdena jämföras med realexamen. Betyg från 9 a jämföras däremot inte med realexamen annat än i vissa fall. I allmänhet skall de jämföras med realexamen endast om kurserna och normerna för vitsorden i respektive ämnen i huvudsak överensstämmer med dem i klass 9 g. Detta har kommit som en fullständig överraskning, eftersom man utgått från att endast de som tänker fortsätta i gymnasiet skulle gå genom 9 g, medan de som vill välja något av de yrken eller utbildningslinjer, för vilka man tidigare fordrat realexamen, skulle välja klass 9 a. Enligt skolöverstyrelsens bestämmelser skulle eleverna från 9 a utestängas från en rad skolor och yrken för vilka man hittills har fordrat realexamen. Detta måste väl ändå innebära något helt annat än vad skolkommisionen och riksdagen avsåg när linjedelningen i enhetsskolans nionde klass angavs. Det är förklarligt om dessa bestämmelser som skolöverstyrelsen har utfärdat väcker förvåning och vållar oro. Det vore värdefullt, tror jag, om ecklesiastikministern snarast möjligt ville ge allmänheten och skolmyndigheterna klarhet om huruvida dessa bestämmelser som skolöverstyrelsen har utfärdat överensstämmer med andan och bokstaven i riksdagens principbeslut och om dessa bestämmelser kommer att revideras.

Jag vill tillägga att enligt vad jag har erfärut lär vissa statliga verk och institutioner inte ha velat acceptera avgångsbetyg från klass 9 a såsom motsvarighet till realexamen, och detta skulle i hög grad utgöra förklaringen till skolöverstyrelsens bestämmelser. Är denna uppgift riktig förefaller det mig som om dessa statliga verk och institutioner handlade stick i stäv mot riksdagens principbeslut, och det finner jag vara rätt anmärkningsvärt.

Till sist, herr talman, ber jag att få instämna i de synpunkter som tidigare i dag har framförts här från bondeförbundshåll rörande äganderättsförhållan-

Statsverkspropositionen m. m.

dena inom skogsbruket och beträffande det förslag till nya grunder för jordbrukets prissättning som för en tid sedan har framlagts. Vårt parti kan inte medverka till något överförande, såsom här ifrågasatts, av skog från enskilda jordbrukare till bolag. Vårt mål är tvärtom att vidga möjligheterna för de mindre jordbruken att förstärkas med skog från statens och bolagens domäner. Vad jordbruksprissättningsförslaget angår är det klart, som herr Näsgård redan framhållit, att detta är en fråga inte bara för det s. k. basjordbruket. De flesta jordbruk i vårt land ligger under basjordbrukets storlek, och de mindre jordbrukens rättvisekrav måste därför också beaktas.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Som bekant har sedan detta års början de nya reformerna beträffande sjukvård, yrkesskador och läkemedel tillämpats. Det är troligt, att det kan vara av intresse för kammarens ledamöter att ta del av några reflexioner över de problem som hunnit uppkomma under den hittills gångna, i och för sig mycket korta tid, som dessa reformer varit i kraft.

Låt mig då först säga att sjukförsäkringslagen visserligen visat sig medföra en något ökad belastning på den öppna sjukvården och ett ökat arbete med blanketter och recept men att reformens genomförande i stort sett kunnat ske utan alltför stora svårigheter för läkarna. Vårre har det naturligtvis varit för sjukvårdskassornas personal, och även för apoteken har de många nya bestämmelserna inneburit en betydligt ökad arbetsbörda.

Att sjukförsäkringslagen skulle i alla avseenden vara fulländad och utan skavanker redan från början kan man naturligtvis inte begära. Men på en punkt har det visat sig att lagen är behäftad med en stor svaghet. Den består däri att bestämmelserna inte tagit någon som helst hänsyn till det faktum att lagen ju också skall gälla för dem som är medellösa. När en av huvudprinciperna är att den sjuke förskottar kostnaderna för läkarvård och läkemedel och där-

efter får återbäring från sjukkassan, så är det uppenbart, att denna princip inte är tillämplig på de medellösa. Men hur frågan om de medellösas öppna sjukvård skall ordnas, därom ger lagen ingen fingervisning. Man kan nog säga, att det på detta område för närvarande råder en viss förvirring, som inte blir mindre därför att även de medellösa ju i princip har rätt till fritt läkarval. På en del håll, där de medellösa har rätt till fri läkarvård hos kommunalt anställda tjänsteläkare, t. ex. i Stockholm, är frågan relativt lättlost. Där behöver de medellösa bara erlagga en mindre avgift för sjukintyget, vilken sedan återbetalas av sjukkassan. På andra håll har myndigheterna varit nödsakade att träffa provisoriska avtal med tjänsteläkare och apotek, avtal som i regel inte torde stå i full överensstämmelse med lagen sådan som den nu är utformad. Inför frågan, hur man skall förfara med medellösa som vänder sig till privatpraktiserande läkare, står man helt villrådlig.

En annan brist i lagen är att dess socialvårdande effekt av allt att döma är otillräcklig. Man har i Stockholm beräknat, att endast omkring 6 procent av understödsfallen kommer att bortfalla och 18 procent kommer att reduceras som en följd av sjukförsäkringslagens införande. Det är då fråga om personer som behövt socialvård på grund av inkomstförlust genom tillfällig sjukdom.

Jag vill gärna erkänna, att dessa brister i sjukförsäkringslagen är sådana som vi bort kunna förutse och som vi alla har ansvaret för. Nu är det emellertid så att ett förslag till en ny socialvårdslag kommer att framläggas för denna riksdag, och jag hoppas därför att statsrådet och chefen för socialdepartementet måtte i detta lagförslag ta hänsyn till de nuvarande svagheterna i samordningen mellan sjukförsäkring och socialvård och söka avlägsna dessa.

Om sjukförsäkringslagen endast på vissa begränsade punkter gett anledning till svårigheter, måste det sägas, att tillämpningen av yrkesskadeförsäkringslagen medfört problem av betydligt större omfattning. Såsom kammarens leda-

möter torde erinra sig fanns det motionärer i båda kamrarna — bland dem jag — som motsatte sig sjukförsäkringslagen, bland annat därför att dess införande förutsattes skola ske på bekostnad av en avsevärd försämring av förmånerna vid yrkesskador enligt hittills gällande bestämmelser; åtminstone för mig var detta huvudskälet. Vi menade att det i princip var oriktigt att införa en ny social förmån på bekostnad av en annan och att det dessutom var psykologiskt oklokt att ställa olycksfall och yrkessjukdomar, för vilka det alltid ansetts vara självklart, att man skulle få full ersättning, i samma klass som vanliga sjukdomsfall, där det bara ges partiell ersättning.

Redan nu kan det nog sägas, att de som såg saken på detta sätt bedömde situationen rätt. Det är med denna utgångspunkt också lätt att förklara de problem som nu har uppkommit. På några få, men rätt betydande arbetsplatser, nämligen de svenska varven, har de anställda redan försäkrat sig om den förmånen, att arbetsgivarna betalar de yrkesskadekostnader, som de anställda rätteligen skulle betala själva. Men på andra håll har arbetsgivarna bestämt vägrat att göra detta. Där har det på sjukhusen förekommit, att yrkesskadade förklarat, att de inte ansett sig vara skyldiga att erlägga någon betalning eller att de inte hade några medel. I andra fall har man erlagt betalning under protest. Vid varven, där man har egna sjukvårdsinrättningar, men där det också finns arbetare som är anställda hos andra arbetsgivare, har man nödgats hänvisa dessa senare arbetare till sjukhus, sedan de gjort anspråk på att vid varvets sjukstuga få samma förmån av kostnadsfri behandling som varvens egna arbetare fått.

Det har alltså på detta område redan skett en partiell återgång till de gamla förhållandena, men samtidigt har det uppkommit en ojämnhet i förmånerna för de anställda som måste antas kunna allvarligt inverka på lugnet på arbetsmarknaden. Jag tror därför att det blir nödvändigt att allvarligt överväga att

Statsverkspropositionen m. m.

återinföra förut gällande förmåner vid yrkesskada, åtminstone om denna är uppenbar. Jag finner en sådan åtgärd vara så mycket mer befogad som riksdagen i höstas beslöt, att statstjänstemännen skulle få behålla sina hittillsvarande förmåner vid en yrkesskada som är uppenbar. Det är alltså en rättvisefråga detta, att man inte bör ge kollektivanställd personal en på en mycket viktig punkt sämre ställning än tjänstemännen.

Jag kommer så till läkemedlen. Här är ett fält, där uppfinningsrikedomen firat en verklig triumf i fråga om att med den ena handen kunna ta tillbaka vad man skänkt med den andra. Samtidigt som bestämmelser om fria och rabatterade läkemedel införts vid årsskiftet, har Kungl. Maj:t och medicinalstyrelsen beslutat tillämpa helt nya och betydande ändringar i medicinaltaxan. Vad innebär nu dessa? Jo, att vid beredningar av piller, salvor, pulverblandningar och flertalet andra läkemedel, som inte förs på lager utan tillverkas för tillfället av apoteken själva, ökas kostnaderna för allmänheten med ofta 100 eller till och med 200 procent.

Märkligt nog har på detta sätt kostnaderna för läkemedel i de medeldyra grupperna kommit att bli större än förut trots prisrabatteringen. Visserligen har Kungl. Maj:t riksdagens fullmakt att ändra medicinaltaxan, men med en sådan fullmakt har knappast avsetts ändringar av så drastiskt slag, som det här är fråga om. Det hade för regeringen bort framstå såsom både lämpligt och klokt att framlägga denna fråga för riksdagen, innan beslutet fattades. Allmänhetens missnöje med denna prisreglering har ännu inte hunnit ta sig några kraftigare uttryck, men de torde väl inte låta vänta på sig så värst länge.

En proposition, som bl. a. också berör medicinalpersonalen, är den som gäller ersättning till statstjänstemän för tjänstgöring på obekvämt arbetstid. Det föreslås, att ersättningen höjes till ett enhetligt belopp av 60 öre per timme. Vi har här att göra med en fråga, som utgör en del av ett större problem. Det blir näm-

Statsverkspropositionen m. m.

ligen allt svårare att rekrytera personal till arbete, som är förenat med obekvämt arbetstid. Detta gäller redan om personal, som har reglerad arbetstid. En sjuksköterska t. ex. kan knappast finna att en extra timavlönning av 60 öre kompenserar henne för alla de nackdelar, som är förenade med natttjänstgöring, och det gäller väl också om flertalet andra personalgrupper. Härtill kommer att beskattningen tar bort en god del av dessa 60 öre. Denna skattesynpunkt kombineras säkert i många fall med en reflexion över att underordnad sjukvårdspersonal får bättre betalt för obekvämt arbetstid, eftersom tillägget är lika för alla men den underordnades skatt utgår efter en lägre skattesats än sjuksköterskans.

Ännu större svårigheter möter det att engagera läkare till bl. a. tjänstgöring som nattjourhavande läkare. Framför allt gäller detta naturligtvis om jourarrangemang med frivillig anslutning av privatpraktiserande läkare. Detta är den enda möjlighet vi har att tillgripa för att ordna jourtjänsten i städerna. Anledningen till att läkarna trots goda förtjänstmöjligheter drar sig för att delta i jourtjänsten är i första hand den, att de helt enkelt inte orkar. En privatpraktiker kan ju inte inställa sin vanliga mottagning utan risk för att praktiken blir lidande. Om han alltså fungerar som nattjourhavande betyder det ofta, att han utan större avbrott måste fungera i ett sträck under två dagar jämte mellanliggande natt, d. v. s. 36 timmar i följd. Här har vi säkerligen att söka en av anledningarna till att läkarna blir utslitna i förtid. Av en nyss publicerad utredning av professor Quensel framgår det, att läkarnas överdödlighet är 35 procent i åldersgruppen 45—74 år. En viss överdödlighet har för övrigt konstaterats för praktiskt taget all universitetsutbildad personal. Man kan inte undgå att göra den reflexionen, att, medan ett betänkan- de rörande ytterligare reducerad arbetstid för personal i lägre lönegrupper för närvarande är ute på remiss, så anser statsmakterna det tydligen inte finnas någon anledning att förhindra en permanent överansträngning och förslitning av

den allra dyraste och mest kvalificerade arbetskraften.

Emellertid har vi för närvarande och troligen för lång tid framåt ett underskott på sådan personal, och vi är tills vidare tvingade att utsätta den för en viss överbelastning. Under sådana förhållanden vore det emellertid en enkel gärd av rättvisa, om man beredde denna personal skattelindring för de inkomster, som förvärvas under obekvämt arbetstid, och denna förmån borde sannolikt utsträckas till alla personalgrupper under sådan arbetstid. Det är lätt att göra den invändningen, att kontrollen av sådana inkomstposter bleve svår och att det i princip vore riktigare att öka löneförmånerna under obekvämt arbetstid. Men denna invändning står sig enligt min och många andras mening inte inför det faktum, att svårigheterna inte är större än att de kan övervinnas och att det av rent psykologiska skäl är svårt att intressera folk för att göra merprestationer mot en ersättning, som de till stor del går förlustiga genom beskattning.

Herr talman! Jag har med det anförda velat belysa en del frågor, som för närvarande är aktuella inom sjukvårdens område.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! I en utländsk konjunkturrapport, som jag nyligen läste, såg jag att man där bedömde läget ute i världen på så sätt, att det i allmänhet under 1954 har förbättrats utan att ha givit upphov till någon egentlig förändring i pristendensen.

För de skandinaviska länderna, bland dem således Sverige, gjordes det dock ett undantag, i det att högkonjunkturen här ansågs visa tecken på en viss inflationistisk utveckling, vilken — som det hette — var »vittgående betingad av den ekonomiska strukturen och den ekonomiska politiken i dessa länder». Det ligger nog en kärna av sanning i detta uttalande, att det är vår ekonomiska struktur och den politik, som förts, som har gett upphov till inflationstendenserna i vårt land. Visserligen har vi under 1954

Statsverkspropositionen m. m.

kunnat glädja oss åt en gynnsam konjunkturutveckling, men vi har inte fått den utan att glädjen grumlas av farhågorna för en ny inflationsrörelse.

Produktionen, som åter beräknas ha ökat i snabbare takt än under de första åren under 1950-talet, torde ha stigit med 4,5 procent. Till följd av olika omständigheter har det varit en nedgång i Amerika. I Västeuropa har framräknats en inte oväsentligt större produktionsstegring än vad vi har haft under det gångna året. Den svenska utrikeshandelns volym har likaledes ökat, och glädjande nog har sjöfartens tidigare tryckta läge lättat åtskilligt. En stor del av importen från dollarområdet har frilistats, vilket ju är ett steg i rätt riktning. Tillskottet av nya bostäder blev under 1954 omkring 3 000 lägenheter större än under 1953, men bostadsfrågan har därmed inte bragts mycket närmare sin lösning. En särskilt önskvärd ökning i egnahemsbyggandet har genom lättnader i byggnadsregleringen kunnat genomföras. Prisnivån har hittills i stort sett varit stabil.

Allt detta är gynsamma drag i fjolårets utveckling, men det finns också företeelser som ger anledning till betänksamhet. Dit hör framför allt valuta-utvecklingen. Vi har visserligen uppnått en förbättring i valutareservens sammansättning, i det att guld- och dollartillgodohavandena ökat sin andel, men både totalt och relativt sett har valutareserven minskat, och det är inte tillfredsställande. Minskningen är med hänsyn tagen även till affärsbankernas nettoreserver något över 100 miljoner kronor. Under året har vi emellertid lånat i Schweiz 130 miljoner kronor — annars hade minskningen blivit 240 miljoner kronor. Å andra sidan har, som det heter i nationalbudgeten, vissa förskjutningar i betalningarna med cirka 100 miljoner kronor ägt rum, och vi har lämnat ett lån till Norge på 50 miljoner kronor. Bytesbalansens saldo skulle alltså visa ett mindre överskott.

Den långivning som skett får ju ses bland annat som ett utslag av det nordiska samarbete som vi söker få till

stånd, och mot det är i och för sig ingenting att erinra. Men vårt eget lands valutaställning är inte så överhöv stark, att vi kan göra alltför långt gående åtaganden av den arten. Relativt sett, d. v. s. i förhållande till utrikeshandelns och därvid främst importens expansion, har valutareserven nämligen sjunkit från cirka 4 till 3 1/2 månaders import, och detta är anmärkningsvärt, om vi jämför med utvecklingen i Västeuropa i övrigt.

I nationalbudgeten uppges, att Västeuropa lyckats öka sina guld- och valutatillgångar med omkring 2 000 miljoner dollars under de senaste åren. Därmed torde även avses året 1954, men siffran förefaller mig vara i överkant. Av denna ökning på 2 000 miljoner dollars kommer på vårt land inte mer än 70 miljoner dollars exklusive lånen från Schweiz, och i stället har valutorna från betalningsunionen minskat med än större belopp.

Som jag vid flera tillfällen tidigare framhållit, ligger det en fara i att vårt land inte lyckats förbättra sin valutaställning, när de viktigaste västeuropeiska länderna dock stärker sin position på det målmedvetna sätt som sker. Västtyskland hade till utgången av oktober ökat sina reserver med 600 miljoner dollars, Storbritannien under hela 1954 med 244 miljoner dollars — i bägge fallen trots betydande skuld amorteringar och dollarinvesteringar. Belgien, Holland, Schweiz och t. o. m. Frankrike har stärkt sina positioner. Det är egentligen bara Danmark, Norge och i mindre mån vi, som inte kunnat följa med i de andra ländernas utveckling. För svensk utrikeshandel är det nödvändigt att söka skapa ett stöd i en stark valuta, och det får vi blott i en större och bättre valutareserv.

I det avseendet ställer prognosen för 1955 tyvärr ingen bättring i utsikt. Tvärtom räknas med ytterligare förluster på eventuellt något hundratal miljoner kronor. När vi någonsin skall få den även enligt regeringens egna utsagor önskade valutaförstärkningen är svårt att se, om vi inte kan få den nu, när vi har sti-

Statsverkspropositionen m. m.

gande produktion och en god konjunktur i världen. Med insikt om valutareservens betydelse som skydd mot en eventuell lågkonjunkturs sysselsättnings- och försörjningssvårigheter borde vi väl under högkonjunkturen verkligen se till att vi skaffade oss det skyddet. Men valutareserven är inte före allt annat en beredskap mot sämre tider. Den fyller just nu och för närmaste framtiden också en funktion av största betydelse som bas för en utvidgning av vår ekonomiska frihet.

Det har ju talats mycket om valutakonvertibilitet de senaste åren, men enligt min mening har kanske på sina håll alltför mycket avseende fästs vid den tekniska sidan av dessa problem och de väntade påfrestningarna i och med övergången till konvertibilitet. Konvertibiliteten är visserligen främst ett valutatekniskt spörsmål, men bakom uttrycket ligger något mer än bara rätt att växla valutor sins emellan. När de västliga demokratierna, med vilka vår ekonomi är så intimt förbunden, nu målmedvetet strävar efter konvertibilitet, är denna politik ett led i strävandet att komma bort från valutareglerna och att få ned de övriga handelshindren mellan länderna för att få till stånd en ökning i den internationella handeln, utvidgning av den internationella arbetsfördelningen och ökat utbyte av kapital och tekniskt kunnande mellan folken. Man vill i den västliga världen med andra ord vidga möjligheterna för nya initiativ och nya insatser, enär man menar att det endast är detta som kan skapa nya framsteg sedan 1930-talets autarki och avspärrning samt 1940-talets bilateralism och regleringspolitik börjat tjäna ut. En ökad rörlighet i ekonomien och vidgad verksamhet på det internationella planet synes man komma att eftersträva under alla förhållanden. Eventuella rent formella överenskommelser om övergång till konvertibilitet är naturligtvis viktiga, men den frigörelse för nya insatser, som håller på att mogna fram, är det primära, och denna ställer onekligen större krav på valutareserver för ett smidigt genomförande av de öka-

de affärerna. Vårt land har med sina rika naturtillgångar och redan nu stora utrikeshandel alla skäl att ansluta sig till dessa strävanden, som går helt i linje med våra traditioner. Vårt valutapolitiska mål måste därför vara att genom avsevärd förstärkning av valutareserven göra den svenska kronan verkligen hård och således skapa ett kraftfullt stöd åt en växande svensk utrikeshandel. Men utvecklingen går ej i rätt riktning. Det gångna årets resultat eller prognosen för i år synes mig därför utgöra dåliga tecken och ger oss en allvarlig påminnelse om att vi har all anledning till att se om vårt hus.

Men vi har också andra tecken som tyder på att det är fara värt att vi förlorar balansen i samhällsekonomin. Vi har sett hur anspråken på kreditmarknaden vuxit. Bankernas utlåning beräknas ha stigit med cirka 1 200 miljoner kronor.

På arbetsmarknaden tog sig vidare den kraftiga ökningen i den totala efterfrågan på varor och arbetskraft uttryck i att det åter uppstått en markerad brist på arbetskraft och i andra utslag av en överfull sysselsättning.

Den totala efterfrågan i samhällsekonomin tenderar alltså att överstiga våra tillgängliga resurser. Vi ser det som sagt i trycket på betalningsbalansen, i bristen på arbetskraft och överbelastningen på kreditmarknaden. Men fråga är om ej tendensen till en efterfrågeökning är på väg att ytterligare skärpas.

Vad som främst oroar är, för att tala med finansministerns ord, om »det svenska folket beviljar sig för höga inkomster». Produktionen beräknas i nationalbudgeten komma att stiga under år 1955 med 3,5 procent. Risker synes nu vara, att när alla söker säkra sin andel i förskott, kommer summan av andelarna att överstiga det verkligen tillgängliga reala tillskottet.

Finansministern går liksom budgetdelegationen ut från ett hypotetiskt antagande, att lönenivån vid årsskiftet i stort sett skall kunna bibehållas, samt vidare att produktiviteten 1955 skall stiga i ungefär samma takt som i fjol. Från dessa

Statsverkspropositionen m. m.

utgångspunkter beräknar man få balans för detta år. Mot denna bakgrund är det naturligt att finansministern mycket bestämt varnar mot en allmän höjning av lönenivån, då utrymmet för en höjning uttryckligen säges vara mycket begränsat. Särskilt understrykes sambandet mellan lönehöjningar och valutaläget. Redan vid den lönenivå som rådde vid årsskiftet förutses ett hundratal miljoner kronors nedgång i valutareserven. På grund av den starka importbenägenheten får vi räkna med att varje procents ytterligare lönehöjning skulle kunna medföra ett valutautflöde av bortåt hundra miljoner kronor. Var han anser att riskerna just nu finns för en efter någon tid eventuellt uppträdande allmän inflation redovisar finansministern klart. Längre än till varningar och förmaningar sträcker han sig dock för dagen inte när han talar om lönepolitiken. Nu menar jag inte att finansministern eller regeringen skall engagera sig i löneavtalsförhandlingarna — utom när staten har att själv förhandla som arbetsgivare, vilket den ju har i mycket stor utsträckning, eftersom staten väl är landets största arbetsgivare. Eljest skall arbetsmarknadens parter liksom hittills få sköta den saken.

Hälften av vår nationalprodukt går till privatkonsumtion. Det rör sig här om totalt 25 miljarder kronor, och en procent härav utgör 250 miljoner kronor, ett mycket stort belopp om man ser det i jämförelse med t. ex. enskild eller ofientlig investering.

Egendomligt nog nämner man i finansplanen inte ord om sparandet. Det hade väl i första hand varit på sin plats att man gjort det, när man ändå klart, visserligen endast i allmänna ordalag, uttalar sig om behovet av återhållsamhet i den enskilda konsumtionen. Jag vill nu bara helt kort framhålla vilken utomordentlig betydelse det just i dagens läge skulle få, om man kunde få till stånd en ökning av det enskilda sparandet, och jag vill uttala den förhoppningen, att man verkligen söker främja en sådan ökning.

Hela den ekonomiska politikens arse-

nal av medel blir i stället inriktad mot företagarna, bl. a. genom ökade kreditrestriktioner, mera aktiv priskontroll, skärpt företagsbeskattning, fortsatt byggnadsreglering o. s. v., och nu till sist återinförd investeringsavgift.

Trots vad finansministern säger om ansvaret för den ekonomiska stabiliteten har jag den uppfattningen, att ansvaret för de allmänna ekonomiska förutsättningarna, för det ekonomiska klimatet och för penningvärdet är statens. Det är ett naturligt krav i sin tur, att organisationerna ställer sig lojala till myndigheternas strävanden, men det är inte företagarnas och löntagarnas uppgift att framom eller vid sidan av staten taga ansvaret. Vad däremot angår ansvaret för den ekonomiska utvecklingen, varom finansministern också talar, har staten aldrig i vårt land burit detta i någon nämnvärd grad, utan det har varit företagarnas och löntagarnas uppgift i främsta rummet. Jag ser heller inte något skäl varför det förhållandet, att staten ansvarar för det ekonomiska klimatet och för penningvärdet, medan företagsamheten får svara för den ekonomiska utvecklingen, skulle betyda minskad sysselsättning eller behov av långtgående och kännbara detaljgripanden i det ekonomiska livet, som finansministern menar.

Tvärtom har jag den uppfattningen, och detta särskilt i det nuvarande läget och med den erfarenhet vi har av regleringsekonomin, att det inte kan vara den rätta politiken att åter slå in på de direkta regleringarnas väg. Den dämpning av aktiviteten och den efterfrågebegränsning, som är nödvändig, måste i första hand åstadkommas med hjälp av penningpolitiska medel. Någon sådan åtstramning har inte vidtagits förrän på sistone, och frågan är nu, om den kommer att vidmakthållas och ges den allmänna omfattning som givetvis är erforderlig. Den saken skall jag emellertid inte gå in på, då herr Ewerlöf redan redogjort för våra synpunkter på frågan.

Jag skall i stället med några ord beröra tillgångssidan i försörjningen och det sätt, varpå finansministern vill behand-

Statsverkspropositionen m. m.

la den företagsamhet, vars förtjänst det dock trots allt är att vi under fjolåret fick den produktionsökning som är redovisad. Helt allmänt skulle jag vilja säga, att vi väl först och främst bör undersöka vad vi kan göra för att förbättra produktiviteten och på den vägen få en produktionsökning under 1955. Härför krävs givetvis både rationaliseringar och nya investeringar inom näringslivet. Men finansministern är mest böjd för att ingripa mot näringslivet i syfte att hålla dess investeringar tillbaka, enär det tillgängliga utrymmet inte längre skulle räcka till för att tillgodose de privata ökade investeringsönskemålen. Detta förhållande har nu på allvar aktualiserat frågan om fördelningen av investeringarna mellan privata och offentliga ändamål. De sistnämnda har nämligen under de senaste fem, sex åren tagit allt större del av utrymmet i anspråk, bland annat i enlighet med det s. k. långtidsprogrammets rekommendationer. I längden kan detta givetvis inte fortsätta, att de privata investeringarna trängs tillbaka avsevärt, om det enskilda näringslivet skall kunna fylla sin funktion tillfredsställande, utan det blir nu nödvändigt att de privata investeringarna beredes plats. För statens vidkommande heter det härom i finansplanen, att »föreställningen att de statliga investeringarna representerar ett område, som med lätthet kan sammanpressas för att möjliggöra en utökning av det privata näringslivets utrymme, vilar på bristande kännedom om de faktiska förhållandena», och vidare att »det är orealistiskt att uteslutande lita till möjligheterna att begränsa den offentliga och särskilt den statliga verksamheten». I stället hävdar finansministern, att »det väsentliga bidraget till stabiliseringspolitiken måste komma från den privata sektorn genom återhållsamhet från företagen och konsumenterna själva», där de senare skall bibringas återhållsamhet genom det förra.

Nu vill jag först förutskicka att jag är fullt på det klara med att många av de statliga investeringarna också är mycket angelägna och att de ej kan utan

förfång begränsas eller skjutas framåt i tiden. Det är väl ingen som inte inser det, och det är att skjuta över målet att påstå motsatsen. Men det är orealistiskt att göra gällande, att det ej går att exempelvis uppskjuta allmänna insatser på investeringsområdet.

Om vi då ser på den nuvarande avvägningen av investeringarna mellan offentlig och privat verksamhet, så finner vi att enligt uppgift i finansplanen har de offentliga investeringarna från 1946 till 1954 ökat, visserligen endast med 11 enheter, men uttryckt i procent motsvarar detta 40 procent. Det får ses mot bakgrunden av att industriens investeringar, som utgör den största parten av de enskilda investeringarna, inte uppvisar någon ökning alls. Under vissa av de senare åren har de till och med varit begränsade under 1946 års nivå. Om jämförelse göres med förhållandena före kriget, så torde de offentliga investeringarna ha ökat med omkring 60 procent, medan industriens investeringar nu är mindre än före kriget. Mot denna bakgrund är det inte rimligt att göra en kortsiktig bedömning och för ett enstaka år säga, att det privata näringslivet och då främst industrien tagit en opropor­tionerligt stor del av investeringarna på sin lott samt att, när en begränsning måste vidtagas, den i främsta rummet skall gå ut över de enskilda. I övrigt förhåller det väl sig så, att när de enskilda anspråken minskade för några år sedan, dels genom konjunkturutvecklingen och dels genom begränsande åtgärder, och det offentliga ram ökades för att utnyttja det utrymme, som blivit fritt, så ingick det i förutsättningarna, att när möjligheterna att öka den enskilda sektorn förefanns, skulle det göras.

Ingen vet nu hur det verkligen kommer att gå med investeringarna i år. Kommunerna exempelvis har mycket omfattande planer. De torde också ha generella hyggnadstillstånd i stor utsträckning liksom finansiella resurser att genomföra sina planer. När tendenser i prognosen och resonemangen bakom denna klart pekar åt samma håll som utvecklingen under efterkrigstiden, så kom-

Statsverkspropositionen m. m.

mer väl den privata sektorn fortfarande att beskäras, eller, vilket kanske är rättare uttryckt, ges en mindre andel av det ökade utrymme som kan finnas.

I detta sammanhang skulle jag också vilja ta upp ett par uttalanden av finansministern i finansplanen. Han säger: »Det kan visserligen tyckas att en hämsko på tendenserna till produktionsökning, kapacitetsutvidgning och rationalisering undergräver möjligheterna till framåtskridande och standardhöjning. Detta är emellertid en villfarelse.» Så länge vi har full sysselsättning, hävdar finansministern, skulle försöken att öka produktionen utöver den möjliga produktivitetsförbättringen inte leda till något resultat utan blott till balansrubbingar av inflationistisk natur.

Enligt min mening är detta en alldeles för stor förenkling. I en friare ekonomi och en ekonomi, där man ej redan från början skapat en överfull sysselsättning, finns det väl ändå möjligheter att göra vissa förskjutningar och att ställa exempelvis viss produktion och viss behovstäckning något på framtiden. Jag sysslar ganska mycket med problem av denna art och vill belysa frågan med ett exempel. Låt mig säga att jag för att spara yrkesarbetare eller för att kunna använda ett nytt material behöver bygga en ny fabrik och för den byggnationens behövs ett 50-tal arbetare. Vore det inte bättre att jag fick dessa 50 arbetare även med risk att det arbete, som dessa eljest skulle utföra, fick ställas på framtiden något år? Jag skulle ju nämligen sedan år efter år kanske kunna spara lika mycken arbetskraft genom den rationalisering som min nya anläggning innebar. Jag tycker att ett praktiskt exempel som detta visar att de konstruktioner på papperet som framlagts icke är hållbara.

Finansministern uttalar också att faran för en utebliven produktivitetsvinst överskattas och att den otvivelaktigt är mindre än de skadeverkningar för hela samhällsekonomin, som skulle uppkomma genom en ohämmad investeringsutveckling.

Till det är först och främst att säga,

att det väl inte är riskerna av en ohämmad investeringsutveckling som vi skall räkna med. Så fria är väl ändå inte förhållandena på det ekonomiska området, att man inte kan säga att där kommer att finnas ett förnuft i hur utvecklingen styres. För det andra vet man väl ännu mycket litet om vad en utebliven produktivitetsökning på något längre sikt kommer att medföra för skadeverkningar. Skadorna kan ju bli mycket omfattande och drabba oss med avseende på sysselsättning, försörjning och utvecklingen av hela vår levnadsstandard. Det är en fråga av mycket stor betydelse, men det är en fråga, som inte kan anses besvarad bara med ett kategoriskt uttalande, även om det göres av en finansminister.

Om vi i stort är ense om målet, nämligen att vi i nuvarande läge måste ålägga oss en betydande återhållsamhet på de flesta områden och söka genom den få en åtstramning i den nuvarande höga aktiviteten, har vi tydligen i många avseenden vitt skild uppfattning om medlen härför. Visserligen ser vi i den av finansministern framlagda finansplanen bevis för att man velat följa en kärv linje. Det är sparsamhet och återhållsamhet i stort sett i överensstämmelse med den allmänna inriktningen av vår ekonomi som jag skulle vilja tänka mig den. Det har ju gått oss väl i händer, och vi lever under så goda förhållanden, att det väl är få länder, som vi står efter. Men vi bör väl också göra klart för oss att allt vad vi kan önska oss kan vi inte få på en gång och genast.

Bland de medel, som regeringen och finansministern anvisar för genomförandet av en åtstramningspolitik, har de penningpolitiska liksom under tidigare år tillmätts en alltför underordnad betydelse. De har emellertid i debatten varit föremål för så ingående behandling, att jag inte nu skall uppehålla mig vidare vid dem. Jag har redan hänvisat till vad som sagts i det avseendet.

Om en del av de övriga medel, som finansministern anvisat inom de direkta regleringsingreppens område och på

Statsverkspropositionen m. m.

skatteområdet, skulle jag, herr talman, innan jag slutar vilja framföra några synpunkter.

Jag börjar med priskontrollens nu återupplivade verksamhet. Jag hade verkligen tänkt mig att vårt upplysta och klarsynta folk kommit till insikt om att priskontrollen för det första har mycket begränsade möjligheter att påverka priserna. Trots den reklam, som göres för nämnden och dess prissänkningar, är människorna säkert medvetna om att de verkliga prissänkningar, som priskontrollen åstadkommer, är av en underordnad betydelse jämfört med den totala nedjustering av priserna, som äger rum på marknaderna. För det andra måste man också göra klart för sig att en ovillkorlig förutsättning för att priskontrollen rimligen skall kunna utöva någon verksamhet är att det skall råda varuknapphet. Priskontrollnämnden kan helt enkelt inte verka i konkurrenstider och sådana förhållandena nu är. En priskontrollerad konkurrens är väl ändå helt omöjlig att upprätthålla. Och vidare är det väl så — vilket många gånger allmänt har påpekats — att priskontrollen lätt åstadkommer större skadeverkningar än nytta. Jag vill bara peka på den stelhet i prisbildningen och snedvridning av produktion och distribution, som åstadkommes. Det finns givetvis mera att säga, men jag hoppas det kommer fram under den nu efter långt dröjsmål igångsatta utredningen, så att den på en stark övertro uppbyggda tyngande priskontrollerande organisationen kommer att försvinna.

I samband med uttalandena om priskontrollen har finansministern beklagat att företagen inte låtit de goda vinstförhållanden, som råder, komma till uttryck i sänkta priser. Jag undrar, vilken grund finansministern har för detta konstaterande. Det är ju ändå så att bra många företag och branscher vidtagit prisreduktioner, anteciperande prisfall och kostnadsreduktioner och med bortseende från eventuella kostnadsstegringar t. ex. på lönekontot i förhoppning om att det låg allvar bakom uttalandena om att sänkta priser vore att

föredraga framför ökade löner. Vinstmarginalerna tänkte jag mig vidare att finansministern egentligen inte hade något direkt intresse av att beskära. Med nuvarande skatteregler inhöstar ju finansministern den större delen av vinsterna, eller i varje fall minst hälften.

Men hur är det? Har man i den allmänna verksamheten och i statens och kommunernas verksamhet gått den rätta vägen? Har t. ex. statens järnvägar, spårvägarna och bussarna sänkt sina taxor? Har domänverket, Statens skogsindustrier och Norrbottens järnverk gått före och visat den väg, som det enskilda näringslivet uppmanats att följa? Noterar de konsumentkooperativa företagen lägre priser på sina varor? Herr statsråd, jag endast frågar.

Om byggnadsregleringen skall jag i dagens läge inte säga så mycket. Det kan ju synas som om den åter skulle ha fått en mission att fylla. Jag skall därför inte framföra någon direkt förhoppning om dess omedelbara avskaffande. I tidigare diskussioner har jag påvisat hur liten sektor den kan utöva något inflytande på, som ej kan regleras på annat och enklare sätt. Jag har också med instämmande från auktoritativt håll framhållit hur utomordentligt svårt det är att träffa rättvisa och sakligt grundade avgöranden. Tron på att man endast genom denna inrättning skall kunna upprätthålla en säsongavvägning av byggnadsverksamheten är nog inte längre så stark.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja yttra några ord om de åtgärder på beskattningsområdet, som finansministern angett att han tänker föreslå.

För snart tre år sedan tillsattes företagsbeskattningskommittén. Dess förslag och de däröver avgivna remissvaren förstår jag är under bearbetning i departementet. Riksdagen får dem sig snart nog förelagda och får då taga ställning till hela detta komplex av stora och svåra frågor. Men utan att utformningen av huvudreglerna för beskattningen avvaktats, har vi helt plötsligt fått oss förelagt ett förslag, avseende ett särskilt av-

Statsverkspropositionen m. m.

snitt, och detta alldeles isolerat. Det måste ju väcka förvåning hos både den ene och den andre.

Företagsbeskattningskommittén hade fått i uppdrag att ompröva reglerna för företagsbeskattningen ur konjunkturpolitisk synpunkt.

Majoriteten fann vid sin mycket ingående prövning att det var svårt att tillgodose de konjunkturpolitiska önskemålen på annat sätt än genom att införa en permanent begränsning av reglerna för t. ex. avskrivning och lagervärdering. Dessa skulle gälla såväl under normala förhållanden som under hög- och lågkonjunkturer. Endast under alldeles exceptionella förhållanden skulle man ta under övervägande vad som då eventuellt skulle göras. Reserverna i kommittén, till vilka jag hörde, redovisade den meningen, att beskattningen endast i begränsad omfattning och i andra hand efter främst penningpolitiska medel skulle kunna tänkas användas i konjunkturutjämnande syfte. Skattereglerna för t. ex. avskrivning och lagervärdering ansåg vi i stort skulle bibehålla sin tidigare utformning, då näringslivets utveckling och den därav beroende höga levnadsstandarden i vårt land otvivelaktigt vore att till väsentlig del hänföra till de liberala avskrivnings- och värderingsreglerna. I alldeles extrema högkonjunkturlägen — och därvid tänkte vi väl närmast på förhållandena omkring åren 1951 och 1952 — skulle man i stället för en skärpning av de olika avskrivnings- och värderingsreglerna söka utforma en beredskapslagstiftning av den typ vi prövade nämnda år.

Sett mot denna bakgrund tror jag att kammarens ledamöter förstår att man känner sig förbryllad, och jag antar för övrigt att ledamöterna själva också känner sig förbryllade — förbryllade ej blott över att förslaget om den nya investeringsavgiften i söndags slog ned som en av alla oväntad bomb, utan även över att förslaget framlägges utan sammanhang med det med stor möda utarbetade kommittéförslaget.

Och vi som med sådan omsorg utrett och prövat förhållandena och verkliga

bemödat oss om att få fram väl motiverade förslag, vi finner att nu skall vi ta ställning till dessa frågor bitvis. Det är föga rimligt. Eftersom reserverna i företagsbeskattningskommittén blivit särskilt åberopade i diskussionen kring investeringskatteförslaget, vill jag helt kort framhålla, att vårt förslag gick ut på att konjunkturpolitiken i första hand skulle föras med penningpolitiska medel. Så har ej skett.

Vidare förutsatte vi att reglerna för t. ex. avskrivning och lagervärdering inte skulle permanent begränsas. Finansministern anger att han avser föreslå en begränsning av den fria avskrivningsrätten. Följaktligen gör han även i detta hänseende avsteg från vad reserverna ansett rätt och riktigt.

Vi reserver angav slutligen, att man i stället för den begränsade avskrivningsrätten i alldeles exceptionella konjunkturer kunde tänka sig en tillfällig beskattning av den typ, som användes under inflationsperioden och koreakonjunkturen. I ett sådant läge befinner vi oss väl ändå inte, ej ens efter finansministerns mening. Vi reserver tänkte vidare inte heller, att en investeringsavgift skulle komma i fråga ungefär varit annat år. Då blir den ju en direkt pålaga som får en permanent eller halvpermanent karaktär med ingen verkan i det syfte man tänkt sig.

Jag skall nu inte längre ta kammarens tid i anspråk. Jag får avstå från att närmare uttala mig om investeringsavgiftens och bilaccisens i många avseenden skadliga verkningar för produktionen och för näringslivet över huvud taget, jordbruket inbegripet, och får begränsa mig till att uttala mitt tvivel om att den föreslagna investeringsavgiften gör någon nytta som på något vis uppväger skadeverkningarna. Hur jordbrukets representanter i regeringen har kunnat vara med om ett sådant förslag förstår jag inte. Jordbruket befinner sig ju i en alldeles särskild situation efter det sakkunnigbetänkande som nyligen framlagts angående ändrade regler för jordbruksprisernas avvägning, och just sådana näringsgrenar som står inför be-

Statsverkspropositionen m. m.

hovet av särskilt snabba och omfattande investeringar blir ju extra hårt drabbade.

Sedan endast ett par ord med en undran om vad som motiverat de brådstörtade åtgärder, som vidtagits dels när finansministern den 17 december 1954, två dagar efter riksdagens hemförloving, införde sitt tvära totala beställningsstopp för statliga verk och myndigheter och dels när investeringsavgiften för några dagar sedan togs fram utan att förslaget om ändrad företagsbeskattning avvaktades. Är inte dessa två mycket uppseendeväckande åtgärder bevis för regleringsekonomiens ofullkomlighet och behov av att ingripa än på den ena punkten och än på den andra och så snart nya påfrestningar uppstår?

Herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Efter de inlägg, som har gjorts tidigare i dag från statsrådsbänken, skall jag nu försöka att hålla mig till ting, som inte tidigare har berörts från regeringens sida.

Jag vill börja med att säga att det otvivelaktigt inträdde en skärpning i vårt konjunkturen under senare hälften av år 1954. Det är inte svårt att se, vad grunden var till denna rätt plötsliga förändring. Det hade under hösten 1953 gjorts en undersökning av näringslivets planer för investeringar för 1954. Denna undersökning visade, att företagen hade tänkt sig en minskad investering. I stället har den blivit i mycket hög grad ökad — det rör sig om många hundra miljoner kronor. Och denna förskjutning skapade förväntningar om en överkonjunktur, som sedan har framkallat ett tryck på vår ekonomi och skapat en tendens till att efterfrågan överstrider våra resurser.

Jag menar inte alls att klandra den omsvängning i näringslivets inställning, som inträffade. Den har nog sina orsaker. Främst berodde den ju därpå att det uppstod en allt större lätthet att exportera under loppet av år 1954. Men på det sättet har det skapats ett alltför starkt tryck på våra resurser, och för att

vi inte skall komma i den situationen, att vi får en större efterfrågan än vad resurserna räcker till, måste nu denna efterfrågan hejdas och kanske i någon mån tryckas tillbaka. Och det är den totala efterfrågan det gäller; det gäller inte något visst avsnitt, utan måste gälla både investeringar och konsumtion, både offentlig och privat.

Herr Wehtje hade här en utläggning om investeringarnas fördelning. Han menade, att det nu var nödvändigt att de enskilda investeringarna ökade och ansåg, att finansplanens resonemang om investeringsfördelningen var helt felaktigt. Vad som i finansplanen konstaterats är helt enkelt, att de offentliga investeringarna har, såsom herr Wehtje sade, stigit med 11 procentenheter. Hälften faller på kommunerna, hälften på staten. De privata investeringarna är relativt sett ungefär oförändrade, under det att bostadsbygget numera fått en mindre andel av investeringsvolymen än tidigare, relativt sett. Det är klart, att när det då kommit många framställningar och många påståenden från det privata näringslivets sida, att det här egentligen gäller att trycka tillbaka de offentliga investeringarna, har jag tillåtit mig att göra en undersökning för att se, hur detta är möjligt. Det visade sig då, att när det gäller statens investeringar ligger den ökning, som har inträffat, praktiskt taget uteslutande på fyra ting: försvarets materielanskaffning, kraftverksutbyggnaden, upprustningen av vägarna och televerkets verksamhet. Övriga statliga investeringar av olika slag, för undervisning och för sjukvård och allt möjligt annat, har icke fått någon ökning utan har snarast hållits tillbaka, så att de kanske har en mindre relativ andel än förut. Ett tillbakaträngande av statens investeringar måste därför gå ut över försvaret, kraftverksbyggnaden, vägarna eller den utveckling, som televerket representerar. Och det behövs väl icke sägas mer för att göra klart att det är ytterligt svårt ur många synpunkter, även ur det privata näringslivets synpunkt när det gäller vissa av dessa investeringsområden, att göra ett tillbaka-

Statsverkspropositionen m. m.

trängande. Av den anledningen får vi väl ändå slå fast, att här måste man hålla tillbaka statens investeringar men också det privata näringslivets investeringar.

Kommunerna är ett kapitel för sig. De har en självständig beskattningsrätt, och det finns kommunal självstyrelse. Vi använder byggnadsregleringen, och jag har för min del i finansplanen sagt, att kommunerna själva gärna kan få känna på kreditåstramningen också. Men det är klart att det beror på kommunerna själva, om kommunerna skall ta all den hänsyn till det ekonomiska läget, som deras andel i hela vår nationalprodukt motiverar. Det får bli deras ensak och jag antar därvid, att vi inte är sinnade, vare sig herr Wehtje eller jag, att ge oss i kast med att skära ned den kommunala självstyrelsen.

Jag kommer alltså tillbaka till att vad det här gäller är att pressa tillbaka den totala efterfrågan och att gå fram över bred front, såsom affärsbankerna i sitt uttalande i dag har sagt. Investeringar och andra utgifter bör hållas tillbaka. Regeringen har allteftersom denna utveckling blivit påtaglig tillgripit olika åtgärder och utformat ett program, som innefattar många punkter och som går ut på att hålla tillbaka både investeringar och konsumtion. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att erinra om allt vad som i detta avseende har skett — det vet ju kammarens ledamöter, varför vi kanske inte behöver gå in därpå.

Bland de ting, som vi särskilt därvidlag har tagit hänsyn till, är ju budgeten. Det är ju klart att statens budget, som förmedlar bortemot 20 procent av hela vår nationalprodukt, har en avgörande betydelse för konjunkturutvecklingen. Budgeten har nu för nästa budgetår utformats så, att den skall kunna hjälpa till vid strävandena till återhållsamhet. Det är en sparsam budget i fråga om både löpande utgifter och kapitalutgifter.

Jag skall inte heller fördjupa mig i det kapitlet, men jag har tagit upp saken, enär herr Ohlon tidigare här i dag har sagt, att budgeten är överbalanserad. Jag

måste för min del säga, att man får se betydligt mera differentierat på budgeten. Den är stark samhällsekonomiskt sett, ty den nedbringar statens behov av upplåning mycket kraftigt, nämligen till mindre än hälften. Därigenom skapas ju ett minskat tryck från statens investeringar på kapitalmarknaden och därmed på samhällsekonomien. Detta vinnes genom att vi, åtminstone i någon mån har minskat investeringsutgifterna. Vi har avskrivningsmedel att ta till. Vi har ett överskott på automobilskattemedlen, som inte för tillfället kan tas i anspråk för vägväsendet, och vi har avsättning till kommunalmedelsfonden av pengar, som staten uppbär men som är kommunernas.

Jag tror alltså att man kan säga att budgeten ur samhällsekonomisk synpunkt är stark.

Men statsfinansiellt, herr Ohlon, är den inte stark. Jag vill inte gå med på att den i det avseendet är stark, vilket visar sig om man sätter sig ned och räknar. Den uppvisar visserligen till det yttre ett budgetöverskott på 49 miljoner kronor, vilket emellertid sannerligen inte är mycket i en budget på mer än 9 miljarder. Men om man undantar specialbudgeten i fråga om automobilskattemedel, kommer budgeten att visa ett underskott på 26 miljoner kronor. Den summan ligger naturligtvis inom felmarginalen och är därför ingenting att tala om, men om jag samtidigt säger, att man inte har räknat med medel till eventuella löneförbättringar till statsanställda, och jag påpekar, att vi inte tagit hänsyn till de utgiftsökningar på reservationsmedelsanslag, som kan komma, så tror jag vi kan säga, att statsfinansiellt är budgeten inte särskilt stark.

Nu kan man säga, att de föreslagna investerings- och bilavgifterna kanske skulle kunna förändra situationen. Men det gör de föga, ty om riksdagen beslutar dessa avgifter och även i övrigt följer regeringens förslag, innebär det att avgifterna på bilarna skall gå till automobilskattemedelsfonden och sålunda i sinom tid tas i anspråk för de utgifter, som sammanhänger med vårt vägväsen

Statsverkspropositionen m. m.

och som vi mycket väl kan föreställa oss i en framtid kan komma att växa ganska mycket. Å andra sidan har man nu liksom förra gången tänkt sig, att de pengar, som flyter in i form av investeringsavgift, skall gå till den allmänna budgeten. Men man skall då komma ihåg, att den avgiften för ett år räknat kanske ger 75 miljoner kronor. Vi vet inte hur mycket som kommer att betalas i preliminärskatt eller inflyter i form av fyllnadsbetalning på skatt, och vi vet inte heller hur mycket som kommer in såsom restskatt. Därför är det svårt att säga, hur mycket som inflyter det ena budgetåret eller det andra. Men så mycket kan vi säga, att det inte blir så stora summor, att det på något sätt förändrar budgetens karaktär. — Med vad jag nu har sagt anser jag mig också ha besvarat en av de frågor, som herr Werner under diskussionen har ställt till mig.

Vad beträffar budgetens utgiftssida tror jag inte att riksdagen kommer någon vart genom att försöka pruta på anslagen. Jag tror att vi har prutat så mycket som kan prutas. Viserligen kommer herr Ewerlöf och högern att göra ett försök, men jag tror inte att det kommer att utfalla så, att man kan samla något större antal anhängare för de linjerna utanför högerpartiet.

Herr Ohlon hade ett tack att framföra till regeringen för att vi föreslagit vissa utgiftshöjningar beträffande sådana ting, som folkpartiet tidigare har motionerat om och som väl folkpartiet därmed anser sig ha fått mutsedel på. Jag vill bara säga, att det knappast finns någon anledning för folkpartiet att känna tacksamhet, och det finns inte heller någon anledning för oss andra att anse att höjningarna är resultatet av några folkpartiframstötter. Sådana där blomsterbuketter är det alltför lätt att samla för att det skall vara något att fästa sig vid.

Jag vill efter denna utläggning bara slå fast, att efter mitt förmenande inkomstskatten inte kan sänkas genom beslut vid denna riksdag med mera än vad som från regeringens sida föreslås i sammanhang med skatteförenklingen. En allmän inkomstskattesänkning kan in-

te nu ske utan att man skapar en verklig underbalansering. Och det måtte väl ändå i ett budgetläge, där vi frågar oss, om vi skall kunna hålla oss inom ramen för våra resurser, vara orimligt om vi genomförde en underbalansering. Men det är fortfarande min mening att ett beslut om allmän skattesänkning bör kunna träffas vid nästa års riksdag. Jag betraktar nämligen inte en allmän skattesänkning, som lägger sin tyngdpunkt på de mindre inkomsttagarna, såsom någon konjunkturpolitisk åtgärd av större betydelse, eftersom man inte kan räkna med att en sådan skattesänkning på något särskilt sätt ökar sparandet. Den kommer naturligtvis i stället tvärtom att öka konsumtionen, och i det avseendet får den samma verkan som en socialreform. Jag menar därför att en sådan skattesänkning bör kunna genomföras, när statsbudgeten ger utrymme för den, när vi har råd att göra den.

Jag ber härefter att få säga några ord om det s. k. beställningsstoppet som kom som en tjuv om natten, tyckte man.

Låt mig till en början tala om, varför regeringen beslöt beställningsstoppet. Som jag här i korthet har antytt har ju statsbudgeten en viss betydelse för den allmänna konjunkturutvecklingen. Är budgeten stram, verkar den åtstramande. Är den frikostig, blåser den under konjunkturstegringen. Men nu förhåller det sig ju så med budgetbehandlingen, att vi är nödsakade att slå fast grunderna för budgeten mer än ett år innan den budgeten upphör att verka, och det är ju ganska naturligt att budgeten får det utseende som konjunkturläget anvisar just när budgeten färdigställdes. Vi hade inte under budgetårets förra hälft det tryck på vår ekonomi som vi numera har, och följaktligen är den nu löpande budgeten inte anpassad efter det konjunkturläge som möter oss i dag. Vi har då i regeringen måst fråga oss, om vi under sådana förhållanden bör låta bli att hämta något stöd av budgeten under det senare halvåret. Bör vi vänta med att få det stödet till dess den nu framlagda budgeten träder i kraft? Det har vi inte ansett oss behöva göra, och därför har

Statsverkspropositionen m. m.

detta beställningsstopp utfärdats, en åtgärd, som i och för sig inte har någon större betydelse, eftersom själva stoppet bara är ett medel för att få tillfälle att överblicka förhållandena.

Avsikten är nu att verken skall sätta i gång och undersöka, om det finns några investeringsanslag vilkas användning med fördel skulle kunna skjutas framåt i tiden. Investeringarna kan skjutas framåt under detta budgetår, och de kan skjutas fram till det budgetår som följer därefter. Skulle vi komma till den uppfattningen att vissa ting kan flyttas fram ändå längre, kommer en proposition där-om att avlämnas till riksdagen, som då får ta ståndpunkt till om så skall ske. Man måste väl ändå ha klart för sig att ett framskjutande av beställningar i en tillspetsad konjunktur alltid verkar dämpande därför att även storleken av beställningarna hos industriföretagen inverkar på den optimism som eldar under konjunkturpannan.

Nu undrade herr Wehtje, varför åtgärden kom så plötsligt. Ja, det kan nog herr Wehtje tänka sig. Jag har all respekt för våra verk och för våra tjänstemän, men det är väl ganska mänskligt att om det börjar gå rykten om att ett beställningsstopp förestår så tänker man på sina håll som så, att nu får vi skynda oss så att inte vi råkar ut för stoppet. Det är klart att vi kunde ha lagt fram en proposition och samtidigt genomfört ett stopp, men detta hade ju inte inverkat på saken. Om man skulle genomföra en sådan åtgärd — och det ansåg regeringen att man borde — så måste det ske genom ett plötsligt stopp, och därefter fick man pröva vilka konsekvenserna därav skulle bli.

Jag vill också säga några ord om investeringsavgiften. Herr Wehtje ondgjorde sig mycket över att investeringsavgiften hade lösryckts från sitt sammanhang med företagsbeskattningen. Men, snälla herr Wehtje, det sammanhanget är det ju bara kommittén som har skapat. Regeringen och riksdagen hade ju beslutat en investeringsavgift långt innan det kommit något förslag från företagsbeskattningskommittén. Det finns väl inga hin-

der för att frågan om investeringsavgiften nu lika väl som tidigare kan behandlas såsom en sak för sig. Den enda fråga man därvidlag har att uppställa för sig är ju den, om investeringsavgiften och bilavgiften, vilka jag tar tillsammans, utgör ett ändamålsenligt vapen för att hålla tillbaka tendenser till överkonjunktur. Enligt mitt förmenande är de det, och jag kan inte förstå annat än att herr Wehtje har utfärdat papper på att det förhåller sig så. Herr Wehtje har ju i sin reservation sagt, att ett skattepolitiskt medel av detta slag, som redan prövats med i stort sett gynnsamma erfarenheter, är en investeringsavgift. Det är väl därför inte något majestätsbrott av regeringen, även om den tycker att investeringsavgiften är ett medel som vi tidigare har prövat isolerat och med i stort sett gynnsamma verkningar. Jag vill därför inte ge så mycket för de invändningar som herr Wehtje i det sammanhanget gjorde.

Man har sagt här, att denna avgift förhindrar näringslivets planering. Det yttrandet är nog inte riktigt genomtänkt, lika litet som när man säger att denna politik är ryckig. Beträffande planeringen är det klart att varje industriföretag har investeringsplaner, som är noggrant och väl utarbetade, men det är också säkert, att inget företag har en på förhand fastställd orubblig tidtabell för sina investeringar. Detta visar sig ju bäst därav, att 1953 var tidtabellen inte bättre fastställd än att industrien kunde rapportera en minskad investering, men när konjunkturläget blev bättre och optimismen steg, så ändrades tidtabellen så att de investeringar som var upptagna i planerna företogs tidigare. Investeringsavgiften förhindrar inte företagens planering av investeringarna, men den skapar så att säga vissa regler för tidtabellen genom att den avser att förmå företagen att flytta fram tiden för de investeringar, som är minst angelägna, för att slippa dra på sig investeringsavgiften. Jag vill därför inte säga att investeringsavgiften förhindrar planeringen.

Vad ryckigheten beträffar ligger den väl egentligen i sakens natur. I den all-

Statsverkspropositionen m. m.

männa ekonomiska utvecklingen är det så, att konjunkturen stiger och sjunker. I en stigande konjunktur får vi hålla igen, i en sjunkande konjunktur skall vi inte hålla igen. Och då är det ganska naturligt, eftersom vi nu har fått några rätt korta vågor i konjunkturförloppet, att vi än kommer i den situationen, att vi får hålla igen, varigenom konjunkturen dämpas, än kommer i det läget då vi tvingas till investeringar för att få konjunkturen att gå uppåt. Det är klart att detta utåt ter sig som en viss ryckighet, men det är ju inte politiken i sig själv som är ryckig utan konjunkturen, och politiken måste ju anpassas efter konjunkturförloppet.

Jag ger herr Werner rätt däri, att naturligtvis skall inte investeringsavgiften vara en permanent företeelse, ty om den blir det, förlorar den en betydande del av sin verkan. Det är faktiskt lämpligt att sätta in den endast under kortare perioder, vilket inte innebär att inte jag för min del väl förstår, att en avgift som kommer och går medför vissa svårigheter och besvärligheter och att man därför inte bör tillgripa den i onödan. Men från regeringens sida har vi ansett att läget nu är sådant att man bör tillgripa den.

Herr Ohlon har här gjort en invändning mot mig, då han har påstått, att jag för någon tid sedan skulle ha sagt, att det inte behövde bli några nya skatter under de kommande åren, och att jag hade brutit mitt ord, när jag nu föreslår dessa båda avgifter. Det är klart att man kan säga det, om man söker sak och försöker att rida på ord. Men den som kommer ihåg mina uttalanden den gången kan inte förneka, att vad jag syftade på var höjning av skatterna för att skaffa staten ökade inkomster. Jag har emellertid inte föreslagit investeringsavgifterna för att skaffa staten ökade inkomster; jag ser helst att det inte blir några inkomster alls av dessa avgifter, och ju mindre inkomster det kommer fram, desto bättre har åtgärderna fyllt sitt syfte. Det kan väl inte vara rimligt att mena, att jag skulle ha sagt att jag inte skulle använda konjunkturregleran-

de medel i form av skatter, om de behövs. Jag vill bestämt säga, att jag aldrig någonsin har menat, att jag i ett läge, där jag finner det angeläget, inte skulle föreslå en investeringsavgift, därför att staten inte precis behöver de pengar som den ger. Avgiften är icke till för att skaffa staten inkomster, herr Ohlon; detta är enligt min mening att rida på ord.

Jag passar på att här göra en liten reflexion. Jag ställer den frågan: Kommer regeringens program för återhållsamhet att räcka till? Kommer vi att med dessa medel få balans?

Ja, det är väldigt svårt att spå, men det finns ju i alla fall hoppgivande tecken. Den, som tänker på de stämningar som rådde i vårt land för några månader sedan och sedan sett hur dessa högt uppdrivna förväntningar om en överkonjunktur steg för steg har dämpats under intryck av regeringens åtgärder, den kan liksom jag säga, att det i alla fall finns gott hopp om att vi skall komma till ett resultat med detta program. Att jag sedan sagt, att om det mot all förmodan blir så stora påfrestningar, att efterfrågan inte kan hållas inom ramen för våra resurser, så får nya åtgärder tillgripas, det innebär väl inte att jag här i dag skulle stiga fram och säga, att i det hypotetiska fallet skall de och de åtgärderna tillämpas. Jag tror inte att detta skulle vara till någon nytta för den fortsatta utvecklingen, utan jag har med detta bara velat manifestera den meningen, att om det behövs, måste vi göra ännu mera.

Herr Wehtje kom in på frågan om regeringens åtgärder och talade på det sätt som vi är vana vid. Han sade, att allt som regeringen gör innebär ett återfall i regleringar — det är detaljregleringar, det är en regleringsmentalitet och en reglering hit och en reglering dit. Det är dock på det sättet att om jag undantar byggnadsregleringen och pris-kontrollnämnden, så finns det i regeringens program ingenting annat än generella åtgärder. En skatt är en generell åtgärd, en avgift är en generell åtgärd. En åtgärd behöver väl inte vara

Statsverkspropositionen m. m.

allmän, det kan räcka att det gäller stora grupper för att den skall vara generell. Det har ingenting med reglering att skaffa. Jag tror det skulle vara ytterst farligt, om vi skulle förfalla till den terminologien, att allting som inte är ränthöjning är reglering. Så enkelt är det verkligen inte.

Några ord om sparandet. Sparande är alltid nyttigt. En ökning av sparandet skapar en ny fördelning mellan konsumtion och investeringar till investeringarnas fördel och är otvivelaktigt ett medel att främja framåtskridandet. Vad som därför kan göras för att skapa ett frivilligt sparande är naturligtvis nyttigt. Jag vill inte säga, att det inte finns saker och ting som kan göras för att propagera fram ett ökat sparande. Det vill jag inte ta någon ståndpunkt till. Jag har dock ingen stor tilltro till det.

Men ett tvångssparande, det kan vi väl vara överens om, skall man inte tillgripa annat än i mycket trängda situationer och rent tillfälligt. De åtgärder, som från oppositionens sida i allmänhet föreslås för att uppmuntra sparandet, är en blandning av tvångssparande och frivilligt sparande. Förslagen går alltid i princip ut på att den som vill öka sitt sparande frivilligt skall få en premie, en förmån av ett eller annat slag, en förmån som kostar pengar. Vem skall betala dessa pengar? Det skall skattebetalarna göra. Skattebetalarna skall på det sättet tvångsspara till fördel för vissa enskilda personer. Jag vill inte för min del förneka, att om kostnaden är måttlig och ringa i förhållande till det nysparande som kan skapas, kan åtgärden ju ha sitt samhällseliga värde, vilket gör att man kan reflektera på den. Men vad jag hittills har sett i det avseendet fyller inte mina krav, därför att det är så oerhört svårt att konstatera, vad som i en sådan sparform är nysparande och vad som icke är annat än ett överflyttande av redan sparade medel, och då blir premieringen mycket dyr för skattebetalarna i förhållande till effekten. Det är därför som jag ställer mig skeptisk till de där propåerna. Jag har själv,

som alla vet, gjort ett försök att genom utredning se varhän det bär, och jag kom till ett resultat som inte var uppmuntrande.

I dagens läge är det emellertid inte fråga om en ny fördelning av våra resurser mellan investeringar och sparande. Det är en långsiktstanke. I dagens situation är det så, såsom jag förut har sagt, att den totala efterfrågan tenderar att bli för stor. Det är den totala efterfrågan som måste hållas tillbaka. Då vinner jag ingenting genom att ta pengar från konsumtionen och lägga till investeringarna. Det förminskar inte volymen. Därför kommer jag tillbaka till att det i dagens situation blir nödvändigt att hålla igen, som bankföreningen säger, på investeringar och alla andra utgifter. Det är det enda sätt, på vilket vi kan hålla tillbaka den totala efterfrågan.

Här har frågats: Varför skall vi gå i ständig fruktan för inflation? Herr Wehtje var inne på denna sak. Han sade, att om vi minskar sysselsättningen och därigenom skapar en marginal, behöver vi inte hysa denna fruktan. Då får vi kanske i stället den fruktan vi hade tidigare — låt vara tjugo år tillbaka i tiden — nämligen fruktan för arbetslöshet. I fullsysselsättningens samhälle måste den ekonomiska politiken alltid vara en kryssning mellan inflationens skär å ena sidan och arbetslöshetens skär å andra sidan. Det är klart att det är bäst, om man kan hålla sig mitt i leden, men det kan man inte göra vid kryssning. Den ekonomiska utvecklingen medför vindar hit och dit, som gör att man måste kryssa. Då kan man ibland komma närmare det ena skäret än vad som är lyckligt.

Men det är klart att det inte bara är olyckan som leder till sådant, utan också inställningen. Det medger jag gärna. Regeringen har den inställningen, att av dessa båda ting är arbetslösheten det som vi fruktar mest, och det är klart att detta ofta leder till att vi kanske ibland kommer för nära inflationens skär. Det är alldeles uppenbart att den som har en annan inställning och för

Statsverkspropositionen m. m.

vilken arbetslöshet inte är någon skrämmande tanke kan lägga seglatsen på ett annat sätt. Men det är en fråga som jag inte skall utveckla vidare.

Från regeringens sida är vi inte särdeles övertygade om bärkraften i den kritik som oppositionen ständigt framför. Jämförelserna med andra länder — detta har jag under föregående år varit inne på här — går alltid så till att man plockar ut en faktor som händelsevis pekar på att vi ligger dåligt till men förtiger de faktorer som pekar åt andra hållet. Jag blev verkligen överraskad när jag hörde herr Wehtje säga, att Sverige är ett land där inflationen gör sig mera påmind än i andra västeuropeiska länder. Vad är inflation, herr Wehtje? Det är väl en prisstegring som inte beror på varuknapphet och som uppkommer även om inte priserna på världsmarknaden stiger — även om detta är en grov och kanske ofullständig definition. Hur är det nu, herr Wehtje? Från 1952 till nu har konsumtionspriserna i Sverige stigit med en procent, i England med fem, i Holland med fem och i Italien med fyra. Varför har priserna stigit där ute i en tid när världsmarknadspriserna icke har stigit? Hade det hänt här, herr Wehtje, då hade herr Wehtje tagit fram den stora trumman och skrivit ordet »inflation» med stora bokstäver, men när det gäller England *viskar* man inte ens ordet »inflation». Sådana jämförelser vill jag inte ge någonting för, de är tendentiösa och säger oss ingenting.

Naturligtvis önskar vi från regeringens sida att vi hade kunnat sköta den ekonomiska politiken ännu bättre än vad vi har gjort. Vi anser visst inte att allting har gått så lyckligt. Men vi är högmodiga nog att säga, att vi tror att vi har skött den väl så bra som högern och folkpartiet skulle ha gjort om de hade regerat. Detta kan vi visserligen inte bevisa, men oppositionen kan inte bevisa motsatsen. Nog tycker vi i alla fall att vi har klarat penningvärdet bra mycket bättre än vad högern och folkpartiet klarade sysselsättningen under den tid när dessa partier regerade.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju en lång rad problem som finansministern tog upp. Jag hinner inte att behandla mer än några av dem.

Låt mig först få ta upp frågan om avvägningen i stort och om de faktorer, som tages i anspråk för att nå ekonomisk balans. Vi möter då frågan om hur vi skall avväga sysselsättningen. Finansministern menade att han och regeringen hade en annan inställning än oppositionen. För dem skulle det vara en mera skrämmande tanke att få en arbetslöshet. Om jag får tala för min och näringslivets del vill jag säga, att detta också för oss är det mest skrämmande. Men jag tycker inte att man kan säga, att avvägningen av politiken har skett så värst lyckligt, när man tänker på de möjligheter som regeringen har att bedöma utvecklingen sådan den har varit och sådan den kan väntas bli. Vi är väl alldeles överens, det erkänner finansministern också, om att man skall försöka hålla sig så nära en medellinje som möjligt, och skall man ut och kryssa, skall man i varje fall inte göra för stora slag, om man vet att det finns farliga grund i närheten. Jag kan inte göra mig fri från den känslan eller låta bli att ge uttryck för den, att regeringen har varit ute på en långfärdskryssning, och trots att man har goda instrument både för pejling och för att bedöma sikten på långt håll, så har regeringen gett sig in på den överfulla sysselsättningen i en utsträckning som varit fullkomligt onödig och som åstadkommit skada.

Sparandet hinner jag inte gå närmare in på. Det vill jag ändå säga, att det finns andra sorters sparande och andra åtgärder för att främja sparandet, än att det skall vara tvångssparande eller med skattemedel premierat sparande. Från högerhåll lades t. ex. i våras fram förslag om sparande för bostäder, alltså ett speciellt inriktat sparande. Detta hade inte kostat några skattemedel men hade helt visst kunnat leda till att en del av våra inkomster i stället för att

Statsverkspropositionen m. m.

användas för omedelbar konsumtion hade blivit utnyttjade för investeringsändamål på bostadsområdet. Detta hade varit mycket tacknämligt. Sedan länge har vi strävat efter att med stora uppföringar förbättra bostadsförsörjningen.

Får jag sedan ta upp en fråga, som finansministern ställde. Den löd: Hur skall man nu bedöma frågan, om de av regeringen föreslagna åtgärderna kommer att räcka?

Ja, jag har redan angivit min inställning, nämligen att det här behövs återhållsamhet. Här behövs en återhållsamhet, jag har medgivit det, också på investeringsfronten. Jag har visat att det även i konsumtionsavsnittet behövs en återhållsamhet. Konsumtionen beror i mycket stor utsträckning på löneutvecklingen. Jag har inte haft någon anledning att gå närmare in därpå, men eftersom frågan är ställd av finansministern, skulle det vara utomordentligt intressant att få höra förste vice talmannens svar på den av finansministern ställda frågan. Talmannen har uttalat en så bestämd uppfattning om att det program, som uppgjorts, i varje fall med hänsyn till löneutvecklingen är orealistiskt. Han säger att det är en hypotetisk uppläggning. Men vi kommer snart nog från teori till verklighet, och det skulle därför vara mycket intressant att få ett direkt uttalande av talmannen som svar på finansministerns fråga.

Jag skall sedan övergå till investeringsavgiften och uttalandena om den. Finansministern yttrade, att det knappast var några fler än representanterna för företagsbeskattningskommittén eller rättare sagt dess reservanter, som hade gjort en sammankoppling, annars hade de två frågorna, d. v. s. den ändrade företagsbeskattningen och investeringsavgiften, inte med varandra att göra. Men nog hör de väl rent sakligt mycket nära samman! Utredningen om ändrad företagsbeskattning avsåg just att söka utforma sådana regler, som kunde tjäna ett konjunkturutjämnande syfte, och investeringsavgiften behandlade vi i kommittén som ett medel att utjämna konjunkturerna. Rent sakligt är väl in-

vesteringsavgiften och t. ex. begränsningen av avskrivningsrätten olika alternativ att lösa frågan om konjunkturutjämnningen.

Finansministern nämnde vidare att jag genom tidigare gjorda uttalanden i reservationen skulle ha så att säga lämnat ett fribrev till investeringsavgiften. Jag har redan uppehållit mig så ingående vid frågan om hur jag betraktat investeringsavgiften, att jag näppeligen behöver uppehålla mig vid den ytterligare.

Finansministern talade också ganska mycket om näringslivets planering och erkände att han var fullt på det klara med att näringslivet och industrien arbetade efter i förväg uppgjorda planer fastän de inte hade någon tidtabell. Visst har man tidtabell! Vad tjänar det annars till att göra upp investeringsplaner? En annan sak är att tidtabeller kan rubbas.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hinner inte tacka herr finansministern för alla de vackra buketter, som han överräckte till mig i början av sitt anförande. Jag vill endast med tillfredsställelse konstatera, att herr finansministern står för sitt uttalande för snart ett år sedan, där han gjorde det löftet, att det inte skulle bli några skattehöjningar så länge han »stod för det här jobbet», som han uttryckte det. Nu försöker herr finansministern att komma ifrån situationen genom att införa ett mystiskt element i tankegången. Han indelar skatterna i två olika slag. Det första slaget av skatter är vanliga skatter, vilkas uppgift är att skaffa staten pengar, och det andra slaget av skatter är sådana som inte är till för att skaffa staten pengar. Ja, finansministern gick så långt att han yttrade, att han helst inte ville ha några inkomster alls av investeringsavgiften eller av inregistreringsavgifterna för bilar. Det skulle alltså betyda att finansministern ville så att säga genomföra ett generalstopp för upphandlingen inte bara inom statsförvaltningen utan också ett motsvarande stopp i det svenska näringslivet.

Statsverkspropositionen m. m.

Det skulle inte alls få utvecklas under det närmaste året! Inte en enda kotte skulle få lägga sig till med en ny bil, det är alltså den slutsats, som man kan dra av herr finansministerns uttalande.

I slutet av sitt anförande kom han in på inflationsfrågan. Jag vet inte om jag hinner beröra detta spörsmål tillräckligt på den korta tid som står till mitt förfogande. Men jag vill hänvisa kammarrens ärade ledamöter till memorial nummer 1 ifrån fullmäktige i riksbanken. Av detta memorial framgår att riksbankens innehav av statsväxlar och statsobligationer under år 1954 ökat med inte mindre än 480 miljoner kronor, från 2 246 miljoner till 2 726 miljoner, medan bankens övriga obligationsinnehav i huvudsak har förblivit oförändrat. Riksbanken lånade sålunda staten mera pengar än den fick in genom försäljning av valutor ur valutareserven.

Vidare framgår av riksbanksfullmäktiges uttalande, att nettoresultatet av riksbankens transaktioner med marknaden under 1954 blev att likviditeten utanför riksbanken ökade med 221 miljoner. Beloppet utelöpande sedlar ökade nämligen med 251 miljoner kronor, medan affärsbankernas tillgodohavande på checkräkning i riksbanken minskade med 30 miljoner kronor.

Jag vill ställa den frågan till herr finansministern: De resultat som riksbanksfullmäktige meddelar i sitt memorial till riksdagen är väl ändå saker som har en del med den pågående inflationsprocessen i landet att göra?

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Nog är det synd att en så stöddig karl som statsrådet Sköld genom att ge sig planhushållningen så i våld skall behöva framstå såsom en hoppjerka! Han erkänner själv att hela systemet är ryckigt, men samtidigt medger han att det måste vara det och att det är just på det sättet som det fungerar. Detta synes mig vara ett bevis på att hela planhushållningssystemet är ineffektivt, att det icke löser våra problem.

Vi har i stället hänvisat till en penningpolitik av ett annat märke, en penningpolitik som har möjligheter att anpassa sig efter konjunkturen ungefär som handsken anpassar sig till en hand och som därigenom är mera tjänlig att hålla konjunkturen under kontroll. Det är lättare att undvika att störningar uppkommer än att sedan störningar väl har uppkommit försöka rätta till det rubbade förhållandet. Det är det senare som man undan för undan blir hänvisad till med en planhushållning.

Jag skulle vilja med hänsyn till ukasen den 17 december säga, att nog tedde det sig uppseendeväckande att den kom två dagar efter att riksdagen slutat. Denna fråga rör dock riksdagen mycket intimt. Finansministern säger, att han inte kunde lägga fram en proposition, eftersom man då inom statsförvaltningen under mellantiden skulle ha gripit möjligheten att vidtaga de åtgärder som skulle förhindras. Men det hade väl inte funnits något tekniskt hinder att utforma propositionen ungefär som den nu föreliggande om bilaccisen och slå fast ett visst datum, från vilket den skulle vara gällande. Då hade riksdagen fått tillfälle att också behandla denna sak.

Jag tog särskilt fasta på att finansministern en liten smula började lätta på sitt eljest mycket kategoriska motstånd emot åtgärder för uppmuntrade av det enskilda sparandet. Han sade ungefär som så: »Jag vill inte säga att inte någonting skulle kunna göras för att få fram ett ökat sparande.» Men samtidigt radar han upp skälen emot och säger, att sparandet skulle uppmuntras genom skatteeftergifter, vilket skulle innebära att andra skattebetalare finge betala för vad de övriga sparar.

Men saken skall inte ses på det sättet. Det finns ingen anledning för staten att uppmuntra det enskilda sparandet om man inte bedömer läget så, att den samhällsekonomiska vinsten av ett ökat enskilt sparande överväger den uppoffring man gör genom en skatteeftergift. Och blir det en samhällsekonomisk vinst, ja, då kommer denna samhällsekonomiska vinst alla skattebetalare till go-

Statsverkspropositionen m. m.

do. Man kan då inte säga att det är någon uppoffring från de andras sida.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte riktigt säker på att inte herr Wehtje överskridit vad som egentligen ligger i replikrätten, när han ställt en fråga till en som inte varit inblandad i vad som föranlett replikskiftet. Jag var därför mycket tveksam om jag skulle svara.

Jag har redan i mitt förra anförande nämnt, att det träffats vissa överenskommelser, som innebär löneförhöjningar, och därför är det som sägs i finansplanen orealistiskt, när man räknar med oförändrad lönenivå.

Nu är herr Wehtje mycket nära knuten till Arbetsgivareföreningen, och vi har båda fått en gemensam hemställan från finansministern om att iakttaga vad som på oss ankommer för att bevara den ekonomiska jämvikten. Kan herr Wehtje ge mig någon upplysning om vad Svenska arbetsgivareföreningen har för planer beträffande löneförhöjningarna, så skall jag möjligen kunna ge något besked från Landsorganisationens sida. Men jag är ju inte så säker på att vi vinner någonting på att föra sådana förhandlingar här i riksdagen!

Beträffande statstjänarnas löner förmodar jag att finansministern eller civilministern är närmare till att svara än jag.

Herr **WEHTJE** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort, men vill ändå säga att jag är tacksam för att herr förste vice talmannen ville ge ett svar på min ställda fråga. Jag ville inte på något vis ifrågasätta en påfrestning av kammarens förhandlingsordning. Herr förste vice talmannen hade ju haft möjlighet att begära ordet i vanlig ordning och komma med sitt svar längre fram.

Men som svar på hans fråga till mig skulle jag vilja meddela, att när vi diskuterat frågorna om löneutvecklingen inom Svenska arbetsgivareföreningen har jag företrätt precis samma uppfatt-

ning som här. Jag har menat att man skulle iakttaga försiktighet. Man kan medverka till en utjämning av lönerna för sådana grupper som släpar efter, men man skall också göra detta med försiktighet. Det talas visserligen om att man har en produktivitetsförbättring, som man kan utnyttja, men det är inte säkert det är riktigt, då denna produktivitetsförbättring nog redan är in-tecknad i förväg. I fråga om de in-teckningar man nu tar ut kan man väl ifrågasätta, om de inte kommer att ligga över skorstenen. Under sådana förhållanden är de inte så mycket värda. Sådana in-teckningar tycker jag att vi på ömse håll har all anledning att se till att vi inte lägger oss till med. Men herr förste vice talmannen gav oss alla det intrycket, att han inte ansåg sig ha någon möjlighet att påverka utvecklingen och att den plan som uppgjorts av finansministern var mycket orealistisk.

Herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Jag vill endast göra några få repliker till de föregående talarna.

Jag tillspetsade naturligtvis den synpunkten för mycket, när jag sade att jag skulle vara glad om det inte kom in några pengar alls på bilskatten och investeringsavgiften. Jag vet ju mycket väl att det kommer in pengar! Det var därför mycket orealistiskt av mig att uttrycka mig som jag gjorde på den punkten. Men jag såg saken enbart ur statsfinansiell synpunkt: jag eftertraktar inte ur statsfinansiell synpunkt de där pengarna. Det var det enda jag ville understryka.

Till vad herr Ohlon sade om riksbankens påspädning av marknaden vill jag till en början påpeka, att kring varje årsskifte får riksbanken hjälpa såväl näringslivet som staten med likvida medel för en kortare tid. Vi har alltid varit överens om att det kan ske utan att det betraktas som ett inflationstecken. Att utbetalningarna förefallit större i år än tidigare sammanhänger också med vissa bokföringsfrågor.

Till herr Ewerlöf vill jag säga, att om

Statsverkspropositionen m. m.

jag är en hoppjerka beträffande investeringsavgiften, så vill herr Ewerlöf vara en hoppjerka när det gäller räntan. Herr Ewerlöfs tanke att man i räntepolitiken skulle finna någonting så smidigt och fint att det skulle kunna liknas vid handen i handsken är enbart en idealisering och motsvaras icke av verkligheten.

Man säger att en proposition borde ha lämnats om beställningsstoppet. Ja, men den hade ju bara kunnat gälla själva stoppet. Vad skulle en dylik proposition tjäna till? En riksdagsman skulle ha sagt så och en annan så, men diskussionen hade bara kunnat gälla den enkla frågan om själva stoppet. Ty de fortsatta konsekvenserna kunde inte klargöras i propositionen, eftersom det var någonting som skulle klarna först efter stoppets införande.

Sedan en replik till herr Wehtje. Han tyckte att vi nog givit oss ut på en onödig långkryssning. Men, herr Wehtje, hur var det 1952? Började vi inte då närma oss risken för arbetslöshet så mycket att läget började bli oroande? Det visar kanske att slagen i det ekonomiska livet inte bara ensidigt går åt den ena sidan, utan starka krafter i den ekonomiska utvecklingen verkar åt båda hållen. Vi har erfarenhet av att det inte är så enkelt som herr Wehtje tycktes tänka sig.

Vad sedan beträffar förslaget om sparande för byggande av egen bostad, har ju både herr Wehtje och herr Erlander varit inne på den frågan. Nog fattade jag åtminstone saken så, att sparandet i det fallet skulle ge en viss förtursrätt till byggnation. Men det hela var faktiskt upplagt så, att det med all sannolikhet skulle bli ganska litet nysparande som togs i anspråk. Man skulle nog till största delen för detta bostadsbyggande ha utnyttjat medel som sparats redan tidigare. Det var väl också anledningen till att riksdagen avtog motionen, något som jag inte tog del i.

Herr Wehtje sade vidare att dessa ting, investeringsavgiften och företagsbeskattningen, väl ändå hänger samman. Ja, jag kan medge att de kommer att gö-

ra det sedan företagsbeskattningen har ändrats enligt kommitténs förslag. Men vi skall komma ihåg att det förslag till investeringsavgift, som nu ligger på riksdagens bord, närmast gäller vad som kommer att hända *innan* det blir någon verkan av den ändrade företagsbeskattningen.

Så till sist herr Wehtjes tidtabell. Det kan väl hända att industrien har en tidtabell för sina investeringar. Den tycks i alla fall vara bra mycket mindre sträng än herr talmannens! Det visade sig nämligen mellan 1953 och 1954 att det kunde ske mycket snabba förändringar i den.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Endast några få ord. Jag vill bara säga att då kryssningen fick läggas på en annan bog 1952, så föranleddes detta icke av en insiktsfull och klok kursomläggning från regeringens sida, utan det var på grund av vindkantring utifrån.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 42, med förslag till lag i anledning av Sveriges anslutning till de internationella fördragen angående godsbefordran å järnväg samt angående befordran å järnväg av resande och resgods;

nr 43, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 116 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal och till förordning angående ändrad lydelse av 12 § förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt; samt

nr 45, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 och 10 §§ förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 20, av herr *Anderson, Carl Albert*, om inrättande av en ny fast lärartjänst vid socialinstitutet i Stockholm;

nr 21, av fru *Svenson*, angående vissa ändringar i kungörelsen om statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet;

nr 22, av herr *Hesselbom* m. fl., angående beräkningar av hur stor del av den sammanlagda bensinskatten som belöper på den mindre sjöfarten m. m.;

nr 23, av herr *Holmqvist* m. fl., om inrättande av en professur i ekonomisk historia vid universitetet i Lund;

nr 24, av herr *Anderberg* m. fl., om inrättande av en personlig professur i medicin, särskilt njursjukdomar, vid universitetet i Lund;

nr 25, av herr *Ollén*, om rätt till viss tjänstårsberäkning för lärare vid statsunderstödda svenska skolor i utlandet;

nr 26, av herr *Heüman* m. fl., om statsbidrag åt Jönköpings handelsgymnasium;

nr 27, av herr *Franzon* m. fl., angående påskyndande av utredningen om hjärtkliniken vid Södersjukhuset i Stockholm m. m.;

nr 28, av herr *Anderberg* m. fl., om viss ändring av bestämmelserna rörande det s. k. förvärvsavgdraget för gift kvinna;

nr 29, av herr *Björnberg* m. fl. om viss ändring i kungörelsen med vissa föreskrifter angående tillämpningen av uppbördsförordningen;

nr 30, av herr *Weiland* m. fl., angående upphävande av bestämmelsen om insättningsmaximum för motboksräkning med sparbank;

nr 31, av herrar *Strandler* och *Elmgren*, angående omprövning av gällande bestämmelser för kyrkas upplåtande vid jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans;

nr 32, av herr *Pålsson* m. fl., om Ott-sjöns undantagande från vattenreglering och byggande i vatten;

nr 33, av herr *Persson, Ragnar*, och herr *Mossberger*, om vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen;

nr 34, av herr *Velander* m. fl., i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag under riksstatsens nionde huvudtitel;

nr 35, av herr *Elowsson, Nils*, och herr *Ohlsson, William*, om höjning av kreditgarantilånebeloppet till jordbruksegna-hemslån;

nr 36, av herr *Eskilsson* m. fl., om viss ändring av bestämmelserna för beviljande av lånegaranti för driftkredit åt jordbrukare;

nr 37, av herr *Huss*, om åtgärder till förhindrande av införsel i landet av skadegörare i vegetabiliska produkter;

nr 38, av herrar *Björnberg* och *Magnusson*, om ett smidigare förfarande vid försäljning av kronan tillhörig fast egendom m. m.;

nr 39, av herr *Velander* m. fl., om åtgärder i syfte att stimulera beredskapslagringen av traktorbränsle; samt

nr 40, av herr *Huss*, angående utredning av frågan om de sociala konsekvenserna av ingångna dispensäktenskap m. m.

Kammaren åtskildes kl. 17.36.

In fidem

G. H. Berggren

Onsdagen den 19 januari eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Trots att tio år har förflutit sedan världskriget slutade, kan vi gott säga att stabiliteten i vårt land inte har återhämtats i den utsträckning som skulle vara önskvärd. Ibland tycker man att man har nått dithän, men det dröjer inte länge, förrän det kommer nya inflationer och man på nytt får vidtaga åtgärder. Inkomsterna har ju flödat till statsverket under de senaste åren, och man trodde ju, när det i år lades fram en balanserad budget, att det inte åtta dagar därefter skulle signaleras om nya pålagor för svenska folket. Det hade varit mera kärkommet, anser jag, om man i stället hade signalerat en skattesänkning. Det tror jag skulle ha uppskattats i bra mycket högre grad än denna senaste giv. Från priskontrollnämndens sida har ju under det sist förflutna året vidtagits åtskilliga åtgärder för att söka pressa priserna nedåt. Man hade ju såsom motiv att om så skedde, skulle en löneökning kunna hållas tillbaka.

Jag påpekade vid höstens remissdebatt förra året faran för att en alltför kraftig lönerörelse skulle komma i gång. Jag påpekade också faran för att man skulle frilista alltför mycket, med tanke på möjligheten att i någon mån behärska den situation, som kunde uppstå i anledning av sådana åtgöranden. Sedan dess har ju olika åtgärder diskuterats. Det har sagts att vi bör iakta återhållsamhet beträffande löneökningarna. Det har också sagts att man bör nöja sig med en mindre marginal på olika varuslag för att på så sätt kunna nå jämvikt i samhället.

Jag nämnde att årets statsverksproposition är balanserad, och den är ju till och med något överbalanserad. Men trots detta föreläggs den svenska riksdagen nu förslag om ytterligare åtgärder, som innebär att svenska folket skall punga ut med mer skatt än man tänkte sig när statsverkspropositionen lades fram.

Om jag skulle uppehålla mig något vid den sista given från finansministerns sida, skulle jag vilja fråga: Är det samme herr Sköld som i år har lagt fram denna proposition och som talade i höstas, när vi hade remissdebatt? Det har man all anledning att fråga. Jag påpekade då att frilistningen av bilimporten var en mycket farlig tendens och att vårt land inte skulle mäktas bära de utgifter, som en sådan frilistning innebar. Men herr Sköld svarade mig då, att så inte var förhållandet. Jag skall, herr talman, här be att få återge statsrådets svar till mig den 27 oktober 1954. Under de två och en halv månader, som gått sedan dess, kan man ju säga, att finansministern undergått en fullständig förvandling. Han sade vid detta tillfälle: »Till herr Gustaf Elofsson skulle jag vilja säga, att det inte kan komma på fråga att vi går till en reglering av bilimporten eller ställer bilimporten i ett alldeles särskilt läge nu, då vi ändå kommit fram till mera normala förhållanden i vår ekonomi. Vi skall inte i onödan reglera människors konsumtionsvanor. Vill det svenska folket använda sin ökade levnadsstandard till att resa mer och till att åka bil mer, får vi låta det ske, ty det önskemålet är naturligtvis lika legitimt som människornas lust att köpa kläder eller att skaffa sig bostad. Människorna själva får avgöra vilket de betraktar som det viktigaste. Därför menar jag att vi skall ta den ståndpunkten nu, att frågan om bilköpen skall behandlas på precis samma sätt som alla andra ting. Vi skall inte genom en fortsatt diskussion i denna fråga hjälpa bilförsäljarna att lura folk. Vi

Statsverkspropositionen n. m.

skall inte ge dem möjlighet att gå omkring och säga till människor under den dåliga bilsäsongen: 'Köp bil nu, för nu kan staten inte mer, och nu kommer det att bli en ny bilaccis! Köp nu, för snart blir bilarna dyrare.' Låt oss hjälpas åt att förhindra sådana onödiga bilköp. Det är bara en som har intresse av det, nämligen den som får provision på försäljningen.»

Detta svar gav finansministern mig den 27 oktober 1954. Statsrådet Sköld yttrade i denna kammare för ett par timmar sedan: »Ja, det är inte pengarna jag vill åt — det gäller bara återhållsamheten i köpkraften.» Men om det inte är pengarna finansministern vill åt, måste det väl finnas andra åtgärder att tillgripa än dem som nu föreslagits. Enligt den statistik, som jag har kunnat inhämta, har under år 1954 i runt tal importerats och försålts bilar för 650 miljoner kronor. Det onklaste sättet att kunna avhjälpa detta vore väl att säga: »Ge svenska folket 400 miljoner kronor om året att använda för biländamål, och när dessa pengar är slut, får det vara stopp med flera affärer!» Då gör man finansministern en större tjänst.

Det har vid flera tillfällen klagats över att köpkraften varit för stor hos det svenska folket. Men vid varje tillfälle har det bara resonerats så: »Kan jag bara få in tillräckligt med pengar, så låt folk köpa.» Men hur blir det, om bilpriserna nu skulle sänkas? Låt oss titta i tidningarna i dag! En bilfirma annonserar där om bilpriser, sänkta med samma belopp som skatten föreslagits till. Om bilpriserna sänks inom denna ram, fortgår ju inflationen lika fullt, och då har man väl rätt att fråga sig: Vilka åtgärder ämnar regeringen komma med, om inte detta hjälper? Jag tycker att vi borde få svar på den frågan. Man borde också kunna vänta ett svar på frågan, om den föreslagna bilaccisen skall gälla under ett år eller framdeles. Och skall investeringsavgiften gälla bara för ett år eller tills vidare?

Jag anser för min del att man kunde ha gått en annan väg när det gäller investeringskatten. Det borde inte alls

vara någon omöjlighet att behövspröva olika investeringsönskemål utan att därför utkräva av svenska folket en investeringsavgift på 12 procent.

Här finns naturligtvis många vägar att gå, allra helst som finansministern har sagt att han skulle vara glad, om den föreslagna nya bilaccisen och investeringsavgiften inte ger några pengar till statsverket. Jag tycker att man skall gå honom till mötes på den punkten och se till, att han slipper ha besvär med dessa pengar, om han är så trött på dem.

Jag tror för min del att det inte är så enkelt att lösa problemen, att man bara lägger på en skatt eller en investeringsavgift och sedan anser att en inflatorisk utveckling kan hämmas, om man gör pålagorna tillräckligt stora. Man hämmar därmed utvecklingen på ena hållet, men låter den obehindrat fortgå på andra hållet.

Jag kan inte finna annat än att regeringen har framlagt dessa förslag om bördor på näringslivet för att kunna möta lönekraven. Då har man någonting att peka på och kan säga: »Här har vi gjort vad vi kunnat för att hålla utvecklingen tillbaka inom andra områden, och det bör också påverka lönekraven.» Jag tror att detta är sakens kärna, men jag vill då ha sagt ifrån, att de av regeringen framlagda synpunkterna inte delas av mig, trots att jag tillhör ett av regeringspartierna.

Enligt min mening skulle det behövas en större återhållsamhet inom alla områden av hela vårt näringsliv. Varför kunde man inte införa ett allmänt pris- och lönestopp? Jag tror att detta hade varit den mest tillfredsställande vägen att gå, men den vågar man sig inte på utan försöker komma fram på omvägar. Det blir nog ganska svårt att hämma utvecklingen. Det är inte någon lätt sak att med ett slag ändra svenska folkets levnadsvanor, och jag tycker inte heller att man bör förmäna människorna att förbättra sin standard i den mån det är möjligt.

Här har alltid sagts, att sedan bilarna blev vanliga i vårt land, kan man inte

Statsverkspropositionen m. m.

längre tala om några avstånd. Man menar att folk inte längre bor i avsides liggande byar, utan att den moderna samfärdseln gör att ingen behöver känna sig bo avsides. Men då tycker jag också att man skall behandla dessa fortskaffningsmedel så, att människorna kan upprätthålla denna livliga samfärdsel. Man borde kunna slippa ifrån dessa ingripanden gång efter annan som hotar att ta ifrån dem dessa förmåner.

Här har påpekats att gamla bilar vid inregistrering på ny ägare skall beläggas med investeringsskatt, trots att sådan erlades för bilen redan förra gången vi hade investeringsskatten. Jag tror inte att man på den vägen når det resultat som skulle vara önskvärt.

Däremot kan jag hälsa med en viss tillfredsställelse att man i statsverkspropositionen har beaktat det flera gånger framförda önskemålet att de statliga utgifterna skall begränsas på de områden, där det är möjligt. Man har föreslagit sänkning av statssubventionerna till bostadsbyggandet från 8 000 till 6 000 kronor, och det är tacknämligt. Frågan är, om man kanske inte hade bort gå litet längre, men förslaget är dock ett steg i rätt riktning. Man har också visat försiktighet på andra områden i statsverkspropositionen och har inte velat öka de statliga utgifterna, utan försökt hålla dem inom en något så när normal ram.

Finansministern sade att inflationsfaran, valutasvårigheterna och riskerna för penningvärdets försämring hade sin grund i att 1954 varit ett mycket gott år för vår export. I och med att man kan exportera och får in mycket pengar, ökar den inhemska förbrukningen och höjes levnadsstandarden. Jag kan dela de synpunkterna. Det är ju självklart att det blir en viss ökning — det skall jag gärna medge. Om man har tillräckligt med pengar, är det klart att man inte så noga ser på vad man köper som om man har ont om pengar. Men jag tror inte, att det enbart är dessa ökade exportmöjligheter som gjort att man har fått in en del pengar, utan den omständigheten att man kan säga, att 1954 har varit ett gott år, kan också sammanhänga med att

man har haft möjlighet att på andra områden vidta rationaliseringar. Det gäller dock inte vissa distrikt inom jordbruket, där väderleksförhållandena har förstört skörden.

Jag tror ju för min del, herr talman, att vad svenska folket nu önskar är säkert att man skulle mera kunna anpassa sig efter de rådande förhållandena. Jag tror att medborgarna själva är medvetna om att så måste ske, men då är det också nödvändigt att de även känner sig något så när säkra på att ingripanden inte sker på både det ena och det andra området.

Jag skall inte här ta upp diskussionen om det svenska jordbruket, ty det blir säkert tillfälle att senare göra det, men jag vill inte underlåta att säga ett par ord med anledning av det förslag, som har framlagts om ändrade regler för jordbrukets prissättningsförhållanden. Jag vågar säga, att om de reglerna blir anammade, kan jag aldrig tänka mig annat än att det skulle vara ganska svårt för jordbrukets representanter att i fortsättningen sitta kvar i regeringen. Här framhölls ju i förmiddags, hur det kändes för jordbrukets representanter i regeringen att på nytt vara med om införande av investeringsskatten, och jag förstår att det måste ha känts hårt. Men de har väl fallit undan för finansministerns kanske fagra löften, och på det sättet har det nya förslaget kommit fram. När det gäller att tillvarata de olika näringsgrenarnas intressen, tror jag inte att det är lyckligt att man månad efter månad, år efter år vidtar hämmande åtgärder på både det ena och det andra området, utan jag tror att det skulle vara mer lyckligt, om näringslivet finge arbeta mera ostört. Jag tror också att det skulle vara lyckligt, om vi under det år, som vi nu har påbörjat, kunde nå det mål, som vi alla efterlängtar, nämligen att nå stabilitet i det svenska samhället och ge det svenska folket den skattelättnad, som för länge sedan har utlovats men ännu inte kommit till stånd.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka remiss av propositionen.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Trots de försäkringar, som finansministern har gjort tidigare i dag förklarade den föregående talaren, att det av allt att döma förhåller sig så, att det är pengarna, som finansministern vill ha tag på, och att det inte så mycket är fråga om att hejda inflationen. Det torde väl ändå stå klart, att det är detta sista som är huvudsyftet med de föreslagna åtgärderna. Om denna hotande inflation skulle hejdas bara genom en investeringsskatt, skulle man inte kunna göra så mycket åt saken. Jag tror inte att det skulle behöva spillas flera ord på detta, att begränsningen av själva investeringarna skall utgöra hinder för inflationen. Kammarens ledamöter är väl tämligen på det klara med att det förhåller sig på det sättet.

Det var närmast herr Ohlon, som jag skulle vilja byta några ord med i den här debatten med anledning av en del uttalanden, som han gjorde.

Herr Ohlon framhöll bland annat, att man i en del västeuropeiska länder hade lyckats mycket bättre med stabiliseringspolitiken än vi har gjort i vårt land. Han ville göra gällande att det sammanhänge med att man som regulator använt räntan i stället för de åtgärder, som vidtagits i vårt land. På det uttalandet har herr Ohlon redan fått svar av både finansministern och statsministern, men det är en synpunkt, som jag fäst mig vid och som det kan vara skäl att erinra om. I en del av de länder, där man har försökt att stabilisera den ekonomiska politiken huvudsakligen med hjälp av räntan, har man också att dragas med en större eller mindre arbetslöshet. Det gäller i all synnerhet i Västtyskland, där man har en arbetslöshet, som ständigt och jämt spådes på genom tillflödet av flyktingar från Östtyskland. Denna arbetslöshet gör det praktiskt taget omöjligt för de tyska arbetarna att slå sig fram till en bättre levnadsstandard. Den stora arbetslösheten där utgör en black om foten på arbetarna, som inte bara omöjliggör för dem att förbättra sina förhållanden utan också gör det lättare att använda räntan

Statsverkspropositionen m. m.

för ekonomiens stabilisering. Jag tycker inte man skall glömma bort detta i det här sammanhanget, ty skulle vi göra detsamma här hemma, skulle vi nödgas finna oss i att ha en arbetslöshet, som, även om den inte bleve så stor som i Tyskland, åtminstone skulle få samma omfattning som i Belgien och i varje fall skulle bli så omfattande, att den vore besvärande. I så fall skulle vi inte heller av vår produktionsapparat kunna ta ut hela det resultat, som vi kan uppnå vid full sysselsättning. Vi skulle i så fall allesamman bli fattigare, och produktionen skulle inte kunna lämna bidrag till den höjda levnadsstandard, som en höjd produktivitet är efter år medger. Följaktligen skulle vi inte vinna någonting på att använda räntan som ett stabiliserande medel.

De olägenheter, som följer av att man exempelvis såsom nu är fallet reglerar genom en investeringsskatt, måste nödvändigtvis vägas mot de olägenheter, som skulle följa av en arbetslöshet. Jag menar, att om vi här skall bedöma vad som gagnar folkhushållet mest och bäst, måste en sådan avvägning göras. Efter en sådan avvägning har vi då kommit till den uppfattningen, att vi hellre tar dessa regleringar, som betingas av förändringarna ute på den utländska marknaden, än att få en arbetslöshet och avstå från den produktionsökning, som den fulla sysselsättningen ger oss.

Det kan visserligen sägas att det i de västeuropeiska länderna inte förmärkes något missnöje över den politik, som där föres, men för det första råder det ett missnöje över politiken, och för det andra kan nämnas, att det inte kan föras någon statistik över detta missnöje lika bra som det kan föras statistik på exempelvis en uttömning av valutareserven i ett land. Om det kunde föras statistik över vad det betyder för de enskilda medborgarna varje gång de måste dra åt ett håll i svängremmen, skulle man få en helt annan syn på detta problem än man nu på många håll har.

Herr Ohlon nämnde vidare, att sparrandet inte hade ökat nämnvärt. Och detta kan väl sägas, om man bara håller

Statsverkspropositionen m. m.

sig till det personliga sparandet, d. v. s. det sparande, som kan avläsas i bankernas rapporter månad efter månad. Men det sparas inte bara på detta sätt, utan det sparas på många andra sätt. I den mån som de enskilda medborgarna betalar försäkringar, skatter eller avgifter för social omvårdnad etc., innebär detta också ett sparande, och det ersätter också i någon mån det enskilda banksparat, som förr i tiden kanske förekom i förhållandevis större utsträckning än nu. Det förhållandet, att man inte sparar i sparbankerna i den utsträckning som herr Ohlon önskade och som vi väl allesammans önskar, ville herr Ohlon tyda som ett tecken på en förtroendekris — man hade i vårt land inte längre förtroende för den politik, som vår regering förde i ekonomiskt avseende, och därför gjorde man sig av med sina pengar så fort som det över huvud taget var möjligt. Det förhåller sig väl ändå inte på det sättet, herr Ohlon, utan det förhåller sig så, att man har ett sådant förtroende för att den fulla sysselsättningen skall kunna fortsättas allt framgent, att man fördenskull inte är ängslig för att sätta sig i skuld och att utnyttja krediten. Man är nämligen på det klara med, att man, om man sätter sig i skuld, får såsom salig Dumbom sedan klara upp saken och betala igen dessa lån. Det är denna omständighet som talar för att det inte längre är fråga om en förtroendekris, utan fråga om ett förtroende som sträcker sig en aning för långt, ty om det inte vore på detta sätt, skulle vi inte med en investeringsskatt behöva hejda investeringslusten. Det är nämligen inte bara hos arbetarna som detta förtroende tar sig uttryck i att de exempelvis sätter sig i skuld för att köpa en bil, utan det kan också avläsas i att aktievärdena ständigt och jämt stiger, vilket inte tyder på att man är ängslig för att företagens avkastning skall bli sämre, utan att man tror att värdena åtminstone skall hålla sig konstanta eller också bli högre.

Med detta vill jag naturligtvis inte ha sagt, att vi inte bör försöka göra vad vi kan för att stimulera sparandet. Det är

också alldeles tydligt, att sparandet behöver ökas för att svara mot de anspråk, som måste ställas, för att man skall följa med i utvecklingen — den saken är klar, och det är inte någonting att säga därom. Men frågan är, om bara de, som har inkomst av lön, skall spara och om också inte de, som gör vinster på företagen, bör spara.

Herr Ohlon sade vidare, att när det gäller att hejda investeringarna — och det är flera än han som har sagt detta i dag — bör det allmänna gå i täten, och vi kan ju hålla med om att det allmänna åtminstone skall göra vad det kan. Men man måste då å andra sidan fråga sig, hur man skall realisera alla de önskemål som folkpartiet har fört fram i detta sammanhang. Herr Ohlon framförde en hel del av dessa önskemål i dag. De har tidigare framförts när det gällt fångvården, socialvården, byggandet, undervisningen liksom en hel hop annat. Man måste ovillkorligen fråga sig, om folkpartiet kräver att det allmänna skall tillgodose alla dessa önskemål, medan folkpartiet samtidigt kräver att skatterna skall sänkas. Då måste man fråga sig: Hur skall detta gå ihop med bekämpandet av inflationen, och hur skall det över huvud taget gå ihop med kraven på att också det allmänna skall åläggas restriktioner?

Jag hade tänkt säga några ord om en annan sak, som herr Ohlon var inne på. Den upprustning, som föreslagits i den föreliggande budgeten, bl. a. på undervisningens område men också på andra områden, berodde naturligtvis inte på, såsom herr Ohlon sarkastiskt uttryckte det, att folkpartiet kommit med dessa förslag. Det är nog tämligen säkert, som finansministern nämnde, att det inte var detta som var orsaken till framläggandet av förslagen, men det är alldeles klart, att om man, såsom folkpartiet gjort under de senare åren, krävt ingripanden på praktiskt taget alla områden, finns det ju ingen möjlighet för en regering, som vill göra någonting, att lägga fram förslag utanför alla dessa områden. I all synnerhet går det inte för en regering, som vill försöka göra det mes-

Statsverkspropositionen m. m.

ta möjliga, så långt som är förenligt både med vad medborgarnas rätt kräver och med vad som erfordras av nödvändigheten att hålla inflationen tillbaka.

Herr **ARRHÉN** (h):

Herr talman! Vid ett sådant här tillfälle — en remissdebatt i den svenska riksdagen — brukar vi i regel få se resultatet av den samsjungning, som man övat sig i, innan man beträder den här platsen. Regeringspartiernas representanter har därvidlag också i stort sett iakttagit allt vad som bör iakttagas, med det undantag som vi hörde här i förmiddags, när LO:s ordförande, herr Strand, deklarerade att han var av en något annan uppfattning än den som företrädde av regeringen. Han fann, som vi hörde, att budgeten var orealistisk.

Jag skall inte fördjupa mig i den meningssättning, som man här kan konstatera. En svala gör väl härvidlag ingen sommar, fastän svalan i detta fall onekligen har ett mycket mäktigt ursprung.

Nyss sällade sig emellertid till svalan en annan fågel, en märklig fågel som jag tvekar att tilldela ett namn, då dess tunga flykt är en helt annan än svalans mera lätta och sirliga. Det var emellertid av intresse att få höra dessa röster från regeringspartierna, den ena — om jag så får säga — utgörande en falsk ton och den andra kanske ett tramp i klaveret. Det som herr Elofsson, Gustaf, här hade att berätta om sina minnen från den 27 oktober i fjol rörande den deklARATION, vilken — även jag erinrar mig den — avlämnades från denna plats av statsrådet Sköld, var verkligen makabert. Det är onekligen en frapperande divergens i uppfattningen då och nu, vilken väl gör, att herr Elofssons något drastiska förmodan, att vad som här skett innebär att regeringen velat visa oss alla och särskilt vissa av oss, att man menar allvar, inte är alldeles orimlig. Det skulle alltså vara ett medel att möta löncanspråken under pågående löneförhandlingar. Reflexionen är möj-

ligen inte fullkomligt värdelös. Man kan nog stanna inför den, åtminstone ett ögonblick.

Jag skulle kanske inte gå in på detaljer beträffande den debatt om budgeten, som förts här i dag. Det är ju så, att vi riksdagsmän får olika uppgifter, och vi specialiserar oss på dem. Vi tvingas att göra det, och det är säkerligen förnuftigt, att vårt arbete ledes på det sättet. Jag har emellertid inte kunnat undgå att göra en reflexion särskilt beträffande det vackra bildspråk, som herr Sköld använde i ett av sina anföranden. När han kryssade omkring och gick upp i vind och gjorde slag o. s. v., kom jag att tänka på vissa förhållanden, som i dessa sammanhang diskuterats inom den valkrets, jag representerar. Det kan förvisso, såsom skett här i dag, föras generella resonemang, och man kan i majestätiska formuleringar uttrycka vad man har för åsikter beträffande de medel, som skall återställa en rubbad ekonomisk balans o. s. v. Men det händer, när slagsvärdet går, att det är några, som alldeles särskilt får sitta emellan. Som exempel kan jag nämna, att en fiskebåt av den nya moderna och stora typ, som nu vanligtvis användes och vars förvärv kräver bolagsbildning, kostar ungefär 300 000 kronor. Ett sådant bolag, vilket — en sak som kammarens ledamöter säkerligen känner till — har speciella former för sin finansiering av ett båtköp och som satsat 300 000 kronor på en båt, vilken inte är färdig än, får genom den avgift, som nu pålägges, en extra belastning på 10 procent, d. v. s. 30 000 kronor. Detta medför ett ökat lånebehov. Jag frågar mig nu: Finns det verkligen inga möjligheter att via statens lånefonder, dispensförfarande eller på annat sätt träda hjälpande till i detta fall liksom även i fortsättningen av den period som nu inledes med påläggande av en investeringsavgift? I varje fall tycker jag, att man kunde fundera på den saken.

Statsministern framhöll i sitt anförande i morse, att han var särskilt nöjd med alla de utgifter, som kunnat placeras i den kulturvärdande verksamheten. In-

Statsverkspropositionen m. m.

vesteringar på det området, sade han, lönar sig på lång sikt, och vi är inom alla partier intresserade av ökning på just den delen av budgeten. Vad vi där beviljar till byggen och till utbildning av lärare påverkar människors sätt att leva, deras trivsel i samhället och annat mera i olika avseenden, menade han. Detta är förvisso riktigt. Jag delar, inom parentes sagt, också den mening, som senare uttrycktes av herr Sköld, när han i ett av sina anföranden avvisade den speciella blombukett, som här överlämnades till honom av herr Ohlon som en tacksamhetens gård för att man äntligen tillmötesgått de ansträngningar, som från det hållet har gjorts på denna front. Jag vill instämma i vad herr statsrådet sade om att sådana blombuketter väl inte ter sig riktigt lämpliga i detta sammanhang. Det är dock allmänt känt, hur intresset på det området är fördelat. Det är lika stort inom alla partier.

När man tog del av statsverkspropositionen i år, kunde man alltså till sin förvåning konstatera, att åttonde huvudtiteln denna gång blivit föremål för särskilt intresse från myndigheternas sida, inte bara när det gällde de ordinarie punkterna under åttonde huvudtiteln, utan även när det gällde kapitalbudgeten. Vi, som har vårt intresse inriktat åt det hållet, var naturligtvis glatt tack samma att kunna konstatera något sådant. Det rör sig här om en ökning på 78 miljoner kronor. 53 miljoner av dem är av automatisk natur, men det föreslås i alla fall 25 miljoner kronor i nya pengar, och det är det väsentliga i detta sammanhang.

Av de 25 miljoner kronorna hänför sig 15 miljoner till yrkesutbildningen, i fråga om vilken en detaljproposition dessutom aviseras till den 1 mars. Vi har alla länge ropat speciellt efter ett initiativ beträffande yrkesutbildningen. Man har beklagat, att utredningsarbetet där om har dragit så långt ut på tiden. När nu propositionen skall komma och kostnaderna för åtgärderna är förutsedda i årets budget, har man verkligen anledning att vara glad för den sakens skull.

Det synes nämligen ligga så till — det har man länge haft på känn — att om vi bara får yrkesundervisningen ordnad, så får vi köerna framför dess portar och inte som nu i alltför extrem utsträckning är fallet framför den teoretiska skolan, d. v. s. realskolan. Jag deltog i augusti i fjol i en stor kongress, där för övrigt även herr statsrådet var närvarande, i varje fall under dess inledande skede, och där en av de intressantaste diskussionsinläggen gjordes av ordföranden i Malmö stads folkskolestyrelse, för övrigt en socialdemokrat. Hans uttalande var av den innebörden, att man i Malmö, som är en stor stad och där man därför har möjligheter till det, har ordnat yrkesutbildningen på ett verkligt effektivt sätt. Resultatet har blivit, att elevköerna nu samlats framför denna yrkesutbildning och icke framför realskolan. Detta var av ett oerhört stort intresse att höra. Det är den vägen, vi måste gå. Det är uppmanande att höra ett sådant vittnesbörd; det ger ett säkrare perspektiv än vi tidigare haft, när det gäller framtiden och den nya skolan. Det är ett fullföljande av denna tendens, som ensamt har möjlighet att få hela tanken om en enhetsskola på rätt köl, att få den diskussion att balansera, som vi alla deltagit i här under de senaste åren.

Det är givetvis också högst tacknämligt, att departementschefen i år lyckats utverka icke föraktliga tillskott till utgiftsstaterna för universitet och högskolor. Detta är av stor betydelse också för enhetsskolan och vad som hänger samman med den och för de äldre skolformernas möjlighet att fungera. Expansionen har givetvis också betydelse för efterväxten, de nya generationernas möjligheter till arbetsinsats inom hela näringslivet och på andra områden. Det torde emellertid finnas all anledning att i det sammanhanget uttrycka sig med en viss försiktighet. Om en person en längre tid varit svältfödd, tar det sin tid för honom att åter komma i kondition, om man till sist, när man har möjligheterna, beslutar sig för att sätta honom på vitaminstark kost. Jag menar med detta uttalande, att jag förväntar, att vad

Statsverkspropositionen m. m.

som gjorts i år inte skall bli en engångs-insats, utan att det skall bli inledningen till en ny politik på detta område.

I övrigt vill jag bara göra några ytterligare reflexioner. Vi lever alla för närvarande i en övergångstid på undervisningsområdet. Alla är överens om att vi skall ha någon form av enhetsskola, men vi vet inte, hur denna enhetsskola i alla detaljer skall se ut. Det var om just den saken, som den fortsatta utredningen eller, som det hette år 1950, försöksverksamheten — märk väl att dessa ord är i detta avseende synonyma — skulle ge anvisningar. Det är min fasta övertygelse, inte bara tills vidare, såsom det en gång har sagts i den svenska riksdagen, utan bestående, att erfarenheterna från försöksverksamheten kommer att tala ett tillräckligt övertygande språk, så att vi till sist blir eniga om en förnuftig och sakligt hållbar uppbyggnad på detta för oss själva som föräldrar och för våra barn och deras framtid så livsviktiga område. Vi skall i huvudsak rätta oss efter vad utredningen, d. v. s. försöksverksamheten, i det avseendet har att lära oss och, om vi eventuellt är bärare av någon doktrinarism — och det har jag kanske själv i vissa avseenden varit — lägga denna på hyllan.

Jag nämnde, att vi lever i en övergångstid. Jag undrar, om vi inte under allt vårt stötande och blötande av morgondagens problem glömt bort dagens eller i varje fall inte ägnat dem så stor uppmärksamhet som önskvärt varit. Det är just dagens övergångsgenerationer, som kommit i kläm mellan en äldre skola, som betraktas med ett måhända överdrivet misstroende, och en ny skola, som ännu söker sin form. Det är i detta läge, som vi för närvarande befinner oss.

Det sades på sin tid av departementschefen Weijne, att de äldre skolformerna under den närmaste tiden efter år 1950 skulle få utveckla sig vidare och beredas möjlighet att ge sitt bästa. Så har nog inte skett, i alla händelser inte i den utsträckningen, att den äldre skolan haft möjlighet att motsvara efterfrågan på, låt mig säga, plaser i realskolan. Samtidigt har emellertid, såsom jag

nyss sade, enhetsskolans möjligheter att träda in som kompletterande eller ersättande part varit högst begränsade. Det ligger i sakens natur. Det finns i den lärarhögskoleproposition nr 209, som statsrådet framlämnade i höstas, några siffror, som ställer detta problem i verklig blixtbelysning. Det påpekas nämligen, att vi år 1951 hade 5 680 klassavdelningar i de högre skolorna, varav 34 på enhetsskolans högstadium. År 1952 var siffrorna 5 941 och 82, och i förfölj 6 305 och 190. Det är, herr talman, mellan dessa siffror — om man så kan uttrycka sig — som övergångsgenerationerna sitter i kläm. Siffran för 1953 — 6 305 — må synas hög, och den är 625 enheter större än 1951 års siffra. Men den är ändå för låg. Siffran 190 för försöksverksamhetens högstadium — eller enhetsskolans högstadium, om man så vill — försvinner i vardagens hantering. Enligt min mening skulle slutsatsen här bli, att man visserligen måste fortsätta att planera för en nioårig enhetsskola — det har man ju i uppdrag att göra — men att man inför dagens krav samtidigt måste tillåta de äldre skoltyperna att utveckla sig, d. v. s. ta in flera parallellavdelningar än som nu är fallet. Också enhetsskolan är säkerligen i behov av att utveckla sig något vidare än den för närvarande har gjort, jag skulle tro särskilt på landsbygden, ty vad vi bl. a. vill nå med försöksverksamheten är just att få fram hur enhetsskolan kommer att fungera på vanlig svensk omålad landsbygd. Detta är ett mycket stort intresse.

Det var alltså fel — och det vill jag ha sagt här i dag — när riksdagen år 1951 fastslog, att inga nya femåriga eller fyraåriga realskolor i princip skulle få inrättas. Man stipulerade väl detta i något slags skräck för att den nya skolan inte skulle kunna hävda sig inför den gamla, och man ville ställa den gamla på avskrivning. Detta har emellertid lett till det hjärtlösa poängsystem, som ger en elev, som värdesatts med 18,5 poäng på sitt fattiga betyg, rätt att inträda i en högre skola, men avvisar den som kommer stickande med siffran 18. Att det här skulle föreligga någon mera marke-

Statsverkspropositionen m. m.

rad skillnad i intelligens emellan den som har 18,5 och den som har 18 poäng, så att den senare inte skulle vara kapabel att genomgå den skäligen enkla teoretiska utbildning, som slutar med realexamen, är omöjligt att hävda.

I den situation, vari vi i dag befinner oss, har, som sagt, försöksverksamhetens skolor begränsade möjligheter att utgöra en ersättning. Försöksverksamhetens uppgift är just att göra försök, att fullfölja ett utredningsuppdrag, som gavs 1950, inte att eftersträva att träda fram som en ersättning för de former av undervisning, vilka man eventuellt efter resultaten senare verkligen skall ersätta. Jag beklagar därför, herr talman, i dag övergångsgenerationernas allmänna belägenhet, som på olika sätt tillspetsats.

Man bör i dag, enligt min mening, inte sätta in sin kraft på att riva ned och göra det svårare för de äldre skolformerna att arbeta. Det skulle bara komma att gå ut över dessa övergångsgenerationer och deras föräldrar. Försöksverksamheten torde nu i det närmaste ha nått sitt optimum som just försöksverksamhet, och den bör givetvis fullfölja denna sin uppgift, vilket till och med är i allra högsta grad angeläget och önskvärt. Vi får samtidigt inrikta oss på att se till, att de äldre skolformerna tillfälligt får expandera för att ta emot en ännu mer ökad elevtillströmning. Detta kan, som riksdagen uttalade 1953, mycket väl ske samtidigt med att dessa skolors »organisation och arbete så nära som möjligt anpassas efter enhetsskoleprogrammet». Om jag yttrar mig på det sätt, som jag har gjort här i dag, så är jag, vilket framgår av vad jag här sagt, inte alls ute efter enhetsskolan, utan jag fäster uppmärksamheten på en situation som förhållandena skapat.

Till sist, herr talman, är det ännu en synpunkt, som jag vill framhålla. Det rör den s. k. provårskön. Det finns någonting, som heter »Lärarnas frihetsbrev». Det är en något mystisk komposition, som har framkommit under de internationella lärarorganisationernas ar-

bete. Dessa har koncipierat, vad de anser vara lärarnas frihetskrav. I punkt 6 står där: »Alla lärare bör ha rätt till teoretisk och praktisk utbildning på högsta möjliga nivå.» Det anses alltså av yrkesutövarna världen över, att detta är ett mycket rimligt och billigt krav. Jag konstaterar, att i fjol hade statsrådet, såsom vi minns, tagit upp ett anslag för startande av ett nytt provårsläroverk. Det gällde statens normalskola i Stockholm. Han aviserade samtidigt i den propositionen, att det skulle bli ett provårsläroverk till i år. Så blev det emellertid inte. Det kom inget nytt provårsläroverk i år. I fjol fick vi, som bekant, också en lärarhögskola, vilken dock först vid årsskiftet 1957—58 är i stånd att lämna ifrån sig 60 utbildade alumner. Om vi räknar det nya provårsläroverkets kapacitet till 17, blir förstärkningen alltså sammanlagt 77. Det ger en samlad utbildningskapacitet för hela riket på 308 eller i verkligheten säkerligen något mindre — vi kan säga omkring 300.

Detta tal svarar inte ens mot de nya läraraspiranternas antal, vilket 1958 är uppe i ungefär 450. Vi har för dagen en provårskö på över 800 individer, och 1958 är det, trots de 77 i förstärkning, uppe i 808, vilket påföljande år, 1959, stegras till 874. Detta är beklämmande siffror, och jag har redan tidigare från denna plats erinrat om hurudan situationen är. Jag har inte kunnat finna annat än att denna situation kräver, som departementschefen själv sade i lärarhögskolepropositionen i fjol, »kraftiga åtgärder». Man kan möjligen säga, att vi i fjol vidtog kraftiga åtgärder och att statsrådet i fjol gjorde vad han kunde av situationen, men det har i varje fall inte blivit någon fortsättning i år.

Det finns, herr talman, förvisso flera problem, där man kan sätta frågetecknen, då man läser statsverkspropositionens åttonde huvudtitel i år. Sedan det redan från ett annat parti har framlämnats en blomma på dess vägnar, kan jag emellertid göra det även för mitt parti som en lyckönskan till att de ärliga strävanden, som statsrådet på detta

Statsverkspropositionen m. m.

område företräder, har krönts med större framgång i år än tidigare.

Jag skall nöja mig med dessa spridda reflexioner, som jag gärna skulle vilja ge huvudrubriken »övergångsgenerationernas problem». De är uppenbara. De är allvarliga och trängande. Låt oss därför inte glömma bort dem!

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Då åttonde huvudtiteln och diverse skolproblem varit på tapeten i vissa anföranden här och behandlats mer eller mindre kritiskt men även uppskattande, vilket jag givetvis är tacksam för, vill jag gärna lämna några uppgifter om en del problem, som dels är aktuella och dels har varit föremål för särskilda frågor här i dag.

Jag vill då först nämna, att när man studerar presskommentarerna till årets statsverksproposition beträffande åttonde huvudtiteln, får man lätt den uppfattningen, att den nuvarande regeringen hitintills försummat yrkesutbildningen här i landet. Den siste ärade talaren gav också uttryck för att det inte bara var yrkesutbildningen, som var ganska svältfödd, utan också åtskilligt annat under mitt departement. Vad nu speciellt beträffar yrkesutbildningen, som onekligen står i blickpunkten på ett alldeles särskilt sätt just nu, kan jag emellertid inte gå med på att någon försumelse under de senare åren skulle ha ägt rum. De delar av yrkesutbildningen, som kommer att bli föremål för en snabbare utbyggnadstakt än förut — förslag härom avses att framföras i en särskild proposition vid årets riksdag — d. v. s. de kommunala och enskilda utbildningsanstalterna, de centrala verkstadsskolorna samt ett antal specialskolor, har sedan 1951, alltså under koalitionsregeringens tid, fått sina anslag ökade med ungefär 15 miljoner kronor, vilket innebär en inte mindre än omkring 80-procentig ökning. Denna ökning har emellertid inte varit tillräcklig för att tillfredsställa behovet av yrkesutbildning, i varje fall inte i den situation som inträder när enhetssko-

lan mera allmänt byggts ut, och inte heller i den situation som uppstår, när de i förvärvslivet utträdande årskullarna blir allt större och problemen att sysselsätta dem alltmer ökar.

Därför måste en helt annan utbyggnadstakt till än den som nu varit rådande, och förslag kommer ju också enligt uppgift i statsverkspropositionen att föreläggas riksdagen i anledning av 1952 års yrkesutbildningssakkunnigas betänkande. Vi tror, att om det förslag realiserats som här kommer, skall vårt land få en yrkesutbildning, som väl försvarar sin ställning som en med de teoretiska utbildningslinjerna jämbördig utbildningsväg. Detta ansåg tydligen också herr Arrhén, som hade anledning att påpeka, att där det finns en god yrkesutbildning, där uppstår det en kö av inträdessökande, liksom förhållandet är litet varstans beträffande de teoretiska skolorna.

I samband med dessa frågor skulle jag vilja något närmare ta upp hela den stora frågan om ökningen av årskullarna 13—14 år till 17—18 år och de problem, som har samband därmed i både utbildnings- och sysselsättningshänseende, samt vilka åtgärder som under den närmaste tiden kan planeras för att lösa dessa problem. Det är ingen tvekan om att detta i eminent grad är just dagens problem, ett begrepp som framhållits i det föregående anförandet.

I en undersökning, som föregående sommar verkställdes av arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning, påvisades att antalet ungdomar i nu nämnda åldrar — det rörde sig alltså om fem årskullar — sedan 1950 ökat med 40 000, d. v. s. från 414 000 till 454 000. Undersökningen visade också, att siffrorna under de närmaste åren kommer att stiga i allt hastigare takt, vilket resulterar i att vi 1961 kan beräknas ha inte mindre än 626 000 ungdomar i de nämnda åldrarna. Detta innebär en ökning från 1950 med inte mindre än 212 000, alltså med mer än 50 procent. De yngsta arbetsmarknadsåldrarna i början av 1960-talet skulle med andra ord öka med mer än hälft-

Statsverkspropositionen m. m.

ten jämfört med i början av 1950-talet. Visserligen sjunker siffrorna därefter, men ända vid mitten av nästa årtionde kan vi räkna med 140 000 fler ungdomar i den nämnda åldersgruppen än vi hade i början av 1950-talet. Dessa siffror visar emellertid endast på en sida av saken. Ett stort antal städer och större tätorter, som starkt ökat under 1930- och 1940-talen, måste räkna med en betydligt större ökning än de nämnda 50 procenten. Den största ökningen visar givetvis Stockholms förortsområden, där antalet ungdomar kommer att vara 2 å 3 gånger så stort som vid 1950-talets början.

Möjligheterna på arbetsmarknaden för dessa ungdomar blir beroende av två viktiga omständigheter: de ekonomiska konjunkturerna och den yrkesutbildning som ungdomarna erhållit. Erfarenheterna från tidigare lågkonjunkturer säger oss, att de yrkesutbildade varit lättast att placera och lättast att behålla på arbetsmarknaden. Det gäller därför att se till, att ungdomarna kan få yrkesutbildning i en eller annan form. I den undersökning som här åberopas har man förutsatt att antalet ungdomar med denna inriktning kommer att stiga i proportion till kullarnas storlek. Detta innebär avsevärt ökad tillströmning till olika fackutbildningsanstalter och till lärlings-, elev- och praktikplatser som erbjuds i näringslivet. Det är också detta som varit vägledande för regeringen, när den tagit upp frågan om vidgad yrkesutbildning.

Även det allmänna skolväsendet kommer med i bilden. De, som inte vill ha utbildning i yrkesskolor av här avsett slag, kommer att finna andra utbildningsvägar lämpliga. I första hand gäller detta de teoretiskt inriktade, som söker sig till högre skolor av olika slag, men även ett flertal av dem som inom folkskolan och enhetsskolan kan få en lämplig vidareutbildning.

I detta sammanhang vill jag, herr talman, något peka på utvecklingen inom det allmänna skolväsendet. Folkskolan passerar just nu av de stora årskullar det här är fråga om. Högsta antalet elever

inträffar där läsåret 1957—58, varefter antalet elever och läraravdelningar långsamt sjunker. En utbyggnad av folkskolan med högre avdelningar än klass 7 pågår. Antalet elever i obligatorisk åttonde klass, d. v. s. utanför enhetsskolan, var 1946 omkring 3 600 och 1953 något över 8 000. Realskolan har sedan 1930 ökat med omkring 2 800 klassavdelningar till omkring 4 500 under 1953, vilket innebär, att medan endast 13,4 procent av en årskull i början av 1930-talet gick till realskolorna, antalet år 1953 stigit till 38. Trots att realskolan kvantitativt utökats, måste tyvärr årligen ett växande antal inträdessökande avvisas. Enbart vid de statliga läroanstalterna avvisades i fjol 8 000 mot 4 800 år 1950, 1 500 år 1947 och omkring 900 år 1945. Skolöverstyrelsen har gjort en mera detaljerad undersökning för föregående år, vilken omfattar förutom de statliga läroverken även kommunala realskolor och flickskolor, praktiska realskolor, högre folkskolor och privatläroverk. Vid dessa skolor anmälde sig 46 600 sökande, av vilka på grund av platsbrist måste avvisas omkring 12 500 eller 26,7 procent.

Även gymnasiets omfattning har starkt ökat under senare decennier. Antal klassavdelningar har nästan fördubblats sedan år 1930, och för framtiden är en ännu kraftigare stegring att vänta. Dels ökar efterfrågan på sådan utbildning, dels börjar de stora årskullarna nu att komma upp i gymnasiet. Antalet elever, som hösten 1953 nått 25 000, beräknas år 1962 till 43 000 vid en oförändrad relativ tillströmning och till 58 000 två år senare vid en fortsatt ökad efterfrågan. I samband med detta uppkommer givetvis bland annat frågan, om det föreligger ett reellt behov i vårt land av en sådan utvidgning av den utbildning som leder till studentexamen. Att märka är emellertid, att det råder en betydande brist på personer utbildade på flera olika vägar som förutsätter studentexamen såsom grundval.

En utvidgning av skolorganisationen måste ske i god kontakt med arbetsmarknadsmyndigheterna. Inte minst är det sålunda viktigt att balans mellan den

Statsverkspropositionen m. m.

teoretiska och praktiska utbildningen åstadkommes. Av dessa skäl har under september föregående år Kungl. Maj:t uppdragit åt arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning att utföra det planeringsarbete, vidtaga de åtgärder och inkomma med de förslag, vilka kan anses behövligen för att på lämpligt sätt möta de svårigheter som det växande antalet ungdomar i arbetsför ålder kan väntas medföra.

Det planerade samarbetet mellan de tre ämbetsverken ledde i november förra året, enligt vad som meddelats mig, till inrättandet av ett samarbetsorgan — samarbetsnämnden för yrkesutbildning och arbetsförmedling. Samtidigt beslöts, att kontakten mellan de nämnda verken i den verksamhet, som uppdraget från Kungl. Maj:t ledde till, skulle ombesörjas av samarbetsnämnden. Nämnden skulle omedelbart verkställa en inventering av arbetsuppgifterna på detta område och överväga närmast ifrågakommande åtgärder.

Ämbetsverken har vid sitt samråd konstaterat, att en lösning av uppdraget i hög grad blir beroende av att verksamma och väl planerade åtgärder vidtas på de särskilda orterna, särskilt de konjunktürkänsliga. Regionalt arbetande kommunala och statliga myndigheter borde därför, menade man, i god tid informeras om läget och inriktas på problemen. I första hand borde länsarbetsdirektörerna och folkskoleinspektörerna, vilka ju i samråd borde arbeta på frågans lösning, få tillfälle att gemensamt överlägga i ämnet.

Som ett praktiskt exempel på samarbetet kan nämnas, att i början av december en konferens hölls på arbetsmarknadsstyrelsen med länsarbetsdirektörerna. I denna konferens deltog även representanter för skolöverstyrelsen och yrkesöverstyrelsen samt givetvis för arbetsmarknadsstyrelsen och slutligen ett antal folkskoleinspektörer, företrädande bl. a. styrelsen för Folkskoleinspektörernas förening samt representanter för skolväsendet i Stockholm. Konferensen gav, enligt vad jag erfarit, en god över-

blick över frågan och de svårigheter den innefattar.

För skolöverstyrelsens vidkommande, vars rekommendationer till samarbetsnämnden jag under hand fått ta del av, har det varit angeläget att peka på bl. a. de stora årskullarna och den växande efterfrågan på högre utbildning. Man säger i dessa rekommendationer, att de växande årskullarna nödvändiggör en ytterligare utbyggnad av högstadiet. Visserligen, säger man, blir det inte det allmänna skolväsendets uppgift att ensamt tillhandahålla utbildning för de växande ungdomsskolorna. Det är inte ens ett önskemål att så sker. Tvärtom är det ur alla synpunkter ett intresse, att de praktiska utbildningsvägarna förstärkes, så att de kan ta emot allt fler ungdomar — något som underlättas vid genomförandet av yrkesutbildningssakkunnigas förslag. Även bör beaktas, fortsätter man, de resurser som ungdomsorganisationerna och det fria och frivilliga folkbildningsarbetet ställer till förfogande. Inom denna verksamhetsram kan en betydande del av ungdomarna skaffa sig kompletterande kunskaper och den skolning, som senare ligger till grund för egentlig yrkesutbildning. Även folkhögskolan erbjuder möjligheter för många ungdomar att efter genomgången folkskola och några års arbete i produktionen förbereda sig för mera kvalificerade yrken. Att emellertid en avsevärd del av ungdomarna blir beroende av det allmänna skolväsendet när det gäller att skaffa sig högstadietutbildning ligger i sakens natur.

I fortsättningen säger skolöverstyrelsen, att det föreliggande problemet är, hur man snabbt och avsevärt skall kunna utöka antalet elevplatser på högstadiet trots att redan de hittills vidtagna åtgärderna betänkligen ansträngt skolans resurser. De anordningar som kommer i fråga får icke, såsom tidigare ibland skett, syfta till att företrädesvis hålla ungdomen sysselsatt, medan den väntar på arbete i näringslivet, eller rikta in den på kortsiktiga utbildningsmål. I stället gäller det att ge ungdomen en god utbildning, som de unga behöver på olika levnadsbanor och i samhällslivet.

Statsverkspropositionen m. m.

För att kunna fullgöra sin del av uppdraget förutsätter skolöverstyrelsen ett flertal organisatoriska och praktiska åtgärder, bl. a. följande:

1. En kartläggning bör företagas av de orter, som är mest konjunkturkänsliga och följaktligen tidigast torde få kännning av de föreliggande utbildningsproblemen.

2. Utbyggnaden av skolväsendet blir i främsta rummet beroende av kommunala initiativ. Det är fördenskull ett intresse att kommunerna, i första hand de konjunkturkänsligare, på lämpligt sätt inriktas på uppgiften. Formerna härför bör övervägas.

3. Den sannolika utvecklingen under den närmaste tioårsperioden av folkskolan, realskoleformerna, enhetsskolan och gymnasiet måste statistiskt belysas och konsekvenserna beträffande lärar- och lokalbehov analyseras. Behovet av linjer för praktiskt inriktad utbildning inom det allmänna undervisningsväsendets ram bör uppmärksammas.

4. Möjligheterna att öka lärarutbildningens omfattning bör övervägas. Därvid beaktas dels den ökade lärarexaminationen vid de akademiska läroanstalterna, dels de möjligheter som numera föreligger att utbilda folkskollärare för tjänstgöring på högstadiet, dels det tillskott av folkskollärare, lämpade för sådan utbildning, som vinnes genom att storleken av årskullarna börjar minska på det lägre folkskolestadiet och genom att småskollärare övertager undervisning i folkskolans klass 3, dels möjligheterna att öka lärartillgången i vissa ämnen genom att som lärare ta i anspråk personer med annan utbildning, exempelvis högre eller lägre ingenjörsutbildning. En allmän plan för erforderliga åtgärder i syfte att öka lärartillgången å högstadiet bör uppgöras, i samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning såvitt angår lärare i yrkesämnen.

5. Behovet av skolbyggnader utöver det normalt erforderliga bör beräknas på grundval av uppgifter som insamlats av skolöverstyrelsen. Det bör övervägas i vad mån lokalbehovet kan minskas, exempelvis genom övergång till ämnes-

rum, där så är möjligt. Frågan om möjligheten att särskilt beträffande skolor på orter med instabilt befolkningsunderlag övergå till skolbyggnader av enklare utförande kommer att övervägas av en särskild av statens nämnd för byggnadsforskning tillsatt kommitté. Kontakt med denna bör hållas.

6. Den allmänna folkbildningens och ungdomsorganisationernas verksamhet kommer i nytt läge genom ungdomskullarnas tillväxt. Utvecklingen härvidlag och möjligheterna för dessa institutioner att medverka vid en lösning av frågorna måste uppmärksammas.

7. Till folkhögskolorna kommer sannolikt allt fler ungdomar att söka sig för att skaffa sig möjligheter att förverkliga sina yrkesplaner. Anspråken på folkhögskolans medverkan i det övriga fria och frivilliga folkbildningsarbetet särskilt i fråga om utbildning av lärare och ledare kommer förmodligen också att ökas. Frågan om på vilket sätt folkhögskolan skall kunna tillgodose dessa krav bör prövas.

För att närmare belysa dessa här berörda frågor har skolöverstyrelsen tillsatt en mindre kommitté, som fått i uppgift att successivt i särskilda promemorior belysa de föreliggande frågorna, framlägga förslag i ämnet samt till behandling uppta frågor i övrigt, vilka kan komma att bli aktuella under arbetets gång. Kommittén skall arbeta i nära samråd med det tidigare omnämnda samarbetsorganet.

Som synes, herr talman, har regeringen sitt intresse starkt inriktat på de problem, som kan bli aktuella i samband med de stora årskullarnas utträde på arbetsmarknaden och i samhällslivet. Vi är fullt klara över att ett lösande av dessa problem kommer att kräva stora insatser både från samhället, de enskilda företagen och icke minst de unga själva för att inpassa dessa senare i arbetslivet och göra dem till fullödiga medborgare. Men vi tror samtidigt att dessa insatser är nödvändiga, om vi vill behålla vår levnadsstandard, om vi vill få möjligheter att kunna konkurrera på världsmarknaden och om vi vill utveck-

Statsverkspropositionen m. m.

la vårt samhälle socialt, kulturellt och ekonomiskt.

Det är sålunda ingen tvekan om att regeringen har uppmärksammat att det behövs en hel del åtgärder på detta område. Utredningar är också i gång för att komma med de förslag som är behövliga. Det är klart att vi beaktar även dagens situation, såsom herr Arrhén uttryckte det. När han anser att de äldre skolformerna inte är tillräckligt uppmärksammade, vill jag erinra om att det ju endast är statliga realskolor som icke inrättas numera, men att skoldistriktet har flera möjligheter att tillgodose sina behov av realskoleplatser. Från kommunalt håll har också gjorts mycket på det området. Härtill kommer att försöksverksamheten och dess utbyggnad medverkar både effektivt och i en betydande omfattning. Man kan därför inte säga att det är stagnation på detta område. För övrigt vill jag erinra om att realskoleutredningen, som nu är i verksamhet, kommer att lägga fram de förslag, som kan ytterligare behövas.

Herr Arrhén berörde vidare en sak, nämligen att vi har en provårskö här i landet. Det är klart att det hade varit bra, om vi kunnat avverka den snabbara än vad vi nu gör. Jag vill dock erinra om att det föreslogs och beslutades ett nytt provårsläroverk vid förra årets riksdag, och det är föreslaget vid denna riksdag en ytterligare utbyggnad. Dessutom kommer lärarhögskolan att ha sin betydelse här. Jag vill erinra om vad jag sade i propositionen om denna, nämligen att i den mån erfarenheter vinnes och behov kommer att föreligga — vilket vi ganska säkert redan nu kan säga kommer att bli fallet — blir det aktuellt att inrätta ytterligare någon lärarhögskola inom en inte alltför avlägsen tid.

Herr Ohlon menade att de befodringskurser för folkskollärare, som vi nu har satt i gång vid en del seminarier för att göra folkskollärare lämpade för tjänstgöring på högstadiet, icke fått den omfattning som man skulle önska. Jag vill väl inte förneka att det kanske

icke omedelbart blivit de bästa propositionerna i fråga om de ämnen, som dessa befodringskurser hittills omfattat. Men så dåligt som herr Ohlon ville låta påskina är det i alla fall inte ställt. Tvenne matematikkurser arbetar med tillfredsställande anslutning nu, en i Göteborg och en i Eksjö. Orsakerna till det bristande intresset för fysik- och kemikurserna är flera. Bl. a. vill jag erinra om att de som går till universitetskurserna får stipendier, vilket de studerande vid befodringskurserna icke får. Antagningsvillkoren innebär också att de sökande skall ha godkända betyg på reallinjen i fysik och kemi. Det är kanske icke så stor del av folkskollärarna som har det. Det räcker nämligen icke bara med en fyra-årig kurs vid seminarium. Vi har oss också bekant, att det varit svårigheter för vissa som önskat deltaga i dylika kurser att få tjänstledighet. För övrigt är ju hela denna kursverksamhet bara i sin början. Ytterligare upplysningar om kurserna kommer enligt vad jag erfart från skolöverstyrelsen att utgå under våren. Det är i varje fall för tidigt att ge några bestämda omdömen om dessa kursers inriktning redan nu.

I detta sammanhang vill jag också gärna peka på att vi nu har ganska många akademiska kurser i gång för folkskollärare. Dessa kurser tjänar samtidigt de vanliga studenterna. Vi har inte bara ettbetygskurser i gång, utan vi har även fått i gång vissa tvåbetygskurser. Den verksamheten måste man därför säga har utvecklats ganska bra på sista tiden och kommit väl i gång. Där fanns vissa svårigheter i början liksom beträffande befodringskurserna i skolöverstyrelsens regi, men vi har all anledning att tro att det hela skall kunna utveckla sig i rätt riktning.

Slutligen, herr talman, skulle jag med några få ord vilja beröra den fråga som herr Eliasson riktade till mig. Han menade att det var en fullständig överraskning, då den i somras av skolöverstyrelsen i samförstånd med vissa andra statliga verk och myndigheter fastställda meritvärderingen för enhetsskolans

Statsverkspropositionen m. m.

avgångsbetyg resulterade i en viss skillnad mellan de bägge linjerna 9 a och 9 g. Herr Eliasson förmenade, att a-linjen härigenom hade blivit nedvärderad. Till detta vill jag säga, att det var första gången en meritvärdering gjordes och att det gällde att gå fram med en viss försiktighet för att skolöverstyrelsen skulle kunna påräkna förståelse från de statliga institutioner som behöver ta enhetsskolans avgående elever i sin tjänst. Det är inte heller fråga om något fastställande för längre tid, utan skolöverstyrelsen följer frågan med uppmärksamhet även i fortsättningen. Det har vi för övrigt hela tiden gjort också i departementet. Jag har inhämtat att skolöverstyrelsen har för avsikt att väsentligt vidga den sektor, där inträde till studiebanor och arbetsanställning kan vinnas på grundval av betyg från klass 9 a utan något krav på överensstämmelse i kurserna med klass 9 g. De reviderade bestämmelserna avses komma i tillämpning vid intagningarna redan till kommande läsår.

I samband med den pågående revisionen av meritvärdebestämmelserna är avsikten att också utsträcka dessa att gälla för ytterligare ett antal statliga verk och statsunderstödda utbildningsanstalter. Det meritvärde, som tillmätes enhetsskolans avgångsbetyg från de olika linjerna inom den statliga förvaltningen och den statsunderstödda utbildningsverksamheten, torde sedan komma att verka normgivande för dessa betygs meritvärde på den allmänna arbetsmarknaden.

Denna fråga uppmärksammas alltså i så hög grad som det är möjligt, och jag räknar för min del med att det skall gå att på dessa områden komma längre än vid det första fastställandet.

Härmed anser jag mig, herr talman, ha besvarat de på mitt område framställda frågorna.

Herr FRANZÉN (bf):

Herr talman! När folkmängdsuppgifterna från landets alla kommuner sammanräknades vid årsskiftet fick man ånyo belägg för att den sedan flera år

tilltagande tendensen av folkomflyttning från landsbygd och glesorter till tätbygd och städer fortgår i oförminskad takt. Människorna i de arbetsföra åldrarna söker sig till de orter, som kan bjuda dem goda arbetsförhållanden och alla de förmåner som på vissa områden följer med tätbebyggelsen.

Å andra sidan kommer den landsbygd, som förlorar sitt befolkningsunderlag, att få allt svårare att ordna sina förhållanden och att rätt tillgodogöra sig de förbättringar som under senare år kommit till stånd i vårt samhälle och som det var meningen att det skulle bli varje medborgares möjlighet att utnyttja. Här tänker jag inte bara på postväsen, telefonfrågor, kommunikationer etc., utan jag tänker i särskild grad på skolor och undervisning. Redan nu har en stor del av bygdeskolorna försvunnit. Skolbilar och bussar transporterar ett allt större antal av skolbarnen. Det blir allt färre och färre människor kvar i kommunerna, och dessa måste belastas med ett allt större skattetryck för att kommunerna skall kunna hålla sin standard vid makt. Eftersom det är de arbetsföra åldrarna som lämnar landsbygdskommunerna, blir följderna en onormal åldersfördelning. Framför allt inom jordbruket finner man människor som kommit upp i eller i närheten av pensionsåldern och som fortfarande arbetar i full utsträckning för sitt uppehälle och frambringa livsmedel till egen och andras försörjning. Det är inte ovanligt att 12—14 % av invånarna i landsbygdens kommuner har uppnått pensionsåldern. Givetvis är det inte något fel att människor, som uppnått pensionsåldern, är i viss grad sysselsatta, men de får många gånger arbeta ensam i inom det mindre jordbruket, därför att ungdomen har övergått till annan sysselsättning. Risken är att ungdomen inte tar vid när de äldre slutar, och det finns många gånger ingen ungdom som kan ta vid — de unga har redan gett sig av. Därför är det nödvändigt att riksdagen mer än nu uppmärksammar det mindre jordbrukets produktionsproblem, detta inte minst ur landsbygdens befolkningssynpunkter.

Statsverkspropositionen m. m.

Sista veckan av det gångna året fram-
lades en utredning angående jordbrukets
prissättningsfrågor under den komman-
de tiden. Utredningen fick den 13 maj
1952 Kungl. Maj:ts bemyndigande att
göra en översyn av jordbrukskalkylen
m. m. Hittills har den principen gällt,
att de i jordbruket sysselsatta egna före-
tagarna fått tillgodoräkna sig samma er-
sättning för sina arbetsinsatser som de
löneanställda, om ändock inte jordbru-
ket alla år fått täckning för kostnader-
na. Kalkylen har visserligen inte varit en
exakt mätare på inkomstförhållandena
för det enskilda jordbruket, men den
har å andra sidan medfört att jordbru-
kets folk känt en viss trygghet i och med
att kalkylen tillförsäkrat dem samma er-
sättning för sin arbetsinsats som de vid
jordbruket löneanställda. Denna ordning
har länge varit en källa till missnöje för
sådana åsiktsriktningar, som tagit jord-
brukskalkylen på entreprenad i partipo-
litiska spekulationer. Det har i en inter-
pellation påtalats, att utredningen har
dröjt för länge. Man önskar nyordning
på jordbrukets området. En friare pris-
bildning, som mera ansluter sig till
världsmarknadspriserna, har efterlysts.
Finns det någonting som kan kallas för
världsmarknadspris när det gäller livs-
medelsområdet? Är det inte bara på det
sättet, att de olika jordbruksproduceran-
de länder, som vill stödja sitt inhemska
jordbruk, kastar ut sina mer eller mindre
tillfälliga överskott på världsmarknaden
till dumpingpriser för att detta icke skall
belasta heimamarknaden? Detta kan
således inte tjäna som mätare på de
verkliga priser, som konsumenterna
inom dessa länder får erlagga för sina
livsmedel. Såsom belysning härpå vill
jag anföra några siffror beträffande vis-
sa jordbruksprodukter inom olika län-
der. Det är en prislista, som är daterad
den 28 juli och som är utgiven av de
internationella jordbruksorganisationer-
na. Det är nio länder som här jämförs,
nämligen Sverige, Danmark, Norge, Väst-
tyskland, Storbritannien, Frankrike, Ne-
derländerna, Belgien och Schweiz. Först
tar jag vete, per deciton räknat. Siffror-
na blir för Sverige 48:90, Danmark

36:95, Norge 58:20, Västtyskland 51:55,
Storbritannien 43:40, Frankrike 53:50,
Nederländerna 35:45, Belgien 48:50 och
Schweiz 77:00. Priserna på korn per
deciton utgör för Sverige 28:25, Dan-
mark 33:95, Norge 49:40, Storbritan-
nien 39:70, Frankrike 36:80, Nederlän-
derna 30:65 och Belgien 31:30. Potatis
per deciton kostar i Sverige 15:35, Dan-
mark 16:30, Norge 14:95, Västtyskland
13:85, Storbritannien 17:70, Frankrike
15:85, Nederländerna 12:95, Belgien
18:25 och Schweiz 27:25. Priset på fläsk
är beräknat per kilogram levande vikt
och utgör i Sverige 2:40, Danmark 2:25,
Norge 2:60, Västtyskland 3:10, Storbri-
tannien 3:50, Frankrike 3:10, Nederlän-
derna 2:50, Belgien 2:80 och Schweiz
3:10. Slutligen kostar ägg per kilogram
räknat i Sverige 2:95, Danmark 2:65,
Norge 2:95, Västtyskland 4:05, Storbri-
tannien 4:35, Frankrike 2:55, Neder-
länderna 2:95, Belgien 3:55 och
Schweiz 5:25. Jag tar till jämförelse
lantarbetarlönerna i dessa länder per
timme räknat. De utgör i Sverige 2:80,
Danmark 2:00, Norge 1:75, Västtysk-
land 1:35, Storbritannien 2:10, Neder-
länderna 1:55, Belgien 2:20 och
Schweiz 1:80.

De siffror, som jag här återgivit, visar
att Sverige ligger bland lågprisländerna
i fråga om jordbruksproduktpriserna
men i toppen i fråga om lönesättningen
för de i jordbruket anställda. Det kan
väl icke gärna leka någon i hågen att ge-
nom ingripande i jordbrukets livsbeting-
elser föra ned jordbruksarbetarnas in-
komstläge till samma nivå som låglöne-
ländernas. Jag kan inte underlåta att på-
minna om att lantarbetarlönerna i vårt
land med cirka 15 å 20 procent under-
stiger närmaste lönegrupp.

Jordbruksprissakkunniga har till störs-
ta delen sysslat med experimentet att fast-
ställa prissättningen på grundval av en
s. k. typjordbrukskalkyl. Man har här
bland annat sökt bevisa att jordbruket i
storleksgruppen 10—20 hektar nu kom-
mit upp i samma inkomstläge som and-
ra grupper på landsbygden. Det har ock-
så ivrigt gjorts gällande från huvudstads-
tidningarnas sida, att jordbruket härvid-

Statsverkspropositionen m. m.

lag uppnått likställighet. Det skulle vara intressant att få veta vad man menar med detta svävande begrepp. Huruvida det är byggnadsarbetarna på landsbygden eller textilarbetarna man jämför med, det får man inte någon uppfattning om. Nu är det också att märka att de jordbruk, som åsyftas i jämförelsen, är sådana gårdar som deltar i bokföringsföreningarna och de jordbruksekonomiska undersökningarna. Dessa jordbruk ligger över genomsnittet av det normala inkomstläget, om man ser till det totala antalet jordbruk i dessa storleksgrupper. Vid framräkningen av dessa inkomstlägen frågar man sig vidare, om hänsyn tagits till arbete på övertid, om man räknat med ersättning för semester och oönskade arbetstid, omständigheter som andra grupper rätt ofta för fram i sammanhanget — jag tänker därvid bland annat på djurskötsel och mjölkningsarbete som utföres före respektive efter normal arbetstid — och om man räknat med hustruns arbete i jordbruket och övriga hemmavarandes arbete. I det här sammanhanget måste det klagas för var och en, att det är alla familjemedlemmars samfälliga arbetsinstans, som skapar den summa, som redovisas i bokföringsresultaten, medan det för industriarbetarens del endast rör sig om dennes enskilda arbetsinsats. De jordbruksområden som visar de bästa inkomstresultaten är de, som har normal tillgång på skog såsom komplement till jordbruket, medan i de områden, där relationen mellan jord och skog är otillfredsställande, inkomstresultaten är sämre. Därav måste man dra den slutsatsen, att det är av allra största vikt, att jordbruket får tillgång till tillräckligt stora arealer av skog som komplement till jordbruket i de delar av landet, där det kan ske. De lösningar i annan riktning, som diskussionsvis förts fram under den sista tiden, kan knappast vara ägnade att förbättra jordbrukets inkomstförhållanden.

Utredningen har framlagts av en expertkommitté, och det är att hoppas, att sedan utredningens förslag granskats av remissinstanserna förslaget får en sådan utformning, att de praktiska synpunkter-

na bättre kommer till sin rätt. Av förteckningen över de propositioner, som skall föreläggas årets riksdag, framgår att propositionen om jordbruksprissregleringen beräknas komma att avlämnas till riksdagen redan under april månad. Jordbrukets folk emotses med spännt intresse den slutgiltiga utformning av förslaget, som jordbruksministern kommer att framlägga i denna för jordbruket livsviktiga fråga. Jordbruksbefolkningen hoppas att ett förslag till ny prissättningsmetodik skall tillförsäkra jordbrukets utövare något av den trygghet och garanti, som varit kännetecknande för det nuvarande prissättningsystemet.

I Berättelsen till 1955 års riksdag om vad i rikets styrelse sig tilldragit meddelas bl. a. att småbruksutredningen av år 1948 fortfarande arbetar. Den har således nu pågått under 7 år, men det säges att den snart skall framlägga resultatet av sitt arbete. När hela jordbrukets problem inte gärna kan lösas på ett riktigt sätt med mindre än att man samtidigt löser de ca 150 000 mindre jordbrukens, som finns under det s. k. basjordbruket, hade det varit önskvärt, att båda dessa utredningar hade sammankopplats och behandlats samtidigt i riksdagen. Om landsbygdens befolkningsunderlag inte skall minska ytterligare, vilket kan få katastrofala följder, måste man lösa landsbygdens frågor i nära samband med jordbrukets. Det går med andra ord inte att lösa dessa viktiga frågor var för sig.

Det måste vara inkonsekvent, när rationaliseringsexperterna inom lantbruksnämnderna, såsom JO har påpekat i sin berättelse, gör upp sina regionplaner, enligt vilka många småjordbruk i framtiden skall försvinna, och därigenom ytterligare påskyndar landsbygdens avfolkning, samtidigt som man från riksdagens sida anslår pengar till företagareföreningar för att uppmuntra småindustri på landsbygden. Det är frågor, som måste ses i ett sammanhang, och det brådskar med deras lösande, ty eljester sig ungdomen av från bygden.

Vi inom jordbruket menar, att så många jordbruk som möjligt skall be-

Statsverkspropositionen m. m.

varas, men de som har ntrett frågan om typjordbrukskalkylen ser saken på ett annat sätt. De säger: »Utredningen vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att det för den yttre rationaliseringen ingalunda är likgiltigt, hur prispolitiken utformas. Förbättringen av lönsamheten hos de mindre brukningsdelarna har givetvis medfört, att dragningskraften till andra näringar blivit svagare än den skulle ha varit, om några socialpolitiska hänsyn icke hade tagits vid pris-sättningen. Detta har måhända mindre betydelse för den äldre generationen, vilken med speciella band är knuten till jordbruket och sannolikt icke skulle lämna detta även vid en lägre inkomstnivå. Men för den yngre generationen kan den relativa inkomstförbättringen öka benägenheten att från den äldre generationen överta och driva de mindre jordbruken. Även om man icke bör söka framdriva en strukturrationalisering och en nedläggning av jordbruksdriften på olämpliga jordar genom en allmän sänkning av prisnivån, är det väsentligt att man icke genom prispolitiken motverkar rationaliseringsarbetet.»

Detta visar att man anser att jordbruk om 10—20 hektar skulle vara den lägsta gränsen för lönsamhet men att man med prispolitiska anordningar vill försöka få bort jordbruk, som omfattar mindre än 10 hektar. Jag tycker för min del att detta är orimligt och föga uppmantrande för en grupp i samhället, som gör en lika gagnande insats som andra grupper. Utredningens förslag går i stort sett ut på att man skall minska produktionen på vissa områden. Man menar att jordbruket har en för stor volym och att den därför bör skäras ned.

Om det är meningen, att småbruken skall försvinna, tror jag att det också blir sämre med den animaliska produktionen. Vi har ju sett i tidningarna, att det är mycket besvärligt att få de större gårdarna runt Stockholm att behålla sina besättningar som skall skötas med lejd arbetskraft, vilket i sin tur har försvårat mjölktilförseln till huvudstaden.

Jag vill när det gäller den animaliska produktionen påminna om att vi under

år 1954 importerat en hel del kött och fläsk. Enligt uppgifter för dagen importerade vi år 1954 16 000 ton kött och 10 000 ton fläsk, men vi exporterade också en del fläsk under det första halvåret, ca 4 000 ton. I år har vi inte importerat något fläsk men importen kommer det sista halvåret, men vi har importerat omkring 500 ton kött. De importerade varorna var icke billigare än de svenska. Dessa siffror visar, att vi inte har något överskott på kött och fläsk.

Jag skulle vilja nämna några ord om en annan sak. Det gäller sockerbetsodlingen i vårt land. Enligt utredningen är det meningen, att arealen för sockerbetsodlingen skall skäras ned med 15—20 tusen hektar. Enligt utredningens premisser är det också meningen att man skall driva sockerbetsodling enbart i de bördigaste jordbruksområdena. Det säges på ett ställe i utredningens betänkande följande: »Som förut nämnts är det sannolikt, att den sänkning av gränsskyddet, som utredningens förslag innebär, kommer att leda till en begränsning av den nuvarande betodlingen och koncentration av driften vid sockerbruken. Detta torde, om inga särskilda åtgärder vidtas, i första hand komma att ta sig uttryck i en nedläggning av sockerbruken i Linköping, Mörbylånga på Öland och Roma på Gotland ävensom av odlingen inom de områden, som nu levererar betor till dessa bruk.»

När vi i tidningarna på nyåret fick reda på utredningens förslag, att sockerbruken på Gotland och Öland eventuellt skulle läggas ned, var det givetvis ingen glad nyårshälsning. Men så förhåller det sig ju inte riktigt. Det är emellertid tillräckligt bekymmersamt, att sockerbetsodlingen skall begränsas på det sätt utredningen föreslagit. Jag kan inte förstå, vad det skulle vara för fördelar för jordbruket i vårt land med att minska sockerbetsarealen med 19 000 hektar. Det kommer att innebära, att vi får större produktion av andra produkter, som vi kan få svårt att avsätta. Jordbrukarna på Gotland -- och jag förmodar även jordbrukarna på Öland -- är intresserade av att öka sockerbetsodling-

Statsverkspropositionen m. m.

en. Olika sammanslutningar av både facklig och politisk art har stått bakom strävandena att öka sockerbetsodlingen under det gångna året, vilket resulterat i att arealen för denna odling på Gotland har ökat och närmar sig 3 500 hektar. Vi är angelägna om att få behålla denna odling. För oss förefaller det litet besynnerligt, att man i den utredning det här gäller har föreslagit att den odling, som på Gotland ger sysselsättning åt många människor, skall avvecklas. När vi vet att inom socialdepartementet tillsatts en utredning, den s. k. öutredningen, som enligt direktiven skulle syssla med sysselsättningsfrågor för befolkningen på dessa öar. Det är icke underligt om befolkningen i dessa bygder frågar sig: Var finns konsekvensen?

Herr talman! Herr Pettersson i Visby har i sitt tidigare anförande vidrört de problem, som gäller sjötrafiken mellan Gotland och fastlandet. I denna del av hans anförande kan jag helt instämma.

Jag vill hoppas, att riksdagen slutligen skall fatta ett beslut angående sockerbetsodlingen här i landet, som innebär att sockerbruket i Roma på Gotland och i Mörbylånga på Öland kommer att bibehållas.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Det nu föreliggande budgetförslaget har ansetts representera den kärva tonen. Vid närmare studium finner man också, att finansministern sagt nej till en del utgifter. Man kan emellertid inte undgå att se, att avsikten är att den linje, som nu kommer att följas, i första hand skall drabba det enskilda näringslivet och det producerande folket. Trots finansministerns försäkran om att återhållsamheten för de statliga utgifterna varit stor, kommer dock de statliga utgifterna under det kommande året att kraftigt ökas. Nu göres det visserligen gällande, att huvuddelen av denna ökning kommer på de s. k. automatiska utgiftsökningar, inför vilka man tydligen skulle stå maktlös, men dessa utgifter har väl sitt ursprung i sådana åtgärder,

som varken den nuvarande regeringen eller den riksdagsmajoritet som stöder densamma kan undgå ansvaret för. När staten sålunda icke lyckats bemästra sina utgifter och sin aktivitet, måste detta i stället göras på den privata sektorn.

Jag tror dock, att den väg som man nu väljer i framtiden kan bli till stor skada för vårt folk. Genom att hindra näringslivets effektivitet och därmed dess möjligheter att följa med i teknikens utveckling och dra nytta av härmed följande rationaliseringar, minskar man näringslivets bästa vapen i konkurrensen med utlandet, speciellt de länder där människorna får leva på en helt annan standard än den vi har i vårt land.

Finansministerns motiv för ett återinförande av investeringsavgiften är att dämpa högkonjunkturen. För de näringar, som arbetar mycket hårt för att över huvud taget kunna hålla sina företag flytande i den hårda konkurrensen från låglöneländerna, framstår denna åtgärd såsom fullkomligt orimlig. Man kan inte låta bli att fråga sig, om det är regeringens avsikt att ge dem den sista dolkstöten. För dessa näringar, som fått erfara vådorna av det höga kostnadsläget, framstår det så mycket mera förvånansvärt, att regeringen nu kan vara beredd att lägga ytterligare bördor på dem, då ju kostnaderna ytterligare kommer att stiga genom investeringskatten. Ingen skall ett ögonblick tro att det inom berörda näringar göres en enda investering, som inte är alldeles nödtvungen av rationaliseringsskal. Den enda möjligheten för dessa näringar är väl att följa med den tekniska utvecklingen och se till att produktionsprocessen blir så effektiv som möjligt. Detta kommer genom regeringens nya åtgärder att bli ännu svårare. Vad beträffar textil- och beklädnadsindustrierna har det visat sig, att man där haft utomordentligt stor nytta av de rationellare arbetsmetoderna och av att man haft en bättre utrustning än konkurrenterna, vilket i viss mån har motverkat nackdelarna av de höga lönerna i vårt land. Detta har också varit en bidragande orsak till att den fulla sysselsättningen trots allt i stort sett har

kunnat hållas. Om nu riksdagen kommer att godkänna förslaget om investeringsskatten, vilket skulle vara mycket olyckligt för vårt land, så undrar jag dock, om icke de näringar, som arbetar under sådana svårigheter som jag här angivit, borde fritagas eller ges något slags dispens.

Det bilåkande svenska folkhemmet kommer snart att vara en saga, om regeringen får som den vill. När det gäller den särskilda investeringsavgiften för bilar, kommer hänsyn icke att tagas till ingångna kontrakt. Detta är dock ganska anmärkningsvärt, och man har anledning att efterlysa det rättvisa i ett sådant förfarande. Här föreligger ju klart ingångna avtal, där endast leveranssvårigheter lagt hinder i vägen för avtalens tidigare fullgörande. Man frågar sig här, var rättssäkerheten blivit av och vad som är anledningen till att regeringen på detta sätt kan diskriminera en viss del av den svenska handeln.

Bilen spelar i dag en mycket stor roll för landsbygdens folk. Den har i många fall avhjälpt ensamheten och minskat de stora avstånden. För landsbygdens folk är därför detta förslag särskilt beklämmande, då man nu förutom de minskade möjligheterna till rationaliseringar inom jordbruket också får dyrare transporter för sina produkter och dessutom mindre möjligheter att resa för måttliga kostnader.

Ett ärende som i stor utsträckning berör de bygder som jag representerar i riksdagen är frågan om den förebådade tullrevisionen. Det göres inte något uttalande i statsverkspropositionen om när den kan väntas, men det långa dröjsmålet i detta avseende gör att vårt land förlorar stora värden. Jag tänker därvid speciellt på textilbranschen. Då både Borås och Ulricehamn liksom även många andra stora samhällen praktiskt taget är direkt beroende av dessa näringsgrenar, förstår man hur mycket folk som berörs härav. Från visst planhushållningshåll har man nu gjort gällande, att dessa människor får överföras till andra näringar och att vi får importera de kläder vi behöver. Behovet av

Statsverkspropositionen m. m.

denna näringsgren torde emellertid icke kunna bestridas. Icke minst ur beredskapssynpunkt är det nödvändigt att upprätthålla den, något som väl de senaste årens krigshändelser borde ha lärt oss — men detta kanske redan är glömt. En annan synpunkt är att man måste taga hänsyn till individen. Det går inte att förflytta folk hur som helst. Dessa näringar sysselsätter ett mycket stort antal kvinnor och även personer, som icke är fysiskt rustade för ett hårdare arbete. Konjunkturerna för olika näringar kan ju också lätt kastas om.

Det har också haft en mycket stor betydelse för prisutvecklingen att det har funnits en textilindustri i landet. Som exempel kan jag nämna, att en viss engelsk sytråd vid ett visst tillfälle i vårt land kunde köpas för 31: 15 kr. per kilo, medan exakt samma tråd i Norge kostade 49: 20 kr. i svenska pengar. Detta exempel visar vilken utomordentligt stor betydelse konkurrensen har.

Jag vill framhålla att det under normala tider givetvis icke kan bli fråga om att utestänga importen. Detta önskar framför allt icke dessa näringars utövare, då den är en nödvändig stimulans. Det enda man önskar är att återställa jämvikten i konkurrensläget, som nu blivit så ojämnt, då vi alltjämt har kvar våra gamla viktullar, som nu genom penningvärdeförsämringen praktiskt taget upphört att ha någon effekt. Andra länder har sedan lång tid tillbaka väl sett om sina gränser. Vårt land har därför blivit det enda som ligger fullt öppet för import, vilket har medfört att nära nog hela världens överproduktion av textilvaror utbjudes på den svenska marknaden. När sedan den svenska textilindustrien går ut på andra marknader så möts den av höga tullar.

Den svenska textil- och beklädnadsindustrien är rationellare och effektivare än motsvarande industrier i utlandet i allmänhet är. Tillgången till en yrkeskicklig personal i förening med en förnuftig företagspolitik har gjort att så stora delar alltjämt har kunnat klara sig i denna ojämna kamp. Man måste hoppas att ett förslag i denna tullfråga in-

Statsverkspropositionen m. m.

om en snar framtid skall läggas fram för Sveriges riksdag.

Den politik, som man nu går in för dels genom investeringsskattens införande, dels genom ändring i beskattningsbestämmelserna för företagsamheten, gör det nära nog omöjligt att kunna klara sådana situationer som dessa näringar har måst rida ut under de senaste åren. Genom den förebådade uppskrivningen av varulagren kommer rent fiktiva värden, som uppstått genom inflationen, att beskattas, och detta kommer sedan att medföra att motståndskraften hos det svenska näringslivet blir svag.

Den kreditransonerande politik som nu förs medför att nybildningsverksamheten försvåras, och speciellt för handeln, hantverket och den mindre industrien har många besvärligheter uppkommit. Detta är farligt av den anledningen att man därigenom förkväver sådana väsentliga delar av vårt näringsliv som spelar en nära nog avgörande roll i fråga om prissättningen, om denna nu får vara fri, dels på utvecklingen och hela framåtskridandet. Det är kanske gott och väl med de olika lånefonder som har föreslagits i dessa sammanhang. Men detta är dock ett utomordentligt stelbent system ur kredit synpunkt. Och man frågar sig, om det inte måste vara något fel på systemet i vårt land, när man för än den ena än den andra näringen ser sig nödsakad att komma med förslag att inrätta lånefonder för dess finansiering.

Rationaliseringar på distributionens område är kostnadskrävande, och här kommer den nu föreslagna investeringsskattens att verka starkt hämmande.

Det har onekligen uppstått en mycket stor osäkerhet inom hela vårt näringsliv på grund av de olika ingripanden som regeringen i skilda sammanhang har gjort och som kommit så opåräknade. Ingen vet vad som kan inträffa härnäst. Man frågar sig vad nästa söndagsoffensiv kommer att innebära, på vilket varuområde regeringen nästa gång kommer att inrikta sig. Allt detta gör att osäkerheten blir större och större. Regeringen får skylla sig själv, om det kommer rykten i omlopp, som gör

att människorna i viss omfattning grips av panikstämning. Det är dess egna åtgärder som har lett till detta.

När vi från näringslivets sida påpekar dessa förhållanden, gör vi det utslutande av ansvar för att varor skall bli framställda till billigast möjliga pris och att också den fulla sysselsättningen skall kunna upprätthållas. En politik, som måste leda fram till en minskad produktion och ett stillestånd i utvecklingen samt till en eftersläpning i vår tävling med andra länder, är felaktig i ett läge, där det i stället borde gälla att öka produktionen och därmed stilla efterfrågan. Produktionsökningen är dock grunden för vårt folks fortsatta ekonomiska framåtskridande, den enda garantien för en bevarad levnadsstandard nu och ett höjt västånd i framtiden för hela vårt folk.

Herr DE GEER (fp):

Man måste nog säga att finansministern lagt ymnigt och eldfångt bränsle på remissdebattens eld, som väl i annat fall flammat ganska lugnt men som nu slagit upp i ganska höga lågor. Det bränslet består av bilavgiften och den nya investeringsskatten, förslag som de flesta talare här i debatten har berört.

Om man först ser på bilavgiften, så måste man nog erkänna att den stora bilimporten — de flesta bilar importeras ju till vårt land — är ett hot mot balansen i samhällsekonomien och framför allt mot vår valutareserv. Inte bara köpet belastar valutareserven, utan det skapar också ett fortlöpande behov av bensin, gummi, reservdelar och smörjoljor — allt importerade varor. Men bilismen är ju tidens lösen. Jag ifrågasätter om man kan bryta denna kraftiga utvecklingslinje genom bilavgifterna. Om man ser efter vilka som köper bilar, måste man nog tyvärr konstatera att ett flertal av våra bilköpare inte har råd att köpa bil. De eftersätter andra behov, de offerar allt för mycket, och de lånar för bilköpen. De deklarerar inte öppet att de lånar för att köpa bil, de tar studielån och bosättningslån och använder

Statsverkspropositionen m. m.

dessa pengar för bilköp. Bankerna har nog sett en smula mellan fingrarna med detta hittills, men nu har de lovat att nogga se upp med den saken, så att inte bilkrediterna kan komma in på bakvägar. I och med att restriktionerna inte bara mot bilköparna utan även mot bilhandeln skärps — den är i stor utsträckning i behov av kredit — tror jag vi får en minskning av bilköpen utan bilavgiften.

Jag kan icke underlåta att vid detta tillfälle rikta en kritik även mot kritiken mot förslaget. Här säges det att när bilavgiften kommer med sin tioprocentiga förhöjning av bilpriserna, måste jordbrukspriserna höjas, måste taxorna höjas osv. och att den således blir en inflationsdrivande faktor. Detta är onekligen att skjuta över målet. Vi har under förra höstens lopp fått ned bilpriserna tio procent. Var det någon som då talade om att man skulle sänka jordbrukspriserna, sänka taxorna eller få andra sänkta priser? Men nu återställs bilpriserna till den nivå de hade för några månader sedan, och då kan man inte med rätta hävda att de där andra priserna skall höjas.

Jag går här efter över till investerings-skatten. Den är mera allvarlig. Den drabbar ju, som flera föregående talare påpekat, själva livsnerven i framtidskridandet. Enligt min uppfattning är rationaliseringen snarare balansskapande än tvärtom. Det är klart att det kan bli ett avvägningsproblem. Investeringarna kan bli för höga. Men i detta fall riskerar vi, eftersom kommunerna inte drabbas och kanske inte bostadsbyggandet heller så mycket, att det som sparas på den privata industrisektorn i stället offras på den kommunala och bostadssektorn, och då är ju inte något vunnet.

Jag vill här inte upprepa de alternativa förslag som oppositionen har och som framförts av herrar Ohlon och Ewerlöf. De gäller den ekonomiska politiken. Men jag vill endast rikta en gensaga mot vad statsministern yttrade, när han svarade herr Ewerlöf. Då sade statsministern: Varför är ni missnöjda med oss; vi har ju accepterat den rörliga

räntan och även den höjda räntan, vilket dokumenterades genom det fyraprocentiga statslånet i höstas. Statsministern sade samtidigt: Vi har accepterat den rörliga räntan men icke högräntepolitiken. Jag framkastar den frågan: Är fyra procents ränta på ett statslån verkligen en högräntepolitik? Det viktigaste är dock att man inte har fullföljt linjen. Detta lån startade så bra. Aktierna föll under ett par dagar, företagarna började bli betänksamma och funderade på om de inte måste lägga om sina planer, men efter någon tid märkte man att politiken inte fullföljdes. Det där lånet var bara ett medel att suga upp likvida tillgångar ur marknaden och på så sätt skärpa läget. Man måste beklaga att den politik icke fullföljts som man slog in på i höstas. Hade man gjort det, hade säkerligen förslaget om investeringsavgift, som nu ligger på kammarens bord, varit onödigt.

De nu pågående löneförhandlingarna är givetvis av utomordentlig betydelse för samhällsekonomin. Vi noterar med tillfredsställelse på företagarhåll att staten lämnar åt parterna att avgöra denna sak, men därmed har också ett oerhört ansvar fallit på dessa parter. Jag antar att finansministern med det bränsle som under söndagen skyfflades på elden framför allt åsyftade en chockverkan. Han ville tända röda ljussignaler för förhandlingarna på båda sidor.

Gentemot herr Strand skulle jag vilja säga några ord. Han gjorde först och främst gällande att kritiken är felaktigt inriktad när den hävdar att det framför allt är de stegrade arbetslönerna som är inflationsdrivande. Där slår herr Strand in öppna dörrar. Detta har nog inte oppositionen hävdad. Den har sagt att det är den felaktiga ekonomiska politiken och icke lönekraven som varit inflationsdrivande. Vidare framhöll herr Strand att han ifrågasatte, om inte bolagens stora vinster varit mer inflationsdrivande än lönestegringarna. Det är ett påstående som herr Strand absolut inte kan verifiera. Man kan däremot lätt verifiera mosatsen. Om vi ser på hur ett

Statsverkspropositionen m. m.

pris uppbyggs, så tvistar nationalekonomerna något om procentsatserna, men man är i stort sett enig om att 80 procent av en varas värde — vare sig det är ett lokomotiv, ett hus, en klocka eller vad det är — utgörs av successivt under produktionsprocessen magasinerad arbetslön. Därför är det uppenbart att arbetslönerna intar en fullkomligt dominerande roll när det gäller prispbildningen. De resterande 20 procenten utgörs av kapitalränta, jordränta och företagavinster. Dessa intar ju en blygsam plats. Därför är det alldeles klart, att det är arbetslönerna som spelar en dominerande roll.

Man måste säga att avtalsrörelsen har startat lyckligt. Det har förekommit lönehöjningar som ligger inom den tillåtliga ramen, men det är också höglönegrupper som fört sina förhandlingar till slut. Det blir mera ömtåligt när låglönegrupperna skall bli färdiga. Dessa måste nog modifiera sina krav ganska kraftigt för att inte balansen skall rubbas.

Liksom statsmakterna icke ingripit i avtalsförhandlingarna, har man inte heller fört fram frågan om utdelningsstopp. Jag tror dock att det ur psykologisk synpunkt vore mycket lyckligt, om företagen i dagens läge vore försiktiga i sin utdelningspolitik. Visserligen släpar utdelningarna efter, alldeles som låglönegruppernas löner, men när man rekommenderar dessa grupper att modifiera sina krav, kan man med samma rätt uppmana företagen att, även om utdelningarna släpar efter, moderera sina krav och icke höja utdelningarna. Om också den reella betydelsen inte är så stor, har dock denna sak en avsevärd psykologisk effekt, som man inte bör underskatta.

Jag lämnar nu dessa två frågor och kommer in på en tredje, som i dag berörts av flera talare från bondeförbundet, framför allt min bänkkamrat herr Werner men även herr Eliasson. Tidigare har frågan behandlats ingående av herr Hedlund i hans anförande inför bondeförbundets partigrupp och av fackföreningsmannen Persson för sågverksindustrin. Det gäller en ifrågasatt

förändring av jordförvärvslagen. Att man från fackföreningshåll för fram denna sak sker säkerligen inte med tanke på företagens intressen, utan man anser att grunden för företagen inom skogsindustrin blir mer säker och stabil, om de får större skogsareal. Själv vill jag inte här hävda önskvärdheten av någon förändring i vare sig den ena eller andra riktningen, således icke ökad skogsareal till företagen och bolagen men inte heller ökad skogsareal till bondejordbruket. Vi har en ganska väl balanserad ägofördelning för närvarande, de enskilda äger 50 procent av skogen, bolagen 25 procent och staten 25 procent. Det är nog ingen idé att nämnvärt rubba på detta. Dock skulle jag vilja rekommendera regeringen en sak. När dylika frågor kommer upp besvärsvägen eller i enskilda fall, skall man kunna bevilja dispens ifrån lagens bestämmelser, och då bör man vara mera liberal än hittills, ty det befrämjar rationalisering när det gäller arrondering, kulturarbeten, dikning o. s. v., och observera, att det är en rationalisering som kostar mycket litet.

Herr Werner slog in öppna dörrar, när han sade, att man allmänt underkänner den insats som skogsvårdsstyrelserna gjort eller hävdar, att lantbruket sköter sin skog dåligt. Ingen förnekar att skogsvårdsstyrelserna har gjort en utomordentligt stor positiv insats, och ingen förnekar heller, att de enskilda jordbrukarna på sista tiden i hög grad förbättrat sin skogsvård. Att gå så långt som att öka deras areal, ställer jag mig mycket tveksam till, men en viss ökning kan nog ske genom att nedlagda jordbruk överförs till andra jordbrukare.

Jag vill inte bryta traditionen att här i debatten polemisera med herr Eliasson. Det brukar visserligen vara han som tar initiativet, men i dag får jag göra det, eftersom jag kommer efter honom. Nu vill jag vända mig mot att han kategoriskt förklarar, att räntevapnet — det är ett mycket uttjatat vapen — är osmidigt: det slår stumt och över hela linjen och är inte differentierat på nå-

Statsverkspropositionen m. m.

got sätt. Detta är alldeles fel. Om vi höjer räntan, höjs inte alla räntor. Massor av räntor är bundna på längre sikt, och vi har väl, herr Eliasson, inte bara utlåningsräntor, utan också inlåningsräntor. Höjer vi utlåningsräntorna, höjer vi även inlåningsräntorna. Jag är med i en bankstyrelse, och jag kan konstatera, att jordbrukarna har inte bara skulder, utan i stor utsträckning också depositioner, där en räntehöjning kommer på plussidan och icke på minusidan i balansen.

Herr NÄSGÅRD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr De Geer säger, att han inte vill ha någon ändring i fråga om skogsinnehavets fördelning mellan bolag och bönder. Jag skall inte gå närmare in på den frågan nu utan bara erinra om en enda sak. Två gånger har jag motionerat, först år 1950 och sedan 1952, om komplettering med skog av sådana fastigheter som fått sitt skogsinnehav väsentligt förminskat genom framdragande av kraftledningar. Motionen sistnämnda år ledde till att frågan hänköts till 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning. Det kan synas vara en liten sak, men den är inte så liten, herr De Geer. Det framkom i remissyttrandena, att det är stora skogsarealer som avhänts bondeskogsbruket på detta sätt. Den senaste siffran jag har är från 1949 års slut, och den visar, att genom vattenfallsstyrelsen har till och med år 1949 byggts kraftledningar till en sammanlagd längd av omkring 18 000 km, till större delen i skogsmark, och det beräknas, att den för kraftledningar ianspråktaga arealen skogsmark uppgår till över hundrausen hektar. Jag vill fråga herr De Geer: Vore det inte rimligt att återställa åtminstone sådan areal som har tagits från bondeskogsbruket?

Herr ELIASSON (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr De Geer sade, att det var en tradition att han och jag debatterade ekonomisk politik i kammaren. Jag kan ju fatta mig kort, eftersom

han inte hade så stora invändningar att komma med.

Herr De Geer menade att det yttrande jag fällde här i dag var felaktigt, ty räntan slår ju inte igenom på alla områden. Man får också tänka på, sade herr De Geer, att det finns bundna lån.

Det bortser jag inte ifrån. Men en allmän räntehöjning — och det är ju en sådan som oppositionen vill ha, inte en som begränsas till vissa områden — kommer att påverka alla kostnader, och även för dem som har bundna lån, t. ex. i fråga om högre produktionskostnader.

Jag påpekade i debatten att en investeringsavgift däremot inte alls drabbar dem som avstår från investeringar. Den drabbar inte så hårt den som gör investeringar i mindre omfattning, under det att en räntehöjning verkar kostnadsfördyrande och drabbar alla låntagare, även dem som inte gör några investeringar.

Sedan tycker jag, herr talman, att herr De Geer gör sig skyldig till ett något egendomligt resonemang när han påpekar, att investeringsavgiften inte ger anledning till några höjda priser och taxor, medan jag inte tror att herr De Geer vill påstå, att en räntehöjning kan undgå en sådan effekt.

Till slut skulle jag vilja erinra om att herr De Geer i bankoutskottet varit med om att skriva under en reservation, i vilken det står att den restriktiva kreditpolitik som fördes 1952—1953 i hög grad bidrog till den stabilitet vi då hade. Men det, herr De Geer, var en kreditpolitik utan en allmän räntehöjning och utan en rörlig ränta, som herr De Geer här talar om.

Herr förste vice talmannen STRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr De Geer var vänlig nog att uppmärksamma vad jag sagt och nämnde bland annat, att jag skulle ha beskyllt oppositionen för att ha drivit propagandan om arbetslörnas inverkan på inflationen. Så har jag nu inte uttryckt saken i mitt tidigare anförande. Jag sade, att det är mera den propaganda som

Statsverkspropositionen m. m.

drivits i pressen och genom annan informationsverksamhet som föranlett denna feluppfattning. Men detta till trots hamnade herr De Geer i den slutsatsen, att det var arbetslönerna som var inflationsdrivande. Då kan jag väl ändå få konstatera, att det finns åtminstone en inom oppositionen här, som hyser den uppfattningen att så är förhållandet.

Jag har inte direkt påstått, att bolagens utdelade vinster i och för sig är inflationsdrivande. Jag har nämnt ett bolag, som haft en mycket gynnsam utveckling och som genom fondemission höjt sitt aktiekapital från 8,4 miljoner till 28 miljoner kronor på fem år och utdelningen från 672 000 på det första aktiekapitalet till 3 360 000 på det utökade kapitalet. Det betyder följaktligen att procentsatsen inte bara har följt med utan att den har kunnat höjas från 8 till 12 procent. Jag ställde endast en fråga till kammaren, om det var någon som trodde att en sådan utveckling inom bolaget var inflationsdrivande. Ingen svarade på frågan, så det var väl antagligen ingen som trodde det!

I samma anförande sade jag emellertid längre fram, att lönekraven i och för sig inte är inflationsdrivande. Det är sannolikt att de stora vinsterna inom bolagen har skapat förutsättningarna för lönekraven och, herr De Geer, också möjlighet att tillgodose dem. Om bolagen nöjde sig med mindre vinster och följaktligen sålde till de priser, som de faktiskt skulle kunna sälja för, funnes det inte möjligheter att tillgodose de krav som arbetarna ställt. Jag är alldeles säker på att dessa krav icke skulle ställas så högt som nu sker, om det kunde bevisas att bolagen icke hade så gyllene tider som de för närvarande har. Är det några dörrar som är inslagna, herr De Geer, så är det inte jag som har slagit in dem!

Herr DE GEER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ja, företag skall drivas med bästa möjliga resultat! Det är ett kriterium på att produktionen är den mest ekonomiska. Att tänka sig i vårt enskilda företagsliv, att företagsledarna in-

te skulle ta ut de priser som är möjliga, är inte realistiskt. Sådana företagsledare finns inte.

Det är inte bara jag som har den uppfattningen att arbetslönerna spelar en stor roll för balansen i samhället. Den har vi nog allesammans. Jag medger att jag misstog mig när jag sade, att herr Strand hade påstått att det var oppositionen som drivit talet om arbetslönernas inverkan på inflationen. Det är riktigt att han sade att det skett »i propagandan».

Vad kraftledningarna beträffar är det högst beklagligt att det går åt så mycket skog för detta ändamål. Men kraften är högst värdefull. Vi har inte löst problemet att överföra högspänning under jord, men lösningen av detta problem kommer väl förr eller senare. Jag tycker att det är rättvist att jordägarna skall gottgöras, och det sker också. Jag vill i detta sammanhang nämna, att det inte endast gäller de enskilda jordägarna, utan att också staten och bolagen sitter i samma båt i detta hänseende.

För herr Eliasson måste jag påpeka, att jag inte påstod att investeringsavgiften ej skulle verka prisstegrande. Jag sade endast att jag riktade en kritik mot kritiken mot bilavgiften, då man hävdade att en 10-procentig höjning av bilpriserna måste medföra en höjning av jordbruksprodukternas priser. Det anser jag vara inkonsekvent, och det är att skjuta över målet i kritiken, eftersom den sänkning med 10 procent, som företogs förra hösten, inte hade någon konsekvens. När inte den gav någon konsekvens, bör inte höjningen heller få någon konsekvens. Det bör vara argument i herr Eliassons eget intresse.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har fått herr talmannens medgivande att yttra mig för att lämna en del sakliga upplysningar. Jag skall inte blanda mig i debatten mellan herr De Geer och förste vice talmannen, men jag anser det är nödvändigt att klarlägga förhållandena, så att de av herr förste vice talmannen lämnade upp-

gifterna inte framstår i en felaktig dager. Lätt nog kommer de att bli missförstådda om de inte fullständigas på något vis.

Jag tror att det bolag, det rör sig om, arbetar i allra största utsträckning på export. Det har lämnat mycket goda utdelningar till sina aktieägare, men det har samtidigt berett sysselsättning för en ständigt ökande stab av svenska arbetare, ingenjörer och tjänstemän, och det har betalat avsevärt mycket mera i skatt till staten än det har lämnat i utdelning till sina aktieägare.

Är det för övrigt endast aktieutdelningarna som är inflationsdrivande? Man kan precis lika gärna påstå att lönerna, som bolagen betalar ut, också verkar inflationsdrivande, och likaså skatterna, ty dem använder staten, det vet vi, till att omedelbart bestrida utgifter med. De kan också betraktas som inflationsdrivande.

Jag tror därför att det exempel, som herr förste vice talmannen tagit, är mycket illa valt.

Herr BENGTSO (bf):

Herr talman! Den svenska riksdagens arbetsformer kan säkerligen förbättras, ty ingenting är fullkomligt, men i stort sett kan man nog säga, att den nuvarande ordningen är effektiv. Utskottsbehandlingen, där specialiseringen är långt driven, gör att det blir effektivt, men det blir också en rätt stark begränsning av det speciellt avgränsade område debatterna behandlar. Under en remissdebatt finns emellertid större möjligheter till översikter och utblickar, till debatt om vad som kan ske under det kommande året och också under en längre tid framåt. Detta har förekommit vid denna remissdebatt liksom under tidigare år.

Om man gör en återblick på vårt lands ekonomiska läge under det gångna året, måste man konstatera, att 1954 var ett gott år för Sverige. En mycket stor del av de åtgärder, som vi försöker företaga i politiskt avseende, är avsedda

Statsverkspropositionen m. m.

att främja produktionen. Vi kan konstatera att produktionen 1953 steg med 3 procent, men under 1954 var resultatet bättre, vi kom då upp till inte mindre än 4,5 procents produktionsökning. Det är alltid en vansklighet att i förväg bedöma exportmöjligheterna, och jag vill inte klandra dem som i början av 1954 hyste en viss oro för den svenska exporten. Framför allt var man väl orolig för huruvida de goda exportmöjligheter, som den svenska skogens produkter haft under senare år, skulle komma att fortsätta. Vi kan emellertid nu konstatera att exporten steg med 9 procent. Visserligen förekom en importstegring med 13 procent, men den föranledde knappast någon större oro, och i finansplanen skriver man om den saken: »Underskottet i handelsbalansen har kompenenserats genom nettot av sjöfart och andra tjänster, vartill kommer ett mindre överskott av kapitaltransaktionerna.»

Jag skall inte räkna upp fler faktorer som understryker att utvecklingen varit god under 1954 utan vill endast tillägga, att arbetslösheten, som under första halvåret låg något över 1953 års nivå, under senare halvåret har varit mindre än 1953. Under sommaren och hösten har bristen på arbetskraft, särskilt på yrkesutbildad sådan, gjort sig märkbar inom olika områden. Man kan knappast säga, att de pessimistiska uttalanden som förekommit i synnerhet från högerhåll har besannats när det gäller 1954.

Det är rätt vanligt att man får höra, att den nuvarande regeringens politik kommer att leda till stagnation, och detta har väl också delvis sagts här i dag. Företagen vill inte investera, människorna vill inte arbeta, skatterna är så höga att man inte har intresse av att arbeta mera o. s. v. Har då ett sådant tal fog för sig? Jag tror knappast det. Investeringsringarna är så stora att vi om igen måste tillgripa investeringsbegränsande åtgärder, företagets vinster har tydligen varit av en sådan storleksordning, att det finns möjligheter att ge höjda löner, och finansministern har därför riktat en mening inte endast till arbetarsidan utan

Statsverkspropositionen m. m.

också till arbetsgivarna om återhållsamhet.

Det är självfallet att om så erfordras måste åtgärder vidtagas för att ett stabilt penningvärde skall kunna bibehållas och förutsättningar skapas för en fortsatt gynnsam ekonomisk utveckling.

Om man sedan ser något på vad som förutspåtts om utvecklingen 1955, så bedöms utsikterna för produktionen som ljusa. Tillgången på råvaror, bränsle och kraft förutses inte lägga hinder i vägen för en produktionsökning under det år som vi nu har börjat. I nationalbudgetkalkylerna har man utgått från att viss uppbromsning av stegringstakten skall ske under 1955. Man kan inte räkna med samma möjligheter som förra året att utnyttja resurserna, men produktionsökningen beräknas dock uppgå till 3,5 procent.

På utrikeshandelns område räknar man med att få en mindre exportökning. Beträffande investeringsverksamheten har man beräknat, att den blir omfattande och kommer att behöva bromsas.

På samma sätt är det på arbetsmarknadens område — inte heller där kan man säga att några ogynnsamma tendenser föreligger.

Den goda utveckling som vi hade under 1954 och de relativt goda förutsättningar, som vi synes ha för 1955, bör givetvis inte spolieras, och den oro för inflation som vi har är inte alldeles obefogad. Lönemarknadens tendenser med krav på i vissa fall höga löneökningar har givit viss anledning befara att en ny inflationsväg kan uppkomma.

Jag hörde med största uppmärksamhet på LO:s ordförande. Jag skall inte polemisera mot vad han sade och i vissa stycken kan jag instämma i hans anförande. Inflationsfaran består väl inte bara i kraven på ökade löner, även om den också till en del kan ha den orsaken, utan den beror väl också på att företagen har möjligheter att ge ökade löner. Därför är finansministerns förmaning till båda parterna befogad.

Man måste vara förvånad över att prissänkningar inte kunnat genomföras i större utsträckning. Hade dylika kun-

nat ske hade man vunnit i flera olika hänseenden. Det hade blivit mindre angeläget för arbetarparten att begära löneökningar, ty genom prissänkningarna hade man fått en reallöneförbättring. Dessutom hade företagen, därest prissänkningar kunnat genomföras, icke haft resurser på samma sätt som för närvarande att ge ökade löner. Dessutom hade priskontrollen, som ju ofta utsättes för kritik, inte fått så många anledningar att ingripa.

Herr Strand yttrade att LO knappast kan uppmana sina medlemmar till återhållsamhet. Jag förmodar att herr Strand är beredd att taga den konsekvensen, därest arbetarna icke visar återhållsamhet i de stundande löneförhandlingarna, att jordbrukarna kommer att inta en motsvarande hållning när vi kommer fram till förhandlingarna om jordbrukets priser.

Inför den i viss mån oroande situation, som vi står inför, har regeringen vidtagit vissa åtgärder, vilka i denna debatt utsatts för kritik. Den kritik som framförts här i dag har dock varit som en mild västanfläkt jämfört med vad som skrivits i tidningarna de senaste dagarna. Nu är det väl ingen som vill påstå, att regeringen framlagt dessa båda förslag om bilaccis och investeringsavgift för att vinna popularitet. Det måste verkligen finnas vissa skäl för att regeringen framlagt så pass impopulära förslag som dessa. Motivet är givetvis att förhindra en inflation. Vi är väl också tämligen eniga om att risk för en inflation föreligger. Även om man velat i någon mån mildra uttrycken från folkpartihåll, så är man ändå även på det hållet enig med övriga partier om inflationsfaran.

Vilka åtgärder som skall vidtagas kan ju diskuteras. Jag tror knappast att enighet kan nås om de lämpliga åtgärderna mot en inflation. En inflation har alltid sådana verkningar, att åtgärder som skall vidtagas mot den inte väcker någon förtjusning. Det kan därför inte bli enighet om vilka motåtgärder som skall vidtagas. Högern har fortfarande — och folkpartiet synes falla in på samma linje —

Statsverkspropositionen m. m.

sin patentmedicin, nämligen röntgen, vilken vi för vår del inte har så stor tilltro till. Jag lyssnade till folkpartigruppens ordförande här i kammaren, herr Ohlson, med rätt stor förvåning. Han började med att kritisera att valutareserven gått ned, och man väntade att han också skulle komma med något positivt förslag hur man borde göra för att få en ändring till stånd. Något sådant förslag framlades inte. Det har också redan tidigare här i debatten påvisats, att herr Ohlson inte sade någonting om vad folkpartiet egentligen vill göra. För egen del anser jag nog att det skulle ha varit i konsekvens med innehållet i herr Ohlsons anförande, att detta utmynnat i att partiet anslöt sig till de åtgärder som regeringen föreslagit. Men när herr Ohlson kom fram till klämman i sitt anförande, var han inte intresserad av den saken. Det kom, som sagt, icke heller något alternativ från herr Ohlsons sida.

Jag skall inte gå in på några detaljer i fråga om investeringsavgiften, utan vill beträffande den endast konstatera, att investeringarna utgör en mycket central punkt i den ekonomiska politiken. Däremot vill jag något närmare beröra bilaccisen.

Jag vill då till en början betona, att bilen givetvis har en mycket stor betydelse, icke minst för landsbygden, och att vi kan vara glada över att vi har god tillgång på bilar. Jag tror dock att den allmänna uppfattningen är att vi haft en alltför omfattande bilimport och att det varit alltför många bilköp. Det torde knappast finnas någon som vill bestrida den saken. Sedan kan man fråga sig i vilken form man skall försöka begränsa bilimporten och bilköpen. Här i debatten har icke givits några direkta anvisningar därom utom i ett fall. Herr Gustaf Eloffsson föreslog att man skulle ge en viss tilldelning, inom vilken man tillät folk att köpa bilar. Jag är inte övertygad om att det är en bättre väg än bilaccisen. Jag tror att bilaccisen ger en större frihet för den köpande allmänheten; den som vill spara pengar och sedan köpa en bil har fortfarande möjlighet därtill. Skulle vi däremot införa en kvoterings

skulle inköpsmöjligheterna bli begränsade på ett helt annat sätt än genom en bilaccis.

Jag vill emellertid säga, att det är tänkbart att man under den fortsatta behandlingen kan finna anledning att vidta vissa justeringar i det nu framlagda förslaget. Det blir en fråga som bevillningsutskottet får diskutera.

Slutligen vill jag, herr talman, understryka en fråga som jag anser så betydelsefull att den bör betonas ytterligare en gång fastän den redan varit uppe i debatten. Jag syftar på vad herr Näs-gård sade om äganderätten till skog, en fråga som även herr De Geer var inne på.

Jag är för min del absolut av den uppfattningen, att vi icke bör förändra äganderätten till skog i den riktningen att statens och juridiska personers skogsinnehav blir större. Herr De Geer ville väl närmast stanna vid de proportioner i fråga om äganderätten till skog som nu består. Jag vill för min del gå ett steg längre och säga, att om någon förändring bör göras i fråga om äganderätten till skog, bör det vara i motsatt riktning, d. v. s. att vi får ett mindre skogsinnehav hos staten och juridiska personer, medan böndernas skogsinnehav bör ökas.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Denna sena stund förbjuder mig att göra annat än några korta randanmärkningar beträffande den väsentligaste av de frågor som behandlats i dag, nämligen investeringsavgiften.

Jag vill erinra om att i dag har den uppgörelse publicerats som träffats mellan riksbanken och affärsbankerna och som går ut på en begränsning av investeringarna. I affärsbankernas uttalande säges, att det ansträngda ekonomiska läget med de risker för en inflationsutveckling som det innebär gör det nödvändigt att till skydd för penningvärdet åstadkomma största möjliga återhållsamhet i fråga om investeringar och andra utgifter.

Statsverkspropositionen m. m.

Detta uttalande skulle man säkerligen inte ha gjort från bankernas sida om man på bankhåll inte ansett läget vara så allvarligt att man *måste* söka få tillstånd en begränsning av investeringarna. Detta sammanhänger ju med att vi lever i ett den fulla sysselsättningens samhälle. Då lever vi faktiskt alltid på gränsen till en inflation. Vi har inflationshotet bakom hörnet. Om alla människor har full sysselsättning och allt produktivt kapital är i arbete, kan människornas förväntningar om högre vinster lätt drivas upp alltför mycket och resurserna kan pressas över det möjliga. Då råkar vi in i en inflatorisk utveckling. Det är medvetandet om denna risk som ligger bakom affärsbankernas i dag offentliggjorda uttalande, och även högerledaren erkände ju i sitt anförande i dag tillvaron av denna fara.

Det finns emellertid en grupp av stora investerar som inte drabbas nämnvärt av en kreditbegränsning, nämligen alla sådana företag som är självfinansierande. En undersökning, som företagsbeskattningskommittén gjorde, visade att det var ett mycket stort antal företag som under långa perioder kunde helt och hållet själva finansiera alla sina investeringar. Andra företag kunde göra det i större eller mindre utsträckning, ofta i mycket stor utsträckning. Hela denna grupp av företag drabbas inte alls eller i ringa mån av en kreditbegränsning. Det skulle emellertid vara orimligt att lämna dem utanför varje åtgärd att nedbringa investeringarna. Därför anser jag för min del att sådana situationer kan uppstå att det kan bli nödvändigt att komplettera kreditbegränsningen med en investeringsavgift.

Vi har under två år prövat en investeringsavgift. Jag vill erinra om att mig veterligen varken högern eller folkpartiet eller något annat parti gick principiellt emot investeringsavgiften. Alla godkände principiellt att det i vissa lägen kunde bli nödvändigt att tillgripa en investeringsavgift. Frågan är nu närmast den, om vi befinner oss i ett sådant läge, att vi bör komplettera våra åtgärder med införandet av en investerings-

avgift. När företagsbeskattningskommittén behandlade den frågan blev både majoriteten och reservanterna övertygade om att vi måste ha en investeringsavgift såsom ett komplement att kunna tillgripas under vissa omständigheter.

Nu kan man som herr Wehtje fråga sig, varför vi inte kan avvakta det väntade förslaget från företagsbeskattningskommittén. Regeringen har utlovat en proposition som, efter vad jag hört, torde komma ganska snart. Men när kommer det förslaget i så fall att träda i kraft? Jag vet naturligtvis inte vad regeringen kan komma att föreslå på den punkten, men jag vet vad kommittén för sin del föreslagit. Det är två huvudpunkter där den egentliga debatten har stått om företagsbeskattningskommitténs förslag. Å ena sidan gäller det frågan om begränsning med en 30-procentsregel av den fria avskrivningen på inventarier och å andra sidan gäller det begränsning av nedvärderingen av lager. Vad beträffar begränsningen av den fria avskrivningen på inventarier föreslog vi i kommittén, att förslaget i den delen skulle träda i kraft omedelbart efter det att det hade blivit publicerat. De nya bestämmelserna skulle alltså därvidlag gälla vid den taxering som kommer att ske nästa år, och förslaget kommer i så måtto att verka redan i år. Vad beträffar lagernedskrivningen föreslog vi att de ändrade bestämmelserna inte skulle träda i kraft förrän den 1 januari 1956 med en successiv övergångsperiod av sammanlagt sex år. Var och en förstår, att vilket förslag regeringen än går in för kan det inte så snabbt få sin fulla effekt att det kan vara aktuellt i diskussionen om vilka åtgärder som erfordras för år 1955 och knappast ens för 1956 eller åren därpå.

Beträffande begränsningen av avskrivningen å inventarier vill jag erinra om att vi haft en dylik begränsning under åren 1952 och 1953, och vi hade den fortfarande år 1954. Om man ersätter denna begränsning av avskrivningen å inventarier med någonting i stil med vad kommitténs majoritet föreslagit, så sker en viss ändring av mera tekniskt slag.

Statsverkspropositionen m. m.

men ingen större ändring. Under åren 1952 och 1953 kompletterades denna begränsning av den fria avskrivningen med en investeringsavgift, och det är inte orimligare att man i en svår situation då det är nödvändigt att motverka investeringarna kompletterar det nya förslag, som jag förmodar kommer från Kungl. Maj:t., för innevarande år också med en investeringsavgift. Detta är inget nytt, det är vad vi hade 1952 och 1953 och vad höger och folkparti då i princip gick in för, även om de önskade en annan utformning än den som beslutades.

Kommitténs majoritet har därför ingen anledning att känna sig förbryllad inför denna situation. Det är en situation som man har räknat med; egentligen är det inte fråga om någon förändring från situationen 1952 och 1953. Vad man kan känna sig litet förbryllad inför är att högerns talesmän, och även folkpartiet, som dels genom sin verksamhet i riksdagen och dels genom sitt ställningstagande i kommittén principiellt anslutit sig till linjen med en investeringsavgift, inte vill under innevarande år komplettera begränsningen av den fria avskrivningen med en investeringsavgift.

Både majoriteten och minoriteten inom företagsbeskattningskommittén ville begränsa den fria nedskrivningen av lagren. Minoriteten, herrar Wehtje och Gustafson, ville att man skulle kunna gå ned till 30 procent, medan majoriteten föreslog 50 procent. Då var vi alltså ense om att en begränsning skulle ske. Majoriteten har inte ändrat mening, och jag förmodar att inte heller reservanterna har gjort det. Om nu kommitténs förslag i dess helhet skulle genomföras — vilket sker med full kraft först om fem, sex år — då kan förhållandet vara ett annat. Kommitténs majoritet hade nämligen i varje fall den förhoppningen, att om dess förslag kunde genomföras, så skulle det sedan inte bli behövt att använda tillfälliga skattepolitiska åtgärder i den utsträckning som hittills skett. Jag tror att detta skulle vara mycket lyckligt både för det ekonomiska livet i

stort inom vårt samhälle och tillika för vårt politiska liv, om man kunde komma ifrån dessa ständiga förslag av tillfällig natur om ändringar i skattelagstiftningen. Men förutsättningen för detta är enligt kommitténs majoritet att man får mera permanenta regler, som skulle i någon mån begränsa de möjligheter till självfinansiering, som företagen har haft. Då skulle de tillfälliga åtgärderna inte behöva användas i samma utsträckning som för närvarande när det gäller situationer som denna.

Jag skulle till slut vilja uttala förhoppningen att det förslag, som Kungl. Maj:t har för avsikt att förelägga riksdagen, skall utformas på ett sådant sätt — även om det i vissa hänseenden avviker från vad vi föreslagit — att det får den effektivitet som kommitténs majoritet velat ge åt denna lagstiftning. Bli det så, tror jag att vi mindre ofta skall behöva diskutera sådana mera tillfälliga skattepolitiska anordningar som de i dag aktuella.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är förvånad över att herr Sjö Dahl nu för in debatten i detalj på de tänkta nya reglerna för företagsbeskattningen. De föreligger ju inte, och det finns därför ingen anledning för oss att nu gå närmare in på dem. Egentligen finns inte heller anledning att i detalj gå in på förslaget om investeringsavgift.

Under den korta tid som nu står mig till buds skulle jag vilja säga, att när vi i företagsbeskattningskommittén talade om eventualiteten att behöva ta i anspråk sådana åtgärder som en investeringsavgift, så tänkte vi på förhållanden av ett helt annat slag än de nu rådande — vi tänkte oss en situation liknande den under 1951 och 1952, när priserna på våra exportvaror steg till ungefär det dubbla och lönerna med 15—20 procent. Nu är prisnivån stabil, och löneökningarna skall ju hållas inom mycket snäva gränser. Jag kan inte se att där finns någon som helst likhet, och skulle herr Sjö Dahl verkligen göra gällande en likhet mellan dessa förhållanden och de nuvarande,

Statsverkspropositionen m. m.

då visar det att han gripits av just den panikstämning som vi alla försöker dämpa ned.

Herr Sjö Dahl säger vidare att företagsbeskattningskommitténs majoritet var inne på de nu föreslagna linjerna. Det var den inte alls, utan den sade i stället — såsom jag redan tidigare i dag framhållit i debatten — att man i stället för att gå in för tillfälliga åtgärder såsom investeringsavgift borde skärpa de permanent gällande reglerna. Det var ju detta som utgjorde majoritetens motiv för att slopa t. ex. den fria avskrivningsrätten.

Till sist, herr talman, säger man att nu behövs en investeringsavgift, därför att de ändrade företagsbeskattningsreglerna inte kommer att träda i tillämpning, så att de kunde få den verkan som investeringsavgiften skulle få. Jo, det får de visst! Avskrivningsreglerna t. ex. skulle gälla från detta bokslutsårs början, från den 1 januari.

Varulagervärderingen, säger herr Sjö Dahl, skall först successivt träda i kraft. Ja, men varulagervärderingen berörs ju inte alls i investeringsförordningen. Man kan därför inte med något skäl göra gällande, att det ena skall ersätta det andra.

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ju hela dagen och hela aftonen mer eller mindre diskuterat frågan om investeringsavgiften. Den har ju gång på gång förts in i bilden, och herr Wehtje undrade i sitt anförande vid flera tillfällen om inte kommitténs både majoritet och minoritet hade blivit förbryllade inför detta förslag. När herr Wehtje super, herr talman, ber jag att få vara med — i all anspråkslöshet!

Jag har redan tidigare poängterat — vilket alla säkert märkte; det var väl bara beroende på avståndet att herr Wehtje inte märkte det — att begränsningen av den fria avskrivningen på inventarier skall gälla för innevarande år, om vårt förslag antages, med de övergångsbestämmelser det har. Vi har ju förut haft en motsvarande begränsning av den fria avskrivningen, som komplet-

terades med en investeringsavgift. Varför skulle det inte kunna gå nu, när vi är i ett betryckt läge, att genomföra en kraftig begränsning av investeringarna, vilket affärsbankerna — och jag vet ju att min vän herr Wehtje är framstående medlem av en affärsbanks styrelse — livligt rekommenderar?

Däremot sade vi i kommittén, och har jag här sagt, att om hela vårt förslag genomföres, alltså även begränsningen av den fria nedskrivningen av lagren, kommer frågan i ett annat läge. Då kan inte företagen i samma utsträckning som hittills vara självfinansierande, och då bör man tillgripa en komplettering av våra skatteregler med en investeringsavgift endast vid de mest allvarliga tidpunkterna.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON (s):

Herr talman! Det kanske inte kan anses tillbörligt, höll jag på att säga, att vid denna sena timme och efter denna debatt, som huvudsakligen rört sig om ekonomiska problem, tala om en sak, som måhända de flesta av kammarens ledamöter inte har så stort intresse av men som dock har en stor betydelse för stora delar av vårt undervisningsväsende.

År 1946 tillsatte Kungl. Maj:t en kommitté för att utreda frågan om utbildning av lärare för utvecklingshämmande och svårfostrade barn. Det var svårigheten att få för ändamålet utbildat folk till tjänstgöring i hjälp- och särklasser och besvärligheten att få tillräcklig utbildning för sådana människor, som vill ägna sig åt dessa barn, som gjorde att kommittén tillsattes.

Kommitténs betänkande avlämnades redan år 1947 och innehöll huvudsakligen ett förslag om inrättande i Stockholm av ett speciallärarinstitut, som skulle tillgodose nämnda lärarutbildning och således ersätta de kurser av olika slag, som då var och alltfjämt är den enda tillgången för utbildning av lärare, som vill ägna sig åt arbetet i hjälpskolan.

Sedan betänkandet avgavs har skol-

Statsverkspropositionen m. m.

överstyrelsen år efter år i sina petita föreslagit att medel skulle ställas till förfogande för upprättande av ett socialpedagogiskt seminarium i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag. Dessa framställningar har emellertid av Kungl. Maj:t lämnats utan avseende. Detta är högst beklagligt. Från alla håll, från folkskoleinspektörer, från skolstyrelser, från kårsammanslutningar, ja, från alla håll, som har med skolan att göra, omvittnas bristen på fackutbildade lärare för hjälpskolan. Detsamma gäller i ännu högre grad för särskolorna. Det är ingalunda brist på intresse bland lärarkåren för dessa uppgifter. Bristen är till finnandes i de otillräckliga utbildningsmöjligheterna. Den utbildning, som står hjälpskolans lärare till buds, är en kurs i Stockholm omfattande 20 veckor och en kurs i Göteborg omfattande 6 veckor, vilken eleverna besöker två år i rad, alltså en sammanlagd kurstid av 12 veckor. I år tillkommer dessutom en kortare kurs under ferierna för utbildning av lärare, som är intresserade för hjälpskoleundervisning. På dessa korta kurser skall trängas in en sådan avsevärd mängd ämnen och undervisningsövningar, att arbetsbördan för eleverna blir oerhörd, utan att man kan vinna den fördjupning i de olika ämnena, särskilt i psykologi, och den speciella metodik, som är en nödvändig förutsättning för en framgångsrik verksamhet bland hjälpskolans klientel. Det har också visat sig svårt att få ledare för dessa kurser.

Om, såsom jag här påpekat, situationen är oroande på hjälpskolefronten, skulle jag vilja säga att den är rent katastrofal när det gäller tillgången på lärare för särskolor, alltså f. d. sinnerlöskolor.

Hur läget är, ber jag att få visa med några siffror. Uppgifterna avser läsåret 1953/54. Detta år fanns 246 lärartjänster inrättade i kunskapsämne vid dessa skolor. Av dessa har endast 167 kunnat besättas med specialutbildade lärare. Därtill kommer 40 lärare, som skolöverstyrelsen ansett sig böra ge behörighet för tjänstgöring i dessa klasser utan att de

har den specialutbildning, som ändå är ganska nödvändig. Dessutom har vi 39 lärare utan specialutbildning som inte har kunnat få någon behörighet för denna undervisning. 32 procent av de under detta läsår tjänstgörande lärarna saknar alltså specialutbildning. 39 tjänster har under året ledigförklarats utan att man har kunnat få någon behörig sökande. Den nya lagstiftning, som vi fick i våras, kommer att öka externatskolornas antal på detta område med åtföljande behov av nya lärartjänster. Detta kommer ej att innebära motsvarande minskning av tjänsterna vid internatskolorna.

Jag skulle också vilja säga några ord om den utbildning, som står lärarna vid särskolorna till buds. Den är nämligen av två slag, något som i och för sig icke är en rationell lösning av frågan. Utbildningen av ett fåtal elever har ända tills för ett par år sedan varit förlagd till Slagsta seminarium. Vissa svårigheter, som jag inte här skall gå in på, uppstod när det gällde att där i fortsättningen bedriva denna undervisning. Detta gjorde, att man från och med läsåret 1953/54 under benämningen särskoleseminariet förlade denna utbildning i anslutning till småskoleseminariet här i staden. Där utexaminerades i år 15 elever. Rektorn har mot särskilt arvode i uppdrag att handha ledningen av särskoleseminariet. All undervisning skötes av timlärare, vilket ingalunda kan anses idealiskt. Såsom handledare vid undervisningsövningarna anlitas lärare vid Slagsta skolhem och vid Stockholms särskola av externattyp.

Men utom nämnda utbildning finns det ytterligare en möjlighet. Jämsides med hjälpskolekursen i Stockholm anordnas också en kurs för lärare, som önskar få sin verksamhet i en särskola.

Herr talman! Ingen lär väl kunna anse att det är rationellt att bedriva utbildningen på det sätt som nu skett i flera årtionden. Det är och kan inte vara annat än ett provisorium, och man har nog aldrig tänkt sig att detta skulle vara annat än ett provisorium. I de kretsar, som berörs av dessa frågor, har man år efter år från regeringen väntat

Statsverkspropositionen m. m.

ett förslag om en institution, där man kunde handha hela denna utbildning, både av hjälpskollärare och särskollärare och även den utbildning av andra slags lärare t. ex. övningslärare som på detta område torde förekomma. Dit kan också förläggas utbildningen av lärare för barn med läs- och skrivsvårigheter, för vilka nu endast ges undervisning genom kortare kurser. Skolöverstyrelsen har också räknat med att en del dövstumläroaspiranter eventuellt skulle kunna erhålla en icke oväsentlig del av sin teoretiska undervisning gemensamt med läroaspiranterna vid ett socialpedagogiskt seminarium. Detsamma torde vara förhållandet i fråga om utbildning av blindlärare. Och varför skulle man då inte dit också kunna förlägga kortare kurser för vårdpersonal vid internat? Dessa behöver just inte lära sig bädda sängar och dylikt, men de behöver lära sig hur man skall behandla de barn som de har hand om. Jag för min del skulle önska att en sådan institution kunde utvecklas till ett centrum för utbildning av personal av olika schatteringar, som har sin verksamhet bland de i ena eller andra fallet utvecklingshämmande barnen.

Herr talman! Statsverkspropositionen i år talar ett bistert språk, och i fråga om utgifter är den ytterst — jag skall använda ett så milt ord som försiktig. Men försiktigheten i fråga om utgifterna har, såvitt jag förstår, inte något att göra med den sak jag här har talat om. Kostnaden för alla dessa utbildningskurser skulle vid inrättandet av en sådan institution falla bort, och dessa kostnader är ingalunda obetydliga. Jag har tillåtit mig att göra en preliminär beräkning av kostnaderna, sådana de upptagits i åttonde huvudtiteln för de utbildningsgrenar det här är fråga om och som skulle ersättas av ett specialläroinstitut. För hjälpskolekurs har upptagits ett belopp av 85 000 kronor, för särskolekurs 32 600 kronor, för särskoleseminariet 70 000 kronor samt för utbildningskurs för lärare för barn med läs- och skrivsvårigheter 50 000 kronor. Detta blir sammanlagt 237 600 kronor. Såsom jämförelse vill jag bara nämna,

att skolöverstyrelsen för budgetåret 1953/54 i sin petita begärde för inrättande av ett socialpedagogiskt seminarium ett anslag på 146 000 kronor. Av den uträkning jag har gjort torde framgå, att det inte innebär någon besparing att låta denna långt ifrån tillfredsställande och dyrare kursutbildning fortgå.

Vi fick, herr talman, under föregående års riksdag en lag om undervisning och vård åt psykiskt efterblivna. Syftet med den är att om möjligt ge sådan undervisning i såväl teoretiska som praktiska ämnen, att utvecklingshämmande barn och ungdomar skall kunna gå ut i livet och själva ta vara på sig och försörja sig. Men hur skall vi kunna nå dit, när vi inte har folk med sådan utbildning, som absolut fordras för handhavande av detta klientel? Jag upprepar vad jag nyss sade om att 32 procent av de nu vid särskolor anställda lärarna saknar specialutbildning. Läget är katastrofalt för särskolorna beträffande lärartillgången. Det finns inga kompetenta sökande till ledigförklarade tjänster, såsom jag nyss påpekade. Ofta finns det inga sökande alls. På den anstalt, där jag har mina försänkningar, uppehålls en tjänst av en student, som inte har en enda dags pedagogisk utbildning. Och jag vet att det är likadant på andra håll. Det kan inte få vara så. Botemedlet är, tror jag, en utvidgad och förbättrad utbildning för de lärarkategorier som jag har berört.

Att man inte kan tänka sig att få en sådan institution, som jag här har nämnt, redan till nästa läsår, kan jag mycket väl förstå, men dröjsmålet får inte bli långt, ty som jag förut påvisat, kan inte ett uppskov motiveras av ekonomiska skäl. Om jag inte är felaktigt underrättad, finns det också möjlighet att anskaffa lokaler för ändamålet.

Herr talman! De få ledamöter av denna kammare, som åhört mitt anförande, kan kanske tycka, att vad jag här har talat om inte har den betydelse, att det har sin plats i en remissdebatt. Det är kanske sant, men jag vet att för dem som saken rör — skolstyrelser av olika slag, folkskolinspektörer och kårsam-

manslutningar och framför allt de barn som detta gäller — är detta en sak av utomordentligt stor betydelse. Det är vetenskapen härom, som gjort att jag dristat mig att föra fram frågan i denna remissdebatt.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Jag blev något förbryllad av det anförande, som en representant för ett av regeringspartierna höll omedelbart efter middagsuppehållet. Jag syftar på bondeförbundaren herr Gustaf Elofsson. Han sökte ge intryck av att företräda en frejdig opposition, men jag tror att hans anförande främst dikterades av en känsla, som man har av vad som rör sig i folkdjupen. Ty när han drog sina slutsatser fick jag det intrycket, att han i sak är överens med företrädarna för den linje, som lanseras, men missnöjd med de metoder, som man räknar med att nu använda. Men det är ju också på det sättet att även högern i stort sett är överens med övriga partier — det är endast frågan om vilka metoder, som man skall anlita, som skiljer.

Herr Elofsson ansåg att han kom med ett mycket radikalt alternativ. Det löd helt kort: allmänt pris- och lönestopp. Det innebär att han vill permanenta de höga priserna och löneeftersläpningen för stora grupper av den svenska arbetarklassen. Men vem är det då, herr Elofsson, som får vinsterna av den påtagliga produktionsökning, som har ägt rum? Jag fick det bestämda intrycket, att herr Elofsson med sitt resonemang mycket väl kan rymmas i någon av folkpartiets många boningar.

Jag skall så övergå till att göra ett par korta kommentarer till några av jordbrukspolitikens spørsmål. Det är väl klart och tydligt omvittnat, att regeringens åtgärder till stöd åt de bönder, som drabbats av skördeeskador, har varit otillräckliga. Framför allt är bönderna i övre Norrland mycket förbittrade över den nonchalanta behandling som har vederfarits dem. Jordbruksministern har redan givit besked om att förslag till yt-

terligare stödåtgärder skall framläggas i slutet av innevarande månad.

Men är nu de förebådade åtgärderna tillräckliga? Bönderna har själva genom sin opinionsrörelse redan givit svar på den frågan: det räcker inte enbart med stödlån, utan kontanta bidrag måste utanordnas av statsmakterna. Det är viktigt, att jordbruksnämnden rekommenderar kontantbidrag med sammanlagt 5 miljoner kronor till dem som är värst drabbade av skördeeskadorna, men när man vet, att praktiskt taget alla jordbrukare i Norrbotten och Västerbotten drabbats mycket hårt av skördeeskadorna, står det väl tämligen klart, att 5 miljoner kronor i kontantbidrag blir en ytterst ringa hjälp. För flertalet jordbrukare i Norrbotten och Västerbotten medförde förra sommarens skördeeskador en inkomstminskning med 30 eller kanske 40 procent.

Regeringen säger: »Ni får låna av staten mot en ränta av 4 procent.» En del andra — öppenhjärtiga cyniker — säger att jordbruksnäringen liksom andra näringar måste klara av både goda och onda tider. Ja, man bör ju då söka erinra sig att det är skillnad på jordbrukare och jordbrukare. De mindre jordbrukarna, som det nu är fråga om, kan inte klara av skördeeskadornas verkningar annat än genom sänkt levnadsstandard under flera år, om inte statsmakterna träder hjälpsamt emellan. De stora jordbrukarna behöver inte till följd av skördeeskador sänka sin levnadsstandard, ty de har bara att ta ut från sina stora bankkonton. Och ingen kan påstå att exempelvis aktieägarna i LKAB eller Cellulosakoncernen behöver vidkännas någon standardsänkning i händelse av att priserna på malm och cellulosa skulle dala.

RLF-tidningen av den 5 januari har liksom på känn att jordbruksministerns förslag till reglering av skördeeskadorna inte kommer att bli tillfredsställande. Men, menar samma tidning, blir förslaget inte tillfredsställande, så är felet att söka hos finansminister Sköld och inte hos statsrådet Norup. Nå, frågan om vem av de båda statsråden som sist och slut-

Statsverkspropositionen m. m.

ligen bör få klä skott för ett dåligt förslag till reglering av skördeskadorna får väl överlämnas till en uppgörelse dem emellan. Under alla förhållanden blir ju inte de små jordbrukarna hjälpta av att exempelvis statsrådet Norup skyller på finansminister Sköld eller statsrådet Sköld söker övervältra ansvaret på statsrådet Norup. Saken blir inte heller bättre genom att Konungens befallningshavare i Norrbottens län nu står ensam på skansen och får sota för alla de löften som han strödde omkring sig när översvämningarna var som värst i länet. Det är möjligt att han handlade i god tro, men i så fall var ju hans tro mycket naiv.

Det är två huvudlinjer som allt tydligare utkristalliseras i den svenska jordbrukspolitiken, den saken har väl ingen kunnat undgå att uppmärksamma. Den ena huvudlinjen går ut på att förvandla hela det svenska jordbruket till storbruk efter extremt kapitalistiskt mönster. Den linjens genomförande förutsätter emellertid att de mindre jordbrukarna berövas sin jord. Den statliga jordbrukspolitiken bör, menar den linjens företrädare, utformas så, att den underlättar denna process. Den andra huvudlinjen i jordbrukspolitiken sådan den har kommit till uttryck i diskussionerna kan man sammanfatta på följande sätt. Böndernas ägande- och brukningsrätt till jorden skall tryggas, och den statliga jordbrukspolitiken måste utformas med hänsyn till denna målsättning. Bakom denna huvudlinje står det överväldigande flertalet av de svenska bönderna, av arbetarna och även av tjänstemännen. Vårt parti hävdar konsekvent den politik som ligger i de mindre jordbrukarnas, i arbetarnas och i de lägre tjänstemännens intressen, och skulle bondeförbundet och socialdemokratien uppträda lika konsekvent i samma riktning, är det väl uppenbart att storkapitalets linje i jordbrukspolitiken inte skulle ha någon utsikt till framgång.

Frågan om ägande- och brukningsrätt till skog är av avgörande betydelse i vår jordbrukspolitik. Faktum är emellertid att de krafter, som motsatt sig att

jordbrukare utan skog skall kunna förvärva dylik, är i färd att ta initiativet till en brett upplagd offensiv mot att de mindre jordbrukarna över huvud taget skall få inneha skog. Härvidlag måste man säga att framför allt bondeförbundet förvaltat sitt pund på ett dåligt sätt. Under årtionden har ju detta parti lovat att de skogslösa jordbrukarna skall erhålla skog. Hittills har ingenting hänt. Så till den milda grad har denna fråga förhalats att storkapitalet kunnat samla sig till en offensiv mot detta gamla bondekra. Och tyvärr har man också lyckats värva en del fackförbundsledare för sin bondefientliga linje.

Man säger på bondeförbunds- och regeringshåll att frågan är under utredning. Men varför blir denna utredning inte färdig med sitt betänkande? Är det meningen att först uppluckra marken för bolagen att kunna förvärva mera skog från småbönderna, innan ett förslag kan presenteras?

Saken är ju tämligen klar och enkel. De bönder som saknar skog måste få möjlighet att förvärva sådan ur bolags-, krono-, ecklesiastika och storgodsens skogsdomäner. Är det inför den uppgiften man bävar? De handlingar man hittills presterat motiverar verkligen att den frågan ställs till vederbörande.

Jag önskar i detta sammanhang understryka, att när vi talar om möjligheter att förvärva skog, så menar vi att man skall skapa reella och icke blott formella möjligheter. En jordbrukare, som skall förvärva skog, kan givetvis inte betala 1 000 kronor per hektar skogsmark; han kan inte ens betala hälften av denna summa. Och varför skall skoglösa svenska jordbrukare till bolagen behöva betala 1 000 kronor per hektar skog, när det i verkligheten förhåller sig på det sättet, att dessa bolag till övervägande del har stulit skogen från de svenska bönderna?

I anledning av den nu aktuella diskussionen om skogsvård och äganderättsförhållanden finns det anledning att säga några ord. Träindustriarbetarförbundets ordförande, herr Yngve Persson, tycks vara av den uppfattningen

Statsverkspropositionen m. m.

att ju mera skog som koncentreras i bolagens händer, dess bättre är det för de svenska arbetarna. Men hela detta resonemang är ju i grunden falskt. Även om bolagen finge alla Sveriges skogar i sin ägo, så skulle inte de svenska arbetarna få ut mera i lön än vad de genom sin fackliga och politiska kamp mäktar utverka. Tag härvidlag som exempel mellersta Norrland, där bolagen äger huvudparten av skogen. Där går bolagens politik ut på att mycket grovt suga åt sig vinster och blankt strunta i utbygandet av ett mångsidigt näringsliv i dessa län.

Nu kastar man verkligen kärvännliga blickar på bondeskogen. Man liksom anar vällustkänslorna hos kupongklipparna, när de spekulerar över möjligheterna att ytterligare lägga beslag på bondeskogarna. Vilken epagrosshandlare som helst sitter nu vid sin kvällsgrogg och funderar bekymrat över vilka åtgärder man måste vidtaga för att bönderna skall sköta sin skog, ty på detta hänger, menar man, vårt nationella välstånd. Det har dock funnits tider, framför allt under 20- och 30-talen, då dylika »nyförståsigpåare» vinkade med kalla handen, om exempelvis de norrländska bönderna ville sälja en kubikmeter ved till löjligt lågt pris. Då var attityden många gånger: Varför är folk så bakom flötet, att de sysslar med skog, att de över huvud taget vill äga något så värdelöst? Nu är melodin en annan, men då börjar man ifrågasätta, om bönderna kan sköta sin skog.

Såväl kronans som bolagens skogs-vårdsintresse är av tämligen färskt datum. Följaktligen har man från det hållet ingenting att yvas över. Skogsvården är av utomordentligt stor betydelse, den saken är uppenbar. Men har man en gång spikat den tesen, så följer inte nödvändigtvis den slutsatsen, att bönderna inte kan sköta sin skog. De kan göra det, de bör göra det, och de måste erhålla allt möjligt ekonomiskt stöd för den uppgiften.

Det kan aldrig bli tal om att godkänna en politik som syftar till att underlätta för bolagen att förvärva skogshem-

man. Problemställningen måste bli en annan: det är de skoglösa bönderna som skall erhålla skog bland annat från bolagen.

Utformningen av de närmaste årens jordbrukspolitik kan inte bara bli en fråga om prissättningen på jordbrukets produkter. Frågan om att genomföra en verklig agrarreform i vårt land måste bli det dominerande inslaget i den jordbrukspolitiska diskussionen och i det beslut som vederbörande instanser skall fatta. Det är väl uppenbart att frågan om att tilldela skog till mindre jordbruk och ge mera jord till ofullständiga jordbruk markerar en linje, som står i strid mot storfinansens intressen men som berör de allra vitalaste intressena hos främst de mindre jordbrukarna.

1947 års riktlinjer för jordbrukspolitiken kan i egentlig mening inte betecknas såsom någon jordbruksreform, en uppfattning som de gångna årens erfarenheter bekräftar. Men i nuvarande läge är det synnerligen angeläget att i ordets verkliga bemärkelse genomföra en stor reform på jordbrukets område. Vi menar att tilldelning av skog till bönder, som saknar dylik, och tilldelning av jord till s. k. ofullständiga jordbruk måste bilda huvudingredienser i en kommande jordbruksreform. Det skulle betyda att problemställningen bleve den riktiga, att man skulle ta ett steg på vägen att tillförsäkra jordens brukare äganderätten till densamma. Det alternativ som vi sålunda presenterar är det enda riktiga gentemot rikemännens attacker mot de mindre jordbrukarna i vårt land. Vi idealiserar ingalunda småbruket, och därför vill vi att åtgärder vidtas, så att de mindre jordbrukarna kan erhålla mera jord och skog. Att den problemställningen strider mot de svenska monopolkapitalets intresse är vi väl medvetna om.

Vid sidan av detta bör mera verkningfulla åtgärder vidtas för att stödja drifts- och inre rationalisering. De medel som statsmakterna lägger ner på detta är i det långa loppet en mycket god investering.

Sedan länge har det väl stått klart

Statsverkspropositionen m. m.

att landsbygdens problem inte kan begränsas enbart till jordbruket. Därför växer det fram en allt starkare opinion för att statliga åtgärder måste vidtas för en mångsidigare utbyggnad av näringslivet på den svenska landsbygden. Man må vidta vilka åtgärder som helst när det gäller jordbruket, men uraktlåter man att målmedvetet utbygga näringslivet i övrigt på landsbygden, så kommer befolkningskrisen att bli mycket djupgående där.

Vi gör ingalunda anspråk på att vara ensamma om att ha upptäckt detta, men jag tror att vårt parti är det enda som visar på en framkomlig väg för att minska flykten från landsbygden, att faktiskt ge vår landsbygd ett nytt ansikte. De, som bara jämrar sig över den nuvarande utvecklingen, är inte mycket att hålla i handen, och detsamma gäller om dem som söker inbilla folk att det s. k. privata initiativet kan åstadkomma någon verklig lösning. Här måste man se fakta sådana de är, och då kan man inte komma till någon annan slutsats än att utbyggnaden av landsbygdens näringsliv främst handlar om statliga initiativ och statlig hjälp. Det finns på den svenska landsbygden mycken reservarbetskraft som inte för närvarande går att utnyttja. Den saken borde de tänka på som ständigt gnäller om bristen på arbetskraft.

Inför de jordbrukspolitiska avgöranden, som allt mer och mer närmar sig har vårt parti gjort ett uttalande. Detta har vi sammanfattat i några punkter som jag här vill uppläsa: »Det arbetande folket i stad och på landsbygd måste gemensamt verka för:

att det mindre jordbruket ges reell möjlighet att förvärva jord och stödsskog från bolag, stora jordegendomar, ecklesiastiska domäner och statens skogar;

att det genomförs en ny prispolitik, baserad på de skiftande betingelserna vid jordbruk av olika storlek och i olika delar av landet, som tillgodoser det mindre jordbrukets och konsumenternas intressen;

att säkra avsättning av förekommande överskott på jordbruksprodukter genom

utveckling av handelsförbindelserna med Sovjetunionen, folkdemokratierna och andra länder;

att effektivare stöd ges åt det mindre jordbrukets drift och inre rationalisering;

att främja utbyggnaden inom jordbruket av kooperation och samverkan i olika former;

att statsmakterna tar initiativ till utvecklande av ett differentierat näringsliv i landsbygdskommunerna.»

Vi menar ingalunda att detta skulle innebära någon slutgiltig lösning av jordbrukets och landsbygdens problem, men vi hävdar bestämt att vår linje representerar intressena hos flertalet av landsbygdsbefolkningen, att den riktar udden mot rikemännens redan skisserade landsbygdsfientliga politik.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Till skillnad från de flesta som yttrat sig här i dag skall jag inte tala om riktlinjerna för den ekonomiska politiken, utan jag skall i stället be att få säga några ord om en del frågor under åttonde och nionde huvudtitlarna.

Det är med tillfredsställelse man erfar att ecklesiastikministern i år tillgodosett några av de mest trängande behoven vid våra högre läroanstalter. Särskilt glädjande synes det mig vara att Stockholms högskola äntligen får en viss upprustning och att ett par av Uppsala universitets institutioner får länge eftersatta lokalbehov tillgodosedda.

Det måste emellertid betonas att vad som i år föreslås endast får betraktas som en blygsam början till det som verkligen behövs för att lyfta våra högre läroanstalter upp ur det nödläge, vari de sedan länge befinner sig. Det krävs åtgärder på både kortare och längre sikt, på kortare sikt kanske i främsta rummet för att göra de högre undervisningsanstalterna skickade att utbilda lärare i erforderlig utsträckning, på längre sikt både för olika slag av utbildning och för vetenskaplig forskning. Eljest löper vårt land en allvarlig risk att sacka efter

Statsverkspropositionen m. m.

i den kulturella utvecklingen. Det är därför att hoppas att hela detta frågekomplex snarast grundligt utreds och att en kommande utredning bedrivs med all skyndsamhet, så att den upprustning av universitet och högskolor som igångsattes efter världskrigets slut snarast blir fullföljd.

Om sålunda åttonde huvudtiteln åtminstone innehåller några icke oväsentliga glädjeämnen, så är nionde huvudtiteln ur forskningens och den högre undervisningens synpunkt desto mera nedslående. Lantbrukshögskolans styrelse hade bland annat begärt en rad nya tjänster för att forskning och undervisning skall kunna bedrivas med den effektivitet som är önskvärd. Ökningen på avlöningskontot hade beräknats till 623 200 kronor. Av detta belopp har departementschefen äskat endast 68 000 kronor, huvudsakligen för ett antal löne-regleringar.

Låt mig med ett enda exempel belysa vad detta innebär! Bland de institutioner, som blivit utan en synnerligen välbehövlig personalförstärkning, befinner sig även högskolans bibliotek. Detta har, såsom högskolestyrelsen framhåller, utvecklats till ett av de största fackhögskolebiblioteken i landet — helt naturligt för övrigt med tanke på den stora bredd som lantbruksvetenskapen har. Kraven på biblioteket har väsentligt ökat under senare år. »Det har bland annat inneburit», säger styrelsen i sina petita, »att personalresurserna vid biblioteket blivit mycket ansträngda. Sålunda har förste bibliotekarien själv delvis fått överta sådant arbete som vid andra bibliotek handhas av personal i lägre tjänsteställning. Särskilt prekärt är läget beträffande fortsättningskatalogen, för vilken personalresurserna på grund av det löpande arbetets omfattning ej alls varit tillräckliga.»

Sedan detta skrevs, har situationen ytterligare förvärrats. Efter samråd med högskolans biblioteksnämnd har bibliotekarien sett sig nödsakad meddela att biblioteket kommer att hålla stängt för lånesökande under tisdagar fr. o. m. februari i år. Bibliotekarien har motiverat

denna sin åtgärd med bibliotekets växande arbetsbörda, vilken tidigare vid ett flertal tillfällen i olika sammanhang framhållits och vars följder snabbt kommer att bli rent förödande för arbetets behöriga fortgång. Eftersläpningen med hänsyn till okatalogiserad litteratur och dess inordnande i samlingarna har nu fått en sådan omfattning, att låneexpeditionsarbetets upprätthållande i hittillsvarande omfattning omöjliggöres. Genom att en dag i veckan frigöra hela arbetskraften och insätta den på det inre arbetet åsyftas att effektivt utnyttja den tillgängliga personalen för katalogiseringen. »Effekten», säger bibliotekarien, »blir med säkerhet blott av övergående natur, då låneexpeditionsarbetet icke visar någon tendens att minskas.» Han slutar med att säga: »Det är med djupaste beklagande som jag nödgas anmäla denna för ett svenskt vetenskapligt bibliotek sannolikt enastående åtgärd, som framkallats av bibliotekets ökade ianspråktagande, vilket bevitnats med så mycken glädje och så mycken oro.»

Beträffande de flesta övriga anslagsposter är departementschefens ställningstagande lika negativt. Endast under rubriken »Inredning och utrustning» har en av högskolans institutioner fått sina önskemål uppfyllda. Det gäller institutionen för systematisk botanik och ärftlighetslära, som fått ett utrustningsanslag på 108 000 kronor såsom en följd av samarbetet mellan Uppsala universitet och lantbrukshögskolan, ett samarbete som innebär, att undervisningen i genetik vid universitetet skall förläggas till högskolans botanisk-genetiska institution.

Ännu bedrövligare är det med anslagen på kapitalbudgeten. För att åtminstone bereda en del av högskolans institutioner rimliga arbetsmöjligheter hade högskolestyrelsen begärt ett byggnadsanslag på 4,3 miljoner kronor. Departementschefen har inte ansett sig kunna tillstyrka något av de nybyggnadsförslag som framlagts. Det kan ändå inte vara departementschefen obekant, att flera, ja, de flesta av högskolans insti-

Statsverkspropositionen m. m.

tutioner arbetar i trånga, otidsenliga och dåligt utrustade lokaler. Även här skulle man kunna anföra flera exempel, men jag skall inte göra det nu.

Även under andra punkter, som har med praktiskt tillämpad forskning att göra, är de anvisade anslagen i huvudsak oförändrade trots trängande behov av ökning. Detta gäller bland annat växtförädlingsanstalterna. Vi vet, att växtförädlingen spelar en utomordentligt betydelsefull roll för vårt jordbruk. Låt mig ta t. ex. behandlingen av Weibullsholms växtförädlingsanstalt! Den har fått nöja sig med samma anslag som förra året. Anstalten står nu i en betydligt oförmånligare ställning än tidigare. Under hela 1930-talet täckte statsanslaget i genomsnitt 41 procent av kostnaderna för dess växtförädling. Det nu äskade, sedan 1953—1954 oförändrade anslaget täcker endast omkring 26 procent av kostnaderna. Någon kompensation för penningvärdets försämring har icke erhållits.

Departementschefen hänvisar här till pågående utredning om anslag till växtförädling. Det är att beklaga, att denna utredning, som begärdes av riksdagen år 1951, inte tillsattes förrän i oktober 1953 och först i juli månad 1954 kom i gång med sitt arbete. Under tiden som denna utredning arbetar får våra växtförädlingsanstalter söka reda sig med alltför knappt beräknade anslag. Uppenbara brister borde dock kunna avhjälpas, innan utredningen är färdig.

Vårt land har länge intagit en internationellt ledande ställning inom växtförädlingen. Detta har på många olika sätt varit till fromma för vårt land. Utan ett kraftigare stöd från statsmakternas sida kommer det inte att bli möjligt för våra växtförädlingsanstalter att hålla den ställning som de länge intagit. Nya problem dyker upp jämt och ständigt, och det behövs specialister på många olika områden för att de mål som ligger inom räckhåll skall kunna nås inom rimlig tid. För vårt lands jordbruk och trädgårdsskötsel är det ett utomordentligt angeläget önskemål, att våra växtförädlingsanstalter får ökade arbetsmöjligheter.

Sak samma gäller för växtskyddet. Låt mig bara nämna, att den förlust, som förorsakades av 1951 års svartrost på vetet, beräknades till omkring 120 miljoner kronor. Det ger en uppfattning om storleksordningen av de problem, som vi här står inför. För snart fem år sedan framlade en statlig utredning en rad förslag i syfte att göra vårt växtskydd mera effektivt. Det behövs både mera forskning och mera upplysning, men de av utredningen framlagda förslagen, som tillstyrktes så gott som genomgående av remissinstanserna, har ännu endast till en jämförelsevis ringa del blivit genomförda. Likväl har inte departementschefen kunnat tillstyrka mer än en liten del av de av växtskyddsanstaltens styrelse framförda, jag måste säga mycket blygsamma, kraven.

I det senaste numret av Lantmannen riktar en insändare en kraftig kritik mot den svenska jordbruksforskningen. Mycket av vad författaren har att andraga innehåller, åtminstone i vissa fall, en kärna av sanning. Han frågar sig vad anledningen kan vara till att jordbruksforskningen under senare tid inte kunnat hålla jämna steg med jordbrukets utveckling. Ett ständigt återkommande svar är, säger han, att nödiga medel att sätta i gång nya aktuella försök fattas. Är detta riktigt — och där kan man verkligen inskjuta, att det *är* riktigt — så innebär det, säger han vidare, en mycket dålig affär för jordbruket. Häri kan man till fullo instämma, ty utan en livskraftig forskning, både grundläggande och tillämpad, förlorar jordbruksnäringen den grundval, som är nödvändig för en fortsatt utveckling. Man kan också dela författarens uppfattning, att om intresse verkligen funnes på högsta ort, skulle jordbruksforskningen inte behöva lida av brist på medel.

Det är välbekant att Sveriges jordbruk under tiden efter kriget genomgått en mycket snabb och kraftig utveckling. I vissa avseenden har emellertid vårt jordbruk stått stilla. Det gäller bl. a. avkastningen per ytenhet. Före kriget låg vårt land i fråga om flera viktiga grödor på en av de främsta platserna bland jor-

Statsverkspropositionen m. m.

dens länder. Nu har vi åkt ned ett gott stycke på skalan. Många länder, som förut låg efter oss, har nu passerat oss. Enligt min mening beror denna förändring i icke ringa mån på att forskning och försöksverksamhet icke av statsmakterna fått det stöd som hade erfordrats för en intensifiering av verksamheten och den därpå grundade upplysningsverksamheten.

Under en punkt har departementschefen höjt ett forskningsanslag med ett relativt stort belopp, nämligen 200 000 kronor. Men även det är betydligt mindre än den begärda höjningen på 450 000 kronor. Det gäller anslaget för främjande av forskning på jordbrukets område m. m., vilket hittills utgått med 350 000 kronor och, som forskningsrådet framhållit, visat sig alldeles otillräckligt. Till väsentlig del beror den nu föreslagna höjningen av anslaget därpå, att statens andel av kostnaden för en genom medel dels från forskningsrådet och dels från enskilt håll redan igångsatt mutationsforskning beräknats till 155 000 kronor. Det är i och för sig glädjande att denna mutationsforskning kan genomföras programligt, men för övrig jordbruksforskning blir det sålunda en höjning med allenast 45 000 kronor, och då liksom tidigare en tredjedel av anslaget skall gå till lagringsforskning, blir höjningen av anslaget för all annan jordbruksforskning, som stöddes av forskningsrådet, allenast 30 000 kronor. »Under senare år», säger departementschefen, »har nya och vidsträckt arbetsfält öppnats för den tillämpade jordbruksforskningen.» Forskningsrådet har angivit flera exempel på dessa nya och vidsträckt arbetsfält. De måste emellertid nöja sig med en höjning av anslaget med 30 000 kronor.

Under denna punkt säger departementschefen bl. a.: »Forskningen på jordbrukets område har numera en för jordbruksnärings grundläggande betydelse.» Mot bakgrunden av vad jag här anfört, måste man tyvärr säga, att detta uttalande verkar som en fras utan förpliktande innehåll. Det borde vara angeläget för det utskott, som kommer att

handlägga dessa frågor, att ge sin mening till känna om nödvändigheten av att anslagen till jordbruksforskningen höjs i erforderlig mån.

Tillåt mig också, herr talman, att framföra några reflexioner i anslutning till de föreslagna åtgärderna för investeringsbegränsning! När man vill att den enskilda investeringen skall begränsas, borde också statens egna investeringar prövas mycket omsorgsfullt ur olika synpunkter. Så har inte alltid varit fallet. Förra året beslöt man t. ex. att anlägga ett ångkraftverk med kol och olja som bränsle. Meningarna om detta ångkraftverk var mycket delade. Under debatten i denna kammare framhölls bl. a., att man även borde ha utrett frågan om atomenergi som kraftkälla. Redan då var atomkraftverk under anläggning i skillda delar av världen, bl. a. i kollandet England. Sedan dess har tidningarna ofta innehållit artiklar om nya framsteg i fråga om användningen av atomenergi för fredliga behov, d. v. s. i främsta rummet för kraftproduktion för bl. a. näringslivets kraftförsörjning. Man har all anledning att antaga, att då det senast beslutade ångkraftverket står färdigt att tagas i bruk, kommer det redan att vara omodernt. Det vore därför, menar jag, befogat att frågan om ångkraftverkets energiförsörjning toges upp till en grundlig prövning, och att vidare investeringar enligt gamla metoder finge anstå, till dess resultatet av en sådan prövning förelåge. Då skulle vi säkerligen kunna lösa frågorna på ett mera rationellt sätt än vad som eljest kommer att bli fallet.

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! Det är ingalunda min avsikt att så här i debattens slutskede dra upp de omfattande och betydelsefulla ekonomiska och politiska problem, som ganska grundligt ventilerats under denna remissdebatt. Som siste talare på listan skall jag inte heller inlåta mig i polemik mot vad som tidigare sagts här. Jag vill bara i all korthet beröra ett par angelägenheter som ligger mig om hjärtat och som jag tror är värda beaktande.

Statsverkspropositionen m. m.

Sjätte huvudtitelns driftbudget utvisar en ökning av omkring 49 miljoner kronor, därav 33 miljoner kronor till statliga investeringar för väg- och brobyggnader. Denna ökning ter sig relativt blygsam mot bakgrunden av de väsentliga behov som föreligger och den avsevärda ökningen av inflytande bilskattemedel. Man har också räknat med ett överskott av 76 miljoner kronor, vilket man avser att fondera. Men sannolikt kommer detta överskott att väsentligt överskridas. Det är nämligen så att den beräknade medelsförbrukningen, 355 miljoner, ingalunda kommer att åtgå. Vägministern antyder också att all sannolikhet talar för att man inte kan investera så mycket under nu rådande högkonjunktur, och det förefaller, som om han vore mest böjd för antagandet att 250 miljoner — lika mycket som åtgått 1954 — skulle förslå även för 1956. Han säger slutligen, att om inte konjunkturerna väsentligt ändras, kommer vi att få ett betydande outnyttjat belopp av bilskattemedel vid 1956 års slut.

Några anmärkningar kan knappast riktas mot vägministerns hänvisning till nödvändigheten av att i nuvarande konjunkturläge anpassa investeringarna efter arbetsmarknadens krav, och hela huvudtiteln präglas också av återhållsamhet, en återhållsamhet som ingår som ett naturligt led i inflationsbekämpandet. Desto angelägnare är det emellertid att de pengar, som man vill investera, fördelas på så sätt, att de mest skriande behoven i första hand tillgodoses. Jag vill icke rikta någon kritik mot fördelningen av hävorna. Jag förstår att det är mycket svårt att pröva och att fördela. Men jag skulle gärna vilja i det sammanhanget fästa uppmärksamheten på en landsända, som med avseende på kommunikationerna är mycket eftersatt, nämligen sydöstra Sverige, enkannerligen Kalmar län. Redan en flyktig blick på en kommunikationskarta visar, att där finns mycket stora brister, och dessa brister framträder än tydligare, om man gör sig omakett att färdas på en del av dessa vägar — ett verkligt påfrestande omak i många fall. Den största av des-

sa vägar är väl den beryktade riksfyran. Den påtalas ofta i pressen för sina samskyldiga dödsfallor, som årligen kräver många blodsoffer. Jag läste häromdagen i en mycket känd motortidning en stort upplagd artikel med rubriken »Den glömda landsvägen». Den beteckningen förefaller vara ganska riktig. Jag är emellertid fullt medveten om att vägmyndigheterna i länet gör sitt bästa för att, med de resurser i fråga om pengar och arbetskraft som står till förfogande, rätta till missförhållandena, men besvärigheterna är stora med hänsyn till den ofta starkt kuperade terrängen, de begränsade möjligheterna och omständigheterna i övrigt. Tyvärr ser jag inget statsråd här närvarande, men i den kanske alltför djärva förhoppningen, att riksdagens protokoll läses, vill jag rikta en vädjan till dem, som fördelar anslagen, att beakta de speciellt svåra kommunikationsförhållandena i Kalmar län.

Även med avseende på järnvägsförbindelserna är det mycket besvärligt där nere, vilket väl är allom bekant. Jag vet att kommunikationsministern har sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden. Jag vet också att det är hans avsikt att låta bredda en del av smalspårnätet. Därför inskränker jag mig till att uttala den förhoppningen, att dessa arbeten måtte utföras så snart som det över huvud taget är möjligt.

Låt mig också i detta sammanhang erinra om Ölands mycket besvärliga kommunikationsproblem. Därvidlag instämmer jag gärna i vad herr Georg Petersson i Visby nyss anförde visavi Gotland. Det har sin giltighet i mångt och mycket även beträffande Öland.

Kalmar län, detta långsträckt kustlän, hade för bara några årtionden sedan relativt goda förbindelser tack vare den mängd av små ångfartyg som upprätthöll en livlig reguljär trafik mellan de många hamnarna. Kanske just detta förhållande gjorde att man i viss mån försummade att tillgodose behovet av andra, modernare kommunikationsmedel. I varje fall är det ett faktum att Kalmar län är eftersatt och försummat med avseende på tidsenliga trafikmedel. Jag

Statsverkspropositionen m. m.

är viss om att de pengar, som staten kan komma att investera i kommunikationer i Kalmar län med dess bördiga och folk-täta bygder i söder, dess rika skogstillgångar i mellersta och norra länsdelarna och dess många och i vissa fall betydande industrier, skulle bli till stort gagn för inte bara den landsändan utan för hela vårt land.

Det är, herr talman, ytterligare en angelägenhet, som jag skulle i all korthet vilja beröra. Den gäller icke speciellt den landsända, som jag nyss talat om, men har rätt stor betydelse för viktiga avsnitt av vårt ekonomiska liv.

I den utsända förteckningen över propositioner, vilka är att vänta till årets riksdag, är förslaget om ny sparbankslag upptaget under »Eventuella propositioner». Det betyder alltså att detta förslag möjligen kan komma att uppskjutas till nästa år. Ett sådant uppskov vore ytterst beklagligt med hänsyn till de omfattande och betydelsefulla uppgifter, som våra sparbanker har att fylla i vårt ekonomiska liv. Sparbankslagen är föråldrad. Den behöver moderniseras och smidigt anpassas till nu rådande förhållanden. Sparbanksrörelsen behöver befrias från en hel del rigorösa och hämmande bestämmelser, om den skall kunna bli ett ännu bättre instrument för ökat personligt sparande, för livligare bostadsbyggande, för jordbrukets utveckling o. s. v. Det talas i denna församling ganska ofta om att vi behöver öka sparandet. Detta har sagts vid upprepade tillfällen i dag och det har också framhållits, att vi behöver mera bostadsbyggande. Samtidigt poängteras att vi inte kan bygga i snabbare takt än det sparas. Våra sparbanker utför ett intensivt arbete på båda dessa fronter. De skulle få god hjälp i sina strävanden, om vissa ändringar skedde i sparbankslagen.

Jag vet att den utredning, som efter flera års arbete framlade sitt betänkande i fjol, föreslår vissa sådana ändringar. Inom finansdepartementet lär man vara sysselsatt med utarbetande av proposition i ärendet på grundval av detta betänkande. Jag är ganska övertygad om

att man där har förståelse för betydelsen av ökad frihet för sparbankerna i deras verksamhet. Jag misströstar alltså inte beträffande resultat av detta propositionsarbete. Men jag vill framhålla att det skulle medföra en mycket stor missräkning i vida kretsar, om denna proposition inte kunde framläggas vid innevarande års riksdag. Denna angelägenhet är nämligen utomordentligt aktuell. Sparbankerna behöver dessa lagändringar med det snaraste för att kunna fylla sina viktiga uppgifter i det ekonomiska livet. Det hade varit mycket önskvärt, om denna fråga hade kunnat behandlas i samband med lagstiftningsfrågorna för affärsbankerna och hypoteksinrättningarna. Beträffande dessa har ju propositioner framlagts vid riksdagens början.

Herr talman! Mina ord utgör alltså en vädjan att denna mycket angelägna och betydelsefulla fråga måtte komma på riksdagens bord innevarande år.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. propositioner till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1, i vad propositionen rörde riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankutskottet, såvitt propositionen angick det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1955 skulle utgå, till bevillningsutskottet och, i vad propositionen avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet; samt

propositionen nr 2, såvitt den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 36, med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1955, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 39, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 44, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet nedannämnda motioner:

nr 12, av herr *Svedberg, Erik*, och herr *Olsson, Erik*, om en ändamålsenligare samordning av valtider och mandatperioder vid allmänna val; samt

nr 13, av herr *Öhman* och herr *Persson, Helmer*, om utarbetande genom 1954 års författningsutredning av förslag till en tidsenlig och demokratisk författning m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Bengtson* och herr *Larsson, Nils Theodor*, väckta motionen, nr 14, angående viss ändring av villkoren för statsbidrag till musikcirkel, som arbetar som ungdomscirkel.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herr *Olléns* motion, nr 15, om behörighet för kvinna att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Bengtson* m. fl. väckta motionen, nr 16, om viss ändring av nöjesskatten för biografföreställningar m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 17, av herr *Öhman* och herr *Persson, Helmer*, om genomförande av den s. k. likalönsprincipen; samt

nr 18, av herr *Bengtson* m. fl., om höjning av minimiåldern för erhållande av körkort för lätt motorecykel.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Elowsson, Nils*, och herr *Elofsson, Gustaf*, väckta motionen, nr 19, om ökat anslag till bidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd.

Föredrogs och bordlades ånyo bankoutskottets memorial nr 1 och 2.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 23.55.

In fidem
G. H. Berggren

Torsdagen den 20 januari

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 14 in-
nevarande månad.

Föredrogos och hänvisades till be-
handling av lagutskott Kungl. Maj:ts
propositioner:

nr 42, med förslag till lag i anledning
av Sveriges anslutning till de interna-
tionella fördragen angående godsbeford-
ran å järnväg samt angående befordran
å järnväg av resande och resgods; samt

nr 43, med förslag till lag angående
ändrad lydelse av 116 § lagen den 8
april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal
och till förordning angående ändrad ly-
delse av 12 § förordningen den 6 juni
1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvo-
skatt.

Föredrogos och hänvisades till bevill-
ningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition
nr 45, med förslag till förordning om
ändrad lydelse av 6 och 10 §§ förord-
ningen den 4 oktober 1929 (nr 307) an-
gående tullrestitution.

Föredrogos och hänvisades till stats-
utskottet nedannämnda motioner:

nr 20, av herr *Anderson, Carl Albert*,
om inrättande av en ny fast lärartjänst
vid socialinstitutet i Stockholm;

nr 21, av fru *Svenson*, angående vissa
ändringar i kungörelsen om statsbidrag
till social hemhjälpsverksamhet;

nr 22, av herr *Hesselbom* m. fl., angä-
ende beräkningar av hur stor del av den
sammanlagda bensinskatten som belöper
på den mindre sjöfarten m. m.;

nr 23, av herr *Holmqvist* m. fl., om
inrättande av en professur i ekonomisk
historia vid universitetet i Lund;

nr 24, av herr *Anderberg* m. fl., om
inrättande av en personlig professur i

medicin, särskilt njursjukdomar, vid uni-
versitetet i Lund;

nr 25, av herr *Ollén*, om rätt till viss
tjänstårsberäkning för lärare vid stats-
understödda svenska skolor i utlandet;

nr 26, av herr *Heüman* m. fl., om
statsbidrag åt Jönköpings handelsgym-
nasium; och

nr 27, av herr *Franzon* m. fl., angä-
ende påskyndande av utredningen om
hjärtkliniken vid Södersjukhuset i
Stockholm m. m.

Föredrogos och hänvisades till bevill-
ningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 28, av herr *Anderberg* m. fl., om
viss ändring av bestämmelserna rörande
det s. k. förvärvsavdraget för gift kvin-
na; och

nr 29, av herr *Björnberg* m. fl., om
viss ändring i kungörelsen med vissa
föreskrifter angående tillämpningen av
uppbördsförordningen.

Föredrogos och hänvisades till banko-
utskottet den av herr *Weiland* m. fl.
väckta motionen, nr 30, angående upp-
hävande av bestämmelsen om insätt-
ningsmaximum för motboksräkning med
sparbank.

Föredrogos och hänvisades till be-
handling av lagutskott nedannämnda
motioner:

nr 31, av herrar *Strandler* och *Elm-
gren*, angående omprövning av gällande
bestämmelser för kyrkas upplåtande vid
jordfästning i annan ordning än svenska
kyrkans;

nr 32, av herr *Pålsson* m. fl., om Ott-
sjöns undantagande från vattenreglering
och byggande i vatten; samt

nr 33, av herr *Persson, Ragnar*, och
herr *Mossberger*, om vissa ändringar i
olycksfallsförsäkringslagstiftningen.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 34, av herr *Velander* m. fl., i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts gjorda framställningar om anslag under riksstatens nionde huvudtitel;

nr 35, av herr *Elowsson*, *Nils*, och herr *Ohlsson*, *William*, om höjning av kreditgarantilånebeloppet till jordbruks-egnahemslån;

nr 36, av herr *Eskilsson* m. fl., om viss ändring av bestämmelserna för beviljande av lånegaranti för driftkredit åt jordbrukare;

nr 37, av herr *Huss*, om åtgärder till förhindrande av införsel i landet av skadegörare i vegetabiliska produkter; och

nr 38, av herrarna *Björnberg* och *Magnusson*, om ett smidigare förfarande vid försäljning av kronan tillhörig fast egendom m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet den av herr *Velander* m. fl. väckta motionen, nr 39, om åtgärder i syfte att stimulera beredskapslagringen av traktorbränsle.

Föredrogos och hänvisades till allmänna beredningsutskottet herr *Huss'* motion, nr 40, angående utredning av frågan om de sociala konsekvenserna av ingångna dispensäktenskap m. m.

Föredrogos ånyo och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 41, av herrarna *Weiland* och *Osvald*, om en rådgivande folkomröstning angående ett lösande av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat;

nr 42, av herr *Weiland* m. fl., om viss ändring i den kommunala vallagen;

nr 43, av herr *Sandler* m. fl., angående bidrag till utgivande på engelska språket av en redogörelse för den svenska riksdagen;

nr 44, av herr *Nilsson*, *Alfred*, m. fl., om utredning angående de konsekvenser för armé, civilförsvaret och näringslivet, vartill en avhästning av armén under fredstid kan leda;

nr 45, av herr *Svedberg*, *Lage*, m. fl., angående utredning och förslag om försvarsorganisationens fortsatta utveckling;

nr 46, av herr *Pålsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till den statliga väg- och brobyggnadsverksamheten;

nr 47, av herr *Arrhén*, om ändrad lönegradsplacering av vissa tullförvaltar-tjänster;

nr 48, av herrarna *Osvald* och *Ollén*, om inrättande vid naturhistoriska riksmuseet av en personlig intendentstjänst för e. o. museiassistenten Herman Persson;

nr 49, av herrarna *Osvald* och *Huss*, om inrättande av ytterligare en förste underläkartjänst vid Akademiska sjukhusets i Uppsala psykiatriska klinik;

nr 50, av herr *Osvald* och fru *Hamrin-Thorell*, om ändrad lönegradsplacering av gymnastiklärartjänsten vid universitetet i Uppsala;

nr 51, av herr *Osvald* m. fl., angående omreglering av tjänsten som idrottslärare vid universitetet i Uppsala;

nr 52, av herr *Arrhén*, om förbättrade löne- och anställningsvillkor för de ordinarie lärarna i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd vid högre allmänna läroverket för flickor i Hälsingborg;

nr 53, av herr *Eliasson* m. fl., om bibehållande av småskoleseminariet i Falun;

nr 54, av herr *Ohlson*, angående viss ändring i bestämmelserna om statlig studiehjälp åt elever vid folkhögskolor;

nr 55, av herrarna *Pettersson* och *Elmgren*, om avskaffande av elevavgifterna vid skolöverstyrelsens biblioteksskola;

nr 56, av herr *Andersson*, *Axel*, m. fl., om höjning av maximibeloppet för stats-

bidrag till skolbibliotek i vissa landskommuner;

nr 57, av herr *Arrhén*, om beredande av pension åt vissa arvodesanställda underofficerare vid krigsmakten;

nr 58, av herr *Jansson*, *Axel*, och fru *Nilsson*, angående pension ur statens domänens fond åt förre arrendatorn A. G. Malm;

nr 59, av herr *Bergh*, om inrättande av en tjänst som renkonsulent;

nr 60, av herr *Niklasson*, om vissa åtgärder för begränsning av älgstammen m. m.;

nr 61, av herrar *Huss* och *Holmqvist*, angående vissa ändringar i hälsovårdsstadgan; samt

nr 62, av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl., om en utredning angående upprättandet av en allmän familjerådgivning.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.05.

In fidem

G. H. Berggren